T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

TASAVVUF ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TASAVVUF KÜLTÜRÜ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TERCEMETÜ'L-İŞRÂK FÎ-MEKÂRİMİ'L-AHLÂK (İNCELEME VE METİN)

Nuray DURAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Emine YENİTERZİ

İSTANBUL 2021

TEŞEKKÜR

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a, sonsuz hamd ve şükür, Peygamberimiz Hz. Muhammet (sav)'e, âl ve ashâbına salât u selâm olsun. Çalışmalarım sırasında desteğini esirgemeyen kıymetli danışmanım Prof. Dr. Emine YENİTERZİ'ye, tezi okuyup eksikliklerimi düzeltmem konusunda yardımcı olan değerli hocam Ahmet KALKAN'a, çalışmalarım sırasında destek olduğu için arkadaşım Merve BEKÇİ SAÇLI'ya, bu süreçte manevî desteğini eksik etmeyen kıymetli annem Nurdan DURAN'a, ve çalışmam sırasında yardımını esirgemeyen herkese şükranlarımı sunarım.

Nuray DURAN

İstanbul, 2021

ÖZET

(DURAN, Nuray, Yüksek Lisans, İstanbul, 2021)

Tercemetü'l İşrâk fi-Mekârimi'l-Ahlâk (İnceleme ve Metin)

Bu tez çalışması; Osmanlı coğrafyasında yaşayan es-Seyyid Ahmed Bedrân Efendi el-Hüseynî el-Beyrûtî'nin, H. 1303 /M.1885 yılında Beyrut'ta Arapça olarak basılan *el-İşrâk fi-Mekârimi'l-Ahlâk* adlı kırk hadis türündeki eserinin Türkçe tercümesi üzerinedir. Mekke-i Mükerreme kâdılarından Ahmed 'Atâ'ullah İbn Muhammed Hamdu'llah Re'fet tarafından yapılan çeviri H.1313 / M.1895 yılında İstanbul'da basılmıştır. Eser, İslâm dininin Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en önemli kaynakları olarak kabul edilen kütüb-i sitteden ahlâka dair kırk hadîs-i şerîfin seçilmesiyle oluşturulmuştur. Tezin muhtevasını; *Tercemetü'l İşrâk fi-Mekârimi'l-Ahlâk* adlı çevirinin transkripsiyonlu metni ve sözlüğü, ahlâk kavramı ve tasavvufla ilişkisi, eserdeki hadîslerin her birinin günümüz anlayışıyla yorumları ve kütüb-i sitte yerleri oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Tasavvuf, Hadîs, Ahlâk, Kırk Hadîs, *Tercümetü'l İşrâk fi-Mekârimi'l-Ahlâk*

ABSTRACT

(DURAN, Nuray, MA, İstanbul, 2021)

Tercemetü'l İşrâk fî-Mekârimi'l-Ahlâk (Review- Text)

This thesis study focuses on the Turkish translation of the work of es-Sayyid Ahmed Bedrân Efendi al-Hüseynî el-Beyrûtî, who lived in Ottoman geography titled *el-İşrâk fî-Mekârimi'lAhlâk* in the genre of forty hadith which was published in Arabic in the year of H. 1303 /M. 1885 in Beirut. Ahmed 'Ata'ullah İbn Muhammad Hamdu'llah Re'fet, one of the Muslim judges of Makkah, translated the book, which was published in Istanbul in H.1303 / M.1995. The work is comprised of selecting forty hadith about morality from the Kutub al-Sittah, which is recognized as the most important sources of the Islamic religion after the Qur'an. This thesis includes transcripted text and dictionary of the translation of *Tercemetü'l İşrâk fî-Mekârimi'l-Ahlâk,* the concept of morality and its relationship with tasawwuf (Islamic mysticism), the interpretations of each of the hadith in the work with today's understanding, and their places in the sources of the Kutub al-Sittah.

Keywords

Tasawwuf, Hadith, Morality, Forty Hadith,

Tercemetü'l İşrâk fî-Mekârimi'l-Ahlâk

İÇİNDEKİLER

Tez Kabul Formu……..……..…i
Teşekkür…….....ii
Özet……..……..iii
Abstract……...……iv
İçindekiler…….....v
Kısaltmalar……viii
Transkripsiyon Alfabesi…….…….…….....ıx

1. BÖLÜM
KIRK HADÎS YAZMA GELENEĞİ ...……...…….....1
1.1. Hadîs-i Şerîf ile Eğitim …….……2
1.2. Kırk Hadîs Ezberlemenin Fazileti……...…….....……4
1.3. Kırk Hadîs Ezberleme Hadîsinin Savunulması …….…...5
1.4. Kırk Hadîs Türü .....……...…….....17
1.4.1.Yazım Üslubu……..……..……..... 17
1.4.1.1. Mensûr Metinler……..…….……18
1.4.1.2. Manzûm Metinler……..18
1.4.1.3. Manzûm- Mensûr Metinler……19
1.4.2. Konu İçerikleri…….…….……....20
1. 5. Ahlâkın Dinlerdeki Yeri…….……....20
2. BÖLÜM
TERCEMETÜ EL-İŞRÂK FÎ-MEKÂRİMİ'L-AHLÂK ……....…….. .25
2.1. Müellif es-Seyyid Ahmed Bedran Efendi el-Hüseyni el-Beyrûtî …….....25
2.2. Mütercim Ahmed 'Atâ'ullah ibn Muhammed Hamdu'llah Re'fet 25
2.3. el-İşrâk fî-Mekârimi'l-Ahlâk ....….....…..……....25
2.3. 1. Hadîs: Ahlâkın Tanımı ……..…….…… 26
2.3. 2. Hadîs: Mütevâzi Olmanın Önemi ….…… 27
2.3. 3. Hadîs: Mütevâzi Davranış Örneği ....…….…… 28
2.3. 4. Hadîs: Öfke Kontrolü Tanımı……...…….. 28
2.3. 5. Hadîs: Öfke Kontrolü Örneği ……...……..... 29

2.3. 6. Hadîs: Güvenin Kötüye Kullanılması ……..……..... 30
2.3. 7. Hadîs: Gençlere Müsamahalı Davranma ……..30
2.3. 8. Hadîs: Topluma Kazandırma ..……..…….…….....32
2.3. 9. Hadîs: İki Yüzlü Olanın Değersizliği ...…….……..……..... 33
2.3. 10. Hadîs: Müslümandan Emin Olma……...……..…..34
2.3. 11. Hadîs: Kanun Önünde Eşitlik …….……..35
2.3. 12. Hadîs: Müslümanlarda Dayanışma……35
2.3. 13. Hadîs: Ahlâka Aykırı Haram ve Mekruhlar…….…..36
2.3. 14. Hadîs: Anne Babalara Saygı…….….37
2.3. 15. Hadîs: Cihad ve Anne Babaya Hizmet……...….38
2.3. 16. Hadîs: Kızlara Değer Verme……..…39
2.3. 17. Hadîs: Komşuluğun Önemi……39
2.3. 18. Hadîs: Komşuya Yardım…….…..…..40
2.3. 19. Hadîs: Merhametsize Merhametsiz Olunması…….....41
2.3. 20. Hadîs: Merhamete Örnek; Hayvanlara Yardım…….……41
2.3. 21. Hadîs : Merhametsizliğe Örnek; Hayvanlara Eziyet……..…42
2.3. 22. Hadîs : Zulmün Bedeli…….....43
2.3. 23. Hadîs: Münafık Ahlâkı……...…....43
2.3. 24. Hadîs: Yalanın Meşrûsu……..……...44
2.3. 25. Hadîs: Kavganın Ahlâkı……..…..…..45
2.3. 26. Hadîs: Lanet Etmenin Düşük Ahlâk Olması…….…..45
2.3. 27. Hadîs: İntikam İçin Zarar Verme……..…..…46
2.3. 28. Hadîs: Korkutmanın Kötülüğü …….…....47
2.3. 29. Hadîs: Kardeşlik Ahlâkı…….……....47
2.3. 30. Hadîs: İnsanî Eşitlik…….…....48
2.3. 31. Hadîs: Kibir Allah'a Mahsûs…….……....59
2.3. 32. Hadîs: Tevâzulu Olanın Allah Katındaki Değeri……..…….50
2.3. 33. Hadîs: Güler Yüzlü Olmanın Önemi……..……50
2.3. 34. Hadîs: Hediyenin Küçüğünün de Değerli Olması…….....51
2.3. 35. Hadîs: Hediyeye Hediye ile Karşılık Verme……..….....51
2.3. 36. Hadîs: Üstün Cömertlik Ahlâkı ……..…….....52
2.3. 37. Hadîs: Kadınlara Daha Nazik Davranılması……..…….……...53

2.3. 38. Hadîs: Zayıfa Destek Olma…….…….....54
2.3. 39. Hadîs: Sadaka Vermenin Ölçüleri…….…….……55
2.3. 40. Hadîs: Mal Edinme Arzusunda Ölçü…….…….…..... 57
3. BÖLÜM
METİN ……..... 58
SONUÇ ……....…….…..... 113
SÖZLÜK …….…….....… 116
KAYNAKLAR …….…..... 129
EKLER ……133
ÖZGEÇMİŞ ……178
BİLİMSEL ETİK SAYFASI ……...179

KISALTMALAR

ABD	Anabilim Dalı
age.	Adı geçen eser
agm.	Adı geçen madde, makale
agy.	Adı geçen yayın
Ar.	Arapça
ay.	Aynı yer
bk.	Bakınız
Böl.	Bölüm
bs.	Baskı, basım
C	Cilt
çev.	Çeviren
doğ.	Doğum tarihi
Ens.	Enstitü
haz.	Hazırlayan
krş.	Karşılaştır(ınız)
no.	Numara
ra.	Radıyallâhu anh
öl.	Ölüm tarihi
sav	Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
S	Sayı
s.	Sayfa
ty.	Tarih yok
Ü	Üniversite
vb.	Ve başkası, ve başkaları, ve benzerleri, ve bunun gibi
Yay.	Yayını, Yayınları
YLT	Yüksek Lisans Tezi
yy.	Yüzyıl

Transkripsiyon Alfabesi

Harfler	Aslî Şekli	Transkripsiyon
elif	آ–ا	a, ā
elif	أ–ا	a, e, ı, i, o, ö, u, ü
be	ب	b
pe	پ	p
te	ت	t
se	ث	s̱
cim	ج	c
çim	چ	ç
ha	ح	ḥ
hı	خ	ḫ
dal	د	d
zel	ذ	ẕ
ra	ر	r
ze	ز	z
je	ژ	j
sin	س	s
şın	ش	ş
sad	ص	ṣ
dad	ض	ḍ, ż
tı	ط	ṭ
zı	ظ	ẓ

ayın	ع	‘
gayın	غ	ġ
fe	ف	f
kaf	ق	ķ
kef	ك	k, g, ñ
lam	ل	l
mim	م	m
nun	ن	n
vav	و	v, o, ö, u, ü, ū
he	ه	h, a, e
ye	ى	y, ı, i, ī, ā
hemze	ء	’

1. BÖLÜM
KIRK HADÎS YAZMA GELENEĞİ

"Din" kavramı; "d-y-n" kökünden türeyen bir isimdir. Arap dilinde çok geniş bir anlamı vardır. Aynı zamanda bu kelime zıt anlamlı kelimelerdendir. Sözlükte "cezâ/mükâfât, âdet/durum, itâat/ isyân, hesap, zül, inkıyâd, hüküm/kazâ, galebe, kahr, isti'lâ, mülk, fermân, tevhîd, ibâdet, millet-i şerî'at, vera', takvâ, hizmet, ihsân, ikrâh" gibi anlamlara gelir.

Terim olarak "din"; akıl sahiplerini kendi arzuları ile bizzat hayırlara sevk eden ilâhî bir nizam, Allah tarafından konulmuş ve insanları O'na ulaştıran bir yoldur. (Karagöz 2015:121-122) Din, insanın kendisini varlıklar âleminde anlamlandırmasıdır. Her din, ölümden sonra nasıl bir sonuçla karşılaşacağı üzerinde dururken aynı zamanda, insanın bu dünyadaki varlık sebebini de ortaya koymaya çalışır. Dinler, hem ölüm sonrası için, hem de daha önemli olarak dünya hayatı için birtakım hükümler ortaya koyarken aynı zamanda ideal insanı da yetiştirmek isterler. Her dinin, rol model olarak inananlarına sunduğu prototip insan vardır. Bu prototip insan modeli semâvî dinlerde peygamberler, Budizm ve Konfüçyanizm gibi semâvî olmayan dinlerde ise dinlerin kurucuları olan insanlardır. Her din, inananlarına bazı eylemleri yapmayı zorunlu kılar, bazı eylemleri ise yasaklar. Böylece prototip insanlar yetiştirmeye çalışır.

Semâvî dinlerde evreni yoktan var eden bir Tanrı'ya inanılır. Yoktan yaratan Tanrı ise insanların tamamı ile iletişim kurmak yerine insanların içinden seçtiği yarattığı insanlar içinde örnek insan modeline en uygun kişi ile irtibata geçer ve onun aracılığı ile diğer insanlara istediği vahiyleri iletir. Semâvî dinlerin mensuplarınca; Tanrı'nın herkesle doğrudan iletişime geçmek yerine bazı kişileri seçerek irtibata geçmesindeki temel nedenin, her insanın Tanrı ile doğrudan iletişime girecek seviyede olmadığı değerlendirilir. Dolayısıyla semâvî dinlerdeki peygamberler Tanrı'nın diğer insanlara vahyi iletmek için seçtiği örnek insanlardır.

İslâm'a göre seçilmiş insanlar olan peygamberler, aynı vahiyleri getirmiştir. Fakat insanlar kendilerine gelen bazı vahyin bazı kelimelerini tahrif etmişler, yani değiştirmişler, ya da vahyin kastettiği manayı çarpık yorumlarla saptırmışlardır. Başka bir deyişle bağlamından koparmışlardır. Çünkü insan, Kur'ân'ın ifadesine göre aceleci ve câhil olduğundan (İsrâ 17/11; Ahzâb 33/72), bazen yanlış isteklerde bulunmakta, her istediğini yapmaktan alıkoyan inandığı Tanrı'sının vahiylerini dahi değiştirmekten geri durmamaktadır. Dünyada tatmak istediği hazları sınırlandırmak istemeyen geçmişten günümüze tüm insan toplumları, kendisine sınırlar getiren ilâhî buyruklara uymamanın yol ve yöntemlerini aramışlardır. Ancak toplumların içinden, ilâhî buyruklara sıkı sıkıya bağlı olunması gerektiğine inanan ve bu fikri insanlara yaymak için çok yoğun çaba sarf eden kişiler de çıkmıştır.

İnsanlar dinin varlığı veya yokluğu hakkında değil; dinin nasıl olması gerektiği hakkında tartışmışlardır. İnsanlar arasında var olan dinin nasıl olması gerektiği konusunda en fazla mücadele veren kişiler ise semâvî dinlerin peygamberleridir. İslâm'a göre örnek olarak gösterilen peygamberler, toplumlarına gönderildikten sonra da Allah tarafından özel olarak eğitilip ufak-tefek yanlışları Allah tarafından düzeltilir.

1.1. Hadîs-i Şerîf ile Eğitim

Allah tarafından en iyi insan olarak yetiştirilen peygamberler, yetişme döneminden sonra kendilerine verilen bilgileri (vahiy), içinde yaşadıkları toplumlara ulaştırır, ilahî mesajın herkese yayılması için aktif olarak faaliyette (tebliğ) bulunurlar. İslâm'a göre her peygamber bu görevini yapmak için birtakım özelliklerle donatılmıştır. Örneğin bütün peygamberler çok zekidirler, aynı zamanda çok iyi hatiptirler, iyi bir eğitimcidirler, lider karakterlidirler. İslâm'a göre, ilâhî buyrukların toplandığı son kitap Kur'ân'dır. Peygamberlerin en önemli görevi, kendilerine gönderilen kitabı eksiksiz olarak insanlara iletmektir. İkinci önemli görevi ise vahyedilen kitabın insanlar tarafından anlaşılması ve uygulanması için

gerekli olan açıklamaları yapması ve kendi hayatında da uygulayıp yaşayarak göstermesidir.

Sözlükte "iyi ya da kötü tutulan yol, gidişat, davranış, hüküm, âdet, kanun" gibi anlamlara gelen sünnet, (çoğulu sünen) ıstılahta, Hz. Peygamber'den sâdır olan söz, fiil ve takdirlerle, O'na ait sıfatlara denir. (Gelişen 2015: 604) Bu tanımlara göre, Peygamberin Kur'ân'ın anlaşılmasına ve uygulanmasına yönelik açıklamalarına ve fiilen uygulayarak yaptıklarına sünnet denir. Hadîs kelimesi Peygamber'in sözlerini ifade eden özel bir kavram olarak kullanılmıştır. (Hadîslerle İslâm 2014: 55) Sünnettin söz ile ifadesi olan hadîs, hem sözlü açıklamaların hem de peygamberimizin fiillerinin kelimeler ile tarif edilmesidir.

Bu bağlamda, hadîslerin Kur'ân'ın açıklamasını ve uygulamasını gösterir tarifler olması nedeni ile Kur'ân ile çelişmesi mümkün değildir. Aynı zamanda hadîslerin birbiri ile de çelişmemesi gerekir. Peygamberlere göre daha az anlama kabiliyeti olan diğer insanların, Kur'ân'ı anlaması için peygamber tarafından ortaya konulan hadîsler eğitime daha fazla katkı sağlar. Çünkü peygamberin önemli görevlerinden biri de insanları Kur'ân'ın istediği şekilde eğitmektir.

Allah, insanlar tarafından vahiylerin bilinmesinden daha çok, uygulanmasını istemektedir. Allah, vahiylerini bilmekle yetinenleri Kur'ân'ı Kerim'de birçok âyette eleştirmiştir. *Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerce kitap taşıyan merkebin durumu gibidir. Allah'ın âyetlerini yalanlamış olan kavmin durumu ne kötüdür! Allah, zâlimler topluluğunu doğru yola iletmez* (Cum'a 62/5) âyetini bu konuda örnek verebiliriz. Şu âyet de özellikle İslâm'ı tebliğ edenlere yönelik önemlidir: "*(Ey bilginler) Sizler Kitap'ı (Tevrat'ı) okuduğunuz(gerçekleri bildiğiniz) halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyorsunuz?"* (Bakara 2/44). Kur'ân'ın insanlardan istediği, emirlerin uygulanması olduğu aşikârdır. Emirlerin uygulanması için de öncelikle o emirlerin doğru anlaşılması ve daha sonra eğitim yoluyla insanların davranışlarına yön vermesi gerekir. Yazılı bir metnin, insan davranışlarına dönüşmesi için en önemli adım, neyin nasıl yapılacağının

anlaşılmasıdır. Yazılı bir metnin, yapılacak eylemi bütün yönleriyle tam olarak anlatması, anlatılan konunun çok uzamasına neden olur. İnsanların çoğu, yazılı bir metni sadece okuyarak, uygulamasını fiilen görmeden, yazılı metinlerde tarif edildiği şekliyle aynen yapmakta zorlanacaklardır. Bu nedenle, peygamberlerin Kur'ân'da yapılması istenen emirlerin ne olduğu ve nasıl yapılması gerektiğini daha iyi anlayıp, diğer insanlara anlatma görevi vardır.

Hadîslerin de iki kısımda değerlendirilmesi gerekir. Bir kısım hadîsler, doğrudan herkes tarafından okunup anlaşılabilecek ve uygulamaya konulabilecek hadîsler olduğu halde, diğer bir kısım hadîsler ise başka hadîslerle ve yine birçok âyetlerle birlikte değerlendirilmesi gereken hadîslerdir. Bu bağlamda bazı hadîslerin anlaşılması için uzmanlık gerektiği kabul edilmelidir.

1.2. Kırk Hadîs Ezberlemenin Fazileti

İslâm'ın ilk ortaya çıktığı zamandan sanayi toplumuna geçilen zamana kadar İslâm'ın kurallarının ortaya çıkarılması için fakîhler (İslâm hukuku uzmanları) tarafından incelenmesi gereken hadîslerin, uzman olmayan halk tarafından öğrenilmesine yönelik ilmi faaliyet yok denecek kadar azdı. Kütüb-i Sitte'nin tercümeleri dahi çok geç dönemde halka ulaşacak şekilde yaygınlaştırılmıştır. Aslında hadîslerin tercümeleri de matbaanın îcâdı ile önem kazanan bir faaliyet alanı olmuştur. Günümüzde hüküm çıkarmak için âyetlerle birlikte delil olarak kullanılan hadîslerin tamamına yakını Türkçeye tercüme edilmiştir. Ancak birbirine zıt anlam içeren veya Kur'ân'a aykırı gibi görünen hadîslerin olduğu düşüncesi, halkın hadîslere olan güvenini azaltmıştır. Bu durum, doğrudan Kur'ân okuyup anlamaya yönelen ve "sadece Kur'ân meali okumak bana yeter" diyen insanların çoğalmasına neden olmuştur.

İslâm kurallarının konulmasında delil olan ciltler dolusu hadîsler, tercüme edilmese dahi kısa ve anlaşılır hadîs metinlerinin insanlara ulaştırılması, halkın Kur'ân'ı anlamasında çok faydalı ve eğitici olacaktı. Okur-yazarlığın az olduğu tarım toplumunda yaşayan kişilerin dinin ana metinlerine hiçbir şekilde ulaşamaması,

anlamaması İslâm'ın istemediği bir sonuç olacaktı. Böyle bir ihtiyaç giderilip, insanların çok az da olsa Kur'ân'ın özünü anlamaya yönelik hadîs öğreniminin teşvîk edilmesi gerekirdi. Hz. Peygamber de uzman kişilerin yardımına ihtiyaç olmadan her insanın anlayabileceği hadîslerin olduğunu ve bunların ezberlenmesinin Kur'ân'ı yani İslâm'ı anlamakta katkı sağlayacağını görerek bu konuda bir hadis beyan etmiştir. İmâm-ı Nevevî'nin el-erba'une'n Neveviyye kitabında zikrettiği meşhur: *Kim ümmetime, dinine ait kırk hadîs muhafaza eder de ulaştırırsa Allah Teâlâ onu kıyamet günü âlimler ve fakihler grubu arasında bulundurur, onlarla birlikte haşreder* teşvik edici hadîsini beyân etmiştir. Ebudderda'nın rivâyetinde ilaveten "*Onun için bir şefâatçi ve bir şahit olurum"* ifadesi vardır. (Kazancı 2010: 13-14)

Yukarıda verilen, "kırk hadîs ezberleme hadîsi"nin rivâyet zincirinin zayıf olduğu İmâm-ı Nevevî tarafından da kabul edilmiştir. (Kazancı 2010: 14) Hatta "Bu hadîsin zayıf olduğunda hafız-ı hadîsin ittifakı vardır." şeklinde kuvvetli bir beyânda bulunur. (Babanzâde Ahmed Naim Efendi 2016: 92)

İbn Hacer el-Askalânî hadîsin tariklerini tesbit etmek üzere bir çalışma yaptığını, fakat bütün senedlerinde hadîsin sıhhatini zedeleyen kusurlar bulduğunu belirtmiştir. (Kandemir 2002: 25/467-470)

1.3. Kırk Hadîs Ezberleme Hadîsinin Savunulması

Hadîslerin sahih olup olmadığı, yani peygamber tarafından söylenip söylenmediği iki temel yönden araştırılır. Bu araştırma, iki temel sorunun cevaplandırılması ile gerçekleşir. Kim/kimler tarafından haber verildi? ve ne/neyi haber verdi? Kim haber verdi, sorusunun cevabı rivâyet zincirinde (haberi birbirine haber verenlerin sıralaması) yer alanların incelenmesi ile verilir. Yapılan bu inceleme sonucu bir hadîsin haberini getiren zincir hakkında üç değerlendirme notu verilir. Doğruluk değeri en yüksek olan, Hz. Peygamber tarafından söylendiği konusunda hiçbir kuşku bulunmayan haberi getiren zincirin haberine mütevatir, doğruluk değeri en düşük olan haberi getiren zincirin haberine zayıf, ikisinin ortasında doğruluk değeri

olan haberi getiren zincirin haberine âhad denir. Âhad haberin bir kısmına hanifilere göre meşhur haber denir. Aynı zaman zayıf hadislerde Âhad hadis içinde değerlendirilebilir. Ancak burada anlaşılmasında kolaylık olması için üç gruba ayrılmıştır. Aksi halde daha fazla ayrıntılı yapılan hadis tasnif konunun anlaşılmasını zorlaştıracaktır. Burada haberin içeriği değil, haberi getirenler incelendiği için rivâyeti aktarma zincirinde yer alanların yanlış ve yalan söyleme ihtimalleri tek tek incelenir. Bir kişinin yalan söylediği anlaşıldıktan sonra, verdiği haberin içeriğinin faydalı bir şey olup olmadığına bakılmaz. İsterse en doğru sözü söylemiş olsun, ne dediğine bakılmaz. Verdiği haber hadîs olarak kabul edilmez.

Rivâyet zincirindeki kişilerin, peygamberden duydukları haberi (hadîs) doğru olarak aktarıp aktarmadığının kontrol edilmesindeki ikinci yöntem ise ne söylediğinin incelenmesi ile gerçekleşir. Bu yönteme metin incelemesi ya da metin tenkîdi denir. Bu yöntemde haberi verilen hadîsin peygamber tarafından söylenebilecek bir söz niteliğini taşıyıp taşımadığı araştırılır. En temel ölçüler ise aklın genel prensiplerine, Kur'ân'a ve kendisinden daha güvenilir hadîslere aykırı olmamasıdır. Dolayısıyla rivâyet zinciri sahih olan bir haber, metin tenkîdi yapılınca hadîs olmayacağı ortaya çıkabilir. Ahad haber olan bir hadisin sonradan yaygınlık kazandığı için meşhur hadis kategorisine alınması gibi rivâyet zinciri zayıf bir hadîs de metin tenkîdi yapılınca, peygamberin söyleme ihtimali artabilir.

İmâm-ı Nevevî'nin "kırk hadîs ezberleme hadîsi"nin rivâyet zinciri, sağlamlığı bakımından zayıf haber olarak değerlendirilmiş olsa da yukarıda verilen bilgiler ışığında zayıf olan "kırk hadîs ezberleme hadîsi"nin peygamber tarafından söylenmesi mümkündür.

Mezkûr hadîs-i şerifin metni, insanları din öğrenmeye sevk ettiği için akla aykırı değildir. Hatta insanları öğrenmeye teşvik ettiği için son derece akla uygundur. Zaten örnek insan yetiştirmek isteyen İslâm'ın, Kur'ân'ı en iyi anlayan peygamberin, kendi sözlerini ezberleyen insanları çoğaltmak istemesi bir biri ile örtüşen isteklerdir. Aynı amaca yönelik peygamberin birçok hadîs-i şerifi vardır. Örneğin İmâm-ı Nevevî'nin bahsettiği "Benim sözümü duyan, ezberleyen ve işittiği

gibi kendinden sonrakilere teslim eden kimseyi Allah nura garketsin" hadîs-i şerifi de aynı amacı gözetir. (Kazancı 2010: 15)

Peygamberin gösterdiği şekilde amel işlemeyi öğütleyen ve taklit için gerekli olan sevginin, peygambere karşı hissedilmesi için gerekli olan teşvîki sağlayan Kur'ân'da da birçok âyet vardır. "*(Resûlüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir. De ki: Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez."* (Âl-i İmrân 3/31-32) âyetlerini örnek olarak verebiliriz. Bu âyet ile dini öğrenmenin bir yolu olarak Allah Resûlü'nun sözlerinin aynen yerine getirilmesi istenmektedir. Sözlerini yerine getirmek için sözlerinin ezberlenmesi ve yaşam düstûru haline getirilmesinin, şefâat gibi önemli bir ödülle ödüllendirilmesi sonucuna götürmesi akla uygundur.

Söz konusu hadîs-i şerifin akla aykırı olduğuna dair şefâatten bahsetmesi ileri sürülebilir. Çünkü bazı çağdaş İslâm düşünürleri şefâatin Kur'ân'a aykırı olduğuna inanmaktadır. Şefâatin tevhîde aykırı olduğunu beyân etmektedirler.

Fazlur Rahman'a (1999:69) göre Kur'ân "kurtarıcılığı" reddettiği için şefâati de reddeder. Hadîslerde geçen, şefâat anlayışının Kur'ân'a uygun olmadığı görüşünde olan düşünür, bu anlayışın tam aksine Kur'ân'ın kıyamet günü Allah'ın, peygamberleri kendi ümmetlerinin yaptıklarına bir şâhit olarak getireceğinden bahsettiğini söyleyerek, görüşünü güçlendirici yorumlar yapar. Sonuç olarak Fazlur Rahman Kur'ân'ın şefaati reddettiğini "Kur'ân'ın bütün yapısı, aracılığa karşıdır" şeklinde bir ifade ile kesinleştirmeye çalışır. Şefaatin Allah ile kul arasında bir aracılık olduğunu anlatmaya çalışır. (Malik 1999:69)

Tarihselci Kur'ân anlayışının kurucusu olan Fazlur Rahman'ı takip eden birçok akademisyen de şefâat kavramını reddeder. Oysaki şefâat, hesaptan geçip de cehennemdeki cezâsı belirlenen Müslümanlardan, Allah'ın affetmek istediği için hesap sonrası oluşturulan bir af mekanizmasıdır. Müslümanı affetmek isteyen Rahmeti sonsuz Allah'ın, bir kişinin affı için başka bir kişinin af dilemesini sebep

kılmaktadır. Allah'ın hiçbir zaman affetmeyeceği biri için af dilemek bir Müslüman için söz konusu olmaz. Zaten Kur'ân'da da Allah'ın şefâat için izin verilmeyecekler hakkında şefâat yapılamayacağı Sebe' süresinin yirmi üçüncü âyetinde belirtilmektedir.[1] Af dileme, sadece Arasat meydanında değil cehennemde cezâ çekenler için dahi olması mümkündür. Bu anlamda bir af dilemek olan şefâat, terimleşmiştir. Sonuç olarak, şefâat akla aykırı bir durum olmadığı için "kırk hadîs ezberleme hadîsi"nin şefâatten bahsetmesi de akla aykırı değildir.

Yine mezkur hadîsin uydurma olduğuna dair, "kırk" sayısının belirlenmesi delil olarak gösterilebilir. Neden elli değil veya neden otuz değil veya neden yetmiş değil de kırk adet ezberlenmesi gerektiği belirtilmiştir? Otuz dokuz adet ezberleyen şefâate ulaşamaz mı? Söz konusu soruların cevaplanması için öncelikle mutlaka somut bir sınırın belirlenmesi gerektiği kabul edilmelidir. Bir kişiye hedef göstermek istiyorsanız, o hedefe ulaşıp ulaşmadığını, kendi kedine kontrol edebilmek için somut, ölçülebilir bir sınırın belirlenmesi gerekir. Eğitimde bu somut ve ölçülebilir hedefler, sık başvurulan yöntemlerdendir. Örneğin; üniversite sınavına çalışan bir kişiye günlük belirli sayıda soru çözmesi önerilir. Ancak bu durumu günlük soru miktarını yakalayamayan hiç kimsenin sınavını kazanmayacağı anlamına gelmez. Belirli somut hedefler ortaya konulması başarıyı ölçmek ve dolayısıyla eğitimin kalitesini artırmak içindir. İncelediğimiz hadîs-i şerifte insanlara, İslâmî konuları öğretme ve eğitme amacı ile beyân edildiği için somut bir hedef koyması da akla en uygun olan yöntemdir.

Hedef miktarı belirlenirken, başarmak için bir parça gayret gerekli olmalı ve aynı zamanda başarılacak miktarın çok üzerinde de olmalıdır. Bir ya da iki hadîs şerif belirlense idi. Bu sayıdaki hadîsi ezberlemek için insanların özel bir gayret göstermesine gerek kalmayacak şekilde herkesin kolayca başaracağı bir hedef olurdu. Böyle bir durumda itiraz eden kişiler, bu kadar kolay bir şey yaparak cennete giden yolda şefâate ulaşılır mı sorusunu akıllarına getirecektir. Çok fazla

[1] *Allah'ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda vermez. Nihâyet onların yüreklerinden korku giderilince: Rabbiniz ne buyurdu? derler. Onlar da: Hak olanı buyurdu, derler. O, yücedir, büyüktür.* (Sebe' 34/23)

bir miktar olduğu zamanda insanlar "Ben zaten bunu yapamam" diyerek hiçbir şekilde gayret göstermeyeceklerdi. Belirlenen sayının insanı bir parça zorlaması gerekirdi. Kırk hadîsin ezberlenmesi de insanı bir parça zorlayan bir hedeftir. Akılla çelişmeyen bir hedeftir.

Kırk değil de otuz dokuz tane de olabilirdi şeklinde itiraza, otuz dokuz tane hadîs ezberlemek gerekir denilse, bu kez de otuz sekiz neden değil denilecektir. Bu durum daha aşağı rakamlara doğru gider. Ama kabul etmek gerekir ki bir sınır konulmalıdır. Bu tür sınırlamalar sadece hadîs-i şeriflerde yoktur. Kur'ân'da da mevcuttur. Hatta insanların yaptığı kanunlarda da mevcuttur. Örneğin, tam cezâ ehliyeti, 5237 sayılı Türk cezâ kanununda, on sekiz yaş olarak belirlenmiştir. On sekiz yaşının altında olanlara çocuk olduğu için cezâ indirimleri yapılmaktadır. On sekiz yaşını doldurmasına bir gün hatta bir saat kala bir suç işleyen kişi çocuk sayılmasına rağmen, aynı suçu on sekiz yaşını bir gün geçse işlese yetişkin sayılmaktadır. Oysaki on sekizden bir gün küçük olan kişi belki de daha olgun ve işlediği suçun daha fazla bilincinde olabilir. Bir gün sonrasında on sekiz yaşını doldurduğu için cezâsında indirim veya ilâve yapılacak kadar daha olgunlaşmış ya da değişmiş olmayacaktır. Yine Kur'ân'da kırk yaşının olgunluğunda olan bir kişinin yapması gereken duayı anlattığı âyeti de örnek verebiliriz. *Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Taşınması ile sütten kesilmesi, otuz ay sürer. Nihâyet insan, güçlü çağına erip kırk yaşına varınca der ki: Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin nimete şükretmemi ve razı olacağın yararlı iş yapmamı temin et. Benim için de zürriyetim için de iyiliği devam ettir. Ben sana döndüm. Ve elbette ki ben Müslümanlardanım*. (Ahkâf 46/15) Ahkâf suresinin 15. âyetinde bahsedilen duayı bir kişi otuz dokuz yaşında da yapabilir veya o olgunluğa sahip olabilir. Ancak böyle bir yaş belirleme, konunun anlaşılmasının somut bir örnek üzerinden gösterilmesi içindir.

Ayrıca toplumlarda kırk sayısı, toplum kültürlerinde farklı kabullere sahiptir. Belirli bir sayının verilmesinin gerekli olduğunu kabul ettikten sonra, belirlenen sayının kırk olması, yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı aklın genel prensiplerine aykırı değildir.

Söz konusu hadîs-i şerîfte hangi hadîslerin ezberleneceğinin belirlenmemiş olması da önemli bir eğitim tekniğidir. Çünkü her insanın hayatı farklı kültürlerde ve farklı şartlarda devam ettiği için her insanın hayatında kullanacağı hadîslerin de farklı olması doğal bir durumdur. Böylece her insan kendisine en faydalı hadîsleri ezberlemeye çalışırsa, ezberlemesi de kolay olacaktır. Sadece kendisinin yararlanacağı hadîslere yönelecektir. Bu durum, belirli hadîs grubundan kırk hadîs seçileceği için başka hadîslerin de incelenmesi sonucunu doğuracaktır.

Kırk hadîs seçiminde hadîsleri belirleyenler, ezberleme yaptırmayı düşündüğü kişilerde gerçekleştirmek istediği hedefler doğrultusunda, hadîslerden seçim yapacaklardır. Bu nedenle belirlenen konudaki birçok hadîs bir arada incelenebilecektir. Bu durum, iletişimin çok az olduğu, matbaanın yaygın olmadığı tarım toplumunda önemli bir bilgi edinme fırsatını oluşturmuştur. Özellikle aslî faaliyeti ilim olmayan halk tabanının, bir konuyu etraflı bir şekilde öğrenmesi açısından daha da önem arz eder. Sonuç olarak ezberlenecek hadîslerin hangileri olduğunun belirlenmemesinin aklen faydalı olduğu kabul edilmelidir.

"Kırk hadîs ezberleme hadîsi" rivâyet açısından zayıf kabul edilse bile aklen Hazreti Peygamber tarafından söylenmesi çok yüksek bir ihtimaldir. Bu nedenle söz konusu hadîs-i şerifte bahsedilen şefâate layık olabilmek için birçok eserde, kırk adet hadîs bir araya getirilerek kırk hadîs eserleri neşredilmiştir. Bu faaliyetlerin sonucunda zamanla Arapça, Farsça ve Türkçe kırk hadîs edebiyatı oluşmuştur.

Bu çalışmada, genel olarak Arapça, Farsça ve Türkçe yazılan kırk hadîs eserleri hakkında bilgi verilmesi, tezin inceleme konusu olan *el-İşrâk fî-Mekârimi'l-Ahlâk* isimli es-Seyyid Ahmed Bedrân Efendi el-Hüseyni el-Beyrûtî'ye ait olan ve Ahmed 'Atâ'ullâh ibn Muhammed Hamdullah Re'fet tarafından Osmanlı Türkçesine tercüme edilen eserin, günümüz Türkçesinde kullanılan latin alfabesi ile transkripsiyon edilmesi, söz konusu eserde geçen hadîslerin kaynaklarının verilmesi, eserde kullanılan ıstılahî anlamı olan kavramların açıklanması ve metinde verilen hadîslerin yorumlarının yapılarak incelenmesi amaçlanmaktadır.

Yorumladığımız “kırk hadîs ezberleme hadîsi” nin insanları teşvîk etmesi ile birlikte ilk önce Arapça olmak üzere Farsça ve Türkçe de kırk hadîs eserlerinin yazılması, geleneğe dönüşmüştür. Doğal olarak kırk hadîsten oluşan çalışmalar, hem nesir şeklinde yazılan ilmî eserlerde, hem de nazım şeklinde yazılan edebî eserlerde önemli bir alan haline gelmiştir.

Kırk hadîs ismi ile yazılan Arapça, Farsça ve Türkçe eserleri, ilk olarak inceleyip tasnifleme çalışmasını Prof. Dr. Abdulkadir Karahan tamamlayarak, “İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadîs Toplama, Tercüme ve Şerhleri” ismi ile 1954 yılında yayınlamıştır. (Karahan 1991). Türkçe yazılan bu eser, araştırmalarımıza göre alanında ilk eser olma niteliğini taşımaktadır. Eserin üzerine birçok makaleler yazılmış, kendisinden sonra yapılan çalışmalara esin kaynağı olmuştur.

Kırk hadîs alanında yazılan eserleri, geniş bir şekilde inceleyen ve hakkında kısa bilgiler veren diğer bir çalışma Dr. Selahattin Yıldırım tarafından yazılan “Osmanlı’da Kırk Hadîs Çalışmaları” adlı 2000 yılında basılan eserdir. Bu çalışmada, Osmanlı coğrafyasında Arapça ve Türkçe yazılan eserler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca, Arapça kırk hadîs eseri yazan yirmi kişinin eserleri ve hayatları hakkında bilgi verilmiştir. Osmanlı Türkçesi ile kırk hadîs eseri yazan otuz dokuz kişinin eserleri ve hayatları hakkında bilgi verilmiştir. (Yıldırım 2000: 5-12).

Kırk Hadîs alanında yazılan eserler hakkında yapılan en geniş çalışma, özellikle manzûm kırk hadîs eserler hakkında en geniş bilgi veren, hatta günümüz Türkçesi ile yazılan eserleri dahi incelemiş İdris Söylemez’in, Prof. Dr. Âlim Yıldız danışmanlığında yazdığı doktora tezidir. Bu eserde Türkçe, kırk hadîs başlığı ile manzûm-mensûr ve manzûm olarak yazılmış olan altmış üç eserin metni verilmiştir. Kırk hadîs metinleri Prof. Dr. Abdulkadir Karahan’a göre daha ayrıntılı tasnif edilmiştir. (Söylemez: I-VII).

Yukarıda verdiğimiz eserler İslâm ve Türk edebiyatında kırk hadîs geleneğini en geniş kapsamlı anlatan eserlerdir. Bu çalışmanın amacının kırk hadîs geleneğini

anlatmak olmaması nedeni ile kırk hadîs geleneği üzerine kısa bilgi vermekle yetinilecektir.

Hadîs ilminde yazılacak bir eserin nasıl bir yöntem ile yazılacağı tedvîn ve tasnîf döneminden sonraki yıllarda belirli idi. Bu nedenle hadîslere ait kitapların yöntemlerinin birbirine benzerliği çok yüksekti. Ancak kırk hadîs eserlerini yazarken uyulması gereken yöntemler önceden belirlenmiş değildir. Kırk hadîs konusundan eser vermek isteyen kişinin önündeki en önemli zorluk, nasıl bir yöntem ile yazılırsa, okuyuculara faydalı olunacağının tespitidir.

Kırk hadîs alanında ilk eserler Araplar tarafından ve Arapça olarak yazılmaya başlanmıştır. Kırk hadîs kategorisinin tarihi, tebeu tâbiînden Abdullah el- Mervezî (ölm. 181/797)'nin "Arbaûn Hadîs"i ile başlar. (Karahan 1991:43). İmâm-ı Nevevî'nin yazdığı Arbaûn Hadîs isimli eser, kırk hadîs geleneğinin en çok tanınan eseridir.

Abdulkadir Karahan, İmâm-ı Nevevî'nin kırk hadîs eseri hakkındaki görüşünü şöyle belirtir: "... H.VII/M.XIII. asra, arbaûn hadîs nev'inin altın devri adını vermeği hak ettiren asıl sebep şundan ibaret telakkî olunabilir: İcmâ-i ümmetle müçtehitlerin hatemi kabul edilmiş, ecille-i muhaddisinden ve büyük fukahâdan Muhy al-Dîn Abû Zakariyâ Yahya b. Şaraf al Nevevî (631-676/1233-1277)'nin 27 cemaziyülevvel 668/22 Ocak 1270 Perşembe gecesi ikmal ettiği ve yalnız Arap dilinin değil, bütün İslâm âleminin – başlangıçtan bu güne kadar – bu sahada vücuda getirilmiş en ehemmiyetli, en şöhretli ve en müteamim Arbaûn hadîs risâlesidir." (Karahan 1991: 55).

İmâm-ı Nevevî, arbaûn hadîs eserini yazdıktan 30 yıl geçmeden şerhler yazılmaya başlanmıştır. Beş buçuk asır içinde yalnız Arapça olarak elli şerh yazılmıştır. (Karahan 1991: 55). Eser, sadece şerh edilmekle kalmayıp kırk hadîs yazımı çalışmalarında bir usûlün de yerleşmesine sebep olmuştur. Tezimizin konusu olan *el-İşrâk fi-Mekârimi'l-Ahlâk* risâlesi de Ahmed Bedrân tarafından aynı yöntemle yazılmıştır.

İmâm-ı Nevevî'nin mezkûr eseri ilk defa Türkçe'ye İstanbullu Süleyman Fazıl Efendi (1134/1722) tarafından çevrilmiştir. Ancak bu metin hakkında, Karahan yazılı nüshaya ulaşamadığını, Türkçe olup olmadığının bilgisinin de kesin olmadığını belirtmektedir. İkinci Türkçe çeviri ise Bursalı İsmail Hakkı (1237/1724) tarafından yapılmıştır. Türkçenin en hacimli İmâm-ı Nevevî arbaûn hadîs çevirisidir. (Karahan 1953: 71). Karahan'ın verdiği bilgiye göre Arapça 252 Kırk Hadîs eseri yazılmıştır. (Karahan 1991: 321)

Arapçada ilk örnekleri verilen kırk hadîs eserleri, Farçada da yerini bulmuştur. Arapçada erbaûn hadîs ismi ile meşhur hadîs risâleleri, Farçada çihl veye çihil hadîs ismini almaktadır. Farsça yazılan kırk hadîs risâlelerinde, Arapça yazılan eserler gibi mensûr değil, manzûm eserler daha çoğunluktadır. (Karahan 1991: 93-94).

Fıkhî hükümler daha çok mensûr yazı ile anlatılır, çünkü bu tür yazılar duyguları harekete geçirmekten çok aklın ikna edilmesine yöneliktir. Oysa ki duyguların yönlendirilmesi, sevginin artırılmasına yönelik yazılan eserler ise daha çok manzûm bir anlatıma sahip olur. Şîa'da ehl-i beyte olan duygusal bağlılığın artırılması öncelikli olduğu için manzûm olarak kırk hadîs eserleri yazılmıştır. Bu nedenle Hazreti Ali hakkında birçok çihl veya çihil hadîs eseri yazılmıştır. Bu kitaplar fıkhî hükümlerden daha çok menkibe içeriklidir.

Karahan'a göre Farsça yazılan kırk hadîslerin ilki, Muhammed b. Muhammed b. Alî al-Farâvî al-Harîmî'nindir. Bu zâtın kitabına Tabîb al-kulûb adını verdiğini ve 500/1107 tarihinde hazırladığını belirtir. (Karahan 1991: 95-96).

Farsça ilk yazılan kırk hadîs kitabından sonra XV. asırda, İmâm-ı Nevevî'nin Erbaûn Hadîs (kırk hadîs) kitabı Farsça manzûm bir eser olarak çevrilmiştir. Mevlana Abd al- Rahmân Câmî (817-898/1414-1492)'nin, 1481 tarihinde, nazmen Farsçaya çevirdiği 40 hadîs, derhal tesirini göstermiş ve zamanından başlıyarak asırlarca acem ve Türk illerinde mukallit ve mütercimler bulmuş ve hâssaten edebî mahfillerde bu dinî edebiyat tarzının en tipik, en tanınmış ve en çok elden ele, dilden

dile gezen örneği olmuştur. Câmî'nin bu eserinin, 1481 tarihinde Türkçe yapılan ilk tercümesi Nevâ'î (d.1441- ö.1501) tarafından yapılmıştır. (Karahan 1991: 103-104) Karahan'ın (1991: 131) verdiği bilgiye göre Farsça toplam kırk altı hadîs mütercimi vardır.

İmâm-ı Nevevî tarafından 1270 yılında yazılan, Kırk Hadîs eseri yaklaşık 450 yıl sonra Türkçeye tercüme edilmiştir. Onun da tam olarak Türkçe olup olmadığı şüphelidir. Ancak ikinci tercümesinin Bursalı İsmail Hakkı tarafından yine aynı tarihlerde yani yaklaşık 450 yıl sonra tercüme edildiği kesindir. Oysaki İmâm-ı Nevevî'nin aynı eseri, manzûm şekilde Farsça'ya Câmî tarafından 1481 yılında manzum eser olarak tercüme edilmiş olup aynı yıl Câmî'nin tercüme eseri Nevâ'î tarafından da Türkçe manzûm olarak tercüme edilmiştir. Bir eserin aslından önce, tercümesinin Türkçeye tercüme edilmesi o önem Türk Kültürünün edebî eserlere olan ilgisini işaret etmektedir. Gerçi Nevâ'î'nin, 1476 yılında devrin en önemli ulemasından kabul edilen gönül adamı Molla Abdurrahman Câmî' yi tanımış ve kendisine intisap ederek Nakşibendi tarikatına dâhil olmasının (Söylemez 2017: 136) da etkisi vardır. Nevâ'î'nin Türkçe tercümesinden sonra yaklaşak 250 yıl geçince İmâm-ı Nevevî'nin mezkûr eserinin çevrilmesi o dönemde manzûm eserlere olan ilgiyi göstermektedir.

Bu konu ile ilgi olarak Söylemez: "Arap edebiyatında başlayan kırk hadîs yazma geleneği Fars edebiyatında meşhur olmakla birlikte Türk edebiyatında zirveye ulaşmıştır. Arap edebiyatında mensûr olarak görülen tür, Fars ve Türk edebiyatlarında mensûr ve manzûm olarak kendini göstermiştir. Türk edebiyatında XIV. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar yüzlerce eser vücuda getirilmiş, böylece halka bu metinler üzerinden adeta bir yaygın eğitim verilmek istenmiştir." (Söylemez 2017: 139) tespitini yapmaktadır ve manzûm eserlerin söz dizimi olan beyitler ile yazılmasının sebebinin halka eğitim verme amacı ile ilgili olduğunu söylemektedir.

Aynı şeklide Karahan da tezin netice bölümünde: "Kırk hadîsler (Arbaûn hadîs), evvela Arapça mensûr olarak cem ve îzâh edilmiş ve uzun müddet de bu böyle

devam etmiştir. Esâsen edebî bir şekil olmaktan fazla, bir hadîs mecmuası, pratik hayatta hadîs takrîrlerinin muayyen derslere bölünmüş ve talebeye okutulmuş, yahut dikte edilmiş bir ders risâlesi olan arbaûn hadîs için bu tabiidir. Ancak İran ve Türk dillerinde veya Arapça yazan bu milletlere mensup âlim ve şairlerin kalemlerinde bu mevzu, zamanla ve menşelerden uzaklaştıkça edebî bir hüviyet kazanmış, nesrine nazım da karışmş; sonra da Farça ve Türkçede tamamen manzûm örnekler vücut bulmuştur." (Karahan 1991: 319-320). kanâatına ulaşatığını beyân etmiştir.

Türklerin hâkim olduğu coğrafyadaki medreselerde, ilim dili Arapça idi. Ana dili Türkçe olan halk, dinini medresede yetişen âlimlerin vaazları ile öğreniyordu. İlim ehlinin tetkîkine sunulacak olan dinî kitaplar ise kırk hadîs kitapları da dâhil olmak üzere genellikle Arapça olarak neşredilmekteydi. İlim talebesi yetiştirmekten daha çok tüm halka ahlâki eğitim vermek isteyen tasavvuf ehli ise halkı yetiştirmek için manzûm eserler üretmeye yöneliyorlardı. Bu nedenle tasavvufta şiirlerin kullanılması daha yaygındı. Amaçları Hz. Peygamberin örnek hayatının taklidinin halk arasında yaygınlaşmasını sağlamaktı. Bu nedenle kırk hadîs geleneği Türkçede mensûr eserlerden daha çok manzûm eserlerle sürdürüldü. Bu değerlendirmemize delil; Arapça yazılan kırk hadîs eserlerinin mensûr şekilde olması, Türkçe yazılan eserlerin büyük çoğunluğunun manzûm şekilde yazılmasıdır.

İnsanların eylemleri ya aklîdir ya da kalbîdir. Diğer bir ifade ile insan ya duyguları ya da aklı ile hareket eder. Bu nedenle insanlara yeni davranışlar kazandırmak istiyorsanız, doğru olan davranışı yapması için ya aklını iknâ etmelisiniz veya duygularını harekete geçirmelisiniz. Birinci yöntemde bilgi verirsiniz, tartışırsınız, ilim anlatma yolu ile davranışlar edindirirsiniz. İkinci yöntemde ise bir kişi veya bir grup arasında sevgi bağı kurulmasını sağlarsınız. Sevgi bağı kurulan kişinin taklît edilmesi telkîn edilerek, taklît eden kişinin davranışları değiştirilmeye çalışılır. Aklı iknâ etme yöntemini kullanmak isteyenlerin eserlerinde bilgiler, mensûr şekilde verilir. Bu eserlerde duygudan çok akıl ön plandadır. Bilimsel bir dil kullanılır. Kalbi ikna etme yönteminde, duyguları harekete gerçirmek ve akılda kalıcı bilgiler vermek için az söz ile çok anlam ifade eden, manzûm bir dil kullanılır. Medreselerin

amacı bilgi öğretmek olunca, yazılan eserlerde mensûr anlatım yani bilimsel bir dil kullanılmaktadır. Dergâhların amacı ise intisâplılarına veya intisâplı olmasa da intisâplı olma adayı olan tüm halka peygamber sevgisini vermek ve peygamber ahlâkını yaşatmak olunca, onların anlayacağı ve ezberlemesi kolay kısa beyitlerle, şiirsel ve duygusal bir dil kullanılmaktadır. Medresenin hedef kitlesi yıllarca süren ilim yolculuğuna çıkmayı göze alan ilim meraklısı insanlar iken; dergâhların hedef kitlesi ise günlük hayatı devam ederken, uzun ilmî çalışmalara vakti olmayan, dini aslî kaynalarından anlamak için yıllarca süren Arapça eğitimini almaya imkânları veya ilmî kapasiteleri yetmeyen, ama dinini daha neşe içinde yaşamak isteyen, peygamber sevgisini kendine sermaye edinmeye çalışan normal halktır. Fıkıh ilmindeki tabiri ile avamdır.

Şiir dili zor anlaşılan, düz yazı kolay anlaşılan yazı türleri gibi olsa da, akılda kalıcı olması ve duyguları harekete geçirmesi bakımından, şiir dili eğitim için daha elverişli bir yöntemdir. O nedenle, marşlar, şarkılar hep şiirlerden bestelenir. Şiir iyi bir hitâbet aracıdır. Bu nedenle, halkı eğitme amacında olan tasavvuf ehillerinin Türklerde çok yoğun olması sonucunda; manzûm şeklindeki kırk hadîs eserleri Türkçede sayı bakımından zirve yapmıştır. Tasavvuf kültürünün daha az destek bulduğu, selefi din anlayışının daha yaygın olduğu Arap kültüründe ise çok sayıda manzûm eserler yoktur.

Aynı zamanda Türkçede manzûm eserlerin ortaya çıkması, Arapça metinlerin tercümelerinin yapılmasına ihtiyaç duymanın da bir sonucu idi. Oysa ki Arap halkına tercüme yapılması zorunlu olan bir Kur'ân ve hadîs külliyatı yoktu. Onlar dinlerini doğrudan kaynakları okuyarak anlayabiliyordu. Ancak Arap olmayan ve Arapça bilmeyenler ise dinlerini öğrenmek için ya bir vaaz eden âlime veya tercüme edilmiş eserlere gerek duyuyorlardı. Tercüme yapılan bir eser, tercüme yapılırken hem mensûr hem de manzûm yapılabilirdi. Halkı ilme çekmek için manzûm şekli tercih etmek bir alternatifdi. Bu alternatif tasavvuf ehillerince daha çok insanı eğitmek amacı ile tercih edildi.

Türk toplumlarındaki tasavvufun yaygınlığı, Arap toplumlarından fazla olduğu; tasavvuf alanında yazılan eserlerin nerede ise tamamı Türkçeye çevrildiği ve yazıldığı bilinen bir gerçektir. Tasavvuf ise sevgi ve ahlâk kazanma yöntemlerinin genel adıdır. Şiir ise onun vazgeçilmez bir dilidir.

Türkçede tetkîk edilebilen ilk kırk hadîs eseri Mahmud b. Ali'nin Nehcü'l – Feraâdîs'idir (trc. 759/1358). (Karahan 1991: 143) Eser, her biri onar adet hadîs-i şeriften oluşan dört konuyu işlemektedir. İlk önce peygamberin faziletlerini, sonra sahabe ve büyük imamların faziletlerini, daha sonra Allah'ın hoşuna giden amelleri ve en sonunda Allah'ın hoşuna gitmeyen amelleri anlatan hadîsler yer almaktadır. (Karahan 1991:146-148)

Karahan'ın verdiği bilgilere göre Türkçe tercüme yapan kırk hadîs mütercimelerin sayısı 74, Türkçe kırk hadîs eserlerinin sayısı 80'dir. (Karahan 1991: 324) Ancak Selahattin Yıldırım'a (2000:144) göre, kırk hadîs eserlerinin sayısı 207'dir. İdris Söylemez (2017: 3) ise manzûm ve manzûm-mensûr olmak üzere toplam (sadece mensûr olanlar dışındakiler) 75 eser tespit ettiğini beyân etmiştir. Bunların bir kısmının Selahattin Yıldırımın'ın tespit ettiği kırk hadîs eserlerinin listesinde yer almadığını; dolayısıyla, onun belirttiği 207 rakamından daha fazla Türkler tarafından kırk hadîs çalışması yapıldığı sonucuna varmıştır.

1.4. Kırk Hadîs Türü

Kırk hadîs eserlerini tasnif ederken, yazım üslubu ve konuların içerikleri yönünden olmak üzere iki ana kategoride değerlendirebiliriz.

1.4.1.Yazım Üslubu

1.4.1. 1. Mensûr Metinler

Sayıları oldukça fazladır. Bu eserlerde önce hadîsin orijinal hâli verilmekte, daha sonra söz konusu hadîslerin şerhi yapılmaktadır. Arap edebiyatında Nevevî'nin Kırk Hadîsi'ini zikretmekle iktifa edeceğiz. Türkçede ise İsmail b. Ahmed Ankaravi'nin eserinin bu tarzda yazıldığını belirtelim. (Söylemez 2017: 12)

1.4.1. 2. Manzûm Metinler

Bu tür, Türk edebiyatı ile Fars edebiyatına hastır. Her ne kadar kırk hadîslerin neşet ettiği coğrafya Arap coğrafyası ve hatta ilk örnekleri Arapça ise de manzûm kırk hadîsler İran ve Osmanlı sahasında telif edilmiştir. Nitekim İran ve Türk edebiyatında gerek tercüme gerekse telif yüze yakın manzûm kırk hadîs vücuda getirilmiştir. İran edebiyatında on beşinci yüzyılda Abdurrahman el-Câmî"ye ait Çihil Hadîs ile başlayan bu süreç, pek çok şair tarafından sürdürülmüştür. Bu tür, Türk edebiyatında kendine daha da etkili bir alan bulmuştur. Bir taraftan Farsça kırk hadîslerin manzûm çevirileri; diğer taraftan Arapça kırk hadîslerin tercüme ve şerhleri yapılmış, diğer yandan da telîf kabilinden kırk hadîsler yazılmıştır. Metinleri oluşturan şâirler evvela hadîsin orjinalini vermiş, akabinde ilgili hadîsi mesnevî, kıt'a yahut beyit ile şiirin kuralları dahilinde tercüme etmişlerdir. (Söylemez 2017: 12-13)

1.

Lā yu'minu eḥedukum ḥattā yuḥibbe li – eḫlīhi mā yuḥibbu li-nefsihī [2]

Mü'min irmes turur ki īmāndın
Rūzgārīde yüz ṣafā körgey
Tā ki ḳardaşıġa revā körmes
Her ne kim öziġe revā körgey.

2.

Men e'ṭā li'llahi ve mene'a li'llahi ve eḥabbe li'llahi ve ebġaḍa li'llahi fe-ḳad istekmele īmānehū[3]

Kimġe kim ḥubb u buġż u men'u 'aṭā
Ḥaḳḳ üçün boldı cezm bil anı
Kim irür Teñgri lüṭfıdın kāmil
Ehl-i īmān ḳaşıda īmānı

3.

[2] Sizden biriniz kendisi için arzu ettiğini kardeşi için de arzu etmedikçe tam manasıyla îmân etmiş olmaz.
[3] Kim Allah rızası için verir, Allah rızası için kötü şeylere engel olursa, Allah rızası için iyi davranışları sever, Allah rızası için çirkin davranışlardan nefret ederse îmânı kemale ermiş olur.

el - Muslimu men selime'l - muslimûne min lisânihî ve yedihî[4]

Kim müselmânlıġ eylese da'vâ
Çin imes ger ḳılur fedâ cânlar
Ol müselmân durur ki sâlimdür
Yetlidin ilgidin müselmânlar (Söylemez 2017: 443)

1.4.1. 3. Manzûm- Mensûr Metinler

Kırk hadîslerin bir kısmı nazım ve nesir karışık şekildedir. Bunlarda evvela hadîsin metni akabinde şerhi verilmiştir. Müellif ilgili hadîsi beyit veya kıt'a nazım şekliyle şiir olarak tercüme etmiş, daha sonra nesir hâlinde şerhini yapmıştır. Örnek: Alî b. Hacı Mustafa, Amâil-i Fezâ'il-i Cihâd; Okçuzâde, Ahsenu'l-Hadîs (Söylemez 2017: 12)

1.

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Ḫayr-ı ümmet odur ki himmet idüp
Ḥıfẓ-ı Ḳur'ān'a sa'y ide her an
Ki resūl'üñ kelāmıdur bu ḥadîδ
Ḫayrukum men te'alleme'l - Ḳur'ān [5]

2.

Resm-i şeyḫayne ittibā' eyler
Her kimüñ ki ola ṭāli'i sa'dī
Ümmetine buyurdı faḫr-i enām
İḳtedū bi'l – leẕeyni min ba'dî[6]

3.

'Aḳıl oldur ki ḫayra ṭālib ola
Düşmeye tā ki şer ile ẕülle
Emr-i sulṭān-ı enbiyādur bu
Uṭlubu'l - ḫayra dehreküm kulle[7]

[4] Müslüman diğer Müslümanların kendisinin elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir.
[5] Sizin en hayırlınız Kur'ân'ı öğreneninizdir.
[6] Benden sonra iki kişiye, (Ebu Bekir ve Ömer'e) uyunuz.
[7] Yaşadığınız günlerin hayrını araştırınız.

Tezimizin inceleme konusu olan “el-İşrâk fî-Mekârimi’l-Ahlâk” eseri, genel olarak İmâm-ı Nevevî’nin kırk hadîs kitabındaki gibi önce hadîsler verilmekte, daha sonra açıklaması yapılmaktadır. Açıklamalar içinde ise Arapça beyitler yer almaktadır. Bu nedenle inceleme konumuz olan eser manzûm- mensûr eser grubunda olduğu mutalaa edilmektedir.

1.4.2. Konu İçerikleri

Kırk hadîs eserleri, sadece hadîslerden oluştuğu gibi hadîslerin kısa açıklamaları ile birlikte yazılanları da vardır. Bir konu ele alınarak yazılan kırk hadîs eserleri olduğu gibi sadece sahih hadîslerden veya kudsî hadîslerden seçilerek oluşan kırk hadîs eserleri de vardır. Her eser sahibi, kendince önemli olan konudaki hadîsleri seçmektedir. Bunun için önceden belirlenmiş bir yöntem yoktur.

Tezimizin inceleme konusu olan “el-İşrâk fî-Mekârimi’l-Ahlâk” eseri muhtevâ bakımından, ahlâk konusuda seçilen hadîslerden oluşmaktadır. Seçilen hadîslerin hepsi, Kütüb-i Sitte içinde kabul edilen hadîs kitaplarında yer almaktadır.

1.5. Ahlâkın Dinlerdeki Yeri

Tezimizin inceleme konusu olan “el-İşrâk fî-Mekârimi’l-Ahlâk” adlı eserde ve bunun gibi kırk hadîs kitaplarında, ahlâkî ölçüleri anlatan hadîslerin toplanılmasındaki gayretlerin anlamlandırılabilmesi için öncelikle ahlâk kurallarının dinler içindeki önemi anlaşılmalıdır.

Bütün ilâhî dinler, insanlara Allah’ı tanıtmak ve sevdirmek için gelmiştir. İslam’ın istediği ideal tevhid ancak Allah’ı tanımak ve sevmekle mümkün olur. Bunun en önemli şartı ise kibirden uzaklaşıp tevâzuya ulaşmaktır. İlahi dinler, insanları kibirden yani benlikten arındırıp, en üst tevâzuya giden yolları gösterir. Çünkü kibirli olanı Allah sevmez, tevâzulu olanı ise Allah sever ve cennetine alır. Kibirden arınıp, en üst tevâzuya ulaşma dört aşamada gerçekleşirir: 1. îmân, 2. amel, 3. ahlâk ve 4. edep.

Yazar, Ahmet Bedrân “el-İşrâk fî-Mekârimi’l-Ahlâk” isimli kitabını tevâzuya ulaşmanın üçüncü aşaması olan ahlâk bahsi ile ilgili hadîslerin toplanması amacıyla yazmıştır. Bu nedenle ilk hadîs-i şerife de ahlâk teriminin dayanağını oluşturan hulk hadîsini seçerek kitabına başlamıştır.

Ahlâk Arapça’da “seciye, tabîat, huy” gibi mânalara gelen hulk veya huluk kelimesinin çoğuludur. Başta hadîsler olmak üzere İslâmî kaynaklarda hulk ve ahlâk terimleri genellikle iyi ve kötü huyları, fazilet ve rezîletleri ifade etmek üzere kullanılmış; özellikle iyi huylar ve faziletli davranışlar hüsnü’l-huluk, mehâsinü’l-ahlâk, mekârimü’l-ahlâk, el-ahlâku’l-hasene, el-ahlâku’l-hamîde, kötü huylar ve fena hareketler ise sûü’l-huluk, el-ahlâku’z-zemîme, el-ahlâku’s-seyyie gibi terimlerle karşılanmıştır. (Çağrıcı 1989: 2/1)

İslâm dini üç temel konuya ayrılır: İtikat, ahlâk ve amel. Dinin itikadî hükümleri, bütün dinî ahkâmın temelini oluşturur. İmân esaslarına kendi bütünlüğü içinde ve nasların bildirdiği şekilde inanılması esastır. Bu hükümlerle akaid ve kelâm ilimleri ilgilenir. Ahlâkî hükümler, insanların kendi aralarında ve diğer canlılarla ilişkilerini iyileştirip nefsin eğitilmesini hedefleyen hükümlerdir. Ahlâk ve tasavvuf ilimlerinin ana konusunu teşkil ederler.

Amelî hükümler, itikâdî hükümlere nisbetle ikinci derecede oldukları için bunlara ahkâm-ı fer’iyye de denilir. Bu hükümler mükellefin dış dünyaya yansıyan davranışlarına bağlanacak sonuçları ve bunlarla ilgili kuralları konu edinir. Bunlar da ibadetler ve muâmelât şeklinde iki kısma ayrılır. İbadetler insan ruhunu ve iradesini terbiye eden, düşünme yeteneğini geliştiren, fikrî olgunluğunu artıran, dünyevî menfaati bulunsun veya bulunmasın sırf Allah'ın rızasını kazanmak için yapılan fiil ve davranışlardır. İbadetlerle ilgili dinî hükümlere "taabbüdi hükümler" denilir. Muâmelât ahkâmı ise ferdin diğer fertlerle ve toplumla ilişkilerini düzenler, bunları belli kurallara ve sonuçlara bağlar. (Çağrıcı 1989: 2/1)

Yukarıda yapılan alıntılar din konusunda yetkin, yetkili ve Türk toplumunda genel kabul gören bir kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı’nın ve onun kurduğu vakfın yayınladığı kitaplardan yapılmıştır. Bu eserlerde, ahlâkın tanımı ve İslâm’daki konumu gösterilmektedir. DİB genelekte var olan tanımlamaları resmi internet

sitesinden yayınladığı ilmihal kitabına alarak, geleneğe uygun bir ahlâk tanımı yapmıştır.

Ahlâk kurallarının daha iyi anlaşıması için öncelikle ahlâki hükümler ile muâmelât hükümleri arasındaki fark ortaya konulmalıdır. Yukarıda görüldüğü üzere muâmelat ahkâmı (ahkâm, hükm'ün çoğuludur.) da insanların arasındaki ilişkileri düzenler, ahlâkî hükümler (ahkâm) de insanlar arasındaki ilişkileri düzenler. İkisinin arasındaki en önemli fark muâmelât hükümlerine uymak İslâm dini bakımından bir zorunluluk iken; ahlâkî hükümlere uymak ise zorunlu olan hükümler değil, yapılması veya yapılmaması tavsiye edilen hükümlerdir. Başka bir deyişle Müslümanın muâmelât hükümlerine uymaması günâhtır. Oysaki ahlâk kurallarına uymamak günâh olamamakla beraber uymanın tavsiye edildiği kurallardır. Muâmelât hükümleri fıkhın konusu içine girerken, ahlâkî hükümler fıkhın konusu içine girmiş olsa da tasavvuf ilminin konusu içine girmektedir. Ahlâk kuralları, fıkıhın alt kümesidir. Fıkıhla medreseden yetişen âlimler daha çok ilgilenirken, ahlâkla dergâhtan yetişen arîfler daha çok ilgilenmektedir.

Söz konusu, îmâni, fıkhî (amelî) ve ahlâkî şeklinde yapılan üçlü ayrımı, îmân, amel (fıkıh), ahlâk ve edep olarak da ayırabiliriz. Îmân, inanılması zorunlu inanç bilgilerini; amel, uyuması zorunlu, uyulmadığı zaman günâh olan emir ve yasakları; ahlâk, uyulması tavsiye edilen davranış kurallarını; edep, ahlâk kuralllarına göre uyulması daha zor olan davranış kurallarını ifade eder. Bir başka ifade ile amel fıkhın konusudur, onun alt kümesini oluşturan ahlâk kurallarıdır, ahlâk kurallarının alt kümesi ise edeptir. Fıkıh; edebi ve edebi kapsayan ahlâk kurallarını, ahlâk kurallarını kapsayan amelî hükümleri inceleyerek bunların günâh mı sevâp mı veya günâhı ve sevâbı olmayan mübâh mı olduğu hakkında hüküm bildiren ilim dalıdır.

İslâm dininin konularının başlıklarını farklı bir bakış açısı ile aşağıdaki gibi bölümlendirebiliriz:

a. Îmân (akâid, itikâd, inanç hükümleri bilgileri)

b. Amel (eylemlerin hükümleri)

1. İbadet hükümleri (taabbüdî hükümler)
2. İnsanlar arası ilişkilerin hükümleri

2-a. Muâmelât

2-b. Ahlâk

2-b.1. Genel ahlâk kuralları

2-b.2. Edep (Tevâzuya en uygun olan davranış)

Genel olarak, îmân konularını kelam âlimleri; amelî konuları, ibadet ve muâmelât konularını fıkıh âlimleri; ahlâk ile edep konularını da tasavvuf âlimleri (arîfler veya velîler, halk dilinde evliyâlar) araştırır ve sonuçlarını uzman olmayanlara aktarır.

İslâm dininde tanımlanan kulun nihâî amacı Allah'a yaklaşmaktır. Allah'a yaklaşmak, fiziksel bir yaklaşma olmayıp, Allah'ı tanımak ve sevmektir. Mutasavvıflar ise bu hedefin de ilerisine geçererek, fizik ötesi bir âlemle irtibat kurarak, "Kur'ân'da anlatılan "gaybı görmeyi" ve Allah'ı "müşâhade etmeyi" amaçlar. Kulun Allah'a yaklaşma adımları olarak İslâm dininin bölümlendirmesi yapılırsa, Îmân, fıkıh (amel), ahlâk ve edep şeklinde yapabiliriz. O zaman bir Müslüman, Allah'a yaklaşmak istiyorsa, ilk önce îmânındaki eksikleri giderecek, sonra amelî konulardaki eksikleri gidererek günâhlardan arınacak, sonra ahlâk kurallarına uyarak daha da Allah'a yaklaşacak, en sonunda da tevâzuya en uygun davranış olan edep kurallarına uyarak Allah'ın velî kulları arasına girecek. Edep, ahlâk kurallarını ifade etse de uygulama bakınımdan daha ince ve hassas olan davranış kurallarıdır. Edeb, tevâzuya en uygun harekettir diyebiliriz. Mutasavvıflar, diğer Müslümanlardan farklı olarak, Kur'ân'da bahis konusu yapılan gaybın, Allah'ın nasip ettiği çok az bir kısmının müşâhade edilmesinin, ancak ahlâk ve onun da üstü olan edep kurallarına uymakla mümkün olduğunu söylerler. Bu nedenle, tasavvufta ahlâk ve edeple ilgili hadîsleri toplamak ve öğrenmek çok önemlidir. Bunun doğal sonucu da ahlâk kurallarına ve edep kurallarına uymayı teşvîk edici hadîsleri "kırk hadîs" isimli eserlerde manzûm olarak toplama ve toplu olarak ders halkası oluşturarak okutma, tarîkat ehlî olanlarca daha fazla gerçekleştirilmiş eylemlerdir.

Îmân konularındaki eksiklik insanı dinden çıkarır, amelî veya fıkhî konulardaki eksiklik insanı günahkâr yapar, ahlâki konulardaki eksiklik insanı güzel ahlâktan yoksun bırakır, edep konularındaki eksiklik insanı mütevâzîlikten uzaklaştırır.

Mutasavvıflara göre edep kurallarına uymadan mütevâzı olunamaz, mütevâzı olmadan da gaybın müşâhadesine ulaşılıp Allah'a vâsıl olunamaz. Bu nedenle mutasavvıflara göre edep kurallarını da kapsayan ahlâkı anlamak, fıkhı anlamaktan ve uygulmaktan daha zordur. Bu anlayış yüzyıllar süren bir medrese ile dergâh çatışmasını veya âlimler ile arîflerin çatışmasını ortaya çıkarmıştır.

Fıkha uygun olan bir eylem, ahlâka uymayabilir. Bu durum, günümüz toplumlarını düzenleyen kurallarla açıklanabilir. Örneğin Balkan Türklerinde, hala kızı veya dayı kızı gibi kardeş çocuklarının evlenmesi kötü ve ahlâk dışı olarak kabul edilir, oysaki bu, fıkıhta (muâmelât bölümü) harâm kabul edilmemiştir. Yine 70 yaşında bir insanın 19 yaşında bir kişi ile evlenmesi fıkıhta ve Türkiye'de yürürlükte olan medeni kanun ile de yasaklanmamıştır. Ancak ahlâkî olarak Türkiye'de ayıplanan bir durumdur. Ahlâka aykırı olan hükümler, aynı zamanda fıkha veya kanunlara aykırı olmayabilir.

İnsanların ürettiği Türk Cezâ Kanunu'nunda hırsızlık gibi bazı ahlâka aykırı eylemler, cezâlandırıldığı halde bazı ahlâka aykırı eylemler, küfürlü mîzâh yapmak gibi cezâlandırılmamaktadır. Aynı durum fıkıh ile ahlâk arasında da söz konusudur. Ahlâka aykırı olan her durum, günah olarak kabul edilmemiştir.

Ahlâklı davranış; insan ilişkilerinde, insanlar arasında yapılması veya yapılmaması tavsiye edilerek istenilen, insanlar arasındaki sevgiyi artırmaya en uygun olan eylemdir. Ahlâksız davranışlar; insanlar arası ilişkileri bozan, insanlara karşı sevgiyi azaltan, uzak durulması emredilen davranışlardır. Dinlerin emir ve yasaklarında belirtilen kurallar ile kanunlarda belirtilen emredici ve yasaklayacı kurallara göre daha az bağlayıcılığı olan ahlâk kuralları, daha çok gönüllülük esasına göre uyulması istenen kurallardır. Dinler ise yasalar ile uygulandığı zamandan daha çok , ahlâk olarak yaşandığı zaman ayakta kalabilirler.

2. TERCEMETÜ'L İŞRÂK FÎ MEKÂRİMİ'L AHLÂK

Bu bölümde; ilk önce tezimizin konusu olan "el-İşrâk fî-Mekârimi'l-Ahlâk" eserinin müellif, mütercim ve kendisi hakkında ulaşabildiğimiz bilgilere yer verilip, daha sonra eserde yer alan hadîslerin tercümesi yapılıp, kaynakları gösterilecektir. Bu bölümde sadece "el-İşrâk fî-Mekârimi'l-Ahlâk" kitabında yer alan, hadîse en yakın olan kaynak eser metni verilecektir. Diğer kaynak eserlerdeki metinler verilmeyecektir. Eserde yer alan hadîsler ile kaynak eserde yer alan hadîsler arasında farklılıklar olması durumunda, bu farklılıklar belirtilecektir. Hadîsin yorumlama bölümünde, günümüz insanının din algısına ters gelebilecek konulara açıklık getirilecektir ve yine günlük anlamının dışında terim anlamı ile anlaşılması gereken kelimeler açıklanacaktır.

2.1. Müellif es-Seyyid Ahmed Bedran Efendi el-Hüseyni el-Beyrûtî

Es-Seyyid Ahmed Bedran Efendi el-Hüseyni el-Beyrûtî'dir. Hicrî on dördüncü asrın allâmelerindendir. Beyrut'ta doğmuş ve orada büyümüştür. Eserin esası, hicri 1303'de Beyrut'da basılmıştır. (Doğan ve Altuğ ty.:13) Müellifimizin "İrşadü't-Talibin li-Asarı Seyyidi'l- Alemin" adlı bir eseri daha vardır. (Kahala 1954: 201) Müellif hakkında fazla bilgi bulunamamıştır.

2.2. Mütercim Ahmed 'Atâ'ullah ibn Muhammed Hamdu'llah Re'fet

"El-İşrâk fî-Mekârimi'l-Ahlâk" eserinin mütercimi Mekke-i Mükerreme kadılarındandır. (el- Beyruti, çev. Ahmet Ataullah 1895:3) Mütercim hakkında fazla bilgi bulunamamıştır.

2.3. el-İşrâk fî-Mekârimi'l-Ahlâk

Eser, H. 1303/ M.1885 yılında Beyrut'ta doksan sayfa olarak basılmıştır. Hüseyin el-Bedran tamamen sahih kaynaklardan hadîsler alarak eserini ortaya çıkarmıştır. Eserin Ahmed 'Atâ'ullah İbn Muhammed Hamdu'llah Re'fet tarafından yapılan çevirisi "Tercemetü'l el- İşrâk fî- Mekârimi'l- Ahlâk" isminde H.1313 / M.1895 yılında İstanbul'da basılmıştır. Eserin, Mehmet Şirin Doğan ve Cemil Altuğ tarafından "İyi Ahlak Parıltıları" isminde çevirisi gerçekleşmiştir. Ancak kitabın basım tarihi mevcut değildir. Son olarak eserin Osmanlı tercümesinin günümüz

Türkçesine latinize edilmiş şekli Abdulmelik Dıhye Zaim tarafından "Ahlâka Dair Kırk Hadîs" adıyla 2019 yılında basılmıştır.

2.3. 1. Hadîs: Ahlâkın Tanımı

Nevvâs b. Sem'ân'dan (radıyallahü anh), Nebi sallâllâhu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: "İyilik", ahlâk güzelliğidir. Günâh ise, kalbinde gıcık yapan ve başkalarının muttali' olmasından hoşlanmadığın şeydir." (Müslim, Birr, 5.)

Hadîsin Yorumu:

Bu hadîste, Türkçe'ye "iyilik", "hayr", "sevâp" veya "sevâp alınacak eylem" (Şimşek 2017:63) olarak tercüme edilebilecek el-Birr, hüsnü'l-huluk (güzel huy, güzel ahlâk) tavsiye edilmekte, güzel ahlâka zıt olan davranışlar ise günâh olarak bildirilmektedir. Güzel huyun tersini Arapça el- İsm kelimesi ile anlatmaktadır. El-İsm kelimesi ise Türkçeye "kötülük", "günâh" veya "günâh olacak eylem" (Özön 1965: 343) şeklinde tercüme edilebilecek eylemleri, insan nefsinin beğenmeyeceği, insanı rahatsız eden şey anlamında "kerîh" tanımlaması olarak kullanılmaktadır. Bir eylemin kerîh bir şey olduğunun göstergesinin ise insanlar tarafından öğrenilmesinin istenilmemesi olduğu mezkûr hadîste belirtilmiştir.

Bu hadîs, ahlâk kurallarına uymamayı ahlâksızlık olarak tanımlamamış, günâh olan davranışı ahlâksızlık olarak tanımlamıştır. Her ahlâk kuralına uymayan ahlâksız değildir. Ahlâksızlık, insan ilişkilerini bozan günâh olan eylemi işlemektir, ahlâkî kurallara uymamak değildir. Örnek olarak, kendinden yaşlı biriene hitâp ederken ismi ile hitâp etmemek Türklerin ahlâk kuralıdır, ancak ismi ile hitâp etmek günâh değildir ve dolayısıyla ahlâksızlık değildir. Ancak küfür ve hakaret etmek günâhtır ve dolayısıyla da ahlâksızlıktır.

İnsan ilişkilerini bozacak derecede olan eylemlerin nefiste kerîh görülmesini, eserin Osmalıca tercümesini yapan Ahmed 'Atâ'ullâh ibn Muhammed Hamdullah Re'fet (1899:11) tarafından "vicdâna ızdırap ve kasvet veren şey" (olarak tanımlanmıştır. Oysa vicdân kelimesi bu metinde yer almamaktadır. Onun yerine nefs kelimesi geçmektedir. Burada kullanılan nefs kelimesinden kastedilen kötülükleri işlemeyi

arzulayan varlık değil, insanın kendi canıdır. Tasavvufî bir bakış açısı ile nefsin rahatsız olması, vicdânın rahatsız olması olarak yorumlanmıştır ve ona uygun bir çeviri yapılmıştır.

Ahlâkın kapsamı içinde olan edep; insanın, insanla ve Allah ile olan ilişkilerinde, tevâzuya en uygun gerçekleşen davranış şeklidir. Edebe aykırı olan davranış ahlâka aykırı olmasa da, tevâzuya en uygun davranış olmayabilir. Örneğin, "Ben Arapçayı iyi bilirim" şeklinde kendine öven söz söylemek, ahlâka aykırı değildir, ancak tasavvuf ehli tarafından ancak, edebe aykırı sayılabilir.

Sonuç olarak, ahlâk ve onun daha ince davranışları olan edep; insanların birbiri ile olan ilişkilerini düzenleyen ve insanlar arasındaki sevgi ve saygıyı artıran davranış kurallarıdır. İnsanların birbiri ile olan ilişkilerini bozan ve düşmanlık oluşturan davranışlar ise hem günâh hem de ahlâksızlıktır. Bu bakış açısı, incelediğimiz eserde yer alan hadîslerin seçiminde belirleyici olmuştur.

2.3. 2. Hadîs: Mütevâzi Olmanın Önemi

İbni Mes'ûd (r.a)'tan , Nebi (sav)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir. Kıyamet gününde meclis cihetinden (yer bakımından), bana en yakınınız ve en sevgilinizahlâkı en güzel olanınızdır. Yumuşak ve mütevâzı kimselerdir ki onlar halkla, halk da onlarla iyi geçinir. (Tirmizi, İyilik, 23)

Hadîsin Yorumu:

Birinci hadîste, ahlâk tanımı yapılmıştır. İkinci hadîste ise ahlâklı olmanın sonucu Müslümanın ahirette alacağı karşılıktan bahsedilmiştir ve ahlâklı olan kişinin en belirgin özelliklerine yer verilmiştir. İslâm'a göre cennette Müslümanlar dünyadaki amellerine göre derecelendirilecek ve yerleştirilecektir. (Bakara 2/25). Yine İslâm'a göre Hz. Peygamber, Allah'a en yakın olan ve Allah'ın en çok sevdiği kişi olacağı için cennette en üst dereceye yerleştirilerek ödüllendirilecektir. (İsrâ 17/78-79) Bu hadîste, Hz. Peygamber'in ahlâklı olan insanı seveceği ve cennette de kendisine yakın bir yere yerleştirileceği belirtilmiştir. Böylece, ahlâklı kişinin peygamberlerle aynı cennet katında olacağı, yani yüksek derecede olacağı belirtilmiştir. Yine hadîste, insanlar tarafından sevilen bir kişi olmanın, ahlâklı olarak sıfatlanmasında belirleyici bir unsur olduğu belirtilmiştir. İnsanların gönlünde yer bulamayan Allah

katında yer bulamaz. Bir Müslümanın, iyi insanlar tarafından sevilmesi, o kişinin Allah tarafından sevildiğine bir işarettir. Bunun da en önemli yolunun mütevâzılikten geçmekte olduğu belirtilmiştir.

2.3. 3. Hadîs: Mütevâzi Davranış Örneği

Enes bin Mâlik (radıyallahü anh) şöyle demiştir: "Şu muhakkak ki, Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem) bizim aramıza karışırdı (ve güleryüzle biz çocuklara latife ederdi.) Hatta (kuşu olan) küçük kardeşime: "Yâ Ebâ Umeyr! Nuğayr ne yaptı?" derdi. (Buhârî, Edeb, 81.)

Enes bin Mâlik, hicretten sonra, çocuk yaşta, hem Hz. Peygamber'den ilim öğrenmesi hem de O'nun hizmetinde bulunması için annesi tarafınan, Hz. Peygamber'in yanına verilmiştir ve on yıl Peygamber Efendimiz'e hizmette bulunmuştur. (Doğan ve Altuğ ty.:13) Hz. Peygamber'in Enes bin Mâlik'in küçük erkek kadeşine olan davaranışları onun hafızasında kalmıştır. Çünkü Peygamber Efendimiz'in, kendisinden ortalama elli yaş küçük olan bir çocuğu muhâtap olarak alması ve ona çocukça gelebilecek sorular sorması, çocuğun seviyesine inerek iletişim kurması, akılda kalıcı güzel bir örnektir.

Medine döneminde Hz. Peygamber devlet başkanı idi. Bir devlet başkanının küçük bir çocukla onun ilgilenceği konularda konuşması, mütevâzılik örneğidir. İkinci hadîste mütevâzıliğin önemi belirtilirken, bu hadîste Hz. Peygamber'in mütevâzı davranışı ortaya konulmak istenmiştir.

2.3. 4. Hadîs: Öfke Kontrolü Tanımı

Ebû Hureyre (radıyallahü anh)'den rivâyet edilmiştir. Rasûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Çok kuvvetli pehlivan, birçok güreşçileri yere serip gâlib olan değildir. Asıl kuvvetli pehlivan, öfkelendiği sırada nefsine mâlik (ve irâdesine hâkim) olan kimsedir". (Buhârî, Edeb, 76.)

Hadîsin Yorumu:

Yazar, ahlâkın tanımından kibirli davranmanın ahlâka aykırı ve tevâzulu davranmanın ahlâka uygun olduğunu belirten hadîslerden hemen sonra öfkenin kontrol edilmesinin önemine vurgu yapmaktadır. Öfkesini kontrol edebilmek bütün

inançlarda ahlâklı olmanın bir parçası olarak görülmüştür. Bu konu ile ilgili olarak Kur'ân'da: *"O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şâyet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet: bağışlanmaları için duâ et; iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever."* (Âl-i İmrân 3/159) şeklinde âyet yer almaktadır. Öfke sadece aile dışı bireylere değil aile bireyleriyle de ilişkileri bozmaktadır. İnsânların en üstünü; öfkelenmede ve razı olmada, geç öfkelenen ve çabuk razı olandır. Kızma esnasında nefsi kontrol etmek ve öfkeye hâkim olmak gerekir. (el-Berrak 2018: 67)

2.3. 5. Hadîs: Öfke Kontrolü Örneği

Enes bin Mâlik (radıyallahü anh) şöyle demiştir: Ben Rasûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem)'ın beraberinde yürüyordum. Rasûlüllah'ın üzerinde Necrân dokumalarından kalın kenarlı bir bürde (yani kaftan) bulunuyordu. Bir çöl Arab'ı bize yetişti de Rasûlüllah'ın ridâsını şiddetli bir çekişle çekti. Hattâ ben o sırada Rasûlüllah'ın boynu ile omuzları arasına baktım da bedevinin ridâyı şiddetle çekmesinden ridânın kalın kenarı Rasûlüllah'ın boyun safhasında iz bırakmıştı. Bundan sonra bedevî, Rasûlüllah'a hitaben: "Yâ Muhammedî! Yanında bulunan Allah malından bana bir şey verilmesini emret!" dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah, bedeviye doğru (şefkatle) baktı, sonra güldü, sonra da ona bir miktar atıyye verilmesini emretti. (Buhârî, Libâs, 18)

Hadîsin Yorumu:

Dördüncü hadîste öfke kontrolünün önemi anlatıldıktan sonra beşinci hadîs-i şerîfte Hz. Peygamber'in öfkelenecek bir durumda nasıl bir davranış gösterdiği anlatılmıştır. Devlet başkanı olan bir kişiden , elbisesinden tutup çekiştirilerek bir şey istenmesi normal şartlarda her yöneticiyi öfkelendirir. Ancak burada Peygamber'imizin olayı gülerek karşılayıp istediği yardımı da yapması; hem öfke kontrolü hem de tevâzu örneğidir. Söz konusu kişi cahil olduğu için bir Peygamber'e nasıl davranılacağını bilmemektedir. Çünkü mü'minlerin seslerini dahi Hz. Peygamber'den daha fazla yükseltmesi yasak iken (Hucurât, 49/2) elbisesinden çekerek iletişim kurması edebe aykırıdır. Ancak Hz. Peygamber hoşgörülü davranmıştır.

2.3. 6. Hadîs: Güvenin Kötüye Kullanılması

Ebû Hureyre (radıyallahü anh) Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem'den rivâyet etti. Allah'ın Resûlü "(Akıllı ve kâmil) mü'min bir yılan deliğinden iki kerre ısırılıp sokulmaz" buyurmuştur. (Buhârî, Edeb, 83)

Hadîsin Yorumu:

Dinlerin bir amacı da güvenilir insanların toplumdaki sayısını arttırmak ve toplumda güveni hâkim kılmaktır. Bu nedenle, peygamberler içinde bulundukları toplumun, daha peygamberlik görevi gelmeden güvenini kazanan insanlardır. Nitekim, Hz. Peygamber de başlangıçta ve nübüvvet iddiâsından önce nefsine hâkimdi. İnsanlar onu nezâket, temizlik, güvenilirlik ve eminlik sıfatlarıyla tanırlardı. Onlar tarafından Muhammedu'l Emîn olarak tanınıyordu. (Abdulcebbâr 2017: 1220) Müslümanların birbirine güvenmesi ve iyi zanda bulunması gerekir. Ancak mü'minlerin birbirine güvenmesi, aynı zamanda güveni bozanların da cezâlandırılmaması anlamına gelmemelidir. Bu nedenle güvene aykırı davranan kişilere bir daha güvenilmemesi gerektiği anlatılmaktadır. İnsan zihnine, bir kere kandırana bir şans daha vermek gerekir şeklinde bir düşünce gelebilir. Burada hiçbir şekilde irtibât kurulmaması şeklinde bir sonuç çıkarılmamalıdır. Burada kandırılmamak için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği anlatılmaktadır. Özellikle devletin toplum düzeni oluştururken hukuk kurallarını hâkim kılarak tüm sûistîmalleri önlemeye çalışması, belgelere dayanarak hüküm vermesi bu hadîste bahsedilen tavsiyeye uygundur.

Güveni zedeleyen kişinin yaptığı eylem, yılan veya akrep ısırılmasına benzetilerek anlatılmıştır. Çünkü o dönemde, çöl hayatında insanların en çok karşılaştıkları hayvan; yılan ve akreptir. Sıklıkla karşılaşılan durumlar üzerinden soyut kavramların açıklanması halk eğitiminde kullanılan bir yöntemdir.

2.3. 7. Hadîs: Gençlere Müsâmahalı Davranma

Âişe (r.anha) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in yanında birtakım kız timsâlleriyle oyun oynardım. Benim birçok kız arkadaşlarım vardı. Onlar benimle kızlara âit oyunlar oynarlardı. Biz oyun oynarken Rasûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) eve girdiği zaman, oyun arkadaşlarım O'ndan saklanırlardı. Çok

defa Rasûlüllah bu kız arkadaşlarımı benimle oynasınlar diye benim yanıma gönderirdi. (Buhâri, Edeb, 81)

Hadîsin Yorumu:

Bu hadîs-i şerîfte Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber'le bebeklerle oynayacak bir yaşta evlenmesi konusu açıklanmaya muhtaçtır. Öncelikle belirtilmesi gereken husus Kur'ân'da, Hz. Âişe ile olan evlilik yaşı konusunda herhangi bir tenkît yoktur. Oysa ki Hz. Peygamber, Mekke'nin ileri gelen müşriklerine İslâm'ın emirlerini tebliğ ederken, kendisine gelerek; "Bana da İslâm'ı tebliğ et." şeklinde talepte bulunan âmâ bir kişiye ilgisiz kalması, Abese süresinin ilk on iki âyetinde eleştirilmiştir. Yine bunun gibi başka konularda da Hz. Peygamber Kur'ân'da uyarılmıştır. O nedenle, o günkü toplumda eleştiri konusu yapılmasa dahi geleceği bilen Allah, gelecekte birçok insanın eleştireceği bir konuda, mutlaka uyarırdı. Kur'ân'a inanan mü'minler yönünden, hem Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemin şartları açısından hem de gelecekteki insanların kabul ettiği ahlâk değerleri açısından, Hz. Peygamber'in, Hz. Âişe ile olan evlilik yaşının eleştirilecek bir husus olmadığı kabul edilmelidir. Başka bir deyişle eleştirilecek bir yanlışlık olsa idi zaten Allah uyarırdı.

Kur'ân'ın doğruluğuna dolayısıyla İslâm'a inanmak inanmayanlar için Kur'ân'dan delil getirmek, mantık dışı bir savunma şekli olacaktır. Onun için dünya toplumlarının, genel yapılarından örnekler getirilebilir. Yani sosyolojik açıdan dünya halklarının tarihi incelendiğinde, evlilikle ilgili ahlâk kurallarının toplumdan topluma değiştiği bir gerçektir. Dünyadaki her toplumda evlilikle ilgili ahlâk kurallarını aynîleştirme çabası ve bugünün kabullerine göre geçmişi yargılamak, tarihte yaşamış birçok değerli insanın eleştirilmesine neden olacaktır. Her ahlâk kuralını, kendi toplumu içinde değerlendirmek gerekir. Hz. Peygamber kendi toplumunda, kendisine inanmayan kişiler tarafından Hz. Âişe ile evlilik yaşı konusundan eleştirilmemiştir.

Ayrıca, Hz. Âişe'nin evlilik yaşı konusunda İslâm tarihinde tam bir fikir birliği yoktur. Evlilik yaşını, on beş ve on altı söyleyen kişiler de vardır. (Erkocaaslan 2016: 21) Yaş konusundaki tartışmalar bu tezin konusu dışında kaldığı için burada yer verilmeyecektir.

Hz. Âişe'nin farklı bir karakteri vardır. Sünen-i Ebu Davut'ta geçen bir rivâyete (Ebû Davut, Edep, 62) [8] göre Tebük ya da Hayber savaşının yapıldığı tarihten sonra bile oyuncak bebekler ve diğer oyuncaklarla oynamaya devam etmiştir. Bu durum günümüzde de çok karşılaşılan bir durumdur. Günümüz üniversite öğrencilerinden birçoğu oyun ve eğlence dünyası ile ilgilenmektedir. Bazı kişiler bedensel olgunluklarını tamamladıkları halde oyun oynamaya düşkün olabilir. Hz. Âişe de helâl sınırlar içinde oyun ve müziğe, Hz. Peygamber'in diğer eşlerine göre daha fazla ilgilidir. Bu nedenle fıkıhta harâm olan oyun ve eğlencelerin belirlenmesinde Hz. Âişe tarafından rivâyet edilen hadîsler kullanılmaktadır.

Bu hadîsin verilmesindeki amaç Hz. Peygamber'in eşine karşı hoşgörülü davranmasının anlatılmasıdır. Çünkü oyuncaklar ile oynayan evli bir kadın vardır ve bu durum genel toplum algısına göre hoş görülmeyecek bir durumdur. Hz. Âişe bu durumun farkındadır ancak yine de Hz. Peygamber ona kızmak yerine arkadaşları ile oynamasını onayladığı için bunu güzel bir ahlâk örneği olarak İslâm toplumuna aktarmıştır.

Genel olarak din ve dindarlık, ciddiyet üzerine kurulu bir kültürü barındırır. Örneğin, kutsal kabul edilen kitaplarda hiç mîzah yoktur. Dini anlatan kişiler, toplum içinde çok mîzah yapmazlar. Toplumda, onlardan aşırı bir ciddiyet beklerler. Ancak genç insanlar daha fazla mîzâha ve oyuna meylederler. Hz. Peygamber, her ne kadar ciddiyete çok önem verse de eğlence ve oyun konusunda Müslümanlar için sınırları göstermek adına genç Hz. Âişe ve arkadaşlarına müsâmahalı idi.

2.3. 8. Hadîs: Topluma Kazandırma

[8] *Hz. Âişe dedi ki: Resûlullah (sav) Tebük ya da Hayber savaşından gelmişti. (Aişe'nin sofrasının önünde de bir perde vardı. (Tam o sırada) rüzgar esip Âişe'ye ait oyuncak bebeklerin üzerinden perdenin bir ucunu açıverdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: " Bunlar nedir?" diye sordu. Hazret-i Âişe de: "Bunlar oyuncaklarım, cevabını verdi. (O sırada Hazret-i Peygamber) bebekleri arasına bir de çaputtan (yapılmış) kanatlı bir at gördü ve: " Bebekler arasında gördüğüm bu (oyuncak) da nedir?" dedi, Hazret-i Âişe: "Attır." cevabını verdi.(Bunun üzerine) Hazret-i Peygamber: " (Peki) bunun üzerindeki(ler) nedir?" dedi. (Hazret-i Âişe de): "Kanatlarıdır." karşılığını verdi. (Hazret-i Peygamber): " Atın kanatları olur mu?" dedi. (Hazret-i Âişe:) "Sen Hazret-i Süleyman'ın kanatlı atları olduğunu duymadın mı?" cevabını verdi. (Hazret-i Âişe rivâyetine devam ederek) dedi ki: Bunun üzerine (Hazret-i Peygamber öyle bir) güldü (ki) azı dişlerini bile gördüm.*

Âişe (radıyallahü anha)'dan rivâyete göre şöyle demiştir: Ben Resûlüllah (sav)'in yanında iken bir kimse Resûlüllah (sav) ile görüşmek için izin istedi. Rasûlüllah (sav): "Toplumun hayırsız adamı" veya "Toplumun hayırsız evladı" dedi. Sonra ona izin verdi ve onunla yumuşak şekilde konuştu. Adam çıkıp gidince dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Dedim. O adam hakkında söylediğini söyledin sonra da O'na yumuşak davrandın." Bunun üzerine Rasûlüllah: " Ey Âişe şerrinden korunmak maksadıyla insanların terkettiği kimse, gerçekten insanların en şerlilerindendir." buyurdu. (Tirmizî, İyilik ve Sıla, 59)

Hadîsin Yorumu:

Bu hadîs-i şerîfte toplumda hayırsız olan yani topluma zararlı olan bir kişinin, kötülüğünden korunmak için tamamen yalnız bırakılırsa daha da zararlı olacağı anlatılmaktadır. Kötü insanlarla iletişimin devam ettirilerek şerlerinin azaltılması tavsiyesi günümüzde suçluların ıslahında kullanılan modern zamanların bir yöntemidir. Örneğin, bazı cezâlar bir sivil toplum kuruluşunda hizmet verme şeklinde olabilmektedir. Kötü ahlâklı insanlar, iyi ahlâkı ancak iyi ahlâklı kişilerle irtibât kurarak öğrenebilecektir. Kötü ahlâklı insanların da topluma kazandırılması için çaba sarf edilmelidir.

Hadîste geçen, Hz. Peygamber'in yanına gelen kişi, Fezzâr kabilesine mensub; Hasan oğlu Uyeyne'dir. Munafıklığını gizliyordu. Bunun için Resûlullah: "Kavminin kötüsüdür." demiştir. Hz. Peygamber, bu kişinin şerrinden sakındırmak kastıyla ümmete nasihat buyurmuşlardır. Yoksa gıybet değildir. (Doğan ve Altuğ ty.:25)

2.3. 9. Hadîs: İki Yüzlü Olanın Değersizliği

Ammâr'dan rivâyet edilmiştir. Dedi ki: Resûlullah (sav) buyurdu ki: "İki yüzlünün, Allah indinde yüzü yoktur. (Kadir ve kıymeti yoktur.) [9]

Hadîsin Yorumu:

Sözlükte "göstermek, gösteriş yapmak" anlamlarına gelen riyâ, dinî bir kavram olarak, sırf Allah rızası için yapılması gereken ibadetleri ve güzel davranışları

[9] Bu hadîsin kaynağı bulunamamıştır.

kendini beğendirmek ve insanlara göstermek amacıyla yapmak demektir. (Canbulat 2015:559)

Bu hadîste, riyâkar, ikiyüzlü kişilerin Allah tarafından sevilmeyeceği anlatılmak istenmiştir. Yapılan ibadet ve güzel amellerin, ihlaslı olması gerekmektedir. Çünkü, insanların beğenisini kazanmak için riyâkar davranışlarda bulunan kimselerin Allah katında bir değerinin olmayacağı hadiste açıkca ifade edilmiştir.

2.3. 10. Hadîs: Müslümandan Emin Olma

Abdullah ibn Amr (radıyallahü anh)'dan rivâyet edilmiştir. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Müslüman; dilinden, elinden Müslümanların selâmette kaldığı kimsedir. Muhâcir de Allah'ın nehy ettiğini terk edendir". (Buhârî, Kitabu'l Îmân, 3)

Hadîsin Yorumu:

Resulullah Müslümanı tarif ederken îmân etmesi veya namâz kılması yönüne vurgu yapmak yerine, diğer Müslümanların, onun elinden ve dilinden gelecek kötülüklerden emin olması yönüne vurgu yapmaktadır.

Muhâcir'in sözlük anlamı "hicret eden kimse" dir. Terim anlamı ise Mekke'den Habeşistân veya Medine'ye hicret eden sahâbenin her birine denir. (Gelişen 2015: 456) Dinini, Mekke müşriklerinin baskısı altında yaşayamayan kimselerin Mekke'yi terk ederek dinlerini yaşabilecekleri bir yere göç etmesi Kur'ân'da teşvîk edilmiştir. Mekke'nin fethedilmesine kadar göç yapan her sahâbîye muhâcir denilmiştir; sonrasında göç edenler ise muhâcir sayılmamıştır. Çünkü artık Müslümanlar Mekke'ye hâkim olduktan sonra dinlerini rahatça yaşayabiliyorlardı. Muhâcir kavramı Medine döneminde ortaya çıkmıştır. O dönem sahâbeler, muhâcirin anlamını biliyorlardı. Muhâcir olmak Kur'ân'da övülmüştür. (Tevbe, 9 /20, Âl-i İmrân 3/195)

Muhâcir kimseyi, Allah'ın yasakladıklarından kaçandır, şeklinde tanımlayarak, muhâcirin Kur'ânda övülen ve yukarıda terim anlamı verilen muhâcir olan kimse ile aynı değerde olacağı anlatılmak istenmiştir. Çünkü Mekke'nin fethedilmesi ile birlikte artık muhâcirlik seviyesine yükselme yolu kapanmış ama Allah'ın

yasaklarından kaçarak da muhâcir olma yolu açık bırakılmıştır. Bu hadîs-i şerîfle bilinen bir kavram üzerinden az bilinen bir konunun önemi anlatılmıştır.

2.3. 11. Hadîs: Kanun Önünde Eşitlik

Hazreti Ali (radıyallahü anh)'dan rivâyet edilmiştir. (Hz. Ali) dedi, Allah'ın Resûlü (sav) buyurdu:"Müslümanların kanları birbirine müsâvidir. Onların (Müslümanların) zimmetini (antlaşmalarını) mertebe bakımından onların (Müslümanların) en küçüğü dahi yerine getirmeye çalışır. Onlar (Müslümanlar) başkaları üzerine (birbirine yardım eden iki el gibi) bir kuvvettir. (Ebû Dâvût, Cihâd, 159)

Hadîsin Yorumu:

Bu hadîs-i şerifte, her mevkideki Müslümanın öldürülmesi veya yaralanması durumunda suçluya aynı cezânın verilmesi, sözüne itibar edilmesi; düşmana karşı zayıfların da savunularak birlik olunması gibi toplumsal hayata yönelik ahlâki tavsiyeler verilmiştir. Modern hukukta buna kanun önünde herkesin eşit olması ilkesi denir. Zaten İslâm'ın en önemli ilkelerinden birisi, 1 hukuku bakımından eşit kılmaktır.

2.3. 12. Hadîs: Müslümanlarda Dayanışma

Nu'mân ibn Beşîr (radıyallahü anh) şöyle diyordu: Rasûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Bütün mü'minleri birbirlerine merhamette, mahabbette, lütufta ve yardımlaşma hususlarında sanki bir vücûd misâli görürsün! O vücûdun bir organı hastalanınca, vücûdun diğer kısımları birbirlerini hasta organın elemine -uykusuzlukla harekete- ortak olmaya çağırırlar." (Buhârî, Edeb, 27)

Hadîsin Yorumu:

Soyut bir kavram olan dayanışma, Hz. Peygamber tarafından vücut benzetmesi üzerinden somutlaştırılarak anlatılmıştır. İdeal Müslüman dayanışması târif edilerek toplumsal düzende varılması gereken nihâî hedef belirlenmiştir. Tavsiyeyi gerçekleştiremeyenler suç işlemiş olmasa da, ileri seviyede bir ahlâkı yakalayamamış olacaklardır.

Kur'ân-ı Kerîm'de: "*İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma konusunda yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın."* buyurulur. (Mâide 5/2) Yani mü'minlerin birbirlerine af, iyi huyluluk, müsâmaha, şerî'atın emrine uymak, hevâdan kaçınmak vs. gibi iyilik ve takvâda yardımcı ve destek olmaları gerekir. (İsmail Hakkı Bursevî 2000: 86)

Müslüman toplumda, ideal olan ahlâkî davranış, her bir Müslümanın, diğer bireylerle empati kurarak, onların dertleri ile dertlenmesidir.

2.3. 13. Hadîs: Ahlâka Aykırı Haram ve Mekruhlar

Muğire bin Şu'be (radıyallahü anh)'tan rivâyet edilmiştir. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem): "Şüphesiz Allah sizlere analara isyanı, verilecek borcun men' edilip verilmemesini, verilmeyen bir şeyin alınmasını, kız çocuklarını diri diri gömmeyi haram kıldı. Ve yine Allah sizler için dedikoduyu, çok soru sormayı ve mal zayi' etmeyi kerîh gördü" buyurmuştur. (Buhârî, Edeb, 6 *)*

Hadîsin Yorumu:

İslâm hukukunda (fıkhında), insanın her bir eylemi için bir hüküm belirlenir. Bu hükümler dört adettir. Ancak hükümsüzlük de bir hüküm kabul edilirse beş adettir. Din tarafından bir eylemin Müslüman tarafından yapılmasında kesinlik istenir (1) veya yapılması tavsiye edilir (2); veyahut bir eylemin Müslüman tarafından yapılmaması kesinlikle istenir (3) veya yapılmaması tavsiye edilir (4).

Yapılması dinen kesinlikle istenilen eylemlere farz (vacip) (1), yapılması tavsiye edilen eylemlere müstehap (sünnet)(2) denir. Yapılmaması kesinlikle istenen eylemlere haram (3), yapılmaması tavsiye edilen eylemlere ise mekruh (4) denir. Bu dört hükümden birine girmeyen eylemler içinse mübâh denir. Hakkında yapılması veya yapılmaması yönünde dinen herhangi bir telkînde bulunulmayan eylemler, günâh ve sevâbın konusu değildir.

Hadîste bahsedilen harâm ve mekruhların işlenmesi aynı zamanda ahlâklı bir eylemi de ortadan kaldıran ahlâksız eylemlerdir. Anneye saygılı olmak, başkasının hakkını vermek ve hakkımız olmayanı istememek, insanların yaşam hakkına saygı duymak olması gereken ahlâk kurallarıdır. Kuşkusuz tam tersi olan eylemler ise hem haram hem de ahlâksızlıktır.

Mâlâya‘nî söz söylemek (boş konuşmak, gereksiz söz söylemek), Müslümanın faydalı iş yapması, zamanı güzel değerlendirmesi gibi güzel ahlâk kurallarına uygun düşmez. Bu nedenle boş sözlerle zaman geçirilmemesi dinen tavsiye edilmiştir. Ancak günâha girilecek kadar kötü görülmediğinden harâm denilmemiştir.

Çok soru sormaktan kasıt; gereksiz, bir işe yaramayacak bilgi öğrenme amaçlı sormaktır. İlim öğrenmek için soru sorulması tavsiye edilmiştir. Bu amaçla sahâbe Hz. Peygamber'e ve sahâbeden sonra gelenler ise sahâbeye soru sormuşladır. İşe yaramayacak bilgi öğrenmek için sorulan soru daha çok insanların kendi aralarındaki tartışmalarda galip gelmek için uyguladığı yöntemdir. Gereksiz soru sormak, zamanın iyi değerlendirilememesi olduğu için tavsiye edilmemiştir.

İnsânların sahip olduğu malı faydalı işlerde kullanması iyi ahlâktır. Bunun zıddı olan sahip olunan malın kullanılmadan atılıp yok edilmesi ise tavsiye edilmeyen bir davranıştır. Günümüzde malın bilerek zâyi edilmesi modern etik kurallarına da uygun değildir. Bu hadîse göre günümüzde hiçbir fayda sağlamadan yani ekilip biçilmeden tarlaları bekletmek mekruhtur.

2.3. 14. Hadîs: Anne Babaya Saygı

Abdullah b. Ömer bin Hattab (rivâyet edildiğine göre); Resûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem); "Kişinin anne ve babasına lânet etmesi en büyük günâhlardandır" buyurmuş da (kendisine): "Ey Allah'ın Resûlü, insan anne ve babasına nasıl lânet eder? demiş. (Resûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem)'de): " Kişi bir adamın babasına lânet eder, o da onun babasına lânet eder. O (bir başkasının) annesine lânet eder, o da (onun) annesine lânet eder" buyurmuştur. (Buhârî, Edeb, 4)

Hadîsin Yorumu:

Bir kimsenin, ağzından çıkacak bir sözü iyi kontrol etmesi lâzımdır. Sebep olacağı kötü neticede söz sahibinin de payı vardır. Bir kimsenin sövmek suretiyle muhâtabını tahrîk etmesi ve sövdürmeye sebep olması, kendi annesine sövmekten farksızdır. (Nevevî 2001: 263)

Kötülüğe sebep olmak da bir kötülüktür. Kişinin başkasının anne babasına hakareti en az kendi anne babasına hakaret etmesi kadar kötü bir davranıştır. Günümüz modern hukukunda bir suçu azmettiren suçu işleyen kadar cezâ almaktadır. Aynı ilke İslâm'da günâha sebep olmak için de geçerlidir. Bir günâhın işlenmesine sebep olmak aynı günâhın, sebep olan kişi tarafından da işlenmiş sayılması sonucunu doğurmaktadır.

Anne babalara hakaret edilmesinin, büyük günâhlardan sayılmasının en önemli sebebi anne babanın çocuklarına karşılıksız emek sarf etmeleridir. Bunun karşılığı olarak çocukların vefa göstermeleri istenmektedir. En önemli ahlâk kurallarından biri de kendisine emeği geçin kişilere vefâ göstermektir. Anne babalara hakaret edilmesine neden olmak vefâlı davranışa ters düşmektedir.

2.3. 15. Hadîs: Cihât ve Anne Babaya Hizmet

Abdullah bin Ömer (radıyallahü anh) 'den Allah Resûlu (sallallahü aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: Peygamber'e bir adam geldi de, O'ndan cihâda (gitmek hususunda) izin istedi. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem): "Anan baban sağ mıdır?" diye sordu. O zât: "Evet (sağdırlar)." dedi. Peygamber: "O hâlde sen onların rızâsı yolunda çalış." buyurdu. (Buhârî, Cihât, 138)

Hadîsin Yorumu:

Cihât, İslâm toplumuna yapılan saldırıya karşı savunma yapmak amaçlıdır. Yani toplumun genelini korumaya yöneliktir. Yardıma ihtiyacı olan anne babanın zarûrî ihtiyaçlarını karşılamak için cihât gibi önemli bir kamu hizmetini yerine getirmekten geri durmaya Peygamber tarafından izin verilmiştir. Bu izin, anne ve babaya olan hizmetin en az cihât kadar önemli bir ibadet olduğunu gösterir. Çünkü toplumu koruma için yapılan bir mücâdelede, toplumun diğer ihtiyaç sahibi bireyleri zarûrete düşürülmemelidir. Ancak ihtiyaç olması halinde, genel seferberlik halinde devlet başkanının emri ile farklı bir karar alınabilir. Bu hüküm günümüzde askere alınacak kardeşler için uygulanmaktadır. Talep edilmesi halinde, aynı zaman diliminde iki kardeş askere alınmamaktadır.

Bakıma ihtiyacı olan anne babaya vefâ gösterme ahlâkı, toplumun savunmasına katkıda bulunma ahlâkı kadar önemli bir ahlâk kuralı sayılmıştır.

2.3. 16. Hadîs: Kızlara Değer Verme

Âişe (r.anha) şöyle demiştir: Bir kere yanıma bir kadın girdi. Beraberinde iki kız çocuğu vardı; bir şey istiyordu. O sırada yanımda bir hurmadan başka bir şey bulamadım. Ben kadına o tek hurmayı verdim. Kadın hurmayı iki çocuğu arasında taksim etti ve kendisi ondan bir şey yemedi. Sonra kalktı ve çıkıp gitti. Müteâkiben yanımıza Peygamber girdi. Bu vak'ayı kendisine haber verdim. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem): "Kadın erkek, herhangi bir kimse şu kız çocukları yüzünden herhangi bir suretle sıkıntıya uğratılırsa, o kız çocukları kendisi için cehennem ateşinden koruyan birer perde olurlar" buyurdu. (Buhârî, Zekât,10)

Hadîsin Yorumu:

Bu hadîsin ahlâkî açıdan önemi, günümüz sosyal şartları açısından bakıldığında tam olarak anlaşılamaz. Çünkü erkeklerle eşit haklara sahip olma bakımından, kadın hakları modern toplumda yeterince sağlanmıştır. Oysaki, toplum güvenliğinin devlet tarafından sağlanamadığı ve güvenliğin aşiret sistemi ile sağlandığı yani her soyun kendi güvenliğini kendisinin sağladığı modern öncesi düzende, erkekler daha fazla değer görmekteydi ve kadınlara göre daha fazla haklara ve yetkilere sahipti. Yine ailenin temel ihtiyaçlarının genel olarak erkeklerin çalışmasına bağlı olduğu ekonomik sistem hâkimdi. Böyle bir toplum düzeninde kız çocuk sahibi olmak zâfiyet kabul edilmekteydi. Hatta düşmanı fazla olan kişiler, kız çocuklarının kaçırılıp tecavüze uğrayacağı düşüncesi ile çocuklarını öldürürlerdi. Hz. Peygamber böyle bir toplumda kız çocuklarının değerine vurgu yaparak, zayıf konumda olan kadınlara destek olmaktadır. Bu anlamda sosyal hayatta zayıf olan grupları korumaya yönelik davranış göstermek önemli bir ahlâk kuralıdır.

2.3. 17. Hadîs: Komşuluğun Önemi

Yahya ibn Saîd şöyle demiştir: Bana Ebû Bekr ibnu Muhammed, Urve'den; o da Âişe (r.anha)'den haber verdi ki, Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem): "Cibril hiç durmadan komşu hakkına hürmet edilmesini bana vasiyet ederdi. (Bu vasiyeti o

kadar çok yapmıştı ki) hattâ ben yakında Cibril (Allah'ın emriyle) komşuyu komşuya mirasçı yapacak sandım" buyurmuştur. (Buhârî, Edep, 28)

Hadîsin Yorumu:

Cibril, daha meşhur ismi ile Cebrail, Allah'tan aldığı bilgiyi eksiksiz şekilde peygamberlere ulaştırmak ile görevli melektir. Burada Hz. Peygamber'in Cibril'den aldığını söylediği bilgiler, Kur'ân'da yazılı olan vahiy değildir. Daha orijinal ismi ile vahy-i metluv (yazılı vahiy) olan vahiy değildir. Cibril tarafından Allah'tan alınarak getirilen, ancak, Kur'ân'da yazılı olmayan, vahy-i gayri metluv (yazılı olmayan vahiy) olan bilgidir. Yazılı olmayan vahiyde Allah tarafından yapılması istenen davranış veya inanılması gereken bilgiler, mânâ olarak Hz. Peygamber'e bildirilir. Hz. Peygamber, kendisine anlamı bildirilen bilgileri kendi ifadeleri ile insanlara aktarır. Anlam Allah'a, söz dizimi Hz. Peygamber'e aittir. Bu hadîs-i şerîfte de Hz. Peygamber, yazılı olmayan şekilde gelen vahiy ile komşuluğun önemini çokça vurgulamıştır.

Komşuluğun önemi, miras bırakılan akrabalar üzerinden anlatılmıştır. Toplumsal hayatta sorunlar en fazla komşularla yaşanmaktadır. İnsanlar daha sık iletişim kurduğu insanlarla daha fazla anlaşmazlığa düşmektedir. Huzurlu bir toplumun inşâsının yolu, komşuya değer vermekten geçmektedir.

Fıkıh kitaplarında komşu bir terim olarak tanımlanmıştır. Farklı hukukî statüler oluşturulmuştur. Bugünkü modern hukukta dahi komşu olmaktan kaynaklanan haklar tanımlanmıştır. Hukukun kural koymadığı durumlar için ahlâk kurallarının konulması, toplumsal hayatı düzenlemenin daha yumuşak yöntemidir.

2.3. 18. Hadîs: Komşuya Yardım

Âişe (r. anha): Ben: "Yâ Rasûlüllah! Benim iki komşum vardır. (Hediye vermek istediğimde) hediyemi bunlardan hangisine evvelâ vereyim?" diye sordum. Rasûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem): "Kapısı sana en yakın olan komşuna ver." buyurdu. (Buhârî, Edep, 32)

Hadîsin Yorumu:

Coğrafî-fizikî olarak en yakın komşuya yardımın öncelikli olması, Hz. Peygamber tarafından tavsiye edilmiştir. Günümüzde Türkiye'den Afrika kıtasına yardım götürmek çok yaygın bir uygulamadır. Oysaki bu hadîse göre önce Türkiye'de yardım yapılacak kişilerin kalmaması halinde Afrika'ya yardım yapılabilir şeklinde değerlendirenler olur. Aslında bu hadîs, önce yakın komşuya yardım etmeyi tavsiye ediyor; yoksa yakın komşunun yardıma ihtiyacı varken, uzak komşuya yardımı yasaklamıyor. Herkesin fakir olduğu bir toplulukta fakir olmak insanı çok fazla üzmez, asıl üzüntü zengin toplum içinde fakirlik yaşamaktır. Bu hadîsle amaçlanan aynı coğrafya içinde birbirine fiziken yakın komşuların gelir dağılımının da birbirine yakın olmasını sağlamaktır. İnsanlar kendinden uzak olan kişilerin zenginliklerinden dolayı hırsızlık ve gasp gibi suçlara yönelmezler, kendilerine yakın olan zenginlerin mallarına karşı suç işlerler. Bunları önlemek için gelir dağılımında kabul edilebilir bir paylaşımın sağlanması gerekir. Bu hadîs-i şerîfle aynı bölgede malın adaletli bir şekilde dağılımının yöntemi anlatılarak tavsiye edilmiştir.

2.3. 19. Hadîs: Merhametsize Merhametsiz Olunması

Ebû Hureyre (radıyallahü anh) şöyle dedi: Rasûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) torunu el-Hasen ibn Alî'yi öptü, o sırada yanında el-Akra' ibn Hâbis et-Temîmî oturmakta idi. el-Akra': "Benim on tane çocuğum vardır, onlardan hiçbirini öpmedim." dedi. Rasûlüllah ona doğru baktı, sonra da: "Merhamet etmeyene merhamet olunmaz" buyurdu. (Buhârî, Edep, 18)

Hadîsin Yorumu:

Çocuklara sevgi göstermenin merhametten kaynakladığı anlatılan bu hadîste aynı zamanda Allah'ın merhametinin, insanlara merhamet edilmesine bağlı olduğu anlatılmaktadır. Yani insan, insana merhamet ederse, Allah da insana merhamet eder, denilmektedir. Merhamet, güçlünün zayıfa gösterdiği sevgidir. İnsanlar kendilerinden zayıflara zülmediyorsa, Allah'tan cezâ görür. İnsan kendinden zayıfa merhamet ediyorsa Allah da kendinden zayıf olan kuluna merhamet eder. Bu anlamda zayıfa merhamet etmeyen ahlâktan yoksundur.

2.3. 20. Hadîs: Merhamete Örnek-Hayvanlara Yardım

Ebû Hüreyre (radıyallahü anh)'tan Nebi (sallallahü aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: Gerçekten bir adam, susuzluktan yaş toprağı yalayan bir köpek gördü. Mestine su doldurarak susuzluğunu giderinceye kadar köpeğe içirdi. Allah mükâfat olarak onu cennete dâhil etti.[10] (Buhârî, Edep, 27.)

Bir önceki hadîste: " Merhamet etmeyene merhamet edilmez" denilmişti. Bu hadîs ise bir önceki hadîse örnek bir uygulamanın anlatımı olmuştur. İnsanın hayvana merhamet etmesinin, Allah'ın merhametini kendine çekmeye sebep olacağı anlatılmıştır. Çünkü insanlar akıllı varlıklar oldukları için hayvanlar, insanlara göre zayıf varlıklardır. Hayvanların evcil veya vahşi olması şeklinde bir ayrım yapılmamıştır. Zorda kalan vahşi hayvanlara da yardım yapılmasının sevâp olduğu sonucunu bu hadîs-i şerîften çıkarabiliriz. Ciğer sahibi hayvanlar denilerek hastalık saçan sinekler ve sivrisinekler gibi insana zararlı haşereler yardım yapılacak hayvanlar kategorisinin dışına çıkarılmıştır. Hayvanlara yapılan yiyecek yardımı insanların sağlığını olumsuz şekilde etkileyecek bir durum almamalıdır.

2.3. 21. Hadîs: Merhametsizliğe Örnek-Hayvanlara Eziyet

Abdullah bin Ömer (radıyallahü anh)'tan Resûllüllah (sallallahü aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: "Bir kadın, bir kedi sebebiyle azab olundu. Onu bağlamış; doyurup sulamamış; yerin haşeratından yemesine de müsaade etmemişti. " buyurdular. (Müslim, İyilik, 37)

Hadîsin Yorumu:

Bir önceki hadîs-i şerîfte hayvana yardım eden bir kişinin cennete gittiği anlatılırken, hayvana eziyet ederek merhametsizlik yapan kişinin de cehenneme gittiği anlatılmaktadır. Kurban kesmenin ibadet olması ile çelişkili olduğu düşünülse de buradaki eziyet, kişinin sadist bir şekilde, herhangi bir menfaat gözetmeden yaptığı işkencedir. Hayvanların bir kısmının yenilmesinin helâl kılınması, insanın doğal yapısına uygundur. İslâm dinine inanmayan, insanların çoğunluğu et ile beslenmeyi normal kabul edip tüketmektedir. Hatta kendi evcil hayvanlarını et ile beslemektedir. Çok az bir azınlık et ile beslenmeye karşı olmasına rağmen, kendilerini rahatsız eden haşeratın öldürülmesini normal

[10] Hadîs metinde kısaltılarak verilmiştir Mükâfat olarak cennete dâhil etti ifadesi geçmemektedir.

karşılamaktadır. İnsan yaşamını korumak ve devam ettirmek için hayvanların usûlüne göre kesilmesi ve tüketilmesi, dinimize ve insanlığın geneline göre meşrûdur. Ancak meşrû çerçeve, zarar vermek ve merhametsizlik yapmamak ile İslâm'a göre sınırlandırılmıştır. Hayvan haklarının modern zamanlarda savunulduğu günümüze göre Peygamber'in verdiği bilgi, o zamanki insanlık seviyesine göre oldukça ileri bir adımdır. İslâm tasavvufunda ise hayvanlara gösterilen merhamet daha da üst düzeydedir. Örneğin; Cüneyd-i Bağdâdî, üstünde bulduğu karıncanın üç gün önce konakladığı yerden geldiğini anladığında, karıncayı yuvasına geri bırakmak için üç günlük yola geri giderek karıncayı yuvasına bırakmıştır. Çünkü tasavvuf için ahlâk kurallarına âzamî derecede uymak, Allah ile kulun arasında perdelerin açılması için en önemli şarttır.

2.3. 22. Hadîs: Zulmün Bedeli

Abdullah ibn Ömer (radıyallahü anh) 'den (şöyle demiştir): Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem): "Zulüm, kıyâmet gününde zulmetlerdir" buyurdu. (Buhârî, Mezâlim, 8)

Hadîsin Yorumu:

Zulüm, olması gerekenin dışında olan her davranıştır. Zulüm, adaletin zıddıdır. Öldürmemek veya zarar vermemek, olması gereken adaletli bir davranıştır. Bunun tam tersi, bir insanın suçsuz yere öldürülmesi veya yaralanması ise zulümdür yani adaletsizliktir. Hatta insanın kendi bedenine yaptığı zarar dahi İslâm'a göre kişinin kendine yaptığı zulüm olarak kabul edilir. Bu hadîs-i şerîfte ise insanın yaptığı zulümlerin karşılığında ahiret hayatında kendisine aynı davranış ile muamele edileceği, yani kendi zulmünün kendisine tattırılacağı belirtilmektedir. Haksızlıkla insanlara işkence yapan kişilerin acıya mârûz kalacağı yine zulüm kelimesi kullanılarak anlatılmıştır. Allah'ın insanlara zulüm yapacağı anlamı kast edilmemiştir. Zaten Allah zerre kadar zulmetmez. Zâlim bir insanın cehenneme gitmesinin nedeni anlatılmaktadır. Aslında cehennemin varlığı, zulme mârûz kalan güçsüzleri bir parça psikolojik olarak rahatlatmaktadır. Zülüm yapmamak, ahlâkın bir parçasıdır.

2.3. 23. Hadîs: Münâfık Ahlâkı

Ebû Hureyre (radıyallahü anh)'den rivâyet edilmiştir. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem): "Münâfığın alâmeti üçtür: Söz söylerken yalan söyler; va'd ettiği vakit sözünde durmaz; kendisine bir şey emanet edildiği zaman hıyanet eder." buyurdu. (Buhârî, Îmân 24)

Hadîsin Yorumu:

Münâfık, kalbi ile inanmadığı halde inkârını saklayıp, dili ile inandığını söyleyerek mü'min görünen kimseye denir. (Karagöz 2015: 495) Çıkarları için Müslüman olmadığı halde Müslüman olduğunu söyleyerek İslâm toplumu içinde Müslümanlara sağlanan hak ve ayrıcalıklardan faydalanırlar. Bu hadîs-i şerîfte münâfık olan kişilerin üç temel ahlâksızlığı belirtilerek, Müslüman olanları bu tür davranışlardan uzaklaştırmak amaçlanmıştır. Yalan söylemek, sözünde durmamak ve emânete ihanet etmek özelliklerinin üçünün birden bir kimsede olması o kimsenin gizli kâfir olduğu anlamına gelmez. Ancak ahlâk olarak münâfık olanlara benzemek, bir zaman sonra kişinin inkâra yönelmesi sonucunu doğurabilir. İslâm'a inanmadıkları halde "inandım", diyerek yalan söyleyip münâfık olan kafirler, aynı zamanda kendinden görmedikleri Müslümanlara verdikleri sözleri yerine getirmeyi, onların emânet verdiklerine hıyânet etmeyi küçümsedikleri için bu tür ahlâkî özellikleri zorunlu görmezler. Bu anlamda münâfıklar kendilerini Müslümanlardan daha akıllı görürler, üstünlük duygusu Müslümanları küçümsemelerine neden olur. Münâfıkların, Müslümanları küçümsediği Bakara sûresinin 8-20 arasındaki âyetlerde anlatılmıştır.

2.3. 24. Hadîs: Yalanın Meşrûsu

Ümmü Gülsûm'den rivâyet edilmiştir. Rasûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem): "İnsanlar arasını iyileştirip düzelten ve bunun için hayır maksadıyla söz ulaştıran veya hayır kastıyle söz söyleyen kimse yalancı değildir." buyurdu. (Buhârî, "Sulh", 2)

Hadîsin Yorumu:

Beş duyu ile ispatı mümkün olmayan bilgilerin kendisine verildiğini söyleyen bir kişi, yalandan en fazla uzak durduğunu insanlara ispatlamak zorundadır. Bu nedenle peygamberler şaka olarak dahi yalan söylemezler. Semâvî dinler en çok da

insanların dürüst olmasını, hile yapmamasını, yalan söylememesini ister. Yalan söylemeyi önemsiz gören bir dinin peygamberinin, gaybtan getirdiğini söylediği bilgilere de şüphe ile bakılır. İnsanların, o kişiye inanması güçleşir. Peygamberler insanların arasını düzeltmek için dahi yalan söylemezler. Fakat insanların arasını düzeltmek amacı ile, önemsenmeyecek yalanların söylenmesine İslâm izin vermiştir. İnsanların birbirini yaraladığı veya öldürdüğü bir ortamda, insanların kanlarının dökülmemesi için yalan söylenebileceği, hiçbir dine inanmayan insanların dahi vicdânına uygun düşer. Dinlerin en fazla sevmediği yalanın dahi söylenmesine, insanlar arasında barışı sağlamak için izin verilmiştir.

2.3. 25. Hadîs: Kavganın Ahlâkı

Ebû Hureyre (radıyallahü anh)'den rivâyet edilmiştir. Peygamber *(sallallahü aleyhi ve sellem): " Biriniz kardeşiyle kavga ettiği vakit yüze vurmaktan sakınsın." buyurdular.* (Müslim, Birr ve Sıla, 32)

Hadîsin Yorumu:

Hiçbir aklı başında insan kavgayı tavsiye etmediği gibi, hiçbir din de kavgayı tavsiye etmez. Ancak insan toplumları içinde kavganın hiç olmadığı, yani kavganın sıfır olduğu hiçbir toplumun olmadığı da kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Olması istenmese dahi, var olan bir olgu için asgari kural koymak, var olan kavganın daha az şiddetle bitmesi sonucunu doğuracaktır. Bu nedenle Peygamber Efendimiz (sav), kavga gibi istenmeyen bir olayda yüze vurulmamasını istemiştir. Çünkü yüze vurulan darbeler genelde gizlenmesi mümkün olmayan izler bırakır. Yüzdeki darbe izlerini gören kişiler gurur incitici yorumlar yaparak, yüzüne darbe alan kişilerin daha fazla gururunun incinmesine neden olur. Gururu incinen kişilerin ise barışma ihtimali azalır veya yok olur. Oysaki vücudunun başka yerlerine alınan darbelerde hem darbe izlerini gizlemek kolaydır, hem de yüze alınan darbelere göre daha az acı verir. En güzeli kavga etmemektir, ama bazen polisin toplumsal olaylara müdâhalesinde olduğu gibi devlet kamu güvenliğini sağlamak için orantılı şiddet kullanmak zorunda kalabilir. Böyle durumlarda, bu hadîs insanlar için bir ölçü olabilir.

2.3. 26.Hadîs: Lânet Etmenin Düşük Ahlâk Olması

Ebû Hureyre (radıyallahü anh)'den rivâyet edilmiştir. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem): "Sıddîk bir kimseye lânetçi olması yakışmaz." buyurmuşlar. (Müslim, Birr ve Sıla, 84)

Hadîsin Yorumu:

Hz. Peygamber'e (sav) her gelen haber ve vahyi ilmen, kavlen ve amelen doğrulamakta kemâle eren kişiye sıddîk denilir. (Cebecioğlu 2020:434) Sıddîk birisinden kasıt, dinin emir ve yasaklarını kalbî olarak doğrulayan ve yerine getirmekte azimli davranan kişidir. Sıddîk olarak nitelendirilen kişilerin en önemli özelliği ise sabırlı olmasıdır. Çünkü din iki temel üzerinde yaşanır; sabır ve şükür. İnsanların yaşadıkları, ya nefsinin hoşuna gitmeyen ya da nefsinin hoşuna giden olaylardır. İnsan, nefsinin hoşuna gitmediğine sabreder, nefsinin hoşuna giden olaylar için ise şükreder. Hangisinin daha üstün olduğu konusu tartışmalı olsa da sabır, dinin yaşanması için olmazsa olmaz bir davranıştır. Lânet etmek ise sabırsızlığın göstergesidir. İnsanların eylemlerinden hoşlanılmadığı zaman lânet eden kimseler sabretmiş sayılmazlar. Sabırsız bir insanın da dinde kuvvetli bir îmâna sahip olduğu veya dinin emirlerini yeni getirmekte azimli olduğu söylenemez. Haklı bile olsa dinde seviye kat etmiş bir Müslüman, başka bir Müslümana lânet etmez, sabırlı olur.

2.3. 27. Hadîs: İntikam İçin Zarar Verme

Ebu Saîd Sa'd b. Malik b. Sinan El-Hudrî (radıyallahü anh)'den rivâyet edilmiştir. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem): "Zarara sokmak ve zarara karşı intikam almak yoktur." buyurdular.[11] (İbn Mâce, Ahkâm, 17)

Hadîsin Yorumu:

İnsanlara zarar vermemek bir ahlâk olduğu gibi kendisi zarara uğrayan kişinin de intikam amacı ile zarar vermesi İslâm toplumunda tavsiye edilmez. Devlet düzeninin olduğu bir yerde kişilerin işledikleri suçlara karşılık yine zarara uğrayan, suçun mağduru olan kişinin cezâ vermesi hiçbir hukuk devletinde kabul edilmez. Çünkü suçun mağduru olan insanlar, duygularının etkisi ile gerekli olan cezâdan daha fazlasını verecekler ve yine karşılık verdiği kişinin de tekrar suç işlemesine

[11] İbn Mâce'de hadîsin (Abdullah) bin Abbâs'tan rivâyet edildiği kayıtlıdır.

neden olacaktır. Çünkü kişiler arasında güçler birbirine denk olabilir, ama devlet ile birey arasında güçler eşit değildir. İşlenen suça devletin cezâ vermesi durumunda suçlu olan kişi, karşılık veremeyeceği için mağdur olan kişiye yeni bir zarar gelmeyecektir. Suç işlendikten sonra artık kamu gücü ile suçluya cezâ verilmelidir.

2.3. 28.Hadîs: Korkutmanın Kötülüğü

Ebû Hüreyre (radıyallahü anh)'tan rivâyet edilmiştir. Ebû'l-Kâsım (sallallahü aleyhi ve sellem): " Bir kimse kardeşine bir demirle işaret ederse, muhakkak melekler ona lânet eder. Tâ (bırakıncaya) kadar. İsterse anne, baba bir kardeşine olsun." buyurdular. (Müslim, Birr ve Sıla, 35*)*

Hadîsin Yorumu:

İnsanların bir kısmı, karşısındakilerin korkusu üzerinden eğlenmeyi normal karşılamaktadır. Oysaki başkalarının korkusu veya üzüntüsünden mutluluk elde etmeye çalışmak, yerilecek bir davranıştır. Korkutmak veya el şakası denilen hafif de olsa bir acı vermek için darp etmek İslâm'da yasaklanmıştır. Şaka bile olsa yaralayıcı veya öldürücü âletler ile korku vermek İslâm'da haram kılınmıştır. İnsanlar arasındaki ilişkilerde sevgiyi artırmak ahlâkın nihâî amacı olması nedeni ile yaralayıcı veya öldürücü âletler ile şaka yapmanın harâm sayılması ahlâkın amacına uygundur.

2.3. 29. Hadîs: Kardeşlik Ahlâkı

Ebû Hüreyre (radıyallahü anh)'tan rivâyet edilmiştir. Resûlüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Sizleri zandan sakındırırım. Çünkü zanla söylenen söz, sözlerin en yalanıdır. Birbirinizin eksiğini görmeye ve işitmeye çalışmayınız, husûsî ve mahrem hayâtınızı da araştırmayınız. Almayacağınız bir malın, alıcıyı zarara sokmak için fiyatını artırmayınız. Birbirinize hased etmeyiniz, buğzlaşma da yapmayınız. Birbirinize arkanızı çevirip küsmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, birbirinize kardeşler (mesabesinde) olunuz". (Buhârî, Edep, 58)

Hadîsin Yorumu:

Bu hadîs-i şerîfde, bir kişinin yaptığı eylemi kötüye yorumlama anlamına gelen suizanda bulunmaktan Müslümanlar sakındırılmak istenmiştir. Gerçeği kesin olarak bilmediği halde zan ile beyânda bulunmak da yalan kabul edilmiştir. Yalan, gerçeğini dışında olan ve bilerek yapılan bir saptırmadır. Aynı şekilde sui zan da, bilinmediği halde gerçeğin dışında başka bir bilginin verilmesi sonucunu doğurmaktadır. Sonuç olarak tıpkı bilerek söylenmiş bir yalan gibi üçüncü kişileri, gerçeğin dışına itmektedir. Suizanda bulunan kişi, yalan söyleyen kişiye göre daha inandırıcı konuşacağı için, bütük ihtimalle karşı tarafı inandırarak daha kuvvetli yalan söylemiş olacaktır.

2.3. 30. Hadîs: İnsâni Eşitlik

el-Ma'rûr ibn Suveyd (radıyallahü anh)'tan rivâyet edilmiştir. O şöyle demiştir: Ben Rebeze köyünde Ebû Zerr'e kavuştum. Toplamı bir hullelik, yani bir ridâ ile bir izârdan ibaret bir takımlık kumaşın yarısı kendisinin, yarısı kölesinin sırtında bulunuyordu. Ben kendisine böyle birer yarı parçanın her ikisinin sırtında ayrı ayrı bulunmasının sebebini sordum. Bunun üzerine Ebû Zerr (radıyallahü anh) şöyle anlattı: Ben bir kere bir adamla sövüştüm de onu, anasından dolayı ayıplamıştım. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem) bana: "Yâ Ebâ Zerr! Onu sen anasından dolayı mı ayıplıyorsun? Demek ki sen, içinde henüz Câhiliye (ahlâkı) bulunan bir kimsesin. Hizmetçileriniz sizin öyle kardeşlerinizdir ki, Allah onları sizin ellerinizin altına emânet etmiştir. Her kimin eli altında kardeşi bulunursa, ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin. Onlara güçleri yetmeyecek zahmetli bir iş yüklemeyiniz. Şâyet yüklerseniz, onlara yardım ediniz" buyurdu. (Buhârî, Îmân, 22)

Hadîsin Yorumu:

Her dinin peygamberi, ilk önce, uyarmak için geldiği toplumun ileri gelenleri tarafından yalanlanır. Toplumun gelir dağılımında en altta yer alan gruplar ile en üstte yer alan grubun insan olarak eşit haklara sahip olduğunu tüm insanlığa vaz eden peygamberler, aynı şekilde temel ihtiyaçların karşılanmasında da eşit davranılmasını vaz ederler. Bu nedenler ile her semâvî din, ilk önce toplumun düşük gelir grupları tarafından benimsenir. Toplumun ileri gelenleri ise eşitliği kabul etmek istemedikleri için peygamberlere karşı çıkarlar. Temel sorun, Allah'ın

birliğini ve ahiretin varlığını kabul etmek değil, toplumunu ileri gelenlerinin, toplumun düşkünleri ile eşitliği kabul edememesidir. Yoksa tek bir ilah'ın olduğunu Mekke'de ilk söyleyen Hz. Peygamber değildi, ondan önce aynı görüşleri söyleyen hanifler vardı ve Mekkeli müşrikler onlara savaş ilan etmiyor ve şehirden kovmuyordu. Çünkü Hanîfler, bir bütün halinde İslâm dininin söylemlerini bilmiyor ve anlatamıyordu. Hatta Hz. Peygamber ilk vahyin gelmesinden önce de müşrikelerin putlarına tapmıyor ve tek ilaha inanıyordu. Ancak bütün insanların yaratılış yönüyle eşitliğini Allah'ın hükmü olarak insanlara anlatmıyordu. Bu hadîs, insanlar arasında adaletsiliği ortaya çıkaran tüm fikirleri câhiliye âdeti olarak sıfatlandırarak yermiştir. Bu hadîs doğrultusunda yorumlandığında insanlar arasında haksızlığı, zülmü öngören her dinî yorum bâtıldır.

2.3. 31. Hadîs: Kibir Allah'a Mahsûs

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'tan rivâyet edildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle dedi: "İzz onun gömleği, Kibriya da kaftanıdır. Benimle kim münâzaa ederse, ben ona azap ederim. (Müslim, Birr, 136)

Hadîsin Yorumu:

Hadîstena mahfuz vardır. Takdiri şudur: " Allah Teâlâ buyurdu ki: Bu hususta benimle kim münazâa ederse, ben onu azap ederim. Buradaki münazaadan murat; Allah'a mahsus olan izz yâni şeref ve kudret ile kibriya ve azâmeti ahlâk edinip, bu hususlarda âdeta ona ortak olmaktır. Hadîs-i şerîf kibri şiddetle haram kılmaktadır. İzz ve kibriyaya gömlek ve kaftan denilmesi güzel bir istiâredir. Buradaki istiârenin mânâsı gömlekle kaftanın insanın vücuduna sarılması ve ona güzellik vermesidir. İzz ve Kibriya Allah Teâlâ'ya en lâyık ve elzem sıfatlar olduğu için bu istiâreyle temsil edilmişlerdir. (Davutoğlu: 1983:10/6532)

İnsânların adeletle davranmasının önündeki en büyük engel, kibirli olmaktır. Yani kişinin kendisini başkalarından ayrıcalıklı ve üstün görmesidir. İlahi kaynaklı bütün dinler kibri en büyük günâh saymıştır. Çünkü kibir sadece kişinin başkalarına karşı kendini üstün görmesi değil, aynı zamanda Allah'a karşı da büyüklük göstermeyi kapsar. İnsanların peygamberler tarafından kendilerine getirilen ilâhî emir ve

yasakları beğenmemesi veya peygamberleri kendilerinden düşük olarak görmeleri, Allah'a karşı büyüklenmek ve kibir göstermektir. O nedenle insanlar beğenmedikleri dinin hükümlerini tahrîf ederek değiştirirler. Dinlerin inkâr edilmesinin en önemli sebebi doğruyu bilmemek değil, var olanı beğenmemek, kibirlenmektir. Bu hadîs ile kibrin Allah'a has olduğu ve insanlarda olması halinde cezâlandırılacağı anlatılmaktadır.

2.3. 32. Hadîs: Tevâzulu Olanın Allah Katındaki Değeri

"Saçı başı dağınık, eli yüzü tozlu, kapılardan kovulmuş öyleleri vardır ki, bu şöyle olacak diye yemin etseler, Allah onların dediğini yapar." (Müslim, Birr 138)

Hadîsin Yorumu:

Genel olarak kibir, insanın maddî imkânlarının artması ile artan bir duygudur. Toplum içinde maddî durumu düşük olan insanların, tevâzu sahibi olma ihtimali daha yüksektir. Ancak insanlar maddî durumu iyi olmayan kişilere çok değer vermezler. Oysaki Allah onların kalplerini bilir ve kalplari sağlamsa onlara değer verdiği için onların duâlarına daha yüksek oranda icâbet eder. Peygamber Efendimiz, fakir yaşayan insanların içinde Allah'ın sözüne itibâr ettiği dostlarının olduğuna işaret ederek, düşük gelir grubunda olan kişilerin hor görülmesini önlemek istemiştir.

2.3. 33. Hadîs: Güler Yüzlü Olmanın Önemi

Ebû Zer (*radıyallahu anh)'ten* rivâyet edildiğine göre Resûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurdu: "Din kardeşini güler yüzle karşılamaktan ibaret bile olsa, hiçbir iyiliği küçümseme." **(**Müslim, Birr, 144**)**

Hadîsin Yorumu:

İnsanlar sevdiklerine ve özel önem verdiklerine güler yüzlü olurlar. Ancak işi gereği çok sayıda insanla muhâtap olmak zorunda olan meslek sahiplerinin birçoğu ise hizmet verdikleri insanlara güler yüzlü olmaya önem vermezler. Hatta bazı mesleklerde güler yüzlü olmak, işin ciddiyetine zarar veren bir durum kabul edilir. Oysaki sadece güler yüzlü olmanın bile tek başına önemli bir iyilik olduğu Hz. Peygamber tarafından vurgulanmaktadır. İnsanın psikolojik durumu, yakın ilişki

kurduğu insanların psikolojik durumlarına etki eder. Geçmişten bu yana her toplum tarafından farkında olunan bu etki bilinse dahi güler yüzlü olmanın dinde tavsiye edilen bir iyilik olması, İslâm dininin insanları mutlu etmeye sevk ettiği, sürekli hüznün kutsanmasına karşı çıktığı anlaşılmaktadır.

2.3. 34. Hadîs: Hediyenin Küçüğünün de Değerli Olması

*Ebû Hüreyre (radıyallahü anh)'tan rivâyet edilmiştir. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Eğer ben koyun ayağı yahut sığır ve davar ayağı yemeğine çağırılsam, muhakkak bu çağrıya icabet ederdim. Yine bana koyun ayağı yahut sığır ve davar ayağı hediye edilse, onu da muhakkak kabul ederdim". (*Buhârî, *Hibe, 2)*

Hadîsin Yorumu:

İnsanlar arasında ikram ve hediyelerle daha iyi ilişkiler kurulmaktadır. Her insanın maddî imkânlarının farklı olması neticesinde ikram ve hediyelerin değerleri de farklılık göstermektedir. Toplumların büyük çoğunluğu düşük gelir grubundaki fakirlerden oluşur. Sadece zenginlerin ikramlarına gidilen ve zenginlerin hediyelerinin alındığı toplumlarda fakirler arasında genel bir aşağılanma duygusu yaygınlaşacaktır. Örnek alınan bir insan olarak Peygamber Efendimiz, kendisine inananlar arasında toplumsal barışın sağlanması amacı ile fakirlerin sofralarına oturulmasını ve hediyelerinin alınmasını teşvîk etmiştir. Bu teşvik, hayvanların et bakımından en az tercih edilen ayaklarının ikram edilmesi örneği üzerinden anlatılmıştır. Verilen ikram ve hediyeleri küçümsemek bu hadîs ile kötülenmiştir.

2.3. 35. Hadîs: Hediyeye Yine Hediye İle Karşılık Verme

Rubeyyi binti Muavviz bin Afra'dan rivâyet edilmiştir. Rubeyyi' dedi ki: Üzerinde tüylü acurlar olduğu halde bir tabak hurma ile Muaz beni Resûlullah'a gönderdi. Allah'ın Resûl'ü acuru –hurma- ile seviyordu. Ben o sepeti O'na getirdim. Allah Resûlünün yanında Bahreyn'den gelmiş ziynetlik bir şeyler vardı, elini ondan doldurarak bana verdi. (Tirmizî 2008:163, hadis no: 203*)*

Hadîsin Yorumu:

Hediye, ihtiyacı olmayan kişiye verilen maddî menfaattir. Hediye verilen kişinin sevildiğini belli etmek ve o kişinin sevgisini kazanmak için yapılan, bir eylemdir. Sadaka ise ihtiyacı olan kişiye verilen maddî yardımdır. Temel amaç toplumdaki zayıfların gözetilmesidir. Bu nedenle Allah tarafından seçilmiş peygamberler hediyeyi kabul ederler, ancak sadakayı kabul etmezler. Bu durum Sahîh-i Müslim'de yer alan hadîs-i şerîfte şöyle ifade edilmektedir: "*Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem)'e bir yiyecek getirildiği vakit onu sorar; (hediyedir) denilirse ondan yer, (sadakadır) denilirse yemezmiş."* (Müslim, Zekât, 175)

Hz. Peygamber'in, kendisine verilen hediyelere karşılık hediye vermesi, hem hediye ile amaçlanan insanlar arasındaki sevginin artmasını yaygınlaştırmak, hem de hediyeleşmenin yaygınlaşmasını sağlamayı teşvik etmektir. Sevdiği için hediye verene hediye vermemek, sevilmeyi arzulayıp, sevmeye tenezzül etmemektir ki bu durum kibirli bir tavırdır. Oysaki, hediye verene hediye ile karşılık vermek, tevâzua uygun bir davranıştır. Devlet başkanı olan bir kişinin kendisine hediye veren kişiye hediye ile karşılık vermesi daha fazla tevâzua uygundur.

2.3. 36. Hadîs: Üstün Cömertlik Ahlâkı

Ömer bin Hattab (radıyallahü anh)'tan rivâyet edilmiştir. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem)'e bir adam gelerek, O'ndan bir şey istedi. Nebî, buyurdu: "Benim yanımda bir şey yok, fakat ihtiyacını veresiye al, ödemesi bana ait olsun, bana bir şey geldiği zaman ben onu öderim. Ömer dedi: "Yâ Resûlullah, ben ona verdim. Senin gücün yetmediği bir şeyi sana teklif ediyor? "Efendimiz, (sallallahü aleyhi ve sellem) Ömer'in sözünden hoşlanmadı. Ensar'dan bir adam: " Yâ Resûlullah, infak et. Arş sahibinin fakir edeceğinden korkma." dedi. Allah Resûlü (sallallahü aleyhi ve sellem), gülümsedi ve Ensârinin sözünden dolayı yüzünde sevinme alâmeti göründü ve "Bununla emir olundum" buyurdu. (Tirmizî 1988:172 hadîs no:349)

Hadîsin Yorumu:

İnsanların genelinin acıyacağı, bu nedenle sadaka vermek isteyeceği duruma düşmek zelîl olmak, düşkünler sınıfında olmaktır. Peygamberler fakirliğe düşüp, yardım kabul edecek duruma düşmezler; sadaka almaya muhtaç olup zelîl olmazlar. Allah, peygamberlere vahiy göndererek üstün kıldığı için onların zelîl duruma

düşmesine de müsâade etmez. Çünkü insanların büyük çoğunluğu, Allah'ın gönderdiği ilâhî mesajı, zillete düşen insanlardan duyduklarında kabul etmekte zorlanır. Allah, sevip de vahiy gönderdiği kişiye neden yardım etmiyor, diye düşünürler. Bu nedenle zelil olmanın bir göstergesi olarak sadaka kabul etmeleri de yasaklanmış olduğu için peygamberler, kendilerinden yardım isteyeni fakîr olma korkusu ile boş çeviremezler. Peygamberler hâricindeki insanlar, yardım isteyenlerin bir kısmını, zelîl duruma düşmemek için geri çevirebilir. Bu durum peygamberler dışındakiler için ruhsattır. Ama peygamberler için böyle bir ruhsat yoktur.

Peygamberlerin, isteyenleri boş çevirmediğinin toplumda bilinmesi neticesinde, peygamberlerin etrafında yardım almak isteyen insanların sayısı artar. Peygamberin dışındaki insanlardan isteyemeyeceği miktarda ve sıklıkta, peygamberlerden isteyebilirler. Bu nedenle peygamberler mülkiyetindeki malları çabuk dağıtırlar. İçinde yaşadığı toplumun zenginleri haline gelemezler. Çünkü mal biriktiremezler, topladıkları malları kısa sürede dağıtarak bitirirler. Oysaki, gelenleri boş çevirmeme, peygamberlerin dışındaki kişiler için bir zorunluluk olmaması nedeniyle içinde yaşadığı toplumların zenginleri haline gelebilir. Hz. Ömer kendi açısından bir zorunluluk olmadığı için Peygamber'in borçlanarak yardım etmek istemesine itirâz ediyor. Birçok sahâbî de Peygamberden daha zengindi. Hz. Peygamber'in onlardan, toplumsal ihtiyaçları karşılamak için borç aldığı çok bilinen bir durumdur. Hz. Peygamber'i bu yönü ile örnek alıp, eline geçen malı hep dağıtan Hz. Ali ve Hz. Ebû Zer el- Gıfârî gibi sahabeler vardı. Aynı zamanda Enes bin Mâlik gibi çok zengin olan sahâbeler de vardı. Ancak zengin sahâbeler, İslâm'ın belirlediği sınırdan biraz daha fazla verebiliyordu, ama malların tümünü verip fakîr bir hayat yaşayacak kadar da yardımda bulunmuyorlardı.

Bu hadîs-i şerîf, hediyeleşmedeki en önemli ahlâk kuralı olan hediyeye karşı hediye vermeyi Hz. Peygamber'in tavrı ile açıklamıştır.

2.3. 37. Hadîs: Kadınlara Daha Nazîk Davranılması

Enes (radıyallahü anh)'tan rivâyet edilmiştir. O, şöyle demiştir: (Bir seferde annem) Ümmü Suleym -diğer kadınlarla beraber- yolcuların ağırlıkları içinde bulunuyordu. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem)'in kölesi güzel sesli Enceşe

de onların bindikleri develeri hızlıca sevkediyordu. Peygamber: "Yâ Enceşe (ağır ol) Cam şişeleri gibi olan kadınları sevketmeni daha yavaş yap!" buyurdu. (Buhârî, Edep, 11)

Hadîsin Yorumu:

Bu hadîs-i şerîfte kadınlara nazik davranılmasının sebebinin onların kırılgan ve bedenî güçlüklere karşı erkeklere göre daha dayanıksız olduğu belirtilmiştir. Resûlullah, bu farklılığa göre hareket edilmesini istemiştir. Günümüzde bu duruma pozitif ayrımcılık denilmektedir.

Pozitif ayrımcılık modern dünyada çok bilinen bir kavram olmasına rağmen o günkü toplumlarda yani tarım toplumunda bilinen ve uygulanan bir durum değildi. Oysaki Hz. Peygamber daha o dönemde, fiil olarak zayıftan yana tavrını ortaya koymuştur. Yazarın böyle bir içeriğe sahip bir hadîs-i şerîfi kitabına almış olması, kadınlara daha nâzik davranılmasının ahlâkî bir yükümlülük olduğunu kabul etmesinden kaynaklanmaktadır.

Pozitif ayrımcılık, güçsüz ya da dezavantajlı konumda olan kişileri, güçlü veya avantajlı kişiler ile eşit, rahat yaşama konumuna getirme çabasıdır. Bu eşitlemeyi güçlü pozisyonda olan tarafın yapması gerekir. Zaten İslâm dini, tam da bu amacı gerçekleştirerek adîl bir toplum düzeni sağlamak ister. Ancak, bazı gruplar bu durumun gerçekleşmesini engellemek için dini, yorumlarla amacından uzaklaştırmaya çalışırlar.

2.3. 38. Hadîs: Zayıfa Destek Olmak

Enes bin Mâlik (radıyallahü anh)'tan rivâyet edilmiştir. Kadının biri Nebî (sallallahü aleyhi ve sellem)'e geldi ve " Senin yanında, benim bir ihtiyacım vardır- bana bir şey ver- ." dedi. Nebî (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu: " Medîne'nin hangi sokağında istersen otur, senin ihtiyacını temin etmek için yanına gelip oturacağım. (Müslim, Fedâil, 2326)

Hadîsin Yorumu:

En önemli ahlâk kurallarından biri, zayıf olanın yanında olmak, ihtiyaçlarını gidermektir. Sosyal devlet, tam da bu amacı gerçekleştirmeyi ister. Sosyal devlet

adıyla ortaya çıkan devlet sistemleri dâhil, tüm düzenler fakirle zenginler arasındaki uçurumu kaldırmakta başarılı olamıyor, zayıf ve fakirlerin ihtiyaçlarını karşılamakta âciz kalıyor. Oysaki Kur'ân, toplumdaki güçsüzleri korumak için zekât, sadaka gibi birçok yardım çeşidini ibadet kabul etmiştir. O yüzden ancak İslâm devletinde gerçek anlamda sosyal adalet gerçekleşebilir.

Hz. Peygamber Kur'ân'ın güçsüzleri koruma anlayışının bir sonucu olarak, devlet başkanı sıfatı ile kendine mürâcaat eden kadınlara, devlet koruması sağlamaya çalışmıştır. Özellikle yetim kızların ve dul kadınların ihtiyaçlarını karşılamak için devlet olarak faaliyetlerde bulunmuştur. İslâmî toplumda dul kadınların ihtiyaçlarını karşılayacak akrabaları yoksa, sorumlulukların devlet tarafından üstlenilmesi, sosyal devlet anlayışının fiilî uygulanışıdır.

2.3 39. Hadîs: Sadaka Vermenin Ölçüleri

Ebû Mûsâ el-Eş'arî (radıyallahü anh)'den rivâyet edilmiştir. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem): "Her Müslüman üzerine sadaka vermek vâcibdir" buyurdu. Orada bulunan sahâbîler: "Ey Allah'ın Peygamberi! Sadaka verecek bir şey bulamazsa (ne yapar)?" dediler. Resûlüllah: "Eliyle çalışır; elinin emeğiyle kazandığından hem kendini faydalandırır, hem de sadaka verir." buyurdu. Sahâbîler: "Çalışmaya da güç bulunmazsa?" dediler. Resûlüllah: "İhtiyâç sahibine, bunalmış mazluma yardım eder." buyurdu. "Buna da güç bulamazsa (ne yapar)?" dediler. Resûlüllah: "Ma'rûf (yâni hayır) işlesin, şerden kendini tutsun. Çünkü bu da o kimse için bir sadakadır." buyurdu. (Buhârî, Edep, 33)

Hadîsin Yorumu:

Sadaka, ihtiyacı olan kişinin mutlu olması için yapılan her türlü maddî ve mânevî yardımdır. Ancak öncelik sıralaması da olmalıdır. Hadis metninde geçen "vacip" kavramı, Resûlullah döneminde hiç kullanılmayan fıkıhtaki "sünnetten daha önemli olan farza yakın ilâhi emirler" anlamında değildir. "Gerekli, yapılması icap eder" anlamındadır.

Bu hadîse göre, sadaka, öncelikle insanların maddî ihtiyaçlarını karşılmak için zenginlerin mallarından, zekâtın hâricinde yardım yapılmasıdır. Sadaka, Kur'ân'da

zekât anlamında kullanılır. (Tevbe,9/60). Fıkıhta ve genel kullanımda ise sadaka, farz olan zekâtın dışında yapılan maddî ve mânevî yardımlara denir. Zekât da sadaka gibi mal veya nakit para olarak verilmektedir. Ancak İslâm hükümlerinin uygulandığı devletlerde, zekât kişinin istediği zaman istediği kişiye verdiği veya yaptığı bir yardım değildir. Zekât, önceden belirlenmiş oranlar üzerinden, İslâmî kuralları uygulayan devletin, devlet memurları mârifetiyle topladığı bir aynî ve nakdî vergi türüdür. Hz. Peygamber döneminde, devlet zekâtı aynî ve nakdî olarak toplatır ve yine Kur'ân'ın belirlediği sekiz sınıftan kimselere aynî ve nakdî olarak verirdi. Ayrıca, bu işle görevlendirdiği zekât toplamakla görevli kişilere de Kur'ân'ın emri gereği bir pay verirdi.

Hz. Peygamber döneminde, Kur'an'ın zekâta sadaka demesi ve müslümanların da sadaka kelimesini farz olan zekât anlamında da kullanmasıyla birlikte; sadaka kavramı, giderek zekât anlamından uzaklaştı. Devlet tarafından toplanan zekât (İslâmî zorunlu vergi) hâricinde, zenginler tarafından gönüllü olarak ihtiyaç sahiplerine verilen aynî ve nakdî yardımlar anlamında kullanılmaya başlandı. Ve tarihî süreç içinde bu anlam tümüyle kabul gördü. Bu sadaka tanımı öncelikle verilmesi gereken sadaka türünü ifade eder. Ancak İslâm dini, sadakanın toplumdaki gündemini koruması ve öneminin zihinlere kazınması için diğer sadaka çeşitlerinin de yerine getirmesiyle sevâp kazanacağını vaz etmiştir. Tabii yerine getirilmesi kolaylaştıkca, alınan sevabınında azalacağı düşünülmelidir. Malından fakirlere yardım eden kişi ile karşıdan karşıya geçmekte zorlanan bir yaşlının koluna girip, yolun karışısına geçmesine yardım eden kişinin aynı sevâbı aldığını düşünmek, bize ters gelebilir. Ancak amelleri değerli kılan en önemli şart ihlâs ile yapmak olduğu için hangisinin daha ihlâslı olduğu bilinemez. Dolayısıyla da hangisinin daha çok sevâp alacağı bu dünyada ortaya çıkarmak mümkün olmaz.

Bu hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz, zengin olmayan kişilerin de kendi ürettikleri ile yardım ederek sadaka verebileceğini belirterek, herkesi sadaka vermeye teşvîk etmiştir. En sonunda hiç imkânı olmayanlara iyilik yapmasının ve hiç olmazsa kötülükten uzak durmasının dahi sadaka olacağını belirtmiştir. En başta, en geniş anlamı ile sadaka tanımında insanları mutlu etmek için yapılan her türlü eylem denilmiştir. Bu bağlamda, insanlara kötülük yapmayarak, en azından onların mutsuzluğuna sebep olmamak için uğraş vermenin sadaka olarak kabul

edilmesi, sadakanın nihâî hedefi ile bağdaşır. Yine bu bağlamda, *"güler yüz sadakadır"* hadîsini konumuz için örnek gösterebilirz.

2.3. 40. Hadîs: Mâl Edinme Arzusunda Ölçü

Hakîm ibn Hızâm (radıyallahü anh)'tan rivâyet edilmiştir. Resûlüllah'tan atıyye istedim, o bana istediğimi verdi, Sonra yine istedim, bana yine verdi. Sonra üçüncü defa yine istedim, bu defa da bana verdi. Bundan sonra şöyle buyurdu: "Ey Hakîm! Şüphesiz dünyâ malı, (sanki) yeşil renkli, yemesi tatlı bir meyvedir. Her kim bu malı nefis feragati ile hırssız alırsa, o mal kendisi için bereketli ve meymenetli kılınır. Her kim de bunu nefis hırsı ile alırsa bu mâl, alan kimse için bereketli ve şerefli olmaz. O ihtiraslı kimse (doymazlık hastalığına tutulmuş) bir obur gibidir ki, dâima yer; bir türlü doymaz- Yüksek el, alçak elden hayırlıdır." (Buhârî, Zekât, 51)

Hadîsin Yorumu:

Mal edinme hırsı dinimizce kötülenmiştir. Hırsla dünya malı peşinde koşanlar hep uyarılmıştır. Çünkü insanlar, dünya malını hırs ile kazanmaya çalışırken birçok adaletsiz eylemlerde bulunur. İslâm'da mâl edinme arzusu ile hareket etmek tamamen yasaklanmamıştır. Ancak bu arzunun yerine getirilmesinde birtakım ölçüler koymuştur. Mal edinmek için fâiz alınmayacak, hırsızlık yapılmayacak, rüşvet alınmayacak, kumar oynanmayacak, harâm gıdalar üretilmeyecek ve satılmayacak, satınlan ürün hakkında yanlış bilgi verilmeyecek, fiyat artışı yapmak için stoklama yapılmayacak; zekât verilecek orandan fazla gelirin, zekâtı verilecek. Mal kazanmak için üretim yapılabilir, ticaret yapılabilir, mirastan pay alınarak mal edinilebilir, hediye alınabilir, zekât ve sadaka alınabilir (Zaruri ihtiyaçlar için). Zekât ve sadaka ile mal edinen kişi çalışmadan mal edinmiştir. Bu edinme şekli gereğinden fazla olursa, bir grup insan hiç çalışmadan yaşamını devam ettirmiş olacaktır. Oysaki esas mal edinme yolu, İslâm'da el emeği ile çalışma ve ticaret yapmadır. Hırslı olmak ise burada belirtilen yasakları çiğneyerek mal edinmeye çalışmaktır. Bu hadîs-i şerîfte, gereğinden fazla yardım istendiği için hırs ile hareket eden kişi uyarılmaktadır.

3. BÖLÜM
METİN

1

Tercemetü
el-İşrāḳ fī-Mekārimi'l-Aḫlāḳ

Mütercimi
Ḥamdu'llāh Re'fet Efendi-zâde

Ahmed 'Aṭā'u'llāh

Ma'ārif Neẓāret-i Celīlesiniñ Ruḫṣatıyla Ṭab' Olunmuşdur

İstanbul

'Ālem Maṭba'ası – Aḥmed İḥsān ve Şürekāsı

1313

2 **Taḳrīẓāt**

Ṣudūr-ı ‘ıẓām-ı ma‘ālī-ittisāmdan üstāẕine’l-ikrām ve mevlāne’l-muḥterem nāşir-i ‘ulūmu’l-aḳliyye ve’n-naḳliyye nefa‘ana’llāhu te‘ālā bi-beḳā’i ẕātihi’l-‘aliyye semāḥatlü el-Ḥāc Yūsuf Efendi ḥażretleriniñ işbu terceme ḥaḳḳında taḥrīr buyurduḳları taḳrīż ṣūretidir.[12]

Bi’smi’llāhi’r-Raḥmāni’r-Raḥīm

الحمد الله الّذى تفرّد بديع كمال. و الصاوة على سيّدنا محمّد الّذى حسن جميع خصاله. و على آله و اصحابه الَّذين نالوا السعادة السردية بمشاهدة حمالة. و باستماع مقاله.[13] و بعد فللّه درّ الشيخ الفاضل السيد احمد افندى بدران اكرمه الله تعالى بالغفران حيث جمع من الكتب المعتبرة أربعين حديثًا من احاديث سيد الكائنات عليه اكمل التحيّات.

3

مع شرح لطيف يحل غامض بعض الكلمات. فى كتابه الَّذى سمّاه بالاشراق فى مكارم الاخلاق و تعميماً الفوائد تلك الاحاديث الشريفة. و تشريحاً لفرائدها المنيفة. حرّر معانيها بعبارة تركية أنيقة. و بيّن فحاويها بالفاظ مأنوسة رقيقة. العالم العامل الالمعى. و الفاضل الكامل اللوذعى. المجاز من الدروس عن هذا الداعى محمد حمد الله رأفت افندى زاده احمد عطاء الله أفندى المتشرف برتبة

[12] Sadrâzam, eşraftan, kıymetli üstadımız ve muhterem efendimiz, aklî ve naklî ilimlerin yayımcısı -yüce Allah’ın zâtını bâkî kılmak suretiyle bizi faydalandırsın- Hacı Yusuf Efendi Hazretlerinin bu tercüme hakkında kaleme aldıkları tanıtım ve takdir yazısının suretidir.

[13] Eşsiz mükemmelliğiyle her şeyden ayrılan Allah’a hamd olsun. Bütün özellikleriyle güzel olan efendimiz Hz. Muhammed’e -sallallahu Teâlâ aleyhi ve sellem- onun mübarek cemâlini görmeleri ve sohbetini işitmeleri sebebiyle ebedî saadeti elde eden ailesine ve ashabına salât u selâm olsun.

قاضی مکة المشرفه جعل الله سسعیه مشکوراً و عمله مقبولاً و مبرورا بحرمة اشرف القائلین بالصواب وافضل من وأتی له الحکمة و فصل الخطاب.[14]

العبد الفقیر المحتاج الی ربه القدیر یوسف ضیاء الدین بن حسین التکوشی عفی عنهما الباری.[15]

4 **Meclis-i İdāre-i Evḳāf-ı Hümāyūn re’īs-i kemālāt-enīsi yenbū‘u’l-feżā’il ve’l-ma‘ārif es-Seyyid Muḥammed ‘Āṭıf Begefendi ḥażretleriniñ taḥrīr buyurduḳları taḳrīż ṣūretidir.[16]**

Bi’smi’llāhi’r-Raḥmāni’r-Raḥīm

Zevāhir-i ḥamd u ṣenā taḳdīm-i bārgāh-ı Ḫudā ve eṣnāf-ı ṣalavāt u teslīmāt u envā‘-ı tarżiye ve teḥāyā ravża-i mu‘aṭṭara-i ḥażret-i Seyyidü’l-Enbiyāya ve ervāḥ-ı muḳaddese-i āl ü aṣḥāb-ı kirāma ‘arż u ihdā ḳılındıḳdan ṣoñra ‘arż-ı mā-fi’l-bāle şu vecihle ḫāme-zen-i ibtidār olunur ki ma‘den-i ‘ilm ü kemāl cāmi‘-i cemī‘-i mekārim-i ḫıṣāl olan bā‘iṣ-i āferīniş-i ‘ālem seyyid-i veled-i Ādem ṣalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem ve bārik ve kerrem

[14] Konuya gelince; değerli âlim Seyyid Ahmed Efendi Bedrân -Allah onu mağfiretiyle şereflendirsin- kâinatın efendisi Hz. Muhammed Mustafa’nın -en güzel salât u selâmlar onun üzerine olsun- muteber kitaplarda yer alan hadislerinden kırk hadisi *el-İşrâk fî-Mekârimi’l-Ahlâk* adını verdiği eserinde, bazı kapalı kelimeleri açığa kavuşturan tahlillerle bu hadis-i şeriflerin faydalarını açarak, kıymetli mücevherlerini ortaya çıkararak, manalarını Türkçe ibarelerle yazarak ve konu içeriğini de alışılmış lafızlarla beyan ederek güzel bir şekilde şerh etmek suretiyle derlemiş. Bu zât bildikleriyle amel eden, zeki, erdemli, yetkin ve kıvrak zekalı bir âlim olup, dâi Muhammed Hamdullah Ra’fet Efendizade olan ve Mekke-i Mükerreme kâdılığıyla müşerref olmuş Ahmed Ataullah Efendi’nin -Allah doğruyu söyleyenlerin en şereflisi, hikmet ve fesahat verilenlerin en faziletlisi hürmetine gayretleriyle teşekkürü hak etmiş, ameli kabul ve makbul olmuş bir kul eylesin- derslerinden icazetlidir.

[15] Kadîr rabbine muhtaç, âciz kul Yusuf Ziyaeddin oğlu Hüseyin et-Tekûşî -Allah onun günahlarını affeylesin-

[16] Vakıflar idare meclisi divanının reisi, ahlak ve huy güzellikleriyle alışılmış, faziletlerin ve derin bilgilerin çağladığı Seyyid Mehmet Atıf Beyefendi Hazretlerinin kaleme aldıkları tanıtım ve takdir yazısının suretidir.

efendimiz ḥażretlerinden mekārim-i aḫlāḳa dā'ir mervī olan eḥādiṯ-i celīleden ḳırḳ

5 ḥadīṯ-i şerīfi 'ulemā-i a'lāmdan es-Seyyid Aḥmed Bedrān Efendi cem' ve şerḥine müte'allıḳ ba'żı fevā'id derciyle tertīb eyledigi kitāb-ı laṭīfe el-İşrāḳ fī-Meḳārimi'l-Aḫlāḳ tevsīm eylemiş. Ve ḥā'iz-i ḳaṣabü's-sebḳ 'ilm ü 'irfān ve aḫlāḳ-ı ḥasene ve mezāyā-yı müstaḥsene ile müşārün bi'l-benān olan efāżıl-ı 'ulemādan Mevlānā 'Aṭā'ullāh Efendi ḥażretleri kitāb-ı latīf ü te'līf-i şerīf-i meẕkūrda münderic olan eḥādīṯ-i şerīfe-i meẕkūreniñ ma'ānī-i şerīfe ve feḥāvī-i laṭīfesini lisān-ı 'aẕbü'l-beyān-ı Türkī ile taḳrīr ü taḥrīr ve nice ferā'id-i fevā'id 'ilāve ve tezbīr iderek işbu eṣer-i nāfi'lerini tertīb ü imlā ve kitâb-ḫāne-i dehre bir yâdigâr-ı ḳıymetdâr ihdā buyurmuşlardır.

جعل الله سعيه مشكورا و عمله مبروراً و وفّقه المايحبّه و يرضاه و اسعده فى أولاه و إخراجه بحرمة سيّدا الكونين و رسول الثقلين صلى الله تعالى عليه و على آله و الناسجين على منواله.[17]

نظمه في سلك السطور مع كمال العجز و القصور قلم الفقير السيد محمد عاطف

[17] Parıldayan, ışık saçan şükür ve övgü alemlerin rabbi Allah'a, salatu selamın her çeşidi ve hoşnut edici her türlü selamlama temiz bahçe sahibi peygamberlerin efendisi Hz. Muhammed Mustafa'ya, ashabına ve mukaddes ailesine adandıktan ve sunulduktan sonra gönüldeki şu vecihle başlanır ki; ilim madeni, bütün güzel özellikleri kendinde toplamış, alemin yaratılış sebebi ve ademoğlunun efendisi olan Hz. Muhammed Mustafa'dan -sallallahu aleyhi ve sellem-güzel ahlaka dair rivayet edilen hadisi şeriflerden 40 hadisi, önde gelen âlimlerden Seyyid Ahmed Bedran Efendi cem ve şerh etmesinin yanı sıra bazı faydaları da eklemesiyle tertip ettiği kitabını *el-İşrâk fī mekârimi'l-ahlâk* olarak isimlendirmiş. İlim, irfan ve güzel ahlak sahibi olması yönüyle itibar elde etmiş ve kabul görmüş meziyetleriyle parmaklarla gösterilen, âlimlerin en faziletlilerinden Mevlânâ Atâullâh Efendi Hazretleri bahsi geçen kitapta yer alan hadisi şeriflerin manalarını ve anlamlarını yumuşak ve tatlı bir dil olan Türkçe ile ifade etmiş, nice kıymetli faydalar ilave ederek işbu yararlı eserini tertip ve imlâ ile kütüphane başucu kitabı mahiyetinde değerli bir hediye adamış. Allahu Teâlâ gayretleriyle teşekkürü hak etmiş, ameli kabul ve makbul olmuş, sevdiği şeyde muvaffak kılmış, razı olduğu, iki cihan efendisi olan, insanların ve cinlerin peygamberi -Allah ona ve onun yolunu örnek alan kimselere salatu selam eylesin- hürmetine öncesiyle sonrasıyla mutlu ettiği bir kul eylesin

المدعو بحفيد قيوحقل زاده اكرم الله تعالى بالحسنى و زياده.[18]

6 **Mevālī-i kirām-ı feżā'il-ittisāmdan müsevvid 'Alī Efendi-zāde Muḥammed 'Āṣım Efendi ḥażretleriniñ taḳrīżleri ṣūretidir.** [19]

بعد الاستعانة باسمه ورفع الحمد الى وليه. و ارسال الصاوة و السلام الى نبيه. و آله و اصحابه المتنعّمين برؤية جماله المشهّرين ماشاهدوا من افعاله المبلّغين ماسمعوا من مقاله بصحيح الرواية و حسن الدراية. فأقول انّ العالم النقى احمد افندى بدران سلّمه الرحمن الّماراد ان ينال الموعود بالأثر من خير البشر جمع الأربعين من احاديثه المنقولة واقواله المرغوبة فاختارها ممّايحرّص على حسن الاخلاق اذبه يحصل الآتفاق و يتخلّص من النفاق ثمّ شرحها شرحاً يوضح بعض ألفاظها و يبّين معانيها الّا انّ فائدته تحتص لمن يقدر ان يفهم العربية مع انّها نصح النبيّ المبعوث الى العامّة فلذلك رأى صاحب الفكر الثاقبة و الرأى الصائب.[20]

7 حضرة احمد عطاء افندى اعزّه الله تعالى بالعز ألابدى ان يترجمها بالحفاظ تركية عبارات انسية مع بعض العلاوة من الفائدة ليشمل النفع الى الكافة فنعمت اثراً يدور فى الايادى خيراً.[21]

[18] Bu satırları tam bir acziyet ve kusurla birlikte âcizane Seyyid Muhammed Atıf -Allah onu iyilik, güzellik ve daha fazlasıyla mükafatlandırsın, Kuyucaklızâde'nin torunu şeklinde de bilinir- tanzim etmiştir.

[19] Faziletleri ile nitelenen muhterem velilerden müsevvid Ali Efendizâde Mehmet Asım Efendi Hazretlerinin tanıtım ve takdir yazısının suretidir.

[21] Hazreti Ahmed Ata Efendizade -Allah onu ebedi izzet ile aziz kılsın- bu hadisleri yararı istisnasız herkese dokunsun diye Türkçe lafızlarla, alışılmış ibarelerle ve faydalı bazı ilavelerle tercüme etti. Böylece herkesin elinde hayırla dolaşan bir eser olarak sahibini nimetlendirdi.

شعر:

كفى فخراً لصاحبها الثناء.

اذاذ كرا المحسن أذكياء.

فللّه درّه فالينفعه برّه فى الأولى و الأخرى. بحرمة المصطفى عليه الصلوة و الثنايا ما دار الفلك الأعلى.[22]

و انا الفقير الى الطاف ربه الغنى

محمد عاصم بن مسودة

على غفران الله لهما.[23]

8 **İfāde-i Mütercim**

Bi’smi’llāhi’r-Raḥmāni’r-Raḥīm

الحمد الله الّذى امر عباده باتّباعهم سنن حبيبه المصطفى بالصدق والوفاق. و الصّلوة و والسّلام على سيّدنا محّمد الّذى أشرق بنور بعثنه مصباح الهداية و مكارم الاخلاق. و على آلهة و اصحابه السالكين على منهجه القويم بالاتفاق.[24]

[21] Hazreti Ahmed Ata Efendizade -Allah onu ebedi izzet ile aziz kılsın- bu hadisleri yararı istisnasız herkese dokunsun diye Türkçe lafızlarla, alışılmış ibarelerle ve faydalı bazı ilavelerle tercüme etti. Böylece herkesin elinde hayırla dolaşan bir eser olarak sahibini nimetlendirdi.

[22] Kibri övgü sahibine bırak

Zekiler güzellikleri zikredince

Allah onun iyiliğini versin, iyiliği hem öncesinde hem sonrasında fayda versin Hz. Muhammed Mustafa -selam ve övgü dünya döndüğü sürece onun üzerine olsun- hürmetine.

[23] Ben âciz, zengin, kendi varlığıyla yetinip başkasına muhtaç olmayan rabbinin çevresinde dolanan Muhammed Âsım oğlu Mes’ûd el-Ğumlî -Allah onu bağışlasın-

[24] Kullarına habibi Mustafa'sının sünnetine sıdk ve samimiyetle ittibayı emreden Allaha hamdolsun. Bi´set nuru ile hidayet lambasının ve mekarim-i ahlakın parladığı efendimiz Muhammed'e ve sağlam menheci üzere yürüyen âl ve ashabına salat ve selam olsun.

Ve ba‘dehu ‘aṣrımız ‘ulemā-i a‘lāmından es-Seyyid Aḥmed Bedrān Efendi el-Ḥüseynī el-Beyrūtī nām ẕāt-ı feżā’il-simātiñ kütüb-i mu‘tebere-i eḥādīṣ-i şerīfeden telfīḳ ve *el-İşrāḳ fī-Mekārimi’l-Aḫlāḳ* nāmıyla tesmiye itdigi kitābında tenmīḳ eyledigi ḳırḳ ‘adet ehādīṣ-i ṣaḥīḥa-i Nebeviyyeniñ ma‘ānī-i münīfe ve feḥāvī-i laṭīfesini ta‘mīm-i maḳṣad-ı ḫayr mirṣadıyla cāmi‘-i cemī‘-i mekārim-i aḫlāḳ emīrü’l-mü’minīn-i bi’l-ittifāḳ es-sulṭān ibnü’s-sulṭān es-sulṭānü’l-ġāzī ‘Abdü’l-ḥamīd Ḫān-ı Sānī

9 ḫalleda’llāhu ḫilāfetuhu ve ebbede ‘adlehu ve şevketehu bi-ḥürmeti *Seb‘a’l-meṡānī* efendimiz ḥażretleriniñ sāye-i ‘irfān-niṣār-ı ḫilāfet-penāhīlerinde müsta‘īnen bi’llāh el-Melikü’l-Ġaffār tercemesine ḫāme-zen-i ibtidār olunup bir erba‘īnde ḫitāmı müyesser-kerde-i Cenāb-ı Perverdigār olmuşdur. Minhü’t-tevfīḳ ve’l-hidāye.

ed-Dā‘i’l-faḳīr Aḥmed ‘Aṭā’ullāh
ibn Muḥammed Ḥamdu’llāh Re’fet
‘ufiye ‘anhumā

10 **Terceme**

el-İşrāḳ fī-Mekārimi’l-Aḫlāḳ

Bi’smi’llāhi’r-Raḥmāni’r-Raḥīm

el-Ḥadīṣü’l-Evvel

عَنِ النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَبِيِّ صَلىَّ اللهُ عليه وسلّم قَالَ: "
الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ، وَالإِثْمُ مَا حَاكَ فِي نَفْسِ وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ."

İşbu ḥadīṣ-i şerifī Ḥażret-i Resūlullāh ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem Efendimizden Nevvās raḍıya’llāhu ‘anh onlardan da bi’l-vāsıṭa

11 muḥaddiṣīn-i kirāmdan Tirmiẕī ‘aleyhi’r-raḥme rivāyet eylemişdir.

Nevvās “nūn”uñ fetḥi ve “vāv”ıñ teşdīdiyledir. Sim‘ān “sīn”iñ kesriyle meşhūrdur. “Bā”nıñ kesriyle “birrun” ḫayr, ya‘nī iyilik; “iṣmun” günāh ve ḳabāḥat ma‘nāsınadır.

Terceme-i Ḥadīṣ-i Şerīf

Ḫayr maḥż-ı ḥüsn-i ḫulḳdur ya‘nī güzel ḫuy ve ṭabī‘atla muttaṣıf olmaḳtır. Vicdānda ıżṭırāb ve ḳasvet ḥāṣıl eyleyen ve nāsıñ oña muṭṭali‘ olmasını kerīh gördügüñ şey günāh ve ḳabāḥattir.

“Bürrun” ya‘nī buġday ebdānıñ sebeb-i ḳıvām u tenmiyesi olduġu miṣillü birrun ya‘nī ḫayır ve ḥasenāt da nüfūs-ı insāniyeniñ tenvīr ve tezkiyesine bā’iṣtir. Ḫayr ü ḥasenātıñ menşe’ ve mebnāsı da ḥüsn-i ḫulḳdur. Bināen ‘aleyh Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muḥterem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem: *el-birru ḥüsnü’l-ḫulḳ* ḳavl-i şerīfleriyle ḥüsn-i ḫulḳ ‘ayn-ı ḫayr u ḥasenāt idügini ümmet-i merḥūmelerine teblīġ buyurmuşlardır.

12 İbn ‘Abbās raḍıya’llāhu ‘anh “Şems ruṭūbeti izāle eyledigi miṣillü aḫlāḳ-ı ḥamīde de ḫaṭāyāyı iẕābe eyler” demişlerdir.

Ḥażret-i Ḥabīb-i Ḫudā ve Resūl-i Kibriyā ‘aleyhi efḍali’t-taḥāyā efendimiz işbu ḥadīṣ-i şerīflerinde ḥürmeti naṣṣ-ı ḳāṭı‘ ile meczūm ve şer‘-i şerīfiñ ta‘yīn ve beyānıyla ma‘lūm olan ef‘āl bāiṣ-i ıżṭırāb-ı bāl oldıġı gibi ḥükm-i şer‘īsi mu‘ayyen olmayıp ancaḳ beyne’l-ḫalāi’ḳ ma‘āyıb u ḳabāyıḥdan ma‘dūd ve iḳā‘ı mūcib-i maḥcūbiyyet ve ṣafḥa-i ḳalbde sebeb-i ḥuṣūl-i ıżṭırāb u ḳasvet olan her a‘māl daḫi vizr u vebāl idügüne işāretle günāh ve ḳabāḥat olan a‘māliñ ma‘lūmiyeti içün bir ḳā’ide-i külliye beyān ve o kā’ideyle günāh ve ḳabāḥatiñ idrāk ve iẕ‘ānını ḥavāle-i vicdān-ı ehl-i ‘irfān buyurmuşlardır.

el-Ḥadīṣü’ṣ-Ṣānī

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ، قَالَ رَسُولُ الله صَلىَّ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : "إِنَّ أَحَبَّكُمْ إِلَيَّ وَ أَقْرَبَكُمْ مِنِّي مَجَالِسَ يَوْمَ القِيَامَةِ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلاقاً، الْمُوَطَّؤُنَ أَكْنَافًا، الَّذِينَ يَأْلَفُونَ وَ يُؤْلَفُونَ."

13 İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Seyyid-i Kāi'nāt 'aleyhi eşrefi't-taḥiyyāt efendimizden İbn Mes'ūd raḍıya'llāhu 'anh onlardan da bi'l-vāsıṭa Tırmiẕī raḥmetu'llāhi 'aleyh rivāyet eylemiştir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

"Bana ziyāde sevgili ve yevm-i ḳıyāmetde mekānen bana eñ yaḳın olanlarıñız meḥāsin-i aḫlāḳ ile muttaṣıf ve kendisinde temerrüd ve ḫuşūnet olmayıp leyyinü'l-cānib ya'nī mütevāżı' olanlardır. Onlar da nās ile ḥüsn-i mu'āşeret ü ülfet eden ve kendisine nāsıñ muḥabbetini celb ü da'vet eyleyen kimesnelerdir.

Maḥbūb-i Ḫudā 'aleyhi ekmeli't-teḥāyā efendimiziñ muḥabbet-i seniyyelerine nāi'liyet ve ol Şefī'ü'l-müẕnibīn Ḥażretlerine ḳurbiyyet şeref ü sa'adetiñ eñ 'ālīsi ve baḫtiyārlıġıñ eñ a'ẓamıdır. Bu meziyyet ü sa'ādete meḥāsin-i aḫlāḳ ile muṭṭaṣıf olanlar nā'il olacaġını muḫbir-i ṣādıḳ Peyġamberimiz Efendimiz işbu ḥadīṯ-i şerīfleriyle bizlere ḫaber veriyor. Bināen 'aleyh dāreynde sebeb-i te'ālī ve bā'iṯ-i teraḳḳī olan aḫlāḳ-ı ḥamīde ile taṣfiye-i ṣıfāt

14 ve aḫlāḳ-ı zemīmeden tebriye-i ẕāt cümlemize vācibātdandır.

El- Ḥadīṯü'ṣ-Ṣāliṯ

عَنْ أَنَسِ بْنِ مالِكٍ رَضِيَ الله عَنْهُ قَالَ إِنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيُخَالِطُنَا حَتَّى يَقُولَ لِأَخٍ لِي صَغِيرٍ يَا أَبَا عُمَيْرٍ مَا فَعَلَ النُّغَيْر.

Hadīṣ-i mezkūru Enes raḍıya'llāhu 'anh ḥażretlerinden bi'l-vāsıṭa İmāmü'l-Muḥaddiṣīn Buḫārī ve Müslim ve Tırmizī raḥmetu'llāhi 'aleyhim rivāyet eylemişlerdir.

'Ayn-ı mühmeleniñ żammıyla *'umeyr*; 'amruñ taşġīri ve nūnun żammı ve ġayn-ı mu'cemeniñ fetḥiyle *nuġayr* nuġarıñ taşġīridir. Nuġar serçe cesāmetinde ġaġası ḳırmızı bir nev' ḳuşuñ ismidir.

Terceme-i Ḥadīṣ-i Şerīf

Enes raḍıya'llāh dediler ki: Resūlullāh ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem bize muḫālaṭa ya'nī mümāzaḥa

15 ve laṭīfe ederlerdi, ḥattā ṣaġīr birāderime ḫiṭāben "Yā Ebā 'Umeyr mā fe'ale'n- nuġayr" derlerdi.

Ḫādim-i Resūlullāh Ḥażret-i Enesiñ li-ümm-i birāderi Kebşe nām saġīriñ bir ḳuşu olup onuñla oynar idi, ḳuşcaġız fevt olmaġla çocuḳ mükedder ü maḥzūn olmuş idi. Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ṣaġīr-i mūmā ileyhi gördükçe tesliye vü talṭīf içün "Yā Ebā 'Umeyr mā fe'ale'n-nuġayr" buyurup çocuġa Ebū 'Umeyr laḳabıyla telḳīb ve "Ḳuşcaġız ne yapdı" deyü su'āl eyleyerek mizāḥ u laṭīfe iderlerdi. Çocuḳ da böyle iltifāt-ı seniyye-i Cenāb-ı Nebevīye nā'il olduḳça ḳuş gibi çırpınaraḳ 'ālem-i meserretde pervāz eylerdi.

Eşref-i maḫlūḳāt 'aleyhi efḍali't-taḥiyyāt Efendimiz ḥalīm ü selīm ve kāffe-i meḥāsin-i aḫlāḳı cāmi' güler yüzlü ve ṭatlı sözlü olup cümle nāsa rıfḳ ile mu'amele eyler ve ba'żen mümāzaḥa vü laṭīfe daḫi iderlerdi, ma'a-hāzā *ve mā yanṭıḳu 'ani'l- hevā* [25] āyeti-i kerīmesi manṭūḳ-i münīfince beyhūde kelām söylemeyip her sözi ḥikmet ve sebeb-i necāt-ı ümmet idi.

16 **El- Ḥadīṣü'r-Rābi'**

[25] *O, arzusuna göre konuşmaz.* (Necm 53/3)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ الله عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:" لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَة، إِنَّمَا الشَّدِيدُ مَنْ يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ".

İşbu ḥadīṣ-i şerīfi Faḫr-i ‘ālem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem Efendimizden Ebū Hüreyre raḍıya’llāhu ‘anh onlardan da bi’l-vāsıṭa Buḫārī ve Müslim ve Nesā’ī ‘aleyhim raḥmeti’l-Bārī rivāyet eylemişlerdir.

Ebū Hüreyre ḥażretleriniñ ism-i ālīleri ‘Abdu’r-raḥmān pederleriniñ ismi Ṣaḫrdır. *Ḥubbü’l-hirreti mine’l-īmān*[26] mışdāḳınca kediyi ziyāde sevdiklerinden ṭaraf-ı eşref-i Nebevīden Ebū Hüreyre laḳabıyla telḳīb buyurulmuşdur.

Terceme-i Ḥadīṣ-i Şerīf

Zūr-ı bāzū ile ġalib olan ḳaviyy ü metīn degildir. Ancaḳ ḥāl-i ġażab u tehevvürde nefsini żabṭ iden kimesne metīn ü ḳavīdir.

17 İnsānıñ eñ büyük düşmanı *A’dā ‘adüvvike nefsüke’lletī beyne cenbeyk* [27] mışdāḳınca nefs-i emmāresidir. Ġażab ve sā’ir aḫlāḳ-ı ẕemīme nefs-i emmāreniñ eṣer-i iġrāsıdır. İnsān kendisinde tehevvür ü ġażab ḥuṣūlü ḥālinde fevren ḫāṭırına geleni söylemeyip ve işlemeyip nefsini żabṭ ider ise a‘dāsına ġālib ü muẓaffer olur ve o kimseye ḥaḳīḳaten metīn ü kavī ādem denilir. Maṣdar-ı şürūr u fiten olan nefs-i emmāreye maġlūb u esīr olup da nāsa zūr-ı bāzū ile ġālib olanlara ḳuvvet ü metānet-i ḥaḳīḳiyye isnād olunamaz. Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem bir maḥalde nāsıñ tecemmü‘ eylediklerini oradan mürūrları eṣnāda görüp sebebini lede’l-istifsār pehlevānlar güleşdiklerini ve onlardan filān pehlevān her güleşdigine ġālib geldigini ‘arż u ifāde etmeleriyle Faḫr-i ‘Ālem Efendimiz: *Efelā edullukum ‘alā men hüve eşeddu minh? Raculun kellemehu raculun fekeẓame ġayẓahu feġalebehu ve ġalebe şeyṭānehu ve ġalebe şeyṭane*

[26] *Kedi sevgisi imandandır.*
[27] *Senin* en büyük *düşmanın*, *seni* çepeçevre kuşatan nefsindir.

sāḥibih [28] buyurmuşlardır ya'nī size ondan ziyāde ḳuvvetli kimseyi ḫaber vereyim mi o şol reculdür ki aña diger recul kelām-ı ḳabīḥ söyler o ise nefsini żabṭ edip

18 ve oña muḳabele eylemeyip ol ḳabīh kelāmı söyleyen recüle ve kendisiniñ ve onuñ şeyṭānına gālib olur demektir.

İnsan dāi'mā nefsini żabṭ ve keẓm-i ġayẓ etmeli ve ḥasbe'l-beşeriyye kendisinde tehevvür ü ġażab ḥāṣıl olur ise ġażabı sükūnet buluncaya degin īḳā'-ı mu'āmeleden ictināb eylemelidir.

el-Ḥadīşü'l-Ḫāmis

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ كُنْتُ أَمْشِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَعَلَيْهِ بُرْدٌ نَجْرَانِيٌّ غَلِيظُ الْحَاشِيَةِ، فَأَدْرَكَهُ أَعْرَابِيٌّ فَجَبَذَ بِرِدَائِهِ جَبْذَةً شَدِيدَةً قَالَ اَنَسْ فَنَظَرْتُ صَفْحَةَ. عَاتِقِ النَّبِيِّ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَدْ أَثَّرَتْ فِيهَا حَاشِيَةُ الْردآء مِنْ شِدَّةِ جَبْذَتِهِ، ثُمَّ قَالَ يَا مُحَمَّدُ مُرْ لِي مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي عِنْدَكَ. فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ ضَحِكَ ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِعَطَاءٍ.

Ḥadīṣ-i meẕkūru Enes raḍıya'llāhu 'anh ḥikāye eyleyip

19 onlardan da bi'l-vāsıṭa şeyḫu'l-muḥaddiṣīn Buḫārī ve Müslim raḥmetu'llāhi 'aleyhimā rivāyet eylemişlerdir.

Terceme-i Ḥadīṣ

Enes bin Mālik dediler ki: Ben Resūlullāh ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ile birlikte gider idim. Ḥażret-i Resūlu'llāhıñ mübārek dūş-ı sa'ādetlerinde Necrān beldesi ma'mūlātından kenārı ḳalın bir ṣevb var idi. Yanlarına bir A'rābī ulaşıp ridā'-i sa'adetlerine yapışıp şiddetle çekti. Ben Resūlullāhıñ

[28] *Size ondan daha kuvvetlisini göstereyim mi? Bir adamın onunla konuştuğu ve öfkesini yuttuğu ve ona, şeytanına ve o adamın şeytanına galip geldiği kişidir.*

mübārek omuz başına naẓar eyledim. Gördüm ki A‘rābīniñ şiddet-i cezbinden ridā’-i şerīfiñ kenārı ol maḥall-i mübārekte eṣer ḥāṣıl etmiş. Ba‘dehu A‘rābī dedi ki: “Yā Muhammed Allāhıñ mālından seniñ ‘indinde olandan baña ver”. Ḥażret-i Faḫr-i Kā’ināt ‘aleyhi eşrefi’t-taḥiyyāt A‘rābīye iltifāt edip gülerek oña ‘aṭiyye verilmesini emir buyurdular.

Eşref ü efḍal-i maḫlūḳāt ‘aleyhi ekmeli’t-taḥiyyāt Efendimizden bir veche muḥarrer bī-edebāne ‘atiyye ṭaleb eden A‘rābī yā dāi’re-i münciye-i İslāmiyete dāḫil olmamış yāḫud duḫūlu tāze ve kendisi bādiye-nişīn olduġu cihetle Ḥażret-i Resūlullāh ile ādāb-ı mükālemeyi henüz ögrenmemiş olmaḳ gerektir. Çünkü sulṭān-ı serīr-i risālet ve pādişāh-ı evreng-i nübüvvet
20 Efendimize nāsıñ birbirine nidā eyledikleri miṣillü nidā vü ḫiṭāb: *Lā-tec‘alū du‘ā’e’r-resūli beyneküm kedu‘ā’i ba‘żıküm ba‘żan* [29] āyet-i kerīmesiyle menhī-‘anh olup ol ḥażrete yā Resūlallāh yā Nebiyyallāh gibi şān-ı celīl-i nübüvvet-penāhīlerine lāyıḳ ta‘bīrāt-ı enīḳa ile nidā vü ḫiṭāb ve farṭ-ı ta‘ẓīm ü tekrīm ile ‘arż-ı ḥācāt vācibāttan iken ridā’-i sa‘ādetlerine yapışıp çekmek ve ism-i şerīfleriyle nidā eylemek muḫill-i edebdir. Ancaḳ maṣdar-ı cemī‘-i mekārim-i aḫlāḳ Peyġamberimiz Efendimiz A‘rābīniñ ber-minvāl-i muḥarrer bī-edebāne ṣādır olan mu‘āmelesinden incinmeyip luṭfen ve keremen merḳūma iltifāt ve tebessüm edip ‘aṭiyye iḥsān ve bir rivāyette bir deve yükü arpa ve bir deve yükü ḫurma i‘ṭā buyurmuşlardır. Bu ise ḥilmiyyet ve tevāżu‘-ı seniyyeleri cümle-i cemīlesindendir. Bu bābda tevātüren menḳūl daha nice ḥikāyāt-ı ṣaḥīha kütüb-i eḥādīṣ ü siyerde mesṭūrdur. Ez-cümle evāi’l-i bi‘ṣet-i nebevīlerinde ve āḫiren kefere-i ḳavm-i Ḳureyş ṭaraflarından īḳā‘ edilen envā‘-ı eẕā vü cefāya kemāl-i vaḳār u temkīn ile ṣabr edip Mekke-i Mükerremeyi fetiḥle ḳavm-i meẕkūra ẓafer bulduḳları gün Ḥarem-i Beytullāhta: *Lā teṯrībe ‘aleyküm el-yevme*
21 *yaġfiru’llāhu leküm ve hüve erḥamu’r-rāhimīn* [30] āyet-i kerīmesini tilāvetle: *İẕhebû fe-entümü’ṭ-ṭuleḳā* [31] ḫiṭāb-ı merḥamet-me’āblarıyla ḳavm-i

[29] *(Ey müminler!) Peygamber’i, kendi aranızda bribirinizi çağırır gibi çağırmayın.* (Nûr 24/63)

[30] *Yûsuf dedi ki: “Bugün sizi kınamak yok. Allah sizi affetsin!. O, merhametlilerin en merhametlisidir.”* (Yûsuf 12/92)

[31] *Haydi gidiniz! Bugün siz serbestsiniz (hürsünüz)!*

meẕkūru āẕād buyurmuşlardır. Ḳaṣīde-i Hemziyye ṣāḥibi ātīde muḥarrer beyitler ile bu mā‘nāya işāret eylemiştir.

جَهِلَتْ قَوْمُهُ عَلَيْهِ فَأَغْض وَ أَخُ الْحِلْمِ دَأْبُهُ الإِغْضاءُ.

وَسِعَ العَالَمِينَ عِلْمًا وَ حِلْماً فَهْوَ بَحْرٌ لَمْ تُعْيِهِ لأَعْبَاءُ.

Tercemesi: Ḥābīb-i Ḫudā ve Resūl-i Kibriyānıñ meziyyet ü ‘ulviyyetini ḳavmi idrāk ü iẕ‘ān edemeyip ol ḥażrete ezā vü cefā eylediler. Ḥālbuki ṣāḥib-i ḥilm olan Cenāb-ı Resūlullāhıñ de’b-i seniyyeleri bu gibi mu‘āmeleye ḳarşı iġmāż-ı ‘ayn eylemektir. Ḥażret-i Faḫr-i ‘ālem ‘ilm ü ḥilm cihetiyle kāffe-i ‘avālimden daha vāsı‘dır ya‘nī cümle nāsıñ ‘ilm ü ḥilmi ol menba‘-ı yenābī‘-i faż̈l u ‘irfānıñ ‘ilm ü ḥilmine nisbeten baḥr-i muḥīṭıñ yanında ḳaṭre meṣābesindedir. Cenāb-ı Maḥbūb-ı Yezdān bir ‘ummān-ı bī-pāyān-ı luṭf u keremdir ki mu‘cizīniñ iz‘ācātı ol ḥażreti ḳaṭ‘an incitmez. Ḥażret-i Resūlullāh ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem ḥalīm ü selīm ü mütevāżı‘ olduḳları gibi ḳahr u tedmīr-i a‘dā’-i dīn ve iḳāme-i

22 ḥudūd-ı Rabbi’l-‘ālemīn ḫuṣūṣunda cümle nāsdan eşca‘ u metīn idiler ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve ‘alā ālihi ecma‘īn.

el-Ḥadīṣü’s-Sādis

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم أَنَّهُ قَالَ " لاَ يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ "

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem Efendimizden Ebū Hüreyre raḍıya’llāhu ‘anh onlardan da bi’l-vāsıṭa Buḫārī ve Müslim ve Ebū Dāvūd ‘aleyhim raḥmete’l-Vedūd rivāyet eylemişlerdir.

Ledeġa yılan ve ‘aḳrep ṣoḳmaḳ ve ışırmaḳ, cuḥr cim’iñ żammı ve ḥā’nıñ sükūnuyla *ṣuḳbe* ya‘nī delik ma‘nāsınadır, Fārisīsi *sūrāḫ* tır.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Mü’min bir delikten iki kere ışırılmaz. Ya‘nī bir sūrāḫa bir kere parmaġını idḫāl edip de o sūrāḫda muḫtefī olan yılan veya ‘aḳreb ṭarafından ışırılmış ve mażarrat görmüş olan adam naṣıl ki o deliġe bi-tekrārin parmaḳ ṣoḳmaḳdan ḥaẕer ederse, mü’min daḫi bir def‘a kendisini ḥīle vü ḫud‘a
23 ile ıżrār eden kimesneniñ sözüne fī-mā-ba‘d emniyyet ü i‘timād etmeyip ol kimseden mücānebet ve nefret eyler demekdir.

Kefereden Ebū ‘İzzete’l-Cumaḥī nām şā‘ir Ḥażret-i Resūl-i Ekrem haḳḳında hicviyyeler tertīb ve nāsı ehl-i İslām ‘aleyhinde ḳıyāma teşvīḳ ü terġīb eylerdi. Merḳūm vaḳ‘a-i Bedrde esīr olup fī-mā-ba‘d Ḥażret-i Resūlullāh ‘aleyhinde söz söylememeyi ve ehl-i İslāma mużır mu‘āmelede bulunmamaġı ta‘ahhüd ü iltizām edip bu şarṭ ile ṭaraf-ı bāhiru’ş-şeref-i Nebevīden āzād ve sebīl-i taḫliye buyrulmuşdu. Merḳūm vaṭanına ‘avdetten ṣoñra ṭıynetinde merkūz olan ḫabāṣet ü ‘adāvet sā’iḳasıyla naḳż-ı ‘ahd edip ke’l-evvel şi‘ir söylemek ve ḫalḳı İslām ‘aleyhine taḥrīk eylemek gibi hezeyānla meşġūl olup Uḥud ġazāsında bi-tekrārin giriftār-ı ḳayd-ı esāretle maḳhūr u mehzūl oldu. Ḥabīṣ-i merḳūm bu ikinci esāretinde ta‘ahhüd-i sābıḳını tecdīd ve maẕhar-ı ‘afv olmasını ümīd eylemiş ise de Resūl-i A‘ẓam ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem *Lā yuldeġu’l-mü’minu min cuḥrin vāḥidin murreteyn* buyurup merḳūmu seyf-i ‘adāletle ḳatl ü itlāf ettirmişlerdir.

24 Ṣūret-i Ḥaḳtan görünüp furṣat-bīn-i ġadr ü iḥtiyāl olan aṣḥāb-ı kiẕb ü dürūġuñ sözlerine emniyyet ü i‘timād olunmayıp onlardan ṣaḳınmaḳ ve o gibi ‘aḳreb-ṭıynet kem-māyeleriñ ṣuḳbe-i iḥtiyāllerine parmaḳ ṣoḳmayıp ḳaçınmaḳ ṣe‘ā’ir-i ehl-i īmāndan idügünü Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem işbu ḥadīṣ-i şerīflerinde beyān buyurmuşlardır.

el-Ḥadīṣü’s-Sābi‘

عَنْ عَائِشَةَ رضى الله عنها قَالَتْ كُنْتُ أَلْعَبُ بِالْبَنَاتِ عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم وَكَانَتْ لِي صَوَاحِبُ يَلْعَبْنَ مَعِي، فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِذَا دَخَلَ يَتَقَمَّعْنَ مِنْهُ، فَيُسَرِّبُهُنَّ إِلَيَّ فَيَلْعَبْنَ مَعِي.

Ḥadīṯ-i meẕkūru Ümmü'l-mü'minīn Ḥażret-i 'Ā'işe raḍıya'llāhu 'anhā ḥikāye eyleyip onlardan da bi'l-vāsıṭa re'īsü'l-muḥaddiṯīn Buḫārī ve Müslim raḥmetu'llāhī 'aleyhimā rivāyet eylemişlerdir.

Ḥadīṯ-i meẕkūrda olan "bi'l-benāt"ten maḳṣad lu'b
25 u'l-benāt ta'bīr olunan temāṯīldir ya'nī küçük ḳızlarıñ oynadıḳları bebeklerdir.

Terceme-i Ḥadīṯ

Ḥażret-i Ā'işe raḍıya'llāhu 'anhā buyurdular ki: Ben Cenāb-ı Resūlullāhıñ ḥużur-ı sa'ādetlerinde bebekler ile oynardım, baña yoldaş ve aḳrān ḳızlar da var idi onlar da benimle berāber oynarlardı. Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem oynadığımız maḥalli teşrīf buyurduḳlarında o ḳızlar perde arḳasına ṣaḳlanırlardı, Ḥażret-i Resūl-i A'ẓam onları baña gönderir onlar da gelip benimle oynarlardı.

Küçük ḳızlarıñ büyüyüp de ere vardıḳları zamān ḫāneleri ve evlādları umūrunu görüp gözetmeye vuḳūf u mümārese ḥāṣıl eylemeleri için çocuḳ timṯāli yapıp onlar ile oynamalarınıñ cevāzı Ḥażret-i Ā'işe Ṣıddīḳa'nıñ raḍıya'llāhu 'anhā işbu ḥikāye ve beyānlarından istidlāl olunur. Ḥattā *Şifā'-i Şerīf* ṣāḥibi Ḳāḍı 'Iyāż 'aleyhi raḥmeti'l-Feyyāż ḳızcaġızlar için oyuncak bebek i'māl ve bey' edilmesiniñ cā'iz idügünü cumhūr-ı 'ulemādan naḳil buyurmuşlardır.

el-Ḥadīṣü’ṣ-Ṣāmin

26 عَنْ عَائِشَةَ رضى الله عنها ، قَالَتِ اسْتَأْذَنَ رَجُلٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلّى الله عليه وسلّم وَأَنَا عِنْدَهُ فَقَالَ بِئْسَ ابْنُ الْعَشِيرَةِ أَوْ أَخُو الْعَشِيرَةِ . ثُمَّ أَذِنَ لَهُ فَلَمَّا دَخَلَ أَلاَنَ لَهُ الْقَوْلَ فَلَمَّا خَرَجَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قُلْتَ مَا قُلْتَ ثُمَّ أَلَنْتَ لَهُ الْقَوْلَ . فَقَالَ يَا عَائِشَةُ إِنَّ مِنْ شَرِّ النَّاسِ مَنْ تَرَكَهُ النَّاسُ أَوْ وَدَعَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ فُحْشِهِ

İşbu ḥadīṣ-i şerīfi Ḥażret-i ‘Ā’işe raḍıya’llāhu ‘anhādan bi’l-vāsıṭa Tirmiẕī ‘aleyhi’r-raḥme rivāyet eylemişdir.

Ḳavm-i ‘Arab; “ibnü’l-‘aşīre”, “aḫu’l-‘aşīre” ve “ibnü’l-‘Arab”, “aḫu’l-‘Arab” ta‘bīrleriyle ‘aşīretten ‘Arabdan bir kimesne demeyi murād ederler. “Bi’se” ef’āl-i ẕemden olup “bi’se ibnü’l-‘aşīre” ve “bi’se aḫū’l-‘aşīre” ‘aşīretden ḳabīḥ bir kimse demektir. Bu iki ta‘bīr ma‘nāca bir olduġu gibi ḥadīṣ-i meẕkūrda olan “terekehu” ve “vede‘ahu” kelimeleri de min-ḥayṣü’l-ma‘nā bir olup ancaḳ rāvī-i ḥadīṣ bu cümle ve kelimelerden hanġisi şeref-ṣādır olduġunda şekk eylemiş idügüne mebnī bunları terdīd ile rivāyet eylemişdir. İmām-ı Buḫārī

27 ‘aleyhi raḥmeti’l-Bārī bilā-terdīd bi’se aḫu’l-‘aşīre ve ibnü’l-‘aşīre diye daḫi żabṭ u rivāyet buyurmuşdur.

Terceme-i Ḥadīṣ-i Şerīf

Hażret-i ‘Ā’işe raḍıya’llāhu ‘anhā buyurdular ki: “Bir recül ḥużūr-ı Ḥażret-i Resūlullāha duḫūl için ruḫṣat ṭaleb eyledi. Ben de nezd-i Cenāb-ı Peygamberīde idim. Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem “bi’se ibnü’l-‘aşīre” veya “bi’se aḫū’l-‘aşīre” dediler ṣoñra da ol recülüñ duḫūlüne izin verdiler. Recül-i meẕkūr dāḫil-i ḥużūr-ı sa‘ādet-nüşūr olunca Cenāb-ı Seyyidü’l-Mürselīn oña ḳavl-i leyyin ile söz söylediler. Recül-i merḳūm çıḳıp gitdikden ṣoñra ben dedim ki: “Yā Resūlallāh bu recüle

ġıyābında z̲emmi müş‘ir söz söylediñiz ṣoñra da ḳavl-i şerīfiñizi mülāyim ḳıldıñız. Cevāben: *Yā ‘Ā’işe inne min şerri’n-nāsi men terekehu’n- nāsu ev vede‘ahu’n-nāsu itteḳā’e fuḥşih* buyurdular ya‘nī “Yā Ā’işe nāsıñ şerlisi şol kimesnedir ki onuñ ef‘āl ü aḳvāl-i ḳabīḥasından nās ittiḳā’ ü ḥaz̲er edip onu terk ederler” demekdir.

Recül-i merḳūmuñ ismi Uyeyne bin Ḥıṣn el-Fizārīdir.

28 Merḳūm ẓāhiren Müslim olup ‘aṣr-ı sa‘ādet-i Nebevīden ṣoñra iẓhār-ı küfr ü nifāḳ etmekle zamān-ı ḫilāfet-i Ḥażret-i Ṣıddīḳde esīr edilip Medīne-i Münevvereye götürülmüş ve ṣıbyān-ı Medīne: *Hāz̲e’lle z̲i ḫarece mine’d-dīn* ya‘nī “Dīnden çıḳıp mürted olan şu kimsedir” diye arḳasından ṣayḥa etmeleriyle merḳūm geri çocuḳlara dönüp *Ammukum lem yedḫul ḥattā yaḫruc* ya‘nī “‘Ammiñiz evvelce dīne dāḫil olmadı ki şimdi çıḳmış olsun” demişdir.

Merḳūm ḥużūr-ı fā’iżu’n-nūr Resūlullāha geldigi es̲nāda ẓāhiren Müslim ise de bāṭınen bī-imān olup merḳūmuñ ḥāl-i bāṭınīsi ise Faḫr-i ‘Ālem Efendimize nümāyān olmaġla onuñ dīnsizligine işāreten ġıyābında “bi’se ibnü’l-‘aşīre” veyā “bi’se aḫu’l-‘aşīre” demişlerdir. Faḳaṭ merḳūm mensūb olduġu ḳabīleniñ re’īsi olup ḳabīle ḫalḳı ise ol vaḳit henüz şeref-i İslām ile müşerref olmuş ve ḳalblerinde ṣıfat-ı īmān rusūḫ bulmamış idügünden kendisine ġayr-i gūnā mu‘āmele edilecek olduġu ḥālde gidip i‘lān u iẓhār-ı ḥuṣūmetle ḳabīlesi ḫalḳını iġrā vü ifsād eyleyecegi de ma‘lūm olmaḳla te’līf-i ḳalbi için Ḥażret-i Resūl-i A‘ẓam ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem Efendimiz ḥużūrunda merḳūma ḳavl-i leyyin

29 ile kelām söylemişlerdir. Ḥażret-i ‘Ā’işe raḍıya’llāhu Te‘ālā ‘anha recül-i me z̲kūruñ ḥāl-i bāṭınīsine muṭṭali‘ olmadıġına mebnī ġıyābında z̲emmi müş‘ir ve muvācehesinde mülāyim söz söylemeleriniñ sebeb ü hiḳmetini Ḥażret-i Resūlullāhdan su’āl edip Cenāb-ı Faḫr-i Kā’ināt Efendimiz de beyān-ı ḥāl buyurmuşlardır ve el-ḥaḳ şu fi‘l ü ḳavl-i şerīfleriyle daḫi maṣlaḥat-ı Müslimīn ve teskīn-i ġayẓ u kīn için a‘dāya müdārā ve umūr-ı siyāsiyyede īcāb-ı vaḳt u ḥāle göre lisān isti‘māl edilmesine i‘tinā lāzım idügünü ümmetine ta‘līm eylemişlerdir.

Mümā-ileyh ‘Uyeyne zamān-ı ḫilāfet-i Ḥażret-i Fārūḳda ṣaḥīḥan īmāna gelip ba‘żı cihādda daḫi bulunaraḳ ibrāz-ı ḥüsn-i ḫizmet eylemiş idügü mervīdir.

el-Ḥadīṣü’t-Tāsi‘

عَنْ عُمَارٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ ذُو الْوَجْهَيْنِ لاَ يَكُونُ عِنْدَ اللهِ وَجِيهًا.

İşbu hadīṯ-i şerīfi Mefḫar-ı Mevcūdāt ‘aleyhi eşrefü’t-taḥiyyāt Efendimizden ‘Ammār raḍıya’llāhu ‘anh onlardan da
30 bi’l-vāsıṭa Buḫārī ve Müslim ve Ebū Dāvūd ‘aleyhim raḥmeti’l-Vedūd rivāyet eylemişlerdir.
‘Ammār ‘ayn-ı mühmele’niñ fethi ve mīm’iñ teşdīdiyledir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

İki yüzlü olan kimesne vecīh ya‘nī maḳbūl olmaz. Bir adamıñ ḥużūrunda onuñ mu‘āmelesini taḥsīn ü taṣvīb ve muḫāliflerini ẕemm ü ta‘yīb edip ba‘dehu o adama muḫālif olan kimesneniñ yanına gidip orada da o kimseniñ ef‘ālini taḳdīr ve evvelki adamı tezyīf ü taḥḳīr ve’l-ḥāṣıl aḫyār u eşrārdan herkese yaranmaḳ içün ḥużūrunda irā’e-i rūy-ı iḫlāṣ u maḥabbet ve ġıyābında ẕemm ü ḳadḥına mübāderet eden kimesneye ẕü’l-vecheyn ya‘nī iki yüzlü denir. Ẕü’l-vecheyn olanlar ‘indallāh-i te‘ālā vecīh ü maḳbūl olmayıp ‘inde’n-nās daḫi meẕmūm ve medḫūl olurlar.

El-Ḥadīṣü’l-‘Āşir

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللهُ عَنْهُ."

31 İşbu ḥadīṯ-i şerīfi bā'iṯ-i ḫilḳat-i 'ālem ve sebeb-i necāt-ı ümem ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem Efendimizden 'Abdullāh bin 'Amr raḍıya'llāhu 'anhumā onlardan da bi'l-vāsıṭa Buḫārī ve Ebū Dāvud ve Nesā'ī ve İbn Ḥibbān ve Ḥākim raḥmetullāhī 'aleyhim rivāyet eylemişlerdir.

Müşārun-ileyh 'Abdullāh;

إِنّ الْعَبَادِلَةَ الأَحْيَارَ أَرْبَعَةٌ مَنَاهِجَ الْعِلْمِ وَ الْعُلْيَاءِ وَ الْبَأْسِ.

نَجْلُ الزُّبَيْرِ وَ نَجْلُ الْعَاصِ وَ ابْنُ أَبِي حَفْصٍ الْخَلِيفَةِ وَ الْحَبْرُ ابْنُ عَبَّاس.[32]

Ḳıṭ'asında meẕkūr olan 'abādile-i erba'a-i meşhūreden 'Abdullāh necl-i 'Amr ibnü'l-'Āṣ Ḥażretleridir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Müslim şol kimesnedir ki onuñ dilinden ve elinden Müslimler sālim ve emīn olurlar. Muhācir şol kimsedir ki Allāh Te'ālānıñ nehy eyledigi şeyleri terk eder.

Hadīṯ-i şerīf-i meẕkūrda olan Müslimūn 'alā-

32 ṭarīḳi't-taġlīb Müslimāta ya'ni ināṯa da şāmildir. Ġayr-i Müslim olanlara daḫi bi-ġayr-i ḥaḳ eẕā vü cefā ḥarāmdır.

Aḳvāliñ maḥall-i ṣudūru lisān, ef'āliñ maḥall-i ṣudūru da ekṯer yed olmaġla Ḥażret-i Faḫr-i ālem ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem işbu iki 'uẓvu taḫṣīṣun bi'ẕ-ẕikr buyurmuşlardır. Maḳṣad her ne vāsıṭa ile olur ise olsun bi-ġayr-i ḥaḳ muṭlaḳa eẕā vü cefāyı men'dir.

İslāmiyet vācibu'l-vücūd olan Allāh Aẓīmmüşşānıñ vaḥdāniyetini ve Kitābullāhı ve enbiyā-i 'aẓām ve melā'ike-i kirām ve yevm-i āḫireti ḳalben taṣdīḳ ve lisānen iḳrār ü i'tirāf eylemektir. Erkān-ı ḫamse-i meẕkūreye imān

[32] Abdullahların en hayırlısı dörttür. İlmin yüksekliğin ve kuvvetin menhecleri Zübeyr ve el-As'ın soyu, Halîfe Ebû Hafs'ın oğlu ve el-Habr İbn Abbas'tır.

edenlere Müslim ve mü'min denilir. Ancaḳ İslāmiyette bir ṭaḳım şe'ā'ir u ḫaṣā'il-i ḫamīde vardır ki onlara mürā'āt eyleyenlere Müslim-i kāmil ve mü'min-i kāmil ıṭlāḳ olunur. Ḫaṣāi'l-i ḥamīde-i mezkūreden biri de bi-ġayr-i vech-i şer'ī hīç bir ferde ḳavlen ve fi'len ezā vü cefā eylememektir. Ḥadīṣ-şerīf-i mezkūrda olan "el-müslim" ḳavl-i şerīfinden maḳṣad evṣāf-ı hamīde-i İslāmiyye ile muttaṣıf olan Müslim-i kāmildir. Müslim-i kāmil olanlar dīn ḳardeşlerine

33 ḥatta sā'ir ḥayvānāta bile bi-ġayr-i ḥaḳ ezā vü cefā eylemezler, bināen 'aleyh herkes onlardan sālim ü emīn olur.

Ḥasan-ı Baṣrī Ḥażretleri *İnne'l-ebrāra lefī-na'īm* [33] naẓm-ı celīliyle mübeşşerün bi'l-cenne olan ebrārı *Hümü'lleẕīne lā yü'ẕūne'ẕ-ẕerre ve lā yerḍavne'ṣ-ṣerre* ibāresiyle tefsīr buyurmuşlardır ya'nī "Ebrār şol kimesnelerdir ki onlar ḳarıncaları incitmezler ve şerre ḳaṭ'an rāżı olmazlar" demektir.

İstiṭrād

Ātīde muḥarrer ḳıṭ'a İmām-ı Şāfi'ī ḥażretleriniñ cümle-i kelām-ı naṣīḥat-encāmlarındandır.

اِحْفَظْ لِسَانَكَ أَيُّهَا الْإِنْسَانُ لاَ يَلْدَغَنَّكَ إِنَّهُ ثُعْبَانُ

كَمْ فِي الْمَقَابِرِ مِنْ قَتِيلِ لِسَانِهِ كَانَتْ تَهَابُ لِقَائَهُ الشُّجْعَانُ

Ḳıṭ'a-i mezkūreniñ tercemesi:

Ey insān lisānını ḥıfẓ eyle seni ṣoḳup zehirlemesin zīrā lisān yılan gibi zī-semdir. Lisānınıñ maḳtūlü olmuş nice kimseler ḳabirlerdedir. Aṣḥāb-ı şecā'at onlarıñ liḳāsından ḫavf ederlerdi ya'nī ol kimseler o derece zī-ḳuvvet ve ṣāḥib-i miknet idilerdi kim şecī' olanlar bile onlarıñ

34 çehresinden ḳorḳarlardı. Çi fā'ide ki lisānlarından ṣādır olan kelimāt-ı ḳabīḥa ḳatl ü helāk olmalarına bādī ve ḳabre girip sükūt-i ebedī ile sākit ü ḫāmūş ḳalmalarına bā'iṣ olmuştur. "Hicret" luġaten ayrılmaḳ ma'nāsına olup vaṭanını a'dā' istīlā eylemesinden nāşī oradan ayrılıp diger memlekete

[33] *İyiler kesinkes cennettedir.* (Mutaffifîn 83/22)

gidenlere muhācir denildigi miṣillü Ḥaḳ Teʻālā Ḥażretleriniñ ḥarām ḳıldıġı şeylerden ayrılıp semt-i ḥaḳk u ṣavāba gidenler de muhācir olduḳlarına yaʻnī düşman şerrinden terk-i dār u diyār edenleriñ nā'il olduḳları ecr ü meṣūbāta muḥarremātdan baʻīd ü müctenib olanlar da nā'il olacaġına Cenāb-ı Faḫr-i Kā'ināt ʻaleyhi ekmeli't-taḥiyyāt işbu ḥadīṯ-i şerīflerinde: *El-Muhāciru men hecera mā nehā'llāhu ʻanh* ḳavl-i şerīfleriyle işāret buyurmuşlardır.

El-Ḥadīṯü'l- Ḥādī ʻĀşer

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عنه قَالَ: " قَالَ رَسُولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْمُسْلِمُونَ تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ، يَسْعَى بِذِمَّتِهِمْ أَدْنَاهُمْ، وَ هُمْ يَدٌ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ."

35 İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Seyyid-i Kā'ināt ʻaleyhi efḍalu's-ṣalavāt Efendimizden Esedullāh-ı ġālib ʻAlī bin Ebī Ṭālib raḍıya'llāhu ʻanh onlardan da bi'l-vāsıṭa Ebū Dāvūd ve Nesā'ī raḥmetullāhi ʻaleyhimā rivāyet eylemişlerdir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Müslimleriñ demleri ʻişmet ve ḥürmette müsāvī ve mümāṯildir. Onlardan her biri ḥattā derecesi dūn olanları bile digeriniñ ʻahd u mīṯāḳını muḥāfaẓa vü ḥimāye eder, onlar düşmanları ʻaleyhinde yed-i vāḥid gibi mütteḥid ü müttefiḳtir.

İşbu ḥadīṯ-i şerīf lafẓen siyāḳ-ı ḫaberde şeref-vārid olup maʻnen emirdir. ʻĀlem-i İslāmiyette şerīfü'n-neseb ve ḥasīsü'l-ḥaseb ʻālim ve cāhil ḥür ve ʻabd, erkek ve ḳadın cümlesiniñ demleri min-hayṯü'ş-şeref ve'l-meziyye müsāvī ve mümāṯil olmaġla; derecesi ʻālī bir kimesne ednā derecede olan bir adamı ve bir ālim bir cāhili ve bir erkek bir ḥātunu ālet-i cāriḥa ile bi-ġayr-i ḥaḳ ʻamden ḳatl eylese ḳātil de ḳıṣāṣen ḳatl olunur. Zamān-ı cāhiliyette ru'esādan biri ʻādī bir kimesneyi ḳatl eylese ḳātil ile maḳtūluñ derecesi müsāvī degildir denilip ḳātil ḳıṣāṣen ḳatl olunmazdı.

36 Müslimīniñ büyük ve küçügü *İnneme'l-mü'minūne iḫvetun* [34] naẓm-ı celīli mūcibince birbiriniñ dīn ḳardeşi olmaġla her biri āḫarıñ meşrū‘ olan ‘ahd u mīṣāḳını ḥüsn-i muḥāfaẓaya sa‘y u iḳdām ve a‘dā’-i dīn ile eṣnā-yı muḥārebe ve mücāhededе *Ke-ennehum bünyānun merṣūṣ* [35] medlūlünce ḳal‘e gibi kemāl-i metānet ve emr-i emīrü'l-mü'minīne farṭ-ı iṭā‘atle ittiḥād ü ittifāḳ üzere ḥarekete ihtimām ehl-i İslāmıñ ḫaṣā'il-i cemīlesinden idügünü Ḥażret-i Seyyidü'l-enām ‘aleyhi efḍalu'ṣ-ṣalāt u ve's-selām işbu ḥadīṣ-i şerīflerinde beyān eyleyip kāffe-i mü'minīniñ müttеḥid ü müttefiḳ olmalarını ve birbiriniñ ‘ahd ü mīṣāḳını muḥāfaẓaya sa‘y u ġayret eylemelerini emr u fermān buyurmuşlardır.

El-Ḥadīṣü'ṣ- Ṣānī ‘Aşer

عَنْ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ، يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ " تَرَى الْمُؤْمِنِينَ فِي تَرَاحُمِهِمْ وَتَوَادِّهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ كَمَثَلِ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى عُضْوًا تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى ".

37 İşbu ḥadīṣ-i şerīfi Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ‘aleyhi ve sellem Efendimizden Nu‘mān bin Beşīr raḍıya'llāhu ‘anh, onlardan da bi'l-vāsıṭa Buḥārī ve Müslim ‘aleyhime'r-raḥme rivāyet eylemişlerdir.
Cenāb-ı Faḫr-i kā'ināt ‘aleyhi ekmeli't-taḥiyyāt Efendimiz hadīṣ-i şerīf-i meẕkūru müşārun ileyh Nu‘māna ḫiṭāben buyurmuşlardır.

Terceme-i Ḥadīṣ-i Şerīf

Sen mü‘minleri birbirine merḥamet ü maḥabbet ü mu‘āvenette cesed-i vāḥid gibi ya‘nī yek dīgerine merbūṭ görürsün. Bir ‘uẓuv müte'ellim ü müştekī olunca cesediñ a‘żā-yı sā'iresi uyḳusuzluḳta ve ıżṭırābda uẓv-ı müte'ellime müşārik olmaḳ için birbirini da‘vet ederler.

[34] *Müminler ancak kardeştirler.* (Hucûrât 49/10)

[35] *Kenetlenmiş binalar gibi.* (Saff 61/4)

Ḥadīṯ-i şerīf-i meẕkūr daḫi lafẓen siyāḳ-ı ḫaberde şeref-ṣādır olup ma‘nen emirdir. Cenāb-ı Eşrefü’l-enbiyā ‘aleyhi efḍali’t-taḥāyā Efendimiz, taḳrīben li’l-fehm ve iẓhāren li’l-ma‘nā mü’minīniñ hey’et-i mecmū‘asını cesed-i vāḥide ve efrādını o cesediñ a‘żāsına şebīh eyleyip bir bedeniñ a‘żāsı birbirine merbūṭ olduġu gibi mü’minin daḫi ol vech ile yek digerine merbūṭ ve birbirleriyle mütteḥid ü müttefiḳ olmaḳ ve a‘żāyı bedenden bir ‘użvuñ ṣıḥḥati muḫtell olunca onuñ elem ve ıżṭırābı tedrīcen

38 a‘żā-yı sā’ireye sirāyetle bedeniñ hey’et-i mecmū‘ası müte’ellim ü mużṭarib olduġu miṣillü mü’minīnden bir kimse veya bir cemā‘at u ḳavme bir ṭaraftan renc u keder işābet eyledikte onlarıñ ālām u ekdārıyla kāffe-i mü’minīn müte’ellim ü mükedder olaraḳ birbirini kelime-i vāḥide vü ittiḥād u infāḳa da‘vetle renc ü keder-i vāḳı‘ıñ def‘ ü izālesi ḫuṣūṣuna müttefiḳan ve müşterekеn sa‘y ü ġayret eylemek ḫaṣā‘il-i ḥamīde-i İslāmiyetten idügünü cenāb-ı sulṭān-ı serīr-i risālet Efendimiz işbu ḥadīṯ-i şerīflerinde beyān buyurup ümmet-i icābetleriniñ her ḥālde ve bā-ḫuṣūs şedā’id ü mekārihiñ def‘ u izālesi ḫuṣūṣunda ittiḥād u ittifāḳ üzere olmalarınıñ lüzūm ü vücūbuna işāret buyurmuşlardır.

El-Ḥadīṯü’ṣ- Ṣāliṣu ‘Aşer

عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمَّهَاتِ، وَمَنَعَ وَهَاتِ، وَوَأْدَ الْبَنَاتِ، ، وَكَرِهَ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ: "وَ كَثْرَةَ السُّؤَالِ وَ إِضَاعَةَ الْمَالِ".

39 İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem Efendimizden Muġīre raḍıya’llāhu ‘anh, onlardan da bi’l-vāsıṭa imāmü’l-muḥaddiṯīn Buḥārī ‘aleyhi raḥmeti’l-Bārī rivāyet eylemiştir.

Ḥadīṯ-i şerīf-i meẕkūrda “mene‘a” kelimesi maṣdar ṣīġasıyladır ve bir rivāyette tenvīn ile “men‘an” vārid olmuştur. “Ḳīle” ve “ḳāle” daḫi bir rivāyette keẕālik tenvīn ile “ḳīlen ve “ḳālen” vārid olmuşlardır. “Hāte”, “ītā‘” dan emr-i ḥażırdır aṣlı “āti” olup hemze hā’ya ḳalb olunmuştur.

"Ve'd" vāv'ıñ fetḥi ve hemze'niñ sükūnuyla defn ma'nāsınadır māżisi "va'ade" vezninde "ve'ede"dir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Allāhü Aẕīmü'ş-şān vālidelere 'iṣyān u iṭā'atsizligi ve ḥaḳ ṣāḥibine ḥaḳḳını vermeyip men' eylemeyi ve haḳḳ-ı aḥẕiñiz olmayan şey'i iddi'ā vü ṭaleb etmeyi ve ḳız çocuḳlarını diri diri ḳabre ḳoymayı siziñ üzerinize ḥarām eyledi ve daḫi ḳīl u ḳāli ya'nī mālāyā'nī sözleri ve çoḳ su'āl ṣormayı ve ġayr-i meşrū' maḥalle ṣarf-ı emvāli mekrūh ḳıldı.

Ma'lūm olduġu üzere

40 vālideler evlādlarını bir müddet meşīme-i raḥm u şefḳatlerinde ṭaşıyıp ba'dehu āgūş-ı luṭf u merḥametlerine alaraḳ envā'-ı nāz u na'īm ile besleyip büyütürler. Bināen 'aleyh evlād üzerinde vālide ḥaḳḳı 'aẕīmdir. Aṣḥāb-ı güzīnden bir ẕāt: "Ḥüsn-i ṣahābetime elyaḳ kimdir?" diye Ḥażret-i Resūllullāh'tan su'āl edip Cenāb-ı Seyyidü'l-Kā'ināt Efendimiz de *Ümmüke ṣümme ümmüke ṣümme ümmüke ṣümme ebūke* [36] buyurup kişiniñ ḥüsn-i ṣaḥābet ü ri'āyetine evvel emirde vālidesi ḥaḳḳ e[t]digini te'kīden beyān ondan ṣoñra da pederi elyaḳ olduġunu ityān buyurmuşlardır ve tercemesi ṣadedinde olduġumuz ḥadīṯ-i şerīflerinde daḫi vālideye 'āṣī vü iṭā'atsiz olmaḳ ḥarām ve günāh-ı kebā'irden idügünü ümmetine teblīġ eylemişlerdir.

Cenāb-ı Vācibü'l-Vücūd tenezzehet ẕātehu 'ani'l-vālid ve'l-mevlūd Ḥażretleri *Ve veṣṣayne'l-insāne bi-vālideyhi hüsnen*[37] āyet-i kerīmesiyle insāna peder ü vālidesine iḥsān ya'nī ḥüsn-i mu'āmele eylemesini vaṣiyyet ve *Felā teḳul lehümā üffin* [38] naẕm-ı celīliyle de onlara eẕā vü cefā edilmesini nehy ü ḥarām eylemiştir. Bir kimse yed-i ẕimmetinde olan ġayrıñ mālını ṣāḥibine

[36] *Annen sonra annen sonra annen sonra baban.*

[37] *Biz, insana anne ve babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir.* (Ankebût 29/8)

[38] *Sakın onlara "öf!" deme.* (İsrâ 17/23)

41 vermek vācib olup ṣāḥibi mürāca‘atla mālını ṭaleb eyledigi ḥālde vermeyip de ṣāḥib-i ḥaḳḳı haḳḳını aḫẕden men‘ u zecr eylemek ve aḫẕe haḳḳı olmayan şey’i d‘avā ve ṭalep etmek daḫi ḥarām idügünü Seyyidü’l-aṣfiyā’ ‘aleyhi eşrefu’t-ṭahāyā Efendimiz işbu ḥadīṯ-i şerīflerinde iki kelime ya‘nī “mene‘a” ve “hāti” ḳavl-i şerīfleriyle beyān buyurmuşlardır.

Ḫātemu’l-enbiyā ‘aleyhi efḍalu’t-taḥāyā Efendimiziñ bi‘ṯet-i seniyyelerinden aḳdem ḳabā’il-i ‘Arab ẓulmet-i cehālet ve vadī-i ḍalālette olduḳlarından, nīk u bedi farḳ u temyīz edemeyip beyinlerinde bir ṭaḳım ‘ādāt-ı vaḫşiyāne taḥaddüṯ ve taḳarrür eylemişti. O cümleden biri de ḳız çocuḳlarını diri diri ḳabre defneylemek uṣūl-i ẓālimānesi idi. Vaḳtā ki āfitāb-ı ālem-tāb-ı Muḥammedī maṭla‘-ı ġaybdan ‘ālem-i şühūda pertev-endāz-ı ẓuhūr oldu, bütün cihān envār-ı ‘adāletle tābān ve ẓulümāt-ı cehl u ḍalālet bī-nām ü nişān olaraḳ nice a‘ṣārdan beri ḳabā’il-i ‘Arabıñ me’lūf olduḳları ḳatl-i benāt ‘ādet-ı ẓālimānesi *Ve lā teḳtulū evlādekum min imlāḳ* [39] āyet-i kerīmesiyle ḳaṭ‘an nehy ü men‘ ḳılınmakla Ḫażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem

42 fi‘l-i kerīh-i mezkūruñ ḥürmetini işbu ḥadīṯ-i şerīflerinde ve *ve’de’l- benāt* ḳavl-i şerīfleriyle beyān buyurmuşlardır.

İnsānıñ mecālis ü maḫāfilde ḫāric ez-vaẓīfe ve bī-fā’ide söz söylemesi ve bī-lüzūm şunuñ bunuñ ḥāl ü şānını taḥḳīḳ ü tefaḥḥuṣ eylemesi veyāḫud ‘ilm ü hünerini iẓhār ü iftiḫār ve mes’ūlün ‘anhı maḥcūb u şermsār eylemek maḳṣadıyla şuña buña su’āl ṣorması ve mālını beyhūde ṣarf u itlāf eylemesi daḫi kerāhet-i taḥrīmiyye ile mekrūh idügünü Cenāb-ı Resūl-i Kibriyā ‘aleyhi ezka’t-taḥāyā Efendimiz işbu ḥadīṯ-i şerīflerinde *Ve kerihe leküm ḳīle ve ḳāle* ilā āḫirihi ḳavl-i şerīfleriyle beyān ve inbā buyurmuşlardır.

El-Ḥadīṯü’r-Rābi‘ ‘Aşer

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنَ عَمْرَ بنِ الخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ قَال رَسُوْل اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْه وَسَلَّم: " إِن مِن أَكْبَر الْكَبَائِرِ أَنْ يَلْعَنَ الْرَّجُلُ وَالِدَيْهِ" قِيَل:

[39] *Fakirlik korkusu ile çocuklarınızı öldürmeyin.* (En‘âm 6/151)

43 يَارَسُوْل اللّٰهِ، كَيْف يَلْعَنُ الْرَّجُلُ وَالِدَيْه؟ قَال: " يَسُبُّ الرَّجُلُ أَبَا الْرَّجُلِ فَيَسُبُّ أَبَاه وَ أَمُه."

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Resūl-i Müctebā ʻaleyhi ezkaʼt-taḥāyā Efendimizden ʻAbdullah ibn ʻÖmeriʼl-Ḥaṭṭāb raḍıyaʼllāhu ʻanhumā, onlardan da biʼl-vāsıṭa Buḫārī ve Müslim raḥmetullāhi ʻaleyhimā rivāyet eylemişlerdir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Ḥażreti Resūlullāh ṣallaʼllāhu ʻaleyhi ve sellem buyurdular ki: “Günāh-ı kebāʼiriñ eñ büyügü bir recül baba ve anasına laʻnet yaʻnī sebbeylemesidir”. Denildi ki: “Ya Resūlullāh insān baba ve anasına ne vecihle laʻnet edebilir?” Buyurdular ki: “Bir recul diger bir reculüñ babasına sebbeder o recul de onuñ baba ve anasına sebbeyler yaʻni āḫar ṭarafından kendi ebeveynine sebbedilmesine sebep olur.”

Ḥażreti Resūl-i Ekrem ṣallaʼllāhu ʻaleyhi ve sellem *İnne min ekberiʼl-kebāʼiri en yelʻaneʼr-raculu vālideyhi* buyurduḳlarında ḥużūr-i pür nūr-i nübüvvet-penāhīlerinde ḥāżır bulunan aṣḥāb-ı güzīnden baʻżı zevāt baba ve anasına sebb u şetmeyleyecek kimseniñ

44 vücudunu istibʻād eylediklerine mebnī “Yā Resūlallāh insān vālideynine ne keyfiyet ve ne cesāretle sebbedebilir?” diye suʼal ü istifsār-ı ḥāl etmeleriyle Cenāb-ı nübüvvet-meʼāb Efendimiz cevāben: *Yesubbuʼr-raculu ebeʼr-raculi feyesubbu ebāhu ve ümmühu* buyurmuşlardır. Yaʻnī bir kimse bir recülüñ babasına sebbeder o recül de biʼl-muḳābele onuñ baba ve anasına sebbeylerse o ḥālde o kimse kendi baba ve anasına sebbedilmesine sebeb olup biʼz-zāt kendisi sebb u şetmeylemiş gibi āṣim ü günāhkār olur.

Eslāf-ı ʻulemādan baʻżı zevāt-ı kirām “Hāzeʼl-ḥadīṣu aṣlun fi seddiʼz-zerāyiʻ ” demişlerdir yaʻnī bu ḥadīṣ-i şerīf, maḥārimiñ ḥudūṣuna sebeb olmayı menʻ ve nehyde aṣıldır ki bu aṣla ḳıyās u taṭbīḳen her nevʻ-i maḥārimiñ ḥuṣūl ü ḥudūṣuna sebeb ü vesīle olmaḳ ḥarām idügüne

ḥükmolunur. Müşriklere ve onlarıñ maʿbed ü aṣnāmlarına sebbedilmesine dāʾir şeref-nāzil olan *Ve lā tesubbū'l-leẕīne yedʿūne min duni'llāh* [40] naẓmı celīlinde işbu ḥadīṯe aşıldır denilmiştir.

45 El-Ḥadīṯü'l-Ḫāmis ʿAşer

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَأْذَنُهُ فِي الْجِهَادِ فَقَالَ:" أَحَيٌّ وَالِدَاكَ؟" قَالَ:" نَعَم"،قَالَ:"فَفِيهِما فَجَاهِدْ."

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Seyyidü'l-ʿālem ve Nebiyy-i muḥterem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Efendimizden ʿAbdullāh bin ʿÖmeri'l-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ʿanhümā, onlardan da bi'l-vāsıṭa Buḫārī ʿaleyhi raḥmeti'l-Bārī rivāyet eylemişlerdir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

ʿAbdullāh bin ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhümā dediler ki: Ḥażret-i Resūlullāhıñ ḥużūr-i saʿādetlerine bir kimse geldi, cihāda gitmek için iẕin istedi. Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem "Babañ ve anañ ḥayātta mıdır?" diye su'āl buyurdu.

O kimse "Evet ḥayāttadır." dedi. Cenāb-ı Ḥabīb-i Ḫudā "Mādem ki babañ ve anañ ḥayāttadır oñlarıñ ḥavāyıc-ı żarūriyyelerini taḥṣīl için mücāhede yaʿnī sa'y u ġayret eyle" maʿnāsını müfīd olan *Fe-fīhimā fecāhid* buyurdular.

46 Ber-minvāl-i muḥarrer ġazāya ʿazīmet için ruḫṣat ṭaleb eden ẕātıñ ismi "Cāhima bin Abbās bin Mirās"tır. Cenāb-ı Sulṭān-ı enbiyā Efendimiz mūmā-ileyhe iẕn ü ruḫṣat vermemeleri peder ü vālidesi müsinn ve biẕātıhimā ḥavāyic-i żarūriyyelerini tedārike ġayr-ı muḳtedir olduḳlarından nāşīdir. ʿAsrımızda daḫi peder ü vālidesi müsinn ve muʿīnsiz olanlar ḫizmet-i ʿaskeriyeden afv olunup ebeveyniniñ iʿāşelerine baḳmaḳ üzere terk

[40] *Allah'tan başkasına tapanlara (ve putlarına) sövmeyin.* (En'âm 6/108)

olunurlar. Hadīṯ-i şerīf-i meẕkūr faḳīr ü ‘āciz olan ebeveyniñ nafaḳasını tedārik evlādları üzerine vācib olduġuna delīldir.

El-Ḥadīṯü’s-Sādis ‘Aşer

47

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ جَاءَتْنِي امْرَأَةٌ مَعَهَا ابْنَتَانِ تَسْأَلُنِي، فَلَمْ تَجِدْ عِنْدِي غَيْرَ تَمْرَةٍ وَاحِدَةٍ فَأَعْطَيْتُهَا فَقَسَمَتْهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ فَدَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثْتُهُ فَقَالَ مَنْ يَلِي مِنْ هَذِهِ الْبَنَاتِ شَيْئًا فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ.

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi ümmü’l-mü’minīn Ḥażret-i Ā’işe raḍıya’llāhu ‘anhā ḥikāye eyleyip onlardan da bi’l-vāsıṭa Buḫārī ve Müslim ve Tirmizī rivāyet eylemişlerdir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Ḥażret-i Ā’işe raḍıya’llāhu ‘anhā dediler ki: Yanında iki ḳızı oldugu ḥālde nezdime bir ḫātūn gelip benden ṣadaḳa istedi, ḥalbuki benim yanımda bir ḫurmādan başḳa bir şey bulmadı.

Ḫurmāyı o ḫātūna verdim alıp ḳızlarına taḳsīm eyledi ve ḳalḳıp gitti vaḳtā ki Ḥażret-i Resūlullāh ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem teşrīf buyurdular, keyfiyeti Cenāb-ı Resūlullāha ‘arż u beyān eyledim. Buyurdular ki: “Şu ḳız evlādına velī olan kimseler ḳızlarına iḥsān eylese ḳızları ol kimseyi nār-ı cehennemden viḳaye ederler.”

48 Erkek olsun ḳız olsun evlādıñ ḥüsn-i i‘āşe ve terbiyesi peder ü velīleri üzerlerine vācib olup ancaḳ ḳız evlād ḥavāyic-i żarūriyyelerini ve bā-ḫuṣūṣ muḥtāc olduḳları levāzım-ı cihāziyyelerini bi’z-zāt tedārikten fıṭraten ‘ācize olduḳlarından erkek evlāddan ziyāde muḥtāc-ı iḥsān u i‘āne idükleri cihetle onlara olan ikrām u iḥsān ṣadaḳa misillü insānı nār-ı cehennemden viḳāye eyleyecegini Cenāb-ı Seyyidü’l-mürselīn ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem işbu ḥadīṯ-i şerīflerinde beyān buyurmuşlardır.

El-Ḥadīṣü's-Sābi' 'Aşer

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ " مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ. "

İşbu ḥadīṣ-i şerīfi Mefḫar-i mevcūdāt 'aleyhi efḍali't-taḥiyyāt Efendimizden ümmü'l-mü'minīn Ḥażret-i 'Ā'işe raḍıya'llāhu 'anhā onlardan da bi'l-vāsıṭa Buḥārī ve Müslim ve Ebū Dāvūd 'aleyhim raḥmeti'l-Vedūd rivāyet eylemişlerdir.

Terceme-i Ḥadīṣ-i Şerīf

49 "Ḳomşular ile ḥüsn-i mu'āşereti Cibrīl müstemirren baña tavṣiye eylerdi. Cibrīl'iñ tavṣiyesi bir ḥadde vāṣıl oldu ki ḳomşu ḳomşuya vāriṯ olacaḳtır ẓanneyledim" ya'ni neseben ḳarīb olanlar birbirine vāriṯ olduḳları miṯillü meskenen daḫi ḳarīb olanlar yek dīgerine vāriṯ olacaḳlarına dā'ir Cibrīl-i Emīn yaḳın bir zamanda ṭaraf-ı Bārīden emir getirecektir ẓanneyledim.
Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem Efendimiziñ *ẓanentu* [41] buyurmaları ḥaḳīḳat-i ẓanna maḥmūl olmayıp ḥuḳūḳ-i civāriyete ri'āyet ve ḳomşular ile ḥüsn-i mu'aşeret edilmesine dā'ir Cibrīl-i Emīn ṭarafından vāḳi' olan tenbīh ü vaṣiyyetiñ mükerreren vuḳū'unu ve derece-i ḳuvvet u şiddetini beyān u ta'rīf içindir.

El-Ḥadīṣü's- Ṣāmin 'Aşer

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّ لِي جَارَيْنِ، فَإِلَى أَيِّهِمَا أُهْدِي قَالَ: "إِلَى أَقْرَبِهِمَا مِنْكِ بَابًا".

İşbu ḥadīṣ-i şerīfi Faḫr-i kā'ināt 'aleyhi eşrefü't-

[41] Zannettim.

50 taḥiyyāt Efendimizden ümmü'l-mü'minīn Ḥażret-i 'Ā'işe raḍıya'llāhu 'anhā onlardan da bi'l- vāsıṭa imāmü'l-muḥaddiṯīn Buḫārī 'aleyhi raḥmeti'l-Bārī rivāyet eylemiştir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Ḥażret-i 'Ā'işe raḍıya'llāhu 'anhā buyurdular ki: Ben Cenāb-ı Resūlullāha dedim ki: "Yā Resūlullāh benim iki ḳomşum var hanġisine hediye vereyim? Cevāben buyurdular ki: "Hanġisiniñ ḳapısı saña yaḳın ise oña ver."

Ḥadīṯ-i şerīf-i meẕkūr eñ yaḳın olan ḳomşu ḥuḳūḳ-i civāriyyete eñ ziyāde müsteḥaḳ idügünü mübeyyindir. Bir maḥalliñ civārı o maḥalden ṣavt-ı 'a'lānıñ müntehī olduġu noḳṭaya degin idügünü Ḥażret-i 'Alī raḍıya'llāhu 'anh beyān eyleyip civārı bu vecihle ta'rīf ü taḥdīd buyurmuşlardır. Ḥażret-i 'Ā'işe-i Ṣıddīḳa raḍıya'llāhu 'anhā "Cānibinden ḳırḳıncı ḫāneye degin civārdır" demişlerdir.

El-Ḥadīṣü't-Tāsi' 'Aşer

51

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ :" قَبَّلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ." وَعِنْدَهُ الأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ التَّمِيمِيُّ جَالِسًا. فَقَالَ الأَقْرَعُ: "إِنَّ لِي عَشَرَةً مِنَ الْوَلَدِ مَا قَبَّلْتُ مِنْهُمْ أَحَدًا". فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ: " مَنْ لاَ يَرْحَمُ لاَ يُرْحَمُ ."

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Ebū Hüreyre raḍıya'llāhu 'anh ḥikāye eyleyip onlardan da bi'l-vāsıṭa Buḫārī 'aleyhi raḥmeti'l-Bārī rivāyet eylemişdir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Ebū Hureyre raḍıya'llāhu 'anh dediler ki: Ḥażret-i Resūlullāh ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ḥafīdleri Ḥasan bin 'Alīyi raḍıya'llāhu 'anhümā taḳbīl eyledi.

Nezd-i Cenāb-ı Resūlullāhta cālis olan Aḳra' bin Ḥābis "Benim on nefer evlādım vardır onlardan hiç birini taḳbīl eylemedim" dedi. Resūlullāh

ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem ‘Aḳra‘a naẓar eyleyip *Men lā yerḥam lā yurḥam* buyurdular ya‘nī “Dünyāda ḫalḳa merḥamet eylemeyen kimseye āḫirette raḥmet olunmaz” demektir.

Dünyāda herkese ḥattā behā’ime ibrāz-ı raḥm ü şefḳat ve bā-ḫuṣūṣ küçük çocuḳları oḳşayıp sevmek āḫirette

52 bā‘iṯ-i raḥmet ü maġfiret idügünü Cenāb-ı Faḫr-i risālet ‘aleyhi eşrefü’t-taḥiyye işbu ḥadīṯ-i şerifleri ile ümmetine ta‘līm ü işāret buyurmuşlardır.

El-Ḥadīṯü’l-‘İşrūn

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:"أَنَّ رَجُلًا رأَى كَلْبًا يَأْكُلُ الثَّرَى مِنْ الْعَطَشِ فَأَخَذَ الرَّجُلُ خُفَّهُ فَجَعَلَ يَغْرِفُ لَهُ بِهِ حَتَّى أَرْوَاهُ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ فَأَدْخَلَهُ الجَنَّةَ.

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Ḥabīb-i Ḫudā ‘aleyhi ezka’t-ı taḥāyā Efendimizden Ebū Hüreyre raḍıya’llāhu ‘anh onlardan da bi’l-vāsıṭa şeyḫü’l-muḥaddiṯīn İmām Buḫārī ve Müslim ve Ebū Dāvūd rivāyet eylemişlerdir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Bir kimse bir kelb gördü ki o kelb ġāyet ṣuṣamış olduġundan ruṭūbetli ṭopraḳ yalıyordu ol kimse lapçınını eline alıp onuñla şu çıḳarıp ḳandırıncaya degin kelbe ṣu verdi Allāh Te‘ālā o kimseyi ṣenā edip cennete idḫāl eyledi. Aṣḥāb-ı

53 güzīnden ba‘żı ẕevāt-ı kirām Cenāb-ı Seyyidü’l-Enām ‘aleyhi’s-ṣalātu ve’s-selām Efendimizden “Yā Resūlallāh inne lenā fī’l-behā’imi ecran” yani “Behā’ime iyilik edilir ise bize ecir ve ṣevāp ḥāṣıl olur mu?” diye su’āl edip Ḥażret-i Resūlullāh ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem “İnne fī külli kebidin ḥarra ruṭbetin ecran” buyurup cigeri ḥarāret ü ruṭūbetli ya‘ni ḥayy olan her ḥayvāna iyilik eylemek muḳābilinde ecr ü ṣevāb ḥāṣıl olacaġını beyān buyurmuşlardır.

İmām Buḫārī ḥadīṯ-i şerīf-i meẕkūru Kitābu'l-müsāḳāt'da vech-i ātī üzere rivāyet buyurmuşlardır.

بَيْنَا رَجُلٌ يَمْشِي فَاشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ، فَنَزَلَ بِئْرًا فَشَرِبَ مِنْهَا، ثُمَّ خَرَجَ، فَإِذَا هُوَ بِكَلْبٍ يَلْهَثُ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ، فَقَالَ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا مِثْلُ الَّذِي بَلَغَ بِي، فَمَلَأَ خُفَّهُ، ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِفِيهِ، ثُمَّ رَقِيَ، فَسَقَى الْكَلْبَ، فَشَكَرَ اللهُ لَهُ، فَغَفَرَ لَهُ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، وَإِنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا، قَالَ: فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ.

Kitābu'l-edeb ve Kitābu'l-meẓālim'de daḫi ba'żı mertebe muġāyeret-i elfāẓla rivāyet

54 eylemiştir.

İmām Aḥmed bin Ḥanbel Ḥażretleri ehādīṯ-i Nebevī ta'līm ü taḥṣīl eylemek üzere Māverāünnehre 'azīmet edip orada bir şeyḫe teṣādüfle selām vermiş, şeyḫ redd-i selāmdan ṣoñra Ḥażret-i İmāma iltifāt etmeyip bir kelbi iṭ'ām ile meşġul olmuş. Bu işten ba'de'l-müfāraḳa Cenāb-ı İmāma teveccüh ederek: Ḥasbe'l-meşġūliye size iltifāt edemedigimden dolayı ẓannederim ki münkesirü'l-bāl olmuşsuñuzdur faḳaṭ şu kelb uzaḳ bir maḥalden buraya gelmiş ve lisān-ı ḥāl ile benden yiyecek istemiş olduġundan ve Ḥażret-i Resūlullāh ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem *Men ḳaṭa'a recāe men irtecāhu ḳaṭa'a'llāhu minhu racāehu yevme'l ḳıyāmeti felem yelici'l cennete* [42] buyurduġunu Ebū Hüreyre raḍıya'llāhu 'anh A'rec nām ẕāta, o da Ebū'z-Zinād'a, ol daḫi baña rivāyet eylediginden ḥayvānıñ ricāsını ḳaṭ' eylemedim." demiş ve imām-ı müşārun-ileyhin bu vesīle ile ḥadīṯ-i şerīfi meẕkūru şeyḫ-i müşārun ileyhiñ lisānından aḫẕ u ta'allüm ve kendileri de digerlerine rivāyet eylemişti. Ḥadīṯ-i şerīf-i meẕkūruñ me'ālī:

"Bir kimse kendisinden ümīd ü ricāda bulunan bir kimseniñ meşrū'

55 olan ricāsını ma'ẕeret-i maḳbūle olmaḳsızın redd ü ümīdini ḳaṭ' eylese Allāhü Teālā da yevm-i ḳıyāmette o kimseniñ ricāsını ḳaṭ' eyler ve onu cennete idḫāl eylemez." demektir.

[42] Kim kendisinden yardım dileyeni geri çevirirse Allah da kıyamet günü kendisinin yardım ümidini geri çevirir ve o kişi cennete giremez.

El-Ḥadīṣü’l- Ḥādī ve’l-‘İşrūn

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:"عُذِّبَتِ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ سَجَنَتْها حَتَّى مَاتَتْ فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّرَ لَا هِيَ اَطْعَمَتْهَا وَ سَقَتْهَا إِذْ حَبَسَتْهَا وَ لَا هِيَ تَرَكَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الأَرْضِ".

İşbu ḥadīṣ-i şerīfi Resūl-i müctebā ‘aleyhi eşrefü’t-taḥāyā Efendimizden ‘Abdullah bin ‘Ömer el-Ḫaṭṭāb raḍıya’llāhu ‘anhumā, onlardan da bi’l-vāsıṭa Müslim ‘aleyhi’r-raḥme rivāyet eylemişdir.

Terceme-i Ḥadīṣ-i Şerīf

Bir ḫātūn bir kediyi ölünceye degin ḥapseylediginden nāşī ‘aẕāb olundu ve cehenneme

56 dāḫil oldu. Ol ḫātūn o kediyi iṭ‘ām ü isḳā’ etmeyip aç ve ṣusuz ḥapseylemişti, ḥaşerāt-ı arż ekliyle def‘-i cū‘ eylemek için de bıraḳmamıştı. Ḥayvānāt-ı ehliyyeyi iṭ‘ām ü isḳā’ ṣāḥibi üzerine vācib olmaḳla onları aç ve ṣusuz bıraḳmak cāi’z olmayıp bā-ḫuṣūṣ yiyecek ve içecek vermeyerek ḥapsedip de telefine sebep olmaḳ bā‘iṣ-i ‘aẕāb-ı elīm ve bādī-i duḫūl-i nār-ı caḥīm idügünü Cenāb-ı Resūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem işbu ḥadīṣ-i şerīfleriyle beyān buyurmuşlardır.

El-Ḥadīṣü’ṣ-Ṣānī ve’l-‘İşrūn

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:" الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ."

İşbu ḥadīṣ-i şerīfi Şefī‘ü’l-müẕnibīn ‘aleyhi ṣalavātu’l-Melikü’l-Mu‘īn Efendimizden ‘Abdullāh bin ‘Ömer el-Ḫaṭṭāb raḍıya’llāhu ‘anhümā

onlardan da bi’l-vāsıṭa Buḫārī ve Müslim ve Tirmiẕī ‘aleyhim raḥmeti’l-Bārī rivāyet eylemişlerdir.

57 **Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf**

“Ẓulüm yevm-i ḳıyāmette ẓulümāttır.” Ya‘nī zālimleriñ dünyāda īḳā‘ eyledikleri ẓulüm āḫirette kendilerine ẓulümāt olur.

“Ẓulüm”, “Vad‘u’ş-şey’i fī ġayri mevḍi‘ıhi ve’t-taṣarrufu fī ḥaḳḳı’l-ġayri ve mücāvezetu ḥaddi’ş-şer‘ı” ta‘rīfiyle mu‘arreftir, ya‘nī mu‘āmelātta şerī‘at-ı ġarrānıñ ta‘yīn ü taḥdīd eyledigi ḥudūdu tecāvüz ve bi-ġayr-i ḥaḳ ġayrıñ mālında taṣarruf ve mālı ve vücūdu mā-ḫuliḳa-lehiñ ġayrıya ṣarf eylemek ẓulümdür.

El-Ḥadīṯü’ṣ- Ṣāliṯ ve’l-‘İşrūn

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:" آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلاَثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ."

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Resūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem Efendimizden Ebū Hüreyre raḍıya’llāhu ‘anh, onlardan da bi’l-vāsıṭa

58 Buḫārī ve Müslim ve Tirmiẕī ve Nesā’ī ‘aleyhim raḥmeti’l-Bārī rivāyet eylemişlerdir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Münāfıgıñ ‘alāmeti üç şeydir: Söz söyledigi ḥalde yalan söyler, va‘d ederse ‘adem-i incāzını niyetle va‘d edip ḫulf eyler, kendisine i‘timād olunur ise ḫā’in ya‘nī ġaddār olur. *Buḫārī-i Şerīf* şāriḥi ‘Aynī merḥūm işbu ḥadīṯ-i şerīfiñ şerḥinde *Ḫulfe’l-va‘di lā yeḳdeḥu illā iẕā ‘azeme ‘aleyhi muḳārinān*

biva'dihi [43] demiş ve sā'ir şurrāh da bu ṣūretle tefsīr eylemiş olduḳlarına mebnī tercemede "va'd" 'adem-i incāzını niyet ḳaydıyla taḳyīd ḳılındı. Ḳayd-ı meẕkūrdan müstebān ve şurrāḥıñ ṣarāḥaten beyānlarından nümāyān olduġu vecihle ḥīn-i va'dde ḫulfe niyyet olmayıp ancaḳ ṣoñradan māni' ẓuhūru veya re'yiñ tebeddül ü taġayyürü sebebiyle va'di incāz etmemek 'alāmāt-ı nifāḳtan degildir. "Nifāḳ" lüġaten "Muḫālefetu'ẓ-ẓāhiri li'l-bāṭını" ya'nī ẓāhiriñ bāṭına muġāyereti ma'nāsına olup muġāyeret-i meẕkūra egerçi i'tiḳādı vācib ü żarūrī olan umūr-i dīniyyede olur ise oña "nifāḳü'l-küfr" ıṭlāḳ olunur. Umūr-ı i'tiḳādiyyede

59 olmayıp mu'āmelātta olur ise oña "nifāḳu'l-'amel" denilir. Ẓāhir ḥālleri bāṭınlarına muḫālif ya'nī münāfıḳ olanlar kiẕb u iḫānet ve bi-ġayr-i vech-i maḳbūl ḫilāf-ı va'd ḫaṣletleriyle muttaṣıf olduḳlarını ḫıṣāl-i ṣelāṣe-i meẕkūre 'alāmāt-ı nifāḳ idügünü Cenāb-ı Seyyidü'l-enbiyā 'aleyhi ezka't-taḥāyā efendimiz işbu ḥadīṯ-i şerīflerinde beyān buyurup ẕikr olunan ḫıṣāl-ı ẕemīme-i ṣelāṣe ile muttaṣıf olanlardan ictināb olunmasına işāret buyurmuşlardır.

El-Ḥadīṯü'r-Rābi' ve'l-'İşrūn

عَنْ أُمِّ كُلْثُومٍ بِنْتَ عُقْبَةَ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُوْل اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْه وَسَلَّم يَقُولُ "
لَيْسَ الْكَذَّابُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ، فَيَنْمِي خَيْرًا، أَوْ يَقُولُ خَيْرًا "

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi eṣdaḳu'l-ḳā'ilīn Maḥbūb-i Rabbi'l-'ālemīn ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem Efendimizden Ümmü Gülṯüm raḍıya'llāhu 'anhā, onlardan da bi'l-vāsıṭa Buḫārī ve Müslim raḥmetullāhi 'aleyhimā

60 rivāyet eylemişlerdir. Rāvī-i ḥadīṯ "feyenmī" ve "yeḳūlü" kelimelerinden hanġisiniñ fem-i sa'ādet-i Nebevīden şeref-ṣudūr eylediginde şekk etmekle terdīd ile her ikisini rivāyet eylemiştir.

[43] Söz verdiğinde vaadinden dönmeyi niyetine koymadıysa başka bir sebepten dolayı bundan cayması bu tehdit altına girmez.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Ḫayırlı ḫaber iblāġıyla veya ḫayırlı kelām demekle nāsıñ beynini ıṣlāḥ eden kimse kezzāb degildir.

“Kiẕb, mā hüve’l-vāḳi‘iñ ḫilāfını ḳaṣden ḫaber vermektedir.” Ta‘rīf-i meẕkūr vāḳı‘a muḫālif ve nefsü’l-emre muġāyir ḳaṣden söylenen her söze şāmildir. Ancaḳ ḳaṣden yalan söyleyenler üzerine tertīb iden ism-i ḥasbe’l-lüzūm ıṣlāḥ-ı ẕāti’l-beyn için kendi ‘indinden ḫayırlı ḫaber tertīb ve ḫayırlı kelām taṣnī‘ ü iblāġ edenlere terettüb etmeyip onlar āṯim olmadıḳları ḥadīṯ-i şerīf-i meẕkūrdan müstebān olur. İki kimseniñ veya iki ḳavmiñ beynlerini li-ecli’l-ıṣlāḥ dürūġ-i maṣlaḥat-āmīze ruḫṣat-ı şer‘iyye oldugunu ve bunların da ḥuṣūl-i ḥüsn-i mu‘āşeret maḳṣadıyla zevciñ zevcesine ve bā-ḫuṣūṣ *El-ḥarbu ḫuḍ‘atun* [44] medlūlünce düşmanı iġfāl için maṣlaḥat-ı ḥarbe dā’ir ḫuṣūṣātta daḥi ḫilāf-ı vāḳi‘ kelām söylemek cā’iz idügünü eslāf-ı ‘ulemā-i i‘lāmdan ba‘żı ẕevāt-ı kirām

61 ḥadīṯ-i şerīf-i meẕkūrdan ve āṯār-ı şerīfe-i sā’ireden istidlālen beyān buyurmuşlardır. ‘Ulemā-i müşārün ileyhimden ba‘żı ẕevāt-ı kirām daḫi umūr-ı ṣelāṯe-i meẕkūrede de ṣarāḥaten kiẕbi tecvīz etmeyip ‘inde’l-lüzum ‘alā-ṭarīḳi’t-tevriye idāre-i kelām edilmesiniñ cevāzına ḳā’il olmuşlardır.

El-Ḥadīṯü’l-Ḫāmis ve’l-‘İşrūn

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:"
إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ."

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Resūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem Efendimizden Ebū Hüreyre raḍıya’llāhu ‘anh, onlardan da bi’l-vāsıṭa Müslim raḥmetullāhi ‘aleyh rivāyet eylemiştir. Ḥadīṯ-i şerīf-i meẕkūrda “ḳātele”, “ḍarabe” ma‘nāsınadır bir rivāyette “iẕā ḍarabe” vārid olmuştur.

[44] Savaş bir hiledir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Sizden biriniz ḳardeşini ḍarb eyledigi ḥālde vechine vurmaḳtan ictināb eylesin.

Ḥadīṯ-i şerīf-i meẕkūrda "eḫāhun" ḳaydı ḳayd-ı vuḳū'ī

62 olup maḍrūb her kim olur ise olsun vechine vurmaḳ memnū'dur. Ḥatta diger ḥadīṯ-i şerīfte *İctenibū'l-vücūhe ve lā taḍribūhā* diye 'alel-ıṭlāḳ şeref-vārid olmuştur.

Her ne ṣūretle olur ise olsun bi-ġayr-i ḥaḳ ḍarb u işkence memnū' u ḥarām olup ma'a-hāẕā bir kimse diger bir kimseyi li-sebebin mine'l-esbāb şāyed ḍarb eyleyecek olur ise çünkü insānlarıñ vechī mir'āt-i ṭabī'atleri ve mecma'-ı meḥāsin-i ḫilḳatleri olduġuna ve vechiñ ḥāvī olduġu a'żā, eşref vü elṭāf-ı a'żā olup onda ḥāṣıl olan eṯer-i ḍarb ġayr-i ḳābil-i setr ü iḫfā idügüne mebnī, ḍārib olan kimse maḍrūbuñ yüzüne vurmaḳtan be-ġāyet ictināb eylemesini Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem bi'l-ḫāṣṣa emr ü tenbīh buyurmuşlardır.

El-Ḥadīṯü's-Sādis ve'l-'İşrūn

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُوْل اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْه وَسَلَّم قَالَ:" لَا يَنْبَغِي لِصِدِّيقٍ أَنْ يَكُونَ لَعَّانًا."

63 İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Seyyidü'l-mürselīn 'aleyhi ṣalavātu Rabbi'l-'ālemīn Efendimizden Ebū Hüreyre raḍıya'llāhu 'anh onlardan da bi'l-vāsıṭa Müslim raḥmetullāhi 'aleyh rivāyet eylemişdir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Ṣıddīḳ ya'nī ṣadāḳati dā'im olan kimse la'n edici olması lāyıḳ degildir.

Ṣadāḳat ehl-i İslāmıñ evsāf-ı cemīlesinden olmakla ḥadīṯ-i şerīf-i meẕkūrda ẕikr-i ṣıfat ve irāde-i mevṣūf ṭarīḳiyle *li-ṣıddīḳ*

buyurulup maḳṣad “Müslim” demektir, yaʻnī Müslim olan kimesne şuña buña laʻnet eylemesi lāyıḳ u cāʾiz degildir.

El-Ḥadīṣü’s-Sābiʻ ve’l-‘İşrūne

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ سَعْدِ بْنِ مَالِكِ بْنِ سِنَانٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُوْل اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَار".

İşbu ḥadīṣ-i şerīfi Ḥażret-i Faḫr-i ālem ṣalla’llāhu ʻaleyhi ve sellem Efendimizden Ebū Saʻīd raḍıya’llāhu ʻanh onlardan da
64 bi’l-vāsıṭa muḥaddīṣīn-i kirāmdan İbn Māce ve Dāreḳuṭnī raḥmetullāhi ʻaleyhimā rivāyet eylemişlerdir.

Terceme-i Ḥadīṣ-i Şerīf

Ẓarar u muḳābele bi’ż-żarar yoḳtur. Yaʻnī bidāyeten ġayra żarar īḳāʻ eylemek ve ġayrıñ īḳāʻ ettigi żarara muḳābil żarar īrāṣ etmek memnūʻdur.”

Mecelle-i Aḥkām-ı ʻAdliyyeniñ on doḳuzuncu maddesi işbu ḥadīṣ-i şerīften me’ḫūẕ ve onuñ tercemesidir.

Kütüb-i muʻtebere-i fıḳhiyyede *Felmaġḍūbu minhu lā yecūzu lehu’l-ġaṣbu ve’l- mesrūḳū minhu lā yecūzu lehu’s-sirḳatu ve keẕā maḳṭūʻu’ṭ-ṭarīḳi lā yeḳṭaʻu ve naḥvuha* [45] diye münderic olduġu vecihle, mālı ġasb veya seriḳa olunan kimse bi’l-muḳābele ġāṣıbıñ mālını ġaṣb veya sāriḳiñ mālını sirḳat eylemesi veya maḳṭūu’t-ṭarīḳ olan kimse ḳuṭṭāʻ-ı ṭarīḳten aḫẕ-ı ṣār için ḳuṭṭāʻ-ı ṭarīḳ olması cāʾiz degildir. Böyle bir ḥadīṣe vuḳūʻunda mālı ġaṣb veya seriḳa olunan ve ḳuṭṭāʻ-i ṭarīḳ ṭarafından yolu kesilen adam ḥükūmete

[45] Kızdırılanın kızdırmaması hırsızlığa uğrayanın çalmaması ve yolu kesilenin yol kesmemesi vb.

mürāca‘ātla żararını izāle ve ḥuḳūḳunu istiḥṣāl eylemesi lāzım gelir.

65 El-Ḥadīṣü’ṣ-Ṣāmin ve’l-‘İşrūne

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ أَشَارَ إِلَى أَخِيهِ بِحَدِيدَةٍ فَإِنَّ الْمَلاَئِكَةَ تَلْعَنُهُ حَتَّى يَدَعَهُ وَإِنْ كَانَ أَخَاهُ لأَبِيهِ وَأُمِّهِ".

İşbu ḥadīṣ-i şerīfi Ekmel-i maḥlūḳāt ‘aleyhi eşrefü’t-taḥiyyāt Efendimizden Ebū Hüreyre raḍıya’llāhu ‘anh onlardan da bi’l-vāsıṭa Müslim ‘aleyhir’raḥme rivāyet eylemişdir.

Terceme-i Ḥadīṣ-i Şerīf

Bir kimse dīn ü vaṭan ḳardeşine iḫāfe ve tehdīd ḳaṣdıyla teşhīr-i silāḥ eylese silāḥını elinden bıraḳıncaya degin melā’ike-i kirām ol kimseye la‘net eder, ol kimseniñ teşhīr-i silāḥ eyledigi adam baba ve ana bir ḳarındaşı olur ise de.

Ḥadīṣ-i şerīf-i mezkūrda *Ve in kāne eḫāhu li-ebīhi ve ümmihi* buyurulması teşhīr-i silāḥın derece-i ḥürmeti ‘aẓīm idügünü īżāḥ ü tefhīm içindir.

Çünkü bir kimesne taḥt-ı ḥacr u terbiyesinde olan öz birāderini te’dīb maḳṣadıyla teşhīr-i silāḥla iḫāfe eylemesi memnū‘ ve ol kimseye melā’ike-i kirāmıñ la‘net

66 eylemelerine sebep olunca, beynlerinde ḳarābet-i nesebiyye olmayıp emr-i terbiyesi kendisine ‘ā’it olmayan dīn ü vaṭan ḳardeşine teşhīr-i silāḥ etmek ne derece iṣm-i ‘aẓīm olduġu ednā mülāḥaża ile ma‘lūm olur.

El-Ḥadīṣü’t-Tāsi‘ ve’l-‘İşrūn

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُوْل اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْه وَسَلَّمَ قَالَ:" إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ، وَلاَ تَحَسَّسُوا، وَلاَ تَجَسَّسُوا، وَلاَ تَنَاجَشُوا، وَلاَ تَحَاسَدُوا، وَلاَ تَبَاغَضُوا، وَلاَ تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا ".

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Nebiyy-i Ẕīşān ‘aleyhi ṣalavātu’d-Deyyān Efendimizden Ebū Hüreyre raḍıya’llāhu ‘anh onlardan da bi’l-vāsıṭa şeyḫu’l-muḥaddīṯīn Buḫārī ‘aleyhi raḥmeti’l-Bārī rivāyet eylemişdir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Sū’-i ẓandan be-ġāyet ictināb ediñiz zīrā ḫāṭıranıñ eñ ziyāde kāẕib olanı ẓandır. Bir biriñiziñ seyyi’ātını taḥarrī vü tecessüs ve ‘uyūbunu tefaḥḥuṣ u tecessüs eylemeyiñiz. İştirāsı maḳṣadıñız olmayan şey’iñ müşterīsini iġrā’ için ṣemenini teẕyīd ve bir biriñize ḥased

67 u buġż u ‘adāvet etmeyiñiz ve ġıyābında ḳabīḥ kelām söylemeyiniz. Ey Allāhıñ ḳulları bir biriñiz ile ḳardeş oluñuz.

“Ẓan” bir şey’iñ vücūd veyā ‘ademine ḥükümde tereddüd eylemektir. Ẓanna tebaʻiyyet dört ṣūretle yaʻnī maḥẓūr, me’mūrun bih, mübāḥ, mendūb ileyh olur. “Ẓann-ı maḥẓūr” sū’-i ẓandır ki oña ittibāʻ ḥadīṯ-i şerīf-i meẕkūr ile ve *Yā eyyühe’l-leẕīne āmenū’ctenibū keṯīran min’eẓ-ẓanni inne baʻde’ẓ-ẓanni iṯmun* [46] naẓm-ı celīliyle menʻ u zecr buyurulmuştur. “Me’mūrun bih” ḳabūl-i şehādet-i ‘udūl ve taḥarrī-i semt-i ḳıble ve taḳvīm-i müstehlikāt gibi ḫuṣūṣātta ẓann-ı ġālib ile ‘ameldir. “Mübāh” vużū’ u ṣalāt ve ‘ibādāt-ı sā’irede şek ḫuṣūlü ḥālinde keẕālik ġālib ẓann ile ‘amel eylemektir. “Mendūb ileyh” müslimīn ḥaḳlarında ḥüsn-i ẓanda bulunmaḳtır.

Ẓan, ber-vech-i muḥarrer tereddüd maʻnāsına olduġu gibi bu maʻnānıñ żıddı olan yaḳīn ü cezm maʻnāsına da olur nitekim *Ene ‘inde ẓanni ‘abdī bī* [47]

[46] Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir. (Hucûrât 49/12)

[47] Ben kulumun zannı üzereyim.

ḥadīṯ-i ḳudsīsinde tereddüd maʿnāsına olmayıp ʿilm-i yaḳīn ve cezm maʿnāsınadır. Ḥadīṯ-i şerīf-i meẕkūrda *Ve lā tehāsedū* [48] ḫiṭābıyla

68 men‘ u ẕecr olunan ḥased yaʿnī ġayrıñ nā’il olduġu niʿmetiñ ondan zevālini ṭaleb aḳbeḥ-i ṣıfāt-ı ẕemīmeden olup ṣıfat-ı meẕkūre ile muttaṣıf olanlar ḥaḳlarında *Ve eẕlemu ehl-i’l arḍı men kāne ḥāseden / Limen bāte fī neʿmā’ihi yeteḳallebu* [49] beyti denilmiş ve ḥased ekṣeriyyā kirāmü’n-nās haḳlarında olageldigine mebnī maḥsūdīn için daḫi maḳām-ı duʿā’ ü ṣenāda *Ve lā ḫalake’llāhu min ḥāsedin / Fein ḫıyāra’n nāse men yuḥsedu* [50] neşīdesi inşād olunmuştur. Ḥāsidīniñ ẕemm ü ḳadḥine ve maḥsūdīniñ sitāyiş ü medḥine dā’ir daha nice āṣār-i celīle ve iş‘ār-ı behiyye vardır. Ez-cümle ḳıṭʿa-i ātiyye İmām-ı Aʿẓam Ḥażretleriniñdir:

حسَدوا الفَتى إذ لَم يَنالوا سَعيهُ
فَالقَومُ أَعداءٌ لَهُ وَخُصومُ
كَضَرائِرِ الحَسناءِ قُلنَ لِوَجهِها
حَسداً وَبَغياً إِنَّهُ لَدَميمُ
كلُّ العداوة قد تُرْجى مَوَدَّتُهَا
إلاَّ عداوةَ من عَادَاكَ بالحَسَدِ[51].

Mışdāḳınca ehl-i ḥasediñ ḳalb-i nā-pākinde taḳarrür eden ‘adāvetiñ mübeddel-i meveddet olması me’mūl degildir. Ḳıṭʿa-i ātiye daḫi bu maʿnāda naẓm olunmuştur.

69 دَارَيْتُ كُلَّ الناسِ لَكِن حاسِدي مُداراتُهُ عَزَّت وَ عَزَّت مَنالُهَا
وَ كَيْفَ يُداري المرءُ حَاسِدَ نِعْمَةٍ إِذَا كَانَ لاَيُرْضيهِ إِلاَّ زَوالُها.[52]

Ḥafiẓana’llāhu Teʿālā min şürūrihim

Ḥadīṯ-i meẕkūrda V*e lā tebāġaḍū* ḳavl-i şerīfiyle menhī ‘anh ve meẕmūm olan buġż u ‘adāvet, umūr-ı dünyāya müteʿallıḳ ḫuṣūṣāttan münbeʿiṯ buġż u

[48] Ve haset etme.
[49] Allah seni haset edenlerden eksik kılmasın zira insanların en hayırlısı kendisine haset edilendir.
[50] Zalimlerin en zalimi ise nimete nâil olmuş kimseye hased edendir.
[51] Onun başarısına erişemedikleri için gence haset ettiler. Zira ona herkes düşman ve kavgalı idi. Sanki güzel bir kadının güzelliğini çekemeyen ve haset ve insafsızlıkla yüzünün çirkin olduğunu söyleyen kumaları gibi. Sana haset ile düşmanlık eden haricinde bütün düşmanlıkların dostluğa dönüşmesi umulur.
[52] Bütün insanları idare ederim lakin bana haset edenin idaresi çok zordur ve ulaşılmaz bir gayedir. Nimetin yok olmasından başka bir şeyle tatmin olmayan kimsenin idaresi ne mümkün?

‘adāvet-i nefsāniyedir ammā *Men eḥabbe lillāhi ve be ebġaḍa lillāhi ve e‘ṭā lillāhi ve menea‘ lillāhi feḳad istekmele’l-īmān* ḥadīṯ-i şerīfinde meẕkūr olan buġż-ı li’llāh memdūḥ ve müstekmil-i īmāndır.

Tercemesi ṣadedinde olduġumuz ḥadīṯ-i şerīf *Buḫārī-i Şerīf*te iki maḥalde ẕikr olunmuştur. Biri ber-vech-i muḥarrer olup digerinde *Ve lā tenāceşū* olmayıp *Ve lā ye yeḥillu li-müslimin en yehcurā eḫāhu fevḳa ṯelaṯete eyyāmin* ziyāde ḳılınmıştır ya‘ni “Müslim üç günden ziyāde Müslim ḳardeşine darġın ve ondan ayrı durmaḳ ḥelāl olmaz” demektir.

Bir şā‘ire eḥibbāsından bir ẕāt darılıp ḳaṭ‘-ı selām u kelām eylemiş olmakla şā‘ir ḳıṭ‘a-i ātiyeyi tanẓīm edip

70 ol ẕāta ib‘āṯ ederek beynlerinde tecdīd-i rābıṭa-i muṣāfāt eylemişlerdir.

قطعه

هِجْرُكَ لِي يَا سَيِّدِي مَظْلِمَةٌ — فَاسْتَفْتِ فِيهِ ابْنِ أَبِي خَيْثَمَةَ

فَإِنَّهُ يَرْوِيهِ عَنْ جَدِّهِ — وَ جَدُّهُ يَرْوِيهِ عَنْ عَكْرِمَةَ

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ الْمُصْطَفَىَ — نَبِيِّنَا الْمَبْعُوثِ بَالْمَرْحَمَةِ

إِنَّ صُدُودَ الْخِلِّ عَنْ خِلِّهِ — فَوْقَ ثَلَاثَ ربُّنَا حَرَّمَهُ

وَ أَنْتَ مُذْ شَهْرٍ لَنَا هَاجِرٌ — فَمَا تَخَافُ اللهَ فِينَا فَمَهْ.[53]

El-Ḥadīṯü’ṯ-Ṯelāṯūn

عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ لَقِيْتُ أَبَا ذَرٍّ بِالرَّبْذَةِ وَ عَلَيْهِ حُلَّةٌ وَ عَلَى غُلَامِهِ حُلَّةٌ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ إِنِّيْ سَابَبْتُ رَجُلاً فَعَيَّرْتُهُ بِأُمِّهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:"يَا أَبَا ذَرٍّ أَعَيَّرْتَهُ بِأُمِّهِ أَنْتَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ، إِخْوَانُكُمْ وَ خَوَلُكُمْ، جَعَلَهُمُ اللهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ، فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدَيْهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ، وَلْيُلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ، وَلاَ تُكَلِّفُوهُمْ مَا يَغْلِبَهُمْ، فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ فَأَعِينُوهُمْ."

[53] Ayrılığın bana karanlık efendim. Bana onun için bir akıl (Fetvâ) ver ey İbn Ebî Hayseme! Zira o dedesinden, dedesi de İkrime'den rivayet eder. İbn Abbas'dan ve Mustafa'dan (sav) merhametle gönderilen Peygamberimiz (sav): “Rabbimiz dostun dostluğunu üç günden fazla kesmesini Rabbimiz haram etti” buyurdu. Sen ise bir aydır bizden uzaksın. Peki bu konu hakkında hiç Allah’tan korkmaz mısın?

71 İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Maʿrūr raḍıya'llāhu ʿanhdan bi'l-vāsıṭa Buḫārī ʿaleyhi raḥmeti'l-Bārī rivāyet eylemiştir.

Rabeze rā-yı mühmele ve bā-i muvaḥḥideniñ fetḥiyle Medīne-i Münevvereniñ ʿIrāḳ cihetinde ve üç merḥale buʿdunda bir mevḳiʿiñ ismidir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Maʿrūr b. Suveyd ḥikāye edip dedi ki: "Ben Rabeze nām maḥalde Ebū Ẕerre mülāḳī oldum, kendisiniñ üzerinde bir ḥulle ġulāmınıñ üzerinde daḫi bir ḥulle var idi. İkisiniñ bir cins elbise lābis olmalarınıñ sebebini su'āl eyledim. Ebū Ẕer dedi ki: "Ben ḫādimlerden bir recüle sebb u şetm edip vālidesiniñ ʿayıbıyla onu ʿārlandırdım. Ḥażret-i Nebiyy-i Muḥterem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem buyurdular ki: "Yā Ebā Ẕer sen o recülü vālidesiyle maʿyūb u maḥcūp mu ediyorsuñ? Sen bir kimsesin ki sen de ḫaṣlet-i cāhiliyye vardır. Ḫademe ve köleleriñiz siziñ ḳardeşleriñizdir, Allāhü 'Aẓīmü'ş-şān onları siziñ taḥt-i idāre vü iḳtidārında ḳılmıştır. Bir kimse taḥt-i idāre vü iḳtidarında olan ḳardeşine kendisiniñ yedigi ṭaʿāmdan

72 yedirsin ve giydigi libāstan giydirsin. Onlara muḳtedir olmadıḳları ḫizmeti teklīf etmeyiniz, teklīf eyledigiñiz ḫizmetlerde siz de onlara yardım ediniz." Maḥdūmuñ lābis olduġu elbiseniñ miṣlini ḫādimiñ lābis olması ʿörf ve ʿādete muḫālif olduġuna ve Ebū Ẕer raḍıya'llāhu ʿanh kendi libāsınıñ miṣlini ḫādimine ilbās ettirmesi bir sebebe müstenid olacaġına mebnī o sebebi ögrenmek için Maʿrūr b. Suveyd Ḥażretleri Cenāb-ı Ebū Ẕerden ber-vech-i muḥarrer su'āl-i keyfiyyet eylemiş, Ḥażret-i Ebū Ẕer daḫi Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Efendimiziñ bu bābda kendisine şeref-sādır olan emr ü tenbīh-i celīl-i nebevīlerini Cenāb-ı Maʿrūra ḥikāye ve ityān eyleyip ġulāmına kendisiniñ lābis olduġu elbiseniñ miṣlini ilbās ettirmesiniñ sebebini beyān buyurmuştur.

El-Ḥadīṣü'l- Ḥādī ve's Ṣelāṣūn

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ وَ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ رَسُوْل اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْه : "العِزُّ إِزَارَهُ وَالْكِبْرِيَاءُ رِدَائَهُ فَمَنْ يُنَازِعُنِي عَذَّبْتُهُ".

73 İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Maḥbūb-i Kibriyā ʻaleyhi eşrefi'-taḥāyā Efendimizden Ebū Saʻīd ve Ebū Hüreyre raḍıya'llāhu ʻanhümā onlardan da bi'l-vāsıṭa Müslim raḥmetu'llāhi ʻaleyh rivāyet eylemişlerdir.

Ḥadīṯ-i şerīf-i mezkūrda *izārun* ve *ridā'un* kelimelerinden maʻnā-yı lüġavīleri maḳṣūd olmayıp kelimeteyn-i mezkūreteyn mecāzen ṣıfat maʻnāsında müstaʻmeldir ve onlara muttaṣıl żamīrler Cenāb-ı Ḥaḳḳa rāciʻdir. *Femen yunāzeʻanī*, *Ve men yeteḥalleḳu bizālike feyuşārikunī* maʻnāsında olup burada *Ḳāle'llāhu teʻāla* cümlesi de maḥzūftur yaʻnī *Ḳāle'llāhu teʻāla femen yunāziʻunī ʻazzebtuhu* taḳdīrindedir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

ʻİzzet ü ʻaẓamet Ḥaḳ Celle ve ʻAlā Ḥażretleriniñ ṣıfāt-ı ʻāliyesindendir. Allāhu ʻAẓīmü'ş-şān buyurdular ki: "Bāña maḥṣūṣ olan ʻizzet ü ʻaẓamet ṣıfatlarıyla müteḥallıḳ ve bāña müşārik olanları ben taʻzīb eylerim."

İşbu ḥadīṯ-i şerīf kibr ü ġurūr ile taḥalluḳ işm-i ʻaẓīm ve dāʻī-i ʻaẓāb-ı elīm idügünü mübeyyindir. Neūzu bi'llāhi min şürūri enfüsinā.

74 **El-Ḥadīṯü'ş- Ṯānī ve's Ṯelāṯūn**

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ قَالَ رَسُوْل اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ قَالَ:
"رُبَّ أَشْعَثَ أَغْبَرَ مَدْفُوعٍ بِالْأَبْوَابِ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لأَبَرَّهُ."

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi server-i kā'ināt ʻaleyhi eşrefi't-taḥiyyāt Efendimizden Ebū Hüreyre raḍıya'llāhu ʻanh onlardan da bi'l-vāsıṭa Müslim raḥmetu'llāhi ʻaleyh rivāyet eylemişdir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Üstü başı tozlu, levni ṣolmuş, ḳapılardan def' olunmuş perīşān-ḥāl nice kimesneler vardır ki onlar Allāhu ʻAẓīmü'ş-şān üzerine ḳasem eyleseler yaʻnī ātīde şöyle bir şey vāḳiʻ olacaḳtır diye maʻa'l-ḳasem ḫaber verseler,

onları yemînlerinde ḥāniṣ olmaḳtan ṣıyāneten ve ikrāmen Cenāb-ı Ḥaḳ ol şey'i onlarıñ ḫaber verdikleri ṣūrette ḥāṣıl u vāḳı' eyler.

İşbu ḥadīṣ-i şerifte beyān buyurulan ẕevāt ṣol ṭā'ifedir ki onlar maḥabbet-i dünyā ve ta'alluḳ-i cāh u ġınādan tecrīdle ridā'-i faḳr u fāḳaya bürünmüş ve haḳlarında *Li'llāhi taḥte ḳıbābi'l-*

75 *'izzi ṭā'ifetun / Eḫfāhum fī ridā'i'l- faḳri iclālen / Hümü's- selāṭīnu fī eṭvāri meskenetin / Cerrū 'alā feleki'l-ḥaḍrā'i eẕyālen* [54] medīḥası naẓm u inşād edilmiştir. Onlarıñ ḳalbleri çirk-āb-ı sivādan ḫālī ve envār-ı 'ibādāt u ma'rifetle mālī olmakla du'ā vü su'ālleri 'inda'llāhi te'ālā maḳbūl olur. Hattā ātīde falān şey şöyle olacaḳtır diye ma'a'l-ḳasem iḫbār eyleseler onları yemînlerinde ḥāniṣ olmaḳtan ṣiyāneten ve ikrāmen Cenāb-ı Haḳ ol şey'i onlarıñ ḫaber verdikleri vechile ḫalḳ u vāḳı' eyler. *Evliyāī taḥte ḳıbābī lā ya'rifühüm ġayrī* [55] ḥadīṣ-i şerīf-i ḳudsīsi manṭūḳunca ẕevāt-ı müşārün ileyhimiñ bāṭınlarında olan ḥāl-i ṣafvet ẓāhirlerinde ẓāhir olmadıġından onlarıñ ḳadr u menziletlerini Ḥaḳdan ġayrı ya'nī Ḥaḳḳa aġyār olanlar bilemeyip eṭvār-ı meskenet ü eşkāl-i ġarābetlerine 'aṭf-ı naẓar-ı ḥaḳāret ederler. Ḥālbuki ẕevāt-ı müşārün ileyhim Cenāb-ı Ḥaḳḳıñ sevgili ḳulları olmakla ber-vech-i meşrūḥ mes'ūlleri 'inda'llāhi te'ālā maḳbūl olur.

Gerçi ḳalenderāne eṭvār ve faḳīrāne mişvārı kendilerine vesīle-i cerr u su'āl

76 ittiḫāẕ ederek pejmürde ḳıyāfetle ḳapı ḳapı gezer ve ādāb-ı şerī'at ü ṭarīḳatten bī-ḫaber nice kimesneler de mevcūd ise de ancaḳ serā'ir-i aḥvāle ıṭṭılā' müte'assir ve ḥaḳīḳate ẓafer-yāb olmaḳ müte'aẕẕir idügünden fuḳarā vü żu'afādan hīç bir ferdi def' ü tekdīr ve rencīde-i ḫāṭır etmeyip ḥaḳlarında ḥüsn-i mu'āmele ve ikrām edilmesine himmet ve ma'a-hāẕā onlar ile iḫtilāṭtan mücānebet lāzımedendir.

El-Ḥadīṣü'ṣ- Sālişu ve's Selāṣūn

[54] Allahın izzet kubbesinin altında taifeleri vardır. Onların şanını yüceltmek için onları fakirlik cübbesi altında saklamıştır. Onlar zavallı görünümlü sultanlardır. Gökyüzünün gemilerinin arkasındaki kuyruklar gibi aktılar

[55] Velîlerim kubbelerimin altındadır, onları benden başkası bilemez.

عَنْ أَبِي عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : "لا تَحْقِرَنَّ مِنَ المَعْرُوفِ شَيْئاً ، وَلَوْ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهٍ طَلِيقٍ."

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem Efendimizden Ebū Ẕer raḍıya'llāhu 'anh onlardan da bi'l-vāsıṭa Müslim 'aleyhi'r-raḥme rivāyet eylemiştir.

77 **Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf**

Ḥasenāttan hīç bir ḥaseneniñ ḳadrini taḥḳīr ü taḳlīl eyleme, ol ḥasene dīn ḳardeşine güler yüzle mülāḳāt eylemekligiñ miṯillü şey'-i yesīr daḫi olur ise de.

Cenāb-ı Mefḫar-i mevcūdāt 'aleyhi eşrefi't-taḥiyyāt Efendimiz işbu ḥadīṯ-i şerīflerinde ḥasenātıñ sehlu'l-icrā ve ḳalīlu'l-miḳdār olanları muḳābilinde daḫi ecr-i 'aẓīm olduguna ve iḫvān-ı dīn ile ḥüsn-i ülfet ve onlara ibrāz-ı rūy-ı beşāşet eyser ve eshel ḥasenāttan idügüne işāret buyurmuşlardır.

El-Ḥadīṯü'r-Rābi' ve'ṯ-Ṯelāṯūn

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:" لَوْ دُعِيتُ إِلَى ذِرَاعٍ أَوْ كُرَاعٍ لَأَجَبْتُ، وَلَوْ أُهْدِيَ إِلَيَّ ذِرَاعٌ أَوْ كُرَاعٌ لَقَبِلْتُ

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Cenāb-ı Seyyidü'l-etḳıyā 'aleyhi ekmeli't-taḥāyā Efendimiz'den Ebū Hureyre raḍıya'llāhu 'anh, onlardan da bi'l-vāsıṭa Buḫārī 'aleyhi raḥmeti'l-Bārī rivāyet eylemişdir. *Kurā'in* kāf'ıñ żammıyla sāḳ ya'nī diz ile ṭopuḳ beyninde

78 olan bacaḳ ḳıṭ'ası, ẕirā'un ẕā-i mu'cemeniñ kesriyle sā'id ya'nī dirsekten bilege ḳadar olan ḳıṭ'aya denir. Maḳṣad bunlardan i'māl olunan ṭa'āmdır. Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem sā'id-i ġanemiñ eklini severlerdi.

Terceme-i Ḥadīṣ-i Şerīf

Sāḳ veya sā‘ide ya‘nī onlardan ma‘mūl ṭa‘āma da‘vet olunsam icābet ederim, baña bir sāḳ veya sā‘id ihdā olunsa ḳabūl eylerim.

Ḥażret-i Resū’lullāh ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem işbu ḳavl-i laṭīf ve kelām-ı şerīflerinde da‘vet eden kimesne faḳīrü’l-ḥāl daḫi olsa ve ṭa‘ām daḫi aṭ‘ime-i ādīyeden bulunsa da‘vet-i vāḳı‘aya icābet lāzımeden idügüne ve maḥabbeten gönderilmiş hediye şey’-i ḳalīl u ḥaḳīr daḫi olsa ḥüsn-i ḳabūl edilmesine işāret buyurmuşlardır.

El-Ḥadīṣü’l-Ḥāmis ve’ṣ-Ṣelāṣūn

79

عَنِ الرُّبَيِّع بِنْتِ مُعَوِّذِ بْنِ عَفْراءَ قَالَتْ: بَعَثَنِي مُعَاذُ بِقِنَاعٍ مِنْ رُطَبٍ وَ عَلَيْهِ أَجْرٌ مِنْ قِثَّاءِ زُغْبٍ وَ كَانَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يُحِبُّ الْقِثَّاءَ، فَأَتَيْتُهُ عِنْدَهُ حِلْيَةٌ قَدْ قَدِمَتْ عَلَيْهِ مِنَ الْبَحْرَيْنِ،فَمَلأَ يَدَهُ مِنْهَا فَأَعْطَانِيهِ."

Ḥadīṣ-i mezkūru Rubeyyi‘ Ḫātūn raḍıya’llāhu ‘anhā ḥikāye onlardan da bi’l-vāsıṭa Tirmizī ‘aleyhi’r-raḥme rivāyet eylemişdir.

Rubeyyi‘ rā’nıñ żammı ve bā’nın feṭḥi ve yā-yi müşeddedeniñ kesriyledir. *Mu‘avviz*, vāv’ın teşdīd ü kesriyledir. *‘Afrā’e* ‘ayn-ı mühmele’niñ fethi ve fā’nın sükūnuyladır. Müşārün ileyh Mu‘avviz ve birāderi Mu‘āz raḍıya’llāhu ‘anhümā ġazve-i Bedirde a‘ẓam-ı a‘dā’-i dīn-i Mübīn-i Muḥammedī olan Ebū Cehli ḍarb u cerḥ edip ḫāk-ı mezellete sermişlerdir ba‘dehu ‘Abdullāh bin Mes‘ūd raḍıya’llāhu ‘anh gelip ol ḫā’iniñ başını kesmiştir. *Ḳınā‘* ḳāf’ıñ kesriyle derūnuna hediye vaż‘ıyla gönderilen ṭabaḳ demektir.

Ecri, hemze’niñ feṭḥi ve cim’iñ sükūnu ve rā’nıñ kesriyle olup meyvelerden ḫıyār u nārıñ küçüklerine denilen *cerv* kelimesiniñ cem‘idir. *Ḳıṣṣā’* ḳaf’ıñ kesri ve ṣa’nın teşdīdiyle meyvelerden ḫıyār ma‘nāsına olan *ḳıṣṣā’e* kelimesiniñ cem‘īdir. *Zuġb* zā-i mu‘cemeniñ żammı ve ġayn-ı mu‘cemeniñ sükūnuyla ufaḳ ve ṣarıca tüylü demektir. Ḥilye

80 hā-i mühmeleniñ kesri veya fetḥiyle ve lām'ıñ sükūnuyla ḳadınlarıñ zīnet için isti'māl eyledikleri sīm u zer.

Terceme-i Ḥadīṣ-i Şerīf

Rubeyyi' Ḫātūndan ḥikāye olundu dedi ki: "Derūnunda tāze ḫurmā ve onuñ üzerinde körpe ve ṣarıca tüylü ḳıṣṣā' ya'nī ḫıyār oldugu ḥālde bir ṭabaḳ ile Mu'āẕ beni Ḥażret-i Resūlu'llāha gönderdi. Cenāb-ı Faḫr-i 'ālem ḳıṣṣā' eklini severlerdi, ol ṭabāgı götürüp ḥużūr-i Ḥażret-i Nebevīye taḳdīm eyledim. Cānib-i Baḥreynden gelmiş nezd-i Cenāb-ı Peygamberīde ḥulliyāt var idi. Ḥażret-i Resūl-i Ekrem mübārek yed-i sa'ādetlerini o ḥulliyāttan imlā' ya'nī bir avuç alıp bana i'ṭā vü iḥsān buyurdular.

Cenāb-ı Seyyidü'l-enbiyā' 'aleyhi efḍali't-taḥāyā Efendimiziñ işbu fī'l-i sa'ādet-i risālet-penāhīleri maḥabbeten gönderilmiş hediyeniñ ḥüsn-i ḳabūlüne ve irsāl ü īṣāl eyleyen kimesneye bi'l-muḳābele şey'-i münāsib ihdā' ü ikrām olunmasına işārettir.

El-Ḥadīṣü's- Sādis ve'ṣ-Ṣelāṣūn

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، ، أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَأَلَهُ أَنْ يُعْطِيَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " مَا عِنْدِي شَيْءٌ ، وَلَكِنِ ابْتَعْ عَلَيَّ ، فَإِذَا جَاءَنِي شَيْءٌ قَضَيْتُهُ " فَقَالَ عُمَرُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَدْ أَعْطَيْتَهُ ، فَمَا كَلَّفَكَ اللَّهُ مَالَا تَقْدِرُ عَلَيْهِ ، فَكَرِهَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَوْلَ عُمَرَ ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَنْفِقْ وَلَا تَخَفْ مِنْ ذِي الْعَرْشِ إِقْلَالَا ، فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَعُرِفَ فِي وَجْهِهِ الْبِشْرُ لِقَوْلِ الْأَنْصَارِيِّ ، ثُمَّ قَالَ : " بِهَذَا أُمِرْتُ."

81

İşbu ḥadīṣ-i şerīfi Ḥażret-i 'Ömer raḍıya'llāhu 'anh'dan bi'l-vāsıṭa Tirmiẕī raḥmetu'llāhi te'ālā 'aleyh rivāyet eylemiştir.

Terceme-i Ḥadīṣ-i Şerīf

ʻÖmer bin Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ʻanh ḥikāye edip buyurdular ki "Ḥużūr-i Ḥażret-i Resūlu'llāha bir sā'il gelip ṣadaḳa ṭalep eyledi."

Cenāb-ı Nebīyy-i Ẓī-şān: "Şimdi ʻindimde bir şey yoḳtur lākin muḥtāc olduġuñ şey'i iştirā ve bedelini benim üzerime ḥavāle eyle baña māl

82 vürūdunda te'diye ederim." buyurdular. ʻÖmer dedi ki: "Yā Resūla'llāh bu sā'ile bundan aḳdem merraten baʻde uḫrā ṣadaḳa iʻṭā buyurduñuz. Cenāb-ı Ḥaḳ muḳtedir olmadıġıñız şey'i size teklīf eylemedi." Ḥażret-i Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʻaleyhi ve sellem ʻÖmeriñ bu ḳavlini ḥasen görmedi. Enṣār-ı kirāmdan bir z̲āt: "Yā Resūla'llāh infāḳ u iḥsān ile ʻarş-ı aʻlānıñ ṣāḥibi olan Ḥaḳ Teʻālā ḳorkma infāḳ edenleri faḳīr ḳılmaz" dedi. Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʻaleyhi ve sellem Enṣārīniñ bu kelāmından memnūn olup tebessüm buyurdu ve mübārek vech-i saʻādetlerinde eṣer-i meserret ẓāhir oldu. "Ben de böyle emrolundum" yaʻnī infāḳ ve ʻadem-i ḫavf ile ṭaraf-ı Bārīden baña emr geldi buyurdular.

Hażret-i Seyyidü'l-kevneyn ṣalla'llāhu ʻaleyhi ve sellem işbu fiʻl ü ḳavl-i şerīfleriyle mürācaʻat eden muḥtācın verecek mevcūd bir şey olmadıġı ḥālde bile aç ve tehī-dest çevrilmeyip nes'eten nafaḳa tedārikiyle infāḳ olunmalarınıñ lüzūmuna işāret buyurmuşlardır. Ensārī *Enfiḳ ve lā teḫaf min z̲ī'l-ʻarşi iḳlālen*

83 ḳavlini Ḥażret-i Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʻaleyhi ve sellem Efendimiziñ Bilāl raḍıya'llāhu ʻanh Ḥażretlerine ḫiṭāben şeref-ṣādır olan ḳavl-i şerīflerinden aḫz̲ eylemiştir. Çünkü Seyyidü'l-kā'ināt ʻaleyhi eşrefi't-taḥiyyāt Efendimiz Cenāb-ı Bilālden ḫurmā ṭaleb eyleyip onlar da ḳalīlü'l-miḳdār iḥżār eyledigine mebnī: *Enfiḳ Bilālen ve lā teḫşe min z̲ī'l-ʻarşi iḳlālen* buyurmuşlar idi. *Bilālen* yā Bilāl taḳdīrindedir.

El-Ḥadīṣü's- Sābiʻ ve'ṣ-Ṣelāṣūn

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ قَالَ رَسُوْل اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ وَ غُلَامٌ أَسْوَدُ يُقَالُ لَهُ أَنْجَشَةُ يَحْدُو فَقَالَ لَهُ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ " يَا أَنْجَشَة، رُوَيْدَكَ، سَوْقاً بِالْقَوَارِيرِ "

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Enes bin Mālik raḍıya'llāhu 'anhdan bi'l-vāsıṭa Buḫārī ve Müslim 'aleyhime'r-raḥme rivāyet eylemişlerdir.

Rā'-i mühmele'niñ żammıyla *ruveyd* revd kelimesiniñ taṣġīridir, mehl ya'nī yavaş yürümek ve te'ennī eylemek ma'nāsınadır. *Ḳavārīr* ḳārūre'niñ cem'ī olup ḳārūre

84 ṣırçadan ma'mūl şīşeye denir. Ḳārūre raḳīḳ ve serī'ü'l-inkisār olduġuna ve ṭā'ife-i nisā daḫiża'īfü'l-bünye olduḳları cihetle mihnet ü meşaḳḳate müteḥammileler olmayıp riḳḳat üża'fiyette ḳārūreye müşābih olduḳlarına mebnī ḳavārīr lafẓı mecāzen ṭā'ife-i nisāya ıṭlāḳ olunmuştur.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Enes raḍıya'llāhu 'anh ḥikāye edip dediler ki: "Ḥażret-i Resūlu'llāh'ıñ esfār-ı seniyyelerinden bir seferde –bu seferde ṭā'ife-i nisādan da var idi. Enceşe nāmında bir ġulām-ı esved ḳāfileyi sevḳ eyler idi. Resūlu'llāh ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ol ġulāma ḫiṭaben *Yā enceşetu ruveydeke sevḳan bi'l-ḳavārīr* ya'nī "Yā Enceşe ṭā'ife-i nisāyı ya'nī onlarıñ rākib olduḳları devābbı sevḳ eylemekte te'ennī ve rıfḳ eyle." buyurdular. Ḥażret-i Resūlu'llāh ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem işbu emr-i şerīf ü kelām-ı laṭīflerinde ṭā'ife-i nisā ḥaḳlarında rıfḳ ile mu'āmele edilmeniñ lüzūmuna işāret buyurmuşlardır.

El-Ḥadīṣü's- Sāmin ve's-Selāṣūn

85 عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ،أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ : "إِنَّ لِي إِلَيْكَ حَاجَةً" ، فَقَالَ: " اجْلِسِي فِي أَيِّ طَرِيقِ الْمَدِينَةِ شِئْتِ، أَجْلِسْ إِلَيْكِ.

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Ḥażret-i Enesten bi’l- vāsıṭa Tirmiẕī raḥmetu’llāhi ‘aleyh rivāyet eylemişdir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Enes b. Mālikten rivāyet olundu dediler ki: “Bir ḫātūn ḥużūr-i Ḥażret-i Resūlu’llāha gelip ‘Benim size ‘arż eyleyecek bir ḥācetim vardır’ dedi. Ḥażret-i Resūlu’llāh ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem: ‘Ṭuruḳ-i Medīneden herhanġi ṭarīḳte diler iseñ otur ben de orada seniñle otururum ya‘nī diledigiñ maḥalde ḥācetini baña söyle’ buyurdular.”

Seyyid-i kā’ināt ‘aleyhi efḍali’t-taḥiyyāt Efendimiziñ işbu ḳavl-i şerīfleri aṣḥāb-ı ḥācātıñ ifādāt ve ma‘rūżātını herhanġi maḥalde olur ise olsun istimā‘ ve bā-ḫuṣūṣ ḳadınlara rıfḳ ile mu‘āmele īḳā‘ edilmek lāzimeden idügüne işārettir.

El-Ḥadīṯü’t-Tāsi‘ ve’ṯ-Ṯelāṯūn

86 عَنْ أَبِي مُوسَ الأَشْعَرِي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ." فَقَالُوا:"يَا رَسُولُ اللّٰه فَمَنْ لَمْ يَجِدْ؟" فَقَالَ: " يَعْمَلُ بِيَدِهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَ يَتَصَدَّقُ. قَالُوا:" فَإِنْ لَمْ يَجِدْ." قَالَ: " يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوفَ" قَالُوا:" فَإِنْ لَمْ يَجِدْ." قَالَ: " فَلْيَعْمَلْ بِالْمَعْرُوفِ، وَلْيُمْسِكْ عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهَا لَهُ صَدَقَةٌ."

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Ebū Mūsā el-Eş‘arī raḍıya’llāhu ‘anh Ḥażretlerinden bi’l-vāsıṭa Buḫārī ve Müslim ve Nesā’ī raḥmetu’llāhi ‘aleyhim rivāyet eylemişlerdir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Ḥażret-i Resūlullāh sa‘ādetle buyurdular ki: “Her müslim üzerine ṣadaḳa vācibdir”. Aṣḥāb-ı güzīnden ḥāżırun bi’l-meclis bulunanlar dediler ki: “Bir kimse taṣadduḳ edecek bir şeyi bulamaz ise ya‘nī faḳīr olup ṣadaḳa vermeye muḳtedir olmaz ise?” Cenāb-ı Faḫr-i ‘Ālem ṣallā’llāhu ‘aleyhi ve sellem ‘izz ü şerefle buyurdular ki: “Ol kimse kesb-i yed ve sa‘y u ‘ameliyle māl tedārik edip hem kendisi müntefi‘ olsun ve hem de ṣadaḳa versin”. Aṣḥāb-ı güzīn yine dediler ki: “Yā o

87 kimesne sa‘y u ‘amele de muḳtedir olmaz ise?” Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem yine şeref ü sa‘ādetle buyurdular ki: “Maḥzūn u mükedder olan muḥtācīne yardım etsin”. Yine aṣḥāb-ı güzīn dediler ki: “Yā oña da muḳtedir olmaz ise?” Seyyid-i Kā’ināt ‘aleyhi eşrefü’t-taḥiyyāt ‘izz u sa‘ādetle buyurdular ki: “Ṭā‘āt u ‘ibādāte müdāvemetle şerden ictināb eylesin”.

Ḥadīṯ-i şerīf-i meẕkūrda *‘Alā külli müslimin ṣadaḳatun* buyurulup “‘alā” kelimesi vücūba delālet eyledigine mebnī “Her müslim üzerine ṣadaḳa vācibdir” diye terceme edilmiştir. Bundan ‘ale’l-ıṭlāḳ ṣadaḳanıñ vücūbu münfehim olur ise de ṣadaḳāttan i‘ṭāsı vācib olan ancaḳ ṣadaḳa-i fıṭr u nüẕūrāt olup sā’ireniñ i‘ṭāsı ‘ālā sebīli’l-istiḥbābdır.

Cenāb-ı Resūl-i müctebā ‘aleyhi ezka’t-taḥāyā Efendimiz işbu aḳvāl-i şerīfeleriyle her Müslim üzerine ṣadaḳa vermek ve vaḳtini beyhūde ve boş geçirmeyip ṣanāyi‘ ve ticāret veyā ṣuver-i sā’ire-i meşrū‘a ile iktisāb-ı emvāl u ṣervete ihtimām ve ġayretle hem kendisi refāh-ı ḥāl ile imrār-ı āvān ve hem de fuḳarā vü muḥtācīne taṣadduḳ u iḥsān eylemek ve’l-ḥāṣıl insān nefsine

88 ve ebnā-i cinsine fā’ideli ef‘āl ü a‘mālde bulunmaḳ umūr-i lāzımeden idügüne işāret buyurmuşlardır.

El-Ḥadīṣü’l-Erba‘ūn

عَنْ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ سَأَلْتُ رَسُوْل اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ثُمَّ قَالَ "يَا حَكِيمُ إِنَّ هَذَا

الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ، فَمَنْ أَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ النَّفْسِ بُورِكَ لَهُ فِيهِ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافِ النَّفْسِ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ وَ كَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلاَ يَشْبَعُ، الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ يَدِ السُّفْلَى".

İşbu ḥadīṯ-i şerīfi Ḥakīm b. Hizām raḍıya'llāhu 'anhdan bi'l-vāsıṭa Buḫārī ve Müslim ve Tirmiẕī ve Nesā'ī 'aleyhim raḥmeti'l-Bārī rivāyet eylemişlerdir.

Terceme-i Ḥadīṯ-i Şerīf

Ḥakīm b. Ḥizām raḍıya'llāhu 'anh dediler ki: "Ben Ḥażret-i Resūlullāh ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellemden 'aṭiye istedim, verdiler. Yine istedim, verdiler. Soñra yine istedim, verdiler ba'dehu 'izz u şerefle buyurdular ki: *Yā Ḥakīmu inne hāẕe'l-māle ḫaḍıratun ḥulvetun* ya'nī "Māl-i dünyā ravża-i ḫaḍrā gibi naẓar-rübā ve ḥulviyyāt-ı şāfiyāt miṣillü ẕevḳ-

89 baḫşādır her kim ki onu saḫāvet-i nefs ya'nī ḥırṣ u ṭama'dan 'ārī olaraḳ aḫẕ u kesb ederse o kimseye ol mālda feyż u bereket ḫāṣıl olur. Ammā ḥırṣ u ṭama' ile iktisāb-ı emvāl eden kimseye kesb eyledigi mālda feyż u bereket ḫāṣıl olmaz. Ḥarīṣ-i māl olanlar ekl ü bel' edip de doymayan kimse gibidir. Yed-i 'ulyā yed-i süflādan ḫayırlıdır. Ya'nī yed-i mu'ṭī ve muḥsin yed-i aḫẕden ḫayırlıdır.

Ḫātemü'l-enbiyā 'aleyhi ekmeli't-taḥāyā Efendimiziñ işbu naṣīḥat-i seniyye-i şerīfelerini Ḥakīm b. Ḥizām ba'de'l-istimā' *Yā resula'llāh ve'lleẕī be'aṣeke bi'l-ḥaḳḳi lā erzeu eḥaden be'deke şey'en* ya'nī "Yā Resūla'llāh dīn-i ḥaḳ ile seni ba'ṣ eden Cenāb-ı Ḥaḳḳa ḳasem ederim ki ba'demā senden ġayrı bir kimesneden 'aṭiye ve ṣadaḳa 'aḫẕ u ḳabūl etmem" demiştir.

Ḥażret-i Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīk, ba'dehu Ḥażret-i 'Ömerü'l-Fārūḳ raḍıya'llāhu 'anhümā zamān-ı ḫilāfetlerinde Ḥakīm b. Ḥizāmı ḥużurlarına da'vet ü celb eyleyip kendisine 'aṭiye vermişler ise de müşārun ileyh ḳabūl eylemeyip ilā-āḫir-i 'ömrihi 'ahd ü mīṯāḳında ṯābit ḳalmıştır raḍıya'llāhu 'anh.

90

تَمَّتْ التَّرْجَمَة بِعَوْنِ الله الْمَلِكِ الْمُعِينِ وَ بِإِشْراقِ نُورِ سَيِّدِنَا خاتَمِ الأَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِين صَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ عَلَى آلِهِ وَ أَصْحابِهِ أَجْمَعِينَ.[56]

[56] Her şeyin sahibi Muîn olan Allah'ın yardımı ve Hâtemü'l-Enbiyâ olan Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'in yansıyan nurları vesilesi ile tercüme tamamlanmıştır.

SONUÇ

İslâm'a göre, Allah tarafından seçilen ve örnek gösterilen peygamberler, seçildikten sonra da Allah tarafından eğitilerek, daha iyi, daha faziletli olarak yetiştirilir. Yetişme döneminden sonra kendilerine verilen bilgileri (vahiy), içinde yaşadıkları toplumlara ulaştırır, bilgilerin herkese yayılması için aktif olarak faaliyette (tebliğ) bulunurlar. İslâm'a göre, peygamberler bu görevlerini yapmak için birtakım özelliklerle donatılmıştır. Örneğin bütün peygamberler çok zekidirler, aynı zamanda çok iyi hatiptirler, iyi bir eğitimcidirler, lider karakterlidirler. Peygamberimizin en önemli görevi Kur'ân'ı eksiksiz olarak insanlara iletmektir. İkinci önemli görevi ise Kur'ân'ın insanlar tarafından anlaşılması ve uygulanması için gerekli olan açıklamaları yapmak ve örnek şekilde yaşayıp uygulayarak göstermektir. Peygamberin Kur'ân'ın anlaşılmasına ve uygulanmasına yönelik açıklamalarına ve fiilen uygulayarak yaptıklarına sünnet denir. Sünnetin söz ile ifadesine hadîs denir. Hadîs, hem sözlü açıklamaların hem de Peygamberimizin fiillerinin kelimeler ile tarif edilmesidir.

Hz. Peygamber, uzman kişilerin yardımına ihtiyaç olmadan her insanın anlayabileceği sözlerin olduğunu ve bunların ezberlenmesinin Kur'ân'ı yani İslâm'ı anlamakta katkı sağlayacağını görerek, İmâm-ı Nevevî'nin el-Erba'une'n-Neveviyye kitabında zikrettiği meşhur; *Kim ümmetime, dinine ait kırk hadîs muhafaza eder de ulaştırırsa Allah Teâlâ onu kıyamet günü âlimler ve fakihler grubu arasında bulundurur, onlarla birlikte haşreder* şeklinde teşvîk edici söz söylemiştir. Ebudderda'nın rivâyetinde "… Onun için bir şefâatçi ve bir şahit olurum" ifadesi (ilave olarak) vardır.

Kırk hadîs ismi ile yazılan Arapça, Farsça ve Türkçe eserleri, ilk olarak inceleyip tasnifleme çalışmasını Prof. Dr. Abdulkadir Karahan tamamlayarak, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadîs Toplama, Tercüme ve Şerhleri* ismi ile 1954 yılında yayınlamıştır. Türkçe yazılan bu eser, araştırmalarımıza göre alanında ilk eser olma niteliğini taşımaktadır. Eserin üzerine birçok makaleler yazılmış, kendisinden sonra yapılan çalışmalara esin kaynağı olmuştur.

Kırk hadîs alanında ilk eserler Araplar tarafından ve Arapça olarak yazılmaya başlanmıştır. Kırk hadîs kategorisinin tarihi, tabeu tâbiînden Abdullah al- Marvezî

(ölm. 181/797)'nin "Arbaûn Hadîs"i ile başlamaktadır. İmâm-ı Nevevî'nin yazdığı "Erbaûn Hadîs" isimli eser kırk hadîs geleneğinin en çok tanınan eseridir.

İmâm-ı Nevevî, "el-erba'une'n Neveviyye kitabında" eserini yazdıktan 30 yıl geçmeden şerhler yazılmaya başlanmıştır. Beş buçuk asır içinde yalnız Arapça olarak elli şerh yazılmıştır. Eser, sadece şerh edilmekle kalmayıp, kırk hadîs yazımı çalışmalarında bir usûlün de yerleşmesine sebep olmuştur. Tezimizin konusu olan el-İşrâḳ fi-Mekârimi'l-Ahlâk risâlesi de Ahmed Bedrân tarafından aynı yöntemle yazılmıştır.

Türklerin hâkim olduğu coğrafyadaki medreselerde, ilim dili Arapça idi. Ana dili Türkçe olan halk dinini medresede yetişen âlimlerin vaazları ile öğreniyordu. İlim ehlinin tetkîkine sunulacak olan dinî kitaplar ise kırk hadîs kitapları da dâhil olmak üzere, genellikle Arapça olarak neşredilmekteydi. İlim talebesi yetiştirmekten daha çok tüm halka ahlâkî eğitim vermek isteyen tasavvuf ehli ise halkı yetiştirmek için manzûm eserler üretmeye yöneliyorlardı. Bu nedenle tasavvufta şiirlerin kullanılması daha yaygındı. Amaçları Hz. Peygamber'in örnek hayatının taklidinin uygulanmasının halk arasında yaygınlaşmasını sağlamaktı. Bu nedenle kırk hadîs geleneği, Türkçede mensûr eserlerden daha çok manzûm eserlerle sürdürüldü.

Aynı zamanda Türkçede manzûm eserlerin ortaya çıkması, Arapça metinlerin tercümelerinin yapılmasına ihtiyaç duymanın da bir sonucu idi. Oysaki Arap halkına tercüme yapılması zorunlu olan bir Kur'ân ve hadîs külliyatı yoktu. Onlar dinlerini doğrudan kendi dilleriyle yazılmış olan kaynakları okuyarak anlayabiliyordu. Arap olmayan ve Arapça bilmeyenler ise, dinlerini öğrenmek için ya bir vaaz eden âlime veya tercüme edilmiş eserlere gerek duyuyorlardı. Tercüme yapılan bir eser, tercüme yapılırken hem mensûr hem de manzûm yapılabilirdi. Halkı ilme çekmek için manzûm şekli tercih etmek bir alternatifdi. Bu alternatif tasavvuf ehillerince daha çok insanı eğitmek amacı ile tercih edildi.

İncelemenin konusu olan "el-İşrâk fî-Mekârimi'l-Ahlâk" eseri muhtevâ bakımından, ahlâk konusuda seçilen hadîslerden oluşmaktadır. Seçilen hadîslerin

hepsi, Kütüb-i Sitte içinde kabul edilen hadîs kitaplarında yer almaktadır. Yine Arapça yazılan kırk hadîs geleneğine göre mensûr olarak yazılmıştır. Osmanlı Türkçesi ile şerh yapan Ahmed Atâ'ullâh ibn Muhammed Hamdullah Re'fet tarafından yazılan bazı şiirler de mevcuttur.

Kitapta yer alan kırk hadîsin her birine, içeriğine göre başlık verdiğimizde; konu başlıklarını, birinci hadîs-i şerîften kırkıncı hadis-i şerîfe doğru sırası ile şöyle bir liste çıkarabiliriz: Ahlâk tanımı, mütevâzı olmanın önemi, mütevâzı davranış örneği, öfke kontrolü tanımı, öfke kontrolü örneği, güvenin kötüye kullanılması, gençlere müsâmahalı davranma, topluma kazandırma, iki yüzlü olanın değersizliği, Müslümandan emin olma, kanun önünde eşitlik, Müslümanlarda dayanışma, ahlâka aykırı harâm ve mekrûhlar, anne babaya saygı, cihât ve anne babaya hizmet, kızlara değer verme, komşuluğun önemi, komşuya yardım, merhametsize merhametsiz olunması, merhamete örnek olarak hayvanlara yardım, merhametsizliğe örnek olarak hayvanlara eziyet, zulmün bedeli, münâfık ahlâkı, yalanın meşrûsu, kavganın ahlâkı, lanet etmenin düşük ahlâk olması, intikam için zarar verme, korkutmanın kötülüğü, kardeşlik ahlâkı, insanî eşitlik, kibir Allah'a mahsûs, tevâzûlu olanın Allah katındaki değeri, güler yüzlü olmanın önemi, hediyenin küçüğünün de değerli olması, hediyeye hediye ile karşılık verme, kadınlara daha nazîk davranılması, zayıfa destek olma, sadaka vermenin ölçüleri, mal edinme arzusunda ölçü.

Yukarıda verilen konu başlıkları incelendiğinde; bir Müslüman'ın günlük hayatında ihtiyacı olan bütün ahlâk kurallarını kapsadığı görülecektir. Bu kitapta seçilen hadîs-i şerîflerle nerede ise bir Müslüman, İslâm'ın istediği toplum düzenindeki insanlar arası ilişkilerin ne olduğuna karar verebilir ve uygulayabilir. Aslında günümüz toplumlarındaki sorunların, kitapta bahsedilen ahlâk ilkelerinden uzaklaşmasının neticesinde olduğu düşünülebilir. Özellikle günümüz toplumlarının ihtiyacı olan mütevâzı olma, öfkenin kontrol edilmesi, mal edinmekte hırslı olmama, anne babanın hizmetinde bulunma, insanları topluma kazandırma gibi ahlâk kurallarının yaygınlaşması, daha mutlu bir topluma ulaşma idealine katkı sağlayabilir. Kitabın içereğinin günümüz Türkçesi ile yeniden yazılarak yayımlanmasının topluma katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz.

SÖZLÜK

A

a‘dā’ : (aduvv’un çoğul şekli) düşmanlar.

‘adāvet : düşmanlık, hasımlık, husûmet.

āfitāb : güneş.

āġūş : kucak.

aġyār : (ġayr’ın çoğul şekli) gayrılar, başkaları.

aḫz : alma, alış.

aḳdem : (ḳıdem’den) çok eski, daha önce, en önce olan

ālām : (elem’in çoğul şekli) acılar, elemler.

‘ale’l-ıṭlāḳ : genellikle, ayrım yapmadan.

-āmīz : (āmīḫten’den) sonuna geldiği kelimeler “…ile karışı, -i taşıyan” anlamı katarak Farsça birleşik sıfat yapar.

‘ammi : (amm’dan) amca.

āṣim : (iṣm’den) suçlu, kabahatli, günahkâr.

ātī : (ityān’dan) gelecek olan, gelecek, mütakbel.

‘aṭiyye : bir büyüğün küçüğe verdiği hediye, armağan, bahşiş, ihsan.

‘avālim : (ālem’in çoğul şekli) ālemler.

B

bādī : (bed’den) sebep olan şey, sebep.

bādiye-nişīn : (nişīn “oturan” ile) çölde oturan.

bā‘iṣ : (ba‘ṣ’tan) sebep; gerektiren.

bāhir : (behr’ten) açık, apaçık, besbelli.

behā’im : (behīme’nin çoğul şekli) dört ayaklı hayvanlar.

behiyye : (behī’nin müennes şekli) güzel.

bel‘ : yutmak.

ber- : arapça ve Farça kelimelerin başına gelerek sıfat ve zarflar yapar; Türkçe “-de” ekiyle “üzerine, üzere, üzerine, üzerinde” vb.nin karşılığıdır.

ber-vech : (ber –“üzere”, vech –“yüz, ön, taraf” ile ber-vech) Önüne geldiği kelimeye “olduğu üzere, olduğu gibi, olarak anlamları katar.

beşāret :güler yüzlülük, güleçlik, beşûşluk.

bey‘ :satma, satış.

beyn :ara

bī :farça ve Arapça kelimelerin başına gelen ve Türkçedeki “-siz, -mez” eklerinin anlamını karşılayan ön ek.

bi‘ṣet :allah tarafından bir peygamberin halkı dine dāvet etmek için gönderilmesi.

buġż : kin, nefret, düşmanlık.

C

cāh : yüksek mevki, makam, rütbe.

cālis : (culūs’tan) oturan.

cū‘ : açlık.

Ç

çirk-āb : kirli su.

D

de’b : usûl, tarz, âdet, gelenek.

dem : Kan.

devābb : (dābbe’nin çoğul şekli) binek ve yük hayvanları, dabbeler.

dūn : alçak, soysuz, denî.

dürūġ : yalan.

dūş : omuz.

E

endāz : (endāhten’den) sonuna geldiği kelimelere “atan, atıcı” anlamı katar.

efdâl : (faḍl’dan) faziletli, çok üstün.

ekdār : (keder’in çoğul şekli) kederler, acılar, gamlar.

ekṣer : (kesret'ten) çok fazla, en çok, birçok.

elfāẓ : (lafẓ'ın çoğul şekli) lafızlar, sözler.

elyaḳ : (liyāḳat'tan) çok lâyık, en liyâkatlı, en uygun, çok münasip.

eş'ār : (şi'r'in çoğul şekli) şiirler, manzum sözler.

eşca' : (şecā'at'tan) çok (daha, en, pek) cesur, çok yiğit.

eşref : (şeref'ten) çok şerefli.

evreng : taht.

evṣāf : (vaṣf'ın çoğul şekli) nitelikler, vasıflar.

F

fāḳa : ihtiyaç, zaruret, yoksulluk.

farṭ : haddinden fazla olma, aşırılık, ifrat.

fevren : (fevr'in tenvinli şekli) Alelacele, birdenbire, derhal.

fevt olmak : elden kaçmak, yok olmak; ölmek.

fī : arapça kelimelerin başına gelen ve bunlara "-de, içinde" anlamı katarak zarflar yapan ek.

fiten : (fitne'nin çoğul şekli) fitneler.

furṣat-bīn : (bīn "gören" ile) fırsat gözeten

G

ġınā : zenginlik.

ġulām : delikanlı, genç oğlan.

H

ḫabīṯ : (ḫabāṯet'ten) kötülük.

ḫaḍrā' : yeşil.

ḫāk : toprak.

ḫāmūş : susmuş, sessiz.

ḫāniṯ : (ḫinṯ'ten) yeminini bozan, verdiği sözü tutmayan.

ḫaṣā'il : (ḫaṣlet'in çoğul şekli) hasletler, huylar, güzel huylar, hısal.

ḫāṣıl : (ḫuṣūl'den) meydana çıkan, olan; ortaya çıkan semere, netice.

ḫavā'ic : (ḫācet'in çoğul şekli) ihtiyaçlar.

ḥāvī : (ḥavāye'den) içine alan, içinde bulunduran, içeren.

ḫayr : iyilik; iyi iş; fayda.

ḥaẕer : sakınma, çekin.

hicviyye : (hicvī'den) bir kimseyi, toplumu veya bir olayı yermek için yazılan özellikle manzum yazı.

ḫilḳat : yaratma, yaratılma, yaratılış.

ḥīn : zaman, vakit

ḫud'a : hîle, düzen, oyun, aldatma.

ḥudūṯ : meydana gelme, ortaya çıkma, vuku bulma.

ḫulf : verdiği sözü tutmama.

ḫuliyāt : (ḫuliyy'den) kıymetli māden, ve taşlardan yapılmış küpe, yüzük, gerdanlık gibi kadın süs eşyası.

ḫulḳ : doguştan olan huy, yaratılış, tabiat.

ḥulviyāt : (ḥulviyye'nin çoğul şekli) ṭatlılar, şekerlemeler, tatlı yiyecekler.

ḫuşūnet : sertlik; kabalık; katılık.

ḥüsn-i ḫulḳ : iyi huy; huy veya karakter iyiliği.

I

ıṣlāḥ : (ṣalāḥ'tan) iyi duruma koyma, düzeltme, iyileştirme.

ıṭlāḳ : (ṭalāḳ'tan) cezādan kurtarma, affetme, affedilme.

ıṭṭılā' : (ṭulū'dan) bilme, öğrenme, haberdar olma, bilgi.

İ

ib'āṯ : (ba'ṯ'tan) yollama, gönderme.

iblāġ : (bulūġ'dan) istenen yere veya kimseye ulaştırma, eriştirme.

içtināb : (cenb'den) kaçınma, sakınma, çekinme.

idḫal : (duḫūl'tan) içeri koyma, içeri sokma, dāhil etme.

iġrā' : (ġarā''dan) kışkırtma, tahrik etme, birbirine düşürme, ara bozma.

iġfāl : (ġaflet'ten) gaflete düşüp yanıltma, kandırma, aldatma.

iġmāż-ı 'ayn : görmezlikten gelme; bir kabahate göz yumma.

iḫāfe : (ḫavf'tan) korkutma, tehdit etme.

iḫbār : (ḫaber'den) haber verme, bildirme.

iḥtiyāl : (ḥīle'den) hîle yapma, hîleye başvurma, düzen kurma.
īḳā‘ : (vuḳūʿ'dan) meydana getirme, yapma, yaptırma, işleme.
iltizām : (luzūm'dan) birinin veya bir şeyin tarafını tutma, onu tercih etme.
inās̱ : (unṣā'nın çoğul şekli) kızlar, kadınlar.
inbā' : (neb''ten) haber verme, bildirme.
incāz : (necd'ten) bir sözü yerine getirme.
inkisār : (kesr'den) kırılma.
inşād : manzûme okuma.
īrās̱ : (irṣ'ten) sebebiyet verme, meydana getirme, sebep olma.
isḳā' : (saḳy'dan) su verme, sulama.
iṣm : günah, suç.
istifsār : (fesr'den) bir şey hakkında ayrıntılı bilgi öğrenmek isteme, açıklama isteme, sorma, araştırma.
istidlāl : (delālet'ten) bir delile dayanarak bir husus hakkında hüküm verme, bir sonuç çıkarma, dolayısıyla anlama.
istiḥbāb : (ḥubb'dan) bir şeyi iyi sayma, müstahap görme.
istimā‘ : (sem‘'den) kulak verma, dinleme.
istiṭrād : (ṭard'dan) ara söz.
iṭ‘ām : (ṭa‘m-ṭa‘ām'dan) yemek yedirme.
itlāf : (telef'ten) öldürme.
ityān : getirme, getirilme; bildirme, söyleme, ispat etme.
iz‘ācāt : (Çoğul eki –āt ile) Devamlı sûrette rahatsız etmeler, tedirginlikler.

K

ḳabīh : (ḳubḥ'tan) çirkin; yakışıksız, ayıp, kötü.
ḳadḥ : ayıbını söyleyerek çekiştirme, yerme, zemetme, tânetme.
ḳarīb : (ḳurb'tan) yakın.
ḳasem : yemin, ant.
ḳavī : (ḳuvvet'ten) güçlü, kuvvetli.
kelb : köpek.
kem : kötü, fenâ, değersiz, âdî.
kerīh : (kerh'ten) iğrenç, pis kokan.
keẓm-i ġayẓ : hiddeti, öfkeyi yenmek.

kāẕib : (kiẕb'den) yalan söyleyen (kimse), yalancı

keẕẕāb : (kiẕb'den) çok yalan söyleyen kimse, çok yalancı.

ḳuṭṭā‘ : (kātı‘'nın çoğul şekli) kesenler.

L

lābis : (lubs'tan) giyen, giymiş.

la‘n : lânet etme, bedduâ etme.

lapçīn : kaytanla bağlanan, tabanı meşin mest.

lede- : Yanında, nezdinde, vukûnda, sırasında, …dığı zaman.

leyyīnü'l-cānib: görüşülmesi kolay, kibirsiz, kanı sıcak, uygun adam.

levn : renk.

libās : elbise, giyecek şey

liḳā' : yüz, çehre.

M

mā-ba‘d : (ma "şey" ve ba‘de > ba‘d "sonra" ile mā-ba‘d) son, arka, devam.

maḍrūb : (ḍarb'dan) dövülmüş, vurulmuş, darbedilmiş.

ma‘a-hāẕā : bununla birlikte, bununla.

maḥmūl : (ḥaml'den) yüklü, yüklenmiş.

maḥsūd : (ḥased'den) kıskanılan, haset edilen.

maḥż : sırf, sade, katıksız.

maḥzūn : (ḥuzn'dan) üzüntülü, gamlı, kederli.

maḳhūr : (ḳahr'dan) yenilgiye, bozguna uğramış, yenilmiş, mağlub olmuş.

maḳtū‘ : (ḳaṭ‘'ten) kesilmiş, kesik.

manṭūḳ : (nuṭḳ'tan) söylenmiş, denilmiş, anlatılmış, beyan edilmiş.

maṣlaḥat : (ṣalāḥ'tan) iyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan şey.

maṭla‘ : (ṭulū‘'dan) güneş, ay ve yıldızların doğması.

māye : maya, öz, asıl, cevher, yaratılış, seciye, karakter.

ma‘yūb : (‘ayb'dan) ayıplanan, ayıplanmış, kınanmış.

mażarrat : (żarar'dan) zarar, ziyan.

medlūl : (dalālet'ten) gösterilen, işâret edilen.

meḥāsin : (ḥusn'ün çoğul şekli) göze hitap eden güzellikler, güzel eserler.

mehzūl : (hezl'den) güçsüz; kuvvetsiz, zayıf.

mekārih : (mehreh'in çoğul şekli) dertler, sıkıntılar, meşekkatler.

mekārim : (mekremet'in çoğul şekli) cömertlik, kerem, şeref, asalet vb. güzel huylar, övülmüş, beğenilmiş davranışlar.

me'lūf : (elf'ten) ülfet etmiş, alışmış, alışık.

memdūḥ : (medḥ'ten) övülmüş, methedilmiş.

memnū‘ : (men‘'den) menedilmiş, yasaklanmış, yasak.

me'mūl : (emel'den) umulan, beklenen, ümit edilen.

menhīyāt : (menhī'nin çoğul eki -āt almış şekli) dinin yasak ettiği, nehyettiği şeyler, yasaklar.

merbūṭ : (rabṭ'tan) bağlı, bağlanmış, raptedilmiş.

merḳūm : (raḳm'dan) yazılımış; yukarıdan adı geçen; anılan, zikredilen (kimse veya şey)

merkūz : (rekz'den) bir yere veya bir şey üzerine dikilmiş, saplanmış, rekze dikilmiş.

mervī : (rivāyet'ten) ağızdan ağıza söylenip gelen, nakil ve rivayet edilen.

meserret : (surūr'dan) sevinç.

meskenet : (sukūnet'ten) miskin olma durumu, tenbellik, uyuşukluk, ācizlik.

meṣūbāt : (meṣūbe'nin çoğul eki –āt almış) sevaplar, ecirler.

meşīme :memelilerde cenini anneye bağlayan, beslenmesini, solunumunu sağlayan, esnek, değirmi bir et parçası biçimindeki organ, son, döl eşi, etene.

metīn :(metānet'ten) sağlam, dayanıklı, kuvvetli, güçlü.

meveddet :sevme, sevgi, muhabbet.

meẕmūm :(ẕemm'den) yerilmiş, kınanmış, kötülenmiş.

mışdāḳ :(ṣıdḳ'tan) gerektiğinde başvurulan ve doğruyu, yanlışı ayırt etmeye, değerlendirmeye yarayan prensip, ölçüt, kıstas, kriter.

miknet : güç, kuvvet, kudret.

mir'āt : (ru'yet'ten) ayna, gözgü

mīṣāḳ :(īṣāḳ'tan) sözleşme, antlaşma, yemin.

mişvār : (şevr'den) gidiş, tavır, tarz, edâ, üslûp.

mu‘āşeret :birlikte yaşayıp hoş geçinme, karşılıklı iyi ilişkiler kurma.

mu‘āvenet :(‘avn’dan) yardım.

mu‘cem : (i‘cām’dan) noktası bulanan, noktalı (harf).

muġāyeret :(ġayr’dan) başka türlü olma durumu, farklılık, aykırılık, bağdaşmama.

muḥarrer : (ṭaḥrīr’den) yazılı, yazılmış, tahrir.

muḫtefī : (iḫtifā’dan) gizlenen, saklanan, gizlenmiş, gizli.

mülāḥaẓa : (laḥẓ’dan) düşünce.

musāfāt : (ṣafvet’ten) saf ve halis dostluk, samîmî sevgi.

muʿṭī : (iʿtā’’dan) veren, îtâ eden.

muṭṭali‘ : (iṭṭilā‘’dan) bir işi haber almış olan, bilen, öğrenen, vâkıf ve haberdar olan.

muttaṣıf : (ittiṣāf’tan) bir hal ve sıfatla nitelenmiş olan, kendisinde o hal ve sıfat bulunan.

muvaḥḥid : (tevhīd’en) allah’ın birliğine inanan, tevhit inancını benimseyen kimse, Müslüman

mübāderet : (budūr’dan) bir işe süratle girişme.

mübeddel : (tebdīl’den) başka bir şekle konulmuş, değiştirilmiş.

mübeyyin : (tebyīn’den) açıkça ortaya koyan, açıklayan, açıklayıcı.

mübeşşer : (tebşīr’den) müjde almış, müjdelenmiş.

mücānebet : (Cenb’ten) uzaklaşma, uzak durma, çekinme, sakınma, kaçınma.

müdāvemet : (devām’dan) (iş için) devamlı yapma, ara vermeden, yılmadan, sürekli çalışma.

mühmel : (ihmāl’den) arap ve osmanlı alfabesinden noktasız (harf).

mükāleme : (kelām’dan) karşılıklı konuşma, söyleşme.

mükedder : (tekdīr’den) kederli, gamlı, üzgün.

mümārese : Bir iş ve sanatla devamlı meşgul olmanın kazandırdığı alışkanlık, ustalık, mahâret, hüner.

mümāsil : (mumāselet’ten) benzeyen, andıran, -e benzer, gibi.

mümāzaḥa : lâtifeleşme.

münciye : (Müncī kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mānādaki müennes şekli), (incā’dan) kurtaran, kurtarıcı (kimse), müneccī

münfehim : (fehm’den) anlaşılan, kavranılmış, idrak edilmiş olan.

müntefi‘ : (intifā‘’dan) faydalanan, yararlanan, kazanç sağlayan.

müntehī : (intihā'dan) bir yere, bir şeye varıp ulaşan, son bulan.
müra'āt : (ri'āyet'ten) Saygı ile koruyup gözetme, saygı, riâyet.
mürūr : geçme, geçiş.
müsāvī : (musāvāt'tan) eşit.
müsinn : (isnān'den) yaşı ilerlemiş, yaşlanmış, yaşlı (kimse).
müstebān : (istibāne'den) açıkça ortaya konmuş olan, açık, âşikar, vâzıh.
müstehlik : (istilāk'tan) tüketici.
müstekmil : (istikmāl'dan) tam ve eksiksiz duruma getiren kimse.
müstenid : (istinād'dan) dayanan, yaslanan, bir şey üzerine kurulmuş olan.
müstermirren : (müstemirr'in tenvinli şekli) ara vermeden, aralıksız
müşār : (işāret'ten) işāret edilen, işāretle gösterilen.
müşārik : (muşāreket'ten) beraber bulunan; ortaklık eden (kimse).
müştekī : (iştikā'dan) şikayet eden (kimse), şikayetçi.
müş'ir : (iş'ār'tan) bildiren, haber veren.
müte'assir : (te'assur'den) zor, güç, zahmetli.
müte'azzir : (te'azzur'den) yapılması güç olan, yapılamaz, güç, zor, imkansız.
müte'ellim : (te'ellum'den) elemli, kederli, mahzun.
müteḫalliḳ : (tehalluk'tan) bir davranışı, bir niteliği huy edinmiş.
mütteḥid : (ittiḥād'dan) birleşmiş, birlik olmuş, birleşik.

N

nās : (insān'ın çoğul şekli) insanlar.
nāşī : (neş'te'ten) ileri gelen, neşet eden.
naẓar : bakış, bakma, göz atma.
naẓar-ı rübā : gözleri üzerine çeken.
necl : oğul, çocuk, evlât.
nes'eten : veresiye satın almak.
nīk ü bed : İyi ve kötü.
nūmāyān : (numūden'den) görünen, meydanda olan, ayan, âşîkâr.
nüẕūr : (neẕr'in çoğul şekli) nezirler, adaklar.
nüşūr : dağıtma, yayma; dağılma, yayılma, neşr.

P

pertev : ışık, parlaklık.

R

rābıṭa : (rābıṭ'tan) iki şeyi birbirine bağlayan nesne, bağ; münâsebet, âlaka.

ravża : çayır çimeni, ağacı, suyu bol yer, bahçe.

renc : ağrı, sızı.

ridā' : örtü, şal; elbise üzerine giyilen hırka, cüppe, pardesü gibi giyecek.

rūy : yüz, çehre.

S

ṣafvet : maddi ve manevî mânâda temizlik, arılık, saflık.

ṣaġīr : (ṣıġar'dan) küçük, ufak.

saḫāvet : cömertlik, el açıklığı.

sā'id : kolun dirsekten bileğe kadar olan kısmı.

sā'iḳa : (sevḳ'ten) sebep.

sā'il : (suʾāl'den) dilenen kimse, dilenci

sāḳ : baldır, incik.

sāḳıṭ : düşen, düşmüş.

ṣarāḥaten : (ṣarāḥat'in tenvinli şekli) üstü kapalı olmayarak,apaçık bir şekilde.

sāriḳ : (sirḳat'tan) çalan, hırsız.

ṣavt : ses, sedâ.

sa'y : çalışma, çalışıp çabalama, emek sarfetme, ceht.

sebbetmek : sövmek, sövüp saymak, küfür etmek.

sebīl : yol, tarik.

ṣelāṣe : üç.

semm : zehir, ağu.

senā' : övme, övüş, medih.

serā'ir : (serīre'nin çoğul şekli) saklanıp gizlenen şeyler, sırlar.

serī' : (surʾat'tan) hızlı, çabuk, sürʾatli.

ṣevb :elbise.

seyf : kılıç.

seyyi’āt : (seyyie’nin çoğul şekli) kötülükler, fenalıklar, günahlar.

sirḳat : çalma, hırsızlık.

sivā’ : başka, gayri.

süflā : (esfel’in müennes şekli) Çok alçak, âdî, bayağı, sefil.

sūrāḫ : delik.

Ş

şāmil : (şumūl’dan) içine alan, kaplayan, kapsayan.

şe‘ā’ir : (şe‘īr’in çoğul şekli) adetler, merāsimler, törenler.

şebîh : (şibh’den) benzer, mümasil.

şedā’id : (şedīde’nin çoğul şekli) eziyetli, zahmetli, sıkıntılı durumlar.

şerm : utanma.

şühūd : (şāhid’den) şahitler, tanıklar.

şurrāh : (şāriḥ’in çoğul şekli) şerhçiler. şerh yazanlar.

T

ta‘ahhüd : (‘ahd’tan) bir şeyi yapmak üzere üstüne alma, üstlenme.

tāb : (tāften’den) sonuna geldiği kelimeler aydınlatan anlamı katar.

tābān : parlak, ışıklı.

taḥḳīr : (ḥaḳāret’ten) ḥakaret etme; küçük görme, aşağılama.

taḥaddüṯ : (ḥudūṯ’tan) sonradan ortaya çıkma, meydana gelme, zuhur etme.

taḥarrī : arama, aranma, araştırma.

taḥdīd : (ḥadd’den) sınırlama, hudut koyma.

taḳarrür : (ḳarār’dan) bir yerde yerleşme, karar kılma.

taḳbīl : (ḳuble’den) öpme

taḳyīd : (ḳayd’dan) kayıt ve şarta bağlama, kayıt altına alma.

talṭīf : (luṭf’dan) gönlü hoş etme, güzel davranarak gönül alma.

ṭamaʿ : aç gözlülük.

taṣnī‘ : (ṣun‘’dan) yapma, yakıştırma; uydurma.

taʿẕīb : (‘aẕāb’tan) eziyet verme, azâba sokma, üzme.

ta‘ẓīm : (‘iẓam, ‘a’ẓāmet’ten) Hürmet etme, saygı gösterme.

te‘ālī : (‘ulüvv’den) günah işlemiş, suçlu.

teba‘iyet : (teba‘’dan) uyma, tâbi olma.

tebeddül : (bedl’den) başka şekle girme, değişme, tagayyür.

tecdīd : (ciddet’ten) yenileme, yenilenme.

tecrīd : (cerd’ten) soyma, soyulma; ayrı tutma, ayırma.

te’diye : (edā’’dan) ödeme.

tedrīcen : (tedric’in tenvinli şekli) yavaş yavaş.

te’ennī : (eny’den) ilerisini düşünerek, ihtiyatlı davranarak acele etmeden iş görme, düşünceli hareket etme.

tefaḥḥus : (faḥş’tan) iyice etraflıca araştırma.

teġayyür : (ġayr’dan) değişme, başkalaşma.

tehevvür : (hevr’den) çok kızma, öfkelenme, hiddetlenme, köpürme.

tehī-dest : eli boş.

tekrīm : (kerem’den) saygı gösterme, yüceltme, ululama.

telḳīb : (laḳap’dan) lakap takma, lakaplandırma.

temerrüd : (merāde’den) inat etme, karşı durma, kafa tutma.

tenvīr : (nūr’dan) aydınlandırma.

teraḳḳī : (raḳy’dan) yukarı kalkma, yükselme; çoğalma, artma; ilerleme.

terettüb : (rutūb’dan) âit olma, gerekme, icap etme.

terġīb : (raġbet’ten) isteklendirme, arzu ettirme, istek verme.

tesliye : (selv’den) teselli verme, avutma.

tevriye : (verā’dan) meramını gizli tutma, mânâsını gizleme.

tezkiye : (zekā’’dan) temize çıkarma, ayıptan temizleme; birinin halanı tanıyanlardan soruşturma; malın zekatını verme.

tezyīf : (zeyf’ten) değersiz göstermeye çalışma, aşağılama, küçültme.

ṭıynet : yaratılış, maya, fıtrat, hilkat.

U

‘udūl : (‘ādil’in çoğul şekli) âdil olan, adâlet üzere hareket eden kimseler.

‘ulyā’ : (a‘lā’nın müennes şekli) Çok yüksek, çok yüce.

V

vech : yüz, çehre.

viḳāye : koruma, gözetme, kayırma.

vuḳūf : anlama, bilme, âgâh olma; bilgi.

vużū’ : abdest.

vürūt : gelme, erişme,ulaşma, varma.

Y

yed : el.

yenābī : (yenbū’un çoğul şekli) Kaynaklar, pınarlar; çeşmeler.

yevm : yirmi dört saatlik zaman, gün, gündüz.

Z

zecr : yasak etme, yaptırmama.

z̲emīme : (z̲emīm’den) zemmedilecek nitelikte kötü davranış, kötü hal.

zevāl : yok olma, yok edilme, ortadan kalkma.

zī : önüne geldigi kelimelere “sahīp, -li” anlamı katarak birleşik kelimeler yapar.

zūr-ı bāzū : kol kuvveti.

KAYNAKLAR

Abdulcebbâr, Kâdı (2017). *Mûcizelerle Hz. Peygamberin Hayatı,* çev. M. Şerif Eroğlu- Ömer Aydın, İstanbul: Yazma Eserler Kurum Başkanlığı Yayınları.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş- Şeybânî (1993), *el- Müsned*, c.16, Beyrut: Müessesetü'r Risale.

Akademik Heyet (2014). *Hadislerle İslâm*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Ayverdi, İlhan (2005). *Kubbealtı Lugatı,* c.1-3, İstanbul: Kubbealtı Yayınevi.

Babanzâde Ahmed Naim Efendi (2016). *İmam Nevevî Kırk Hadis*, haz. Fatih Yıldız, İstanbul: Büyüyenay Yayınevi.

El- Beyrûtî, Ahmet Bedran (t.y). *İyi Ahlak Parıltıları*, çev. M. Şirin Doğan, Cemil Altuğ, İstanbul: Arslan Yayınevi.

El- Beyrûtî, Ahmet Bedran (2019). *Ahlâka Dair Kırk Hadis*, çev. Atâullah Ahmet Efendi, Haz. Abdülmelik Dıhye Zaim, İstanbul: Ravza Yayınevi.

Bursevi, İsmail Hakkı (2000). *İman Esaslarına Tasavvufi Bir Bakış*, çev. Prof. Dr. Yakup Çiçek, İstanbul: Dârulhadis Yayınevi.

Cebecioğlu, Ethem (2020). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, bs.7, Ankara: Otto Yayınları.

Çağrıcı, Mustafa (1989). "Ahlak", TDV *İslâm Ansiklopedisi, 2/1-9.*

Devellioğlu, Ferit (1980), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Doğuş Ltd. Şti. Matbaası.

Erkocaaslan, Recep (2016). *Hz. Âişe'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Hz. Peygamber Sonrası İslâm Tarihindeki Rolü*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

El-Haccac, Ebû'l- Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim (1973). *Sahih-i Müslim Tercemesi ve şerhi*, çev. Ahmet Davudoğlu, c.1-12, İstanbul: Sönmez Neşriyat.

İbn Mâce, Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd er-Rebei el- Kazvini (1982). *Sünen-i İbn. Mâce Tercemesi ve Şerhi*, çev. Haydar Hatipoğlu, c. 1-10, İstanbul: Kahraman Yayınları.

Kandemir, M. Yaşar (2002). "Kırk Hadis", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 25/467-470, Ankara.

Karagöz, İsmail; Karaman, Fikret; Paçacı, İbrahim; Canbulat, Mehmet; Gelişgen Ahmet; Ural, İbrahim (2015), *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, bs.6, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kazancı, Lütfi (2010). *Nübüvvet Pınarından Kırk Hadis*, İstanbul: Ensar Yayınevi.

Karahan, Abdulkadir (1991). *İslam-Türk Edebiyatında Kırk Hadis Toplama, Tercüme ve Şerhleri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Karahan, Abdulkadir (1953). "*Türk Edebiyatında Arapçadan Nakledilmiş Kırk Hadis Tercüme ve Şerhleri"*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 5/71.

Kandemir, M. Yaşar (2002). "Kırk Hadis", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 25/467-470, Ankara.

Kahala Ömer (1956), *Arapça Yazarlar Sözlüğü*, c.15, Beyrut: El- Resele Kurumu Yayınları.

Malik, Fazlur Rahman (1999). *Ana Konularıyla Kur'ân*, çev. Alparslan Açıkgenç, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

Nesâî, Hâfız Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr b. Sinan b. Dinâr (1981). *Sünen'ün Nesâî,* çev. A. Muhtar Büyükçınar, Ahmet Tekin, Ö. Faruk Harman, Yaşar Erol, c. 1-8, İstanbul: Kalem Yayıncılık.

En- Nevevî, Ebu Zekeriyyâ Yahya bin Şeref (2001), *Riyâzü's Sâlihîn*, çev. Mehmed Emre, İstanbul: Bedir Yayınevi.

Özön, Mustafa Nihat (1965), *Osmanlıca-Türkçe Sözlük,* bs. 4, İstanbul: İnkilâp Ve Aka Yayınevi.

Es- Sicistâni, Ebû Dâvud Süleyman b. Eş'as (2009), *Sünen-i Ebû Dâvut ,* c.4, Beyrut: Dâru'r- Risâle'l- Alemiyye.

Es- Sicistâni, Ebû Dâvud Süleyman b. Eş'as (2003). *Sünen-i Ebû Dâvud Terceme ve Şerhi*, çev. Necati Yeniel, Hüseyin Kayapınar, c. 1-16, İstanbul: Şamil Yayınevi.

Söylemez, İdris (2017). *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler Eserlerinin İnceleme Metni*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

Şimşek, Selami (2017). *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Litera Yayıncılık

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsa b. Sevre (1988), *Eş- Şemâilü'l- Muhammediyye*, bs. 2, Beyrut: Dâru'l Hadîs

Tirmizî Ebû Îsâ Muhammed b. Îsa b. Sevre (2008), *Eş- Şemâilü'n- Nebî*, Kahire: Matbaatü'l-Umrâniyye

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsa b. Sevre (t.y), *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*, çev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, c.1-6, İstanbul: Yunus Emre Yayınevi.

Yıldırım, Selahattin (2000). *Osmanlı'da Kırk Hadîs Çalışmaları*, İstanbul: Osmanlı Hadis Araştırmaları Yayınları.

Zebîdî, Zeynü'd- dîn Ahmed b. Ahmed b. Abdi'l- Lâtif (1979). Sahîh-i Buhârî Muhtasarı, Tecrîd-î Sarîh Tercemesi, çev. Ahmed Naim, c.1-12, bs.5, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

EKLER

EK-1: Tercümetü el-İşrâk fî-Mekârimi'l Ahlâk

تقريظات

صدور عظام معالى اتسامدن استاذنا الاكرم
ومولانا المحترم ناشر علوم العقلية والنقلية نفعنا الله
تعالى ببقاء ذاته العلية سماحتلو الحاج يوسف افندى
حضرتلرينك اشبو ترجمه حقنده تحرير بيوردقلرى
تقريض صوريدر ،

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى تفرد ببديع كماله ❋ والصلوة على سيدنا
محمد الذى حسنت جميع خصاله ❋ وعلى آله واصحابه الذين
نالوا السعادة السرمدية بشاهدة جماله ❋ وباستماع مقاله ❋
وبعد فلله در الشيخ الفاضل السيد احمد افندى بدر ان
اكرمه الله تعالى بالغفران حيث جمع من الكتب المعتبرة
اربعين حديثاً من احاديث سيد الكائنات عليه اكمل التحيات ❋

ترجمة
الاشراق فى مكارم الاخلاق

منه عمى
حمدالله رأفت افندى زاده

احمد عطاءالله

معارف نظارت جليلەسنك رخصتيله طبع اولنشدر

استانبول

عالم مطبعەسى — احمد احسان وشركاسى

١٣١٣

مجلس اداراۀ اوقاف همايون رئيس كمالات
انيسى ينبوع الفضائل والمعارف السيد محمد عاطف
بك افندى حضرتلرينك تحرير بيوردقلرى
تقريض صورتيدر ،

بسم الله الرحمن الرحيم

زواهر حمدوثنا ❊ تقديم باركاه خدا ❊ واصناف صلوات
وتسليمات وانواع ترضيه وتحايا ❊ روضۀ معطّرۀ حضرت
سيّدالانبيايه وارواح مقدسۀ آل واصحاب كرامه عرض
واهدا قلندقدن صكره ❊ عرض مافى الباله شو وجهله
خامه زن ابتدار اولنوركه ❊ معدن علم وكمال جامع جميع
مكارم خصال اولان باعث آفرينش عالم ❊ سيّد ولد آدم ❊
صلى الله تعالى عليه وسلّم ❊ وبارك وكرّم افندمز حضرتلرندن
مكارم اخلاقه دائر مروى اولان احاديث جليله‌دن قرق

مع شرح لطيف يحل غامض بعض الكلمات ❊ فى كتابه الّذى
سمّاه بالاشراق فى مكارم الاخلاق وتعميماً لفوائد تلك
الاحاديث الشريفة ❊ وتشريحاً لفرائدها المنيفة ❊ حرّر معانيها
بعبارة تركية انيقة ❊ وبيّن فحاويها بالفاظ مأنوسة رقيقة ❊
العالم العامل الالمعى ❊ والفاضل الكامل اللوذعى ❊ المجاز
من الدروس عن هذا الداعى محمد حمدالله رأفت افندى
زاده احمد عطاءالله افندى المتشرف برتبة قاضى مكة المشرفه
جعل الله سسعيه مشكوراً وعمله مقبولاً ومبرورا بحرمة
اشرف القائلين بالصواب وافضل من اوتى له الحكمة
وفصل الخطاب

العبد الفقير المحتاج الى ربه
القدير يوسف ضياءالدين بن
حسين التكوشى عفى عنهما
البارى

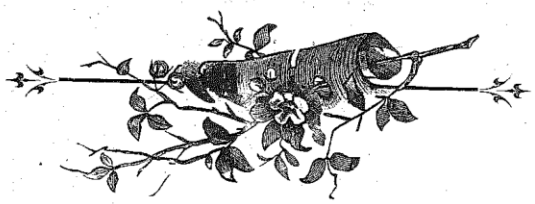

موالئ كرام فضائل اسامدن مسود عل افندى زاده محمد عاصم افندى حضرتلرينك تقريضلرى صورتيدر .

بعدالاستعانة باسمه ورفع الحمد الى وليه ❊ وارسال الصلوة والسلام الى نبيه ❊ وآله واصحابه المتنعّمين برؤية جماله المشهّرين ماشاهدوا من افعاله المبلّغين ماسمعوا من مقاله بصحيح الرواية وحسن الدراية ❊ فاقول انّ العالم النقى احمد افندى بدران سلّمه الرحمن لمّا اراد ان ينال الموعود بالاثر من خير البشر جمع الاربعين من احاديثه المنقولة واقواله المرغوبة فاختارها ممّا يحرّص على حسن الاخلاق اذبه يحصل الاتّفاق ويتخلّص من النفاق ثمّ شرحها شرحاً يوضح بعض الفاظها ويبيّن معانيها الّا انّ فائدته تختص لمن يقدر ان يفهم العربية مع انّها نصح النبىّ المبعوث الى العامّة فلذلك رأى صاحب الفكر الثاقب والرأى الصائب

حديث شرّيفى علماء اعلامدن السيّد احمد بدران افندى جمع وشرحنه متعلق بعض فوائد درجيله ترتيب ايلديكى كتاب لطيفه الاشراق فى مكارم الاخلاق توسيم ايلمش ❊ وحائز قصب السبق علم وعرفان واخلاق حسنه ومزايای مستحسنه ايله مشار بالبنان اولان افاضل علمادن مولانا عطاءالله افندى حضرتلرى كتاب لطيف وتأليف شريف مذكورده مندرج اولان احاديث شريفهٔ مذكوره‌نك معانئ شريفه وفحاوئ لطيفه‌سنى لسان عذب البيان تركى ايله تقرير وتحرير ونيجه فرائد فوائد علاوه وتزيير ايدرك اشبو اثر نافعلرينى ترتيب واملا وكتابخانهٔ دهره بريادكار قيمتدار اهدا بيورمشلردر ❊ جعل الله سعيه مشكورا وعمله مبرورا ووفّقه لمايحبّه ويرضاه واسعده فى اولاه واخراه بحرمة سيّدالكونين ورسول الثقلين صلى الله تعالى عليه وعلى آله والناسجين على منواله

نظمه فى سلك السطور مع كمال العجز والقصور
قلم الفقير السيد محمد عاطف المدعو
بحقيدقيوحقلى زاده اكرمه الله
تعالى بالحسنى وزياده

افادهٔ مترجم

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الّذى امَرَ عبادَهُ باتّباعهم سُنَنَ حبيبه المصطفى بالصدق والوفاق ❊ والصّلوة والسّلام على سيّدنا محمّد الّذى اشرق بنور بعثه مصباحُ الهداية ومكارم الاخلاق ❊ وعلى آله واصحابه السالكين على منهجه القويم بالاتّفاق ❊ وبعد ❊ عصرمز علماء اعلامندن السيد احمد بدران افندىٔ الحسينى البيروتى نام ذات فضائل سماتك كتب معتبرهٔ احاديث شريفه دن تلفيق و « الاشراق فى مكارم الاخلاق » نامیله تسميه ايتديكى كتابنده تميق ايلديكى قرق عدد احاديث صحيحهٔ نبويّه نك معانىٔ منيفه وفحاوىٔ لطيفه سنى تعميم مقصد خير مرصديله ❊ جامع جميع مكارم اخلاق امير المؤمنين بالاتّفاق ❊ السلطان ابن السلطان السلطان الغازى ❊ عبدالحميد خان ثانى ❊

حضرة احمد عطاء افندى اعزّه الله تعالى بالعز الابدى ان يترجمها بالفاظ تركية وعبارات انسية مع بعض العلاوة من الفائدة ليشمل النفع الى الكافة فنعمت اثراً يدور فى الايادى خيراً ❊ شعر ❊ كفى فخراً لصاحبها الثناء ❊ اذا ذكر المحاسن اذكياء ❊ فلله درّه فالينفعه برّه فى الاولى والاخرى ❊ بحرمة المصطفى عليه الصلوة والثنايا مادار الفلك الاعلى ❊

وانا الفقير الى الطاف ربه الغنى
محمد عاصم بن مسود
عفى غفرالله لهما

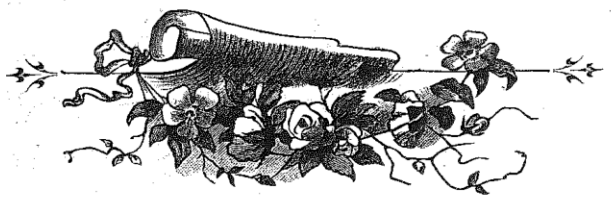

ترجمه

الاشراق فى مكارم الاخلاق

بسم الله الرحمن الرحيم

الحديث الاول

عن النوّاس بن سمعان ❋ رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم ❋ قال ❋ اَلبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالْاِثْمُ مَاحَاكَ فى النفسِ [*] وَكَرِهْتَ اَنْ يطّلعَ عليه الناس ❋

اشبو حديث شريفى حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم افندمزدن نوّاس رضى الله عنه انلردنده بالواسطه

[*] قوله ★ فى النفس ★ وفى رواية • فى نفسك • وفى رواية اخرى • فى صدرك ★ منه

خلد الله خلافته وابّد عدله وشوكته بحرمة سبع المثانى ❋ افندمز حضرتلرينك سايهٔ عرفان نثار خلافتپناهيلرنده مستعيناً بالله الملك الغفّار ترجمه سنه خامه زن ابتدار اولنوب ❋ براربعينده ختامى ميسّر كردهٔ جناب پروردكار اولمشدر ❋ منه التوفيق والهدايه

الداعى الفقير احمد عطاء الله
ابن محمد حمدالله رأفت
عفى عنهما

محدثين كرامدن ترمذى عليه الرحمة روايت ايلمشدر .

نوّاس نونك فتحى و واوك تشديديله‌در ❊ سمعان سينك كسريله مشهوردر ❊ بانك كسريله ❊ بِرّ ❊ خيريعنى ايلك ❊ اثم ❊ كناه وقباحت معناسنه‌در

ترجمهٔ حديث شريف ❊ خير محض حسن خلقدر يعنى كوزل خوى وطبيعتله متّصف اولمقدر ❊ وجدانده اضطراب وقسوت حاصل ايلين وناسك آكا مطّلع اولمسنى كريه كوردىكك شى كناه وقباحتدر ❊

بُرّ [*] يعنى بغداى ابدانك سبب قوام وتميه سى اولدىغى مثللو بِر يعنى خير وحسناتده نفوس انسانيه‌نك تنوير وتزكيه‌سنه باعثدر خير وحسناتك منشأ ومبناسيده حسن خلقدر بناءً عليه حضرت رسول اكرم ونبىّ محترم صلى الله عليه وسلم ❊ البِرُ حسن الخلق ❊ قول شريفلريله حسن خلق عين خير وحسنات ايدوكنى امّت مرحومه‌لرينه تبليغ بيورمشلردر ❊

[*] بغداى معناسنه اولان *بر* باى موحده‌نك ضمى ورانك تشديديله‌در *

ابن عباس رضى‌الله عنه ❊ شمس رطوبتى ازاله ايلديكى مثللو اخلاق حميده‌ده خطايايى اذابه ايلر ❊ ديمشلردر .

حضرت حبيب خدا ورسول كبريا عليه افضل التحايا افندمز اشبو حديث شريفلرنده حرمتى نص قاطع ايله مجزوم وشرع شريفك تعيين و بيانيله معلوم اولان افعال باعث اضطراب بال اولديغى كبى حكم شرعيسى معّين اولميوب آنجق بين الخلائق معايب وقبايحدن معدود وايقاعى موجب محجوبيت وصفحهٔ قلبده سبب حصول اضطراب وقسوت اولان هر اعمال دخى وزر ووبال ايدوكنه اشارتله كناه وقباحت اولان اعمالك معلوميتى ايچون برقاعدهٔ كليه بيان واو قاعده ايله كناه وقباحتك ادراك واذعانى حوالهٔ وجدان اهل عرفان بيورمشلردر ❊

﴿ الحديث الثانى ﴾

عن ابن مسعود رضى‌الله عنه قال ❊ قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اِنَّ اَحَبَّكُمْ اِلَىَّ وَاَقْرَبَكُمْ مِنّى مجالسَ

يومَ القيمةَ اَحاسِنُكُمْ اخلاقاً اَلْمُوَطَّؤُنَ اَكْنَافاً الذّينَ يَأْلَفُونَ وَيُؤْلَفُونَ ❊

اشبو حديث شريفى سيدّ كائنات عليه‌اشرف التحيّات افندمزدن ابن مسعود رضى الله عنه آنلردنده بالواسطه ترمذى رحمة الله عليه روايت ايلمشدر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ باكا زياده سوكيلى ويوم قيامتده مكاناً باكا اك يقين اولنلريكز محاسن اخلاق ايله متصف وكندوسنده تمرّد وخشونت اولميوب لّين الجانب يعنى متواضع اولنلردر آنلرده ناس ايله حسن معاشرت والفت ايدن وكندوسنه ناسك محبتنى جلب ودعوت ايلين كمسنه‌لردر ❊

محبوب خدا عليه اكمل التحايا افندمزك محبت سنيه‌لرينه نائليت واول شفيع المذنبين حضرتلرينه قربيت شرف وسعادتك اك عاليسى وبختيارلغك اك اعظميدر بومزيّت وسعادته محاسن اخلاق ايله متّصف اولنلر نائل اولهجغنى مخبرصادق پيغمبرمز افندمز اشبو حديث شريفلريله بزلره خبر ويرييور ❊ بناءً عليه دارينده سبب تعالى وباعث ترقّى اولان اخلاق حميده ايله تصفيهٔ صفات

واخلاق ذميمه‌دن تبريهٔ ذات جمله‌مزه واجباتدندر ❊

الحديث الثالث

عن اَنَسِ بْن مالك ❊ رضى اللهُ عنه قال انْ كان رسولُ اللهِ [*] صلى الله عليه وسلّم ❊ لَيُخالطُنَا حَتّىَ يَقُولَ لاَخٍ لى صغيرٍ ياابَا عُمَيرَ مافَعَلَ النُّغَيرَ ❊

حديث مذكورى انس رضى الله عنه حضرتلرندن بالواسطه امام المحدّثين بخارى ومسلم وترمذى رحمة الله عليهم روايت ايلمشلردر ❊

عين مهمله‌نك ضمّيله ❊ عُمَيرْ ❊ عمروك تصغيرى ونونك ضمّى وغين معجمه‌نك فتحيله ❊ نُغَيرْ ❊ نُغرك تصغيريدر نُغرْ سرچه جسامتنده غاغه‌سى قرمزى برنوع قوشك اسميدر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ انس رضى الله ديديلركه ❊ رسول الله صلى الله عليه وسلّم ❊ بزه مخالطه يعنى ممازحه

[*] قوله * ان كان رسول الله * ان مخففة من الثقيلة اسمها ضمير الشان والتقدير انه وفى رواية * ان كان النبى * منه

ولطيفه ايدرلردى حتّى صغير برادريمه خطاباً ❊ يَا اَبَا عُمَيْرْ مَافَعَلَ النُّغَيْرْ ❊ ديرلردى

خادم رسول الله حضرت انسك لام برادرى ❊ كبشه ❊ نام صغيرك برقوشى اولوب آنكله اوينار ايدى قوشجغز فوت اولمغله چوجق مكدّر ومحزون اولمشيدى ❊ رسول اكرم صلى الله عليه وسلّم صغير مومراليهى كوردكجه تسليه وتلطيف ايچون ❊ ياابا عمير مافعل النغير ❊ بيوروب چوجغى ابو عمير لقبيله تلقيب وقوشجغز نه ياپدى ديو سؤال ايليه‌رك مزاح ولطيفه ايدرلردى چوجقده بويله التفات سنيهٔ جناب نبوى‌يه نائل اولدقچه قوش كبى چرپنه‌رق عالم مسرّتده پرواز ايلردى

اشرف مخلوقات عليه افضل التحيّات افندمز حليم وسليم وكافهٔ محاسن اخلاقى جامع كولر يوزلى وطاتلى سوزلى اولوب جمله ناسه رفق ايله معامله ايلر وبعضاً ممازحه ولطيفه دخى ايدرلردى مع‌هذا ❊ وماينطق عن الهوى ❊ آيت كريمه‌سى منطوق منيفنجه بيهوده كلام سويلميوب هرسوزى حكمت وسبب نجاة امّت ايدى ❊

الحديث الرابع

عن ابى هريرة رضى الله عنه ❊ اَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلّم قال ليسَ الشَديدُ بالصُّرعةِ انّما الشديدُ مَنْ يَملِكُ [*] نفسَهُ عندَالغَضَبْ ❊

اشبو حديث شريفى فخر عالم صلى الله عليه وسلّم افندمزدن ابو هريره رضى الله عنه آنلردنده بالواسطه بخارى ومسلم ونسائى عليهم رحمة البارى روايت ايلمشلردر ❊

ابو هريره حضرتلرينك اسم عاليلرى عبد الرحمن پدرلرينك اسمى ❊ صخر ❊ در ❊ حُبُّ الْهرّةِ من الايمان ❊ مصداقنجه كدى‌يى زياده سودكلرندن طرف اشرف نبويدن ❊ ابوهريره ❊ لقبيله تلقيب بيورلمشدر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ زور بازو ايله غالب اولان قوى ومتين دكلدر ❊ آنجق حال غضب وتهوّرده نفسنى ضبط ايدن كمسنه متين وقويدر ❊

[*] قوله * من يملك فى روايهٔ * الذى يملك *

انسانك اك بيوك دشمنى ❊ اعدى عدوك نفسك
الّتى بين جنبيك ❊ مصداقنجه نفس امّاره سيدر غضب
وسائر اخلاق ذميمه نفس امّارەنك اثر اغراسيدر ❊
انسان كندوسنده تهوّر وغضب حصولى حالنده فوراً
خاطرينه كلنى سويلميوب وايشلميوب نفسنى ضبط ايدر
ايسه اعداسنه غالب ومظفّر اولور واو كيمسەيه حقيقةً
متين وقوى آدم دينيلور ❊ مصدر شرور وفتن اولان
نفس امّارەيه مغلوب واسير اولوبده ناسه زور بازو ايله
غالب اولنلره قوّت ومتانت حقيقيه اسناد اولنەماز ❊
حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلّم برمحلده ناسك
تجمّع ايلدكلرينى اورادن مرورلرى اثناده كوروب سببنى
لدى الاستفسار پهلوانلر كولشدكلرينى وآنلردن فلان
پهلوان هركولشديكنه غالب كلديكنى عرض وافاده ايتملريله
فخر عالم افندمز ❊ افلا ادلكم على من هو اشدّ منه
رجلٌ كلّمه رجلٌ فكظم غيظه فغلبه وغلب شيطانه
وغلب شيطان صاحبه ❊ بيورمشلردر يعنى سزه آندن
زياده قوتلى كمسەيى خبر ويرەيمى اوشول رجلدركه آكا
ديكر رجل كلام قبيح سويلر اوايسه نفسنى ضبط ايدوب

وآكا مقابله ايلميوب اول قبيح كلامى سويلين رجله
وكندوسنك وآنك شيطانه غالب اولور ديمكدر ❊
انسان دائما نفسنى ضبط وكظم غيظ ايتملى وحسب
البشريه كندوسنده تهوّر و غضب حاصل اولور ايسه
غضبى سكونت بولنجيه دكين ايقاع معاملەدن اجتناب
ايلمليدر ❊

الحديث الخامس

عن انس بن مالك قال كنت امشى مع رسول الله
صلى الله عليه وسلّم وعليه بردٌ نجرانىٌ غليظ الحاشية فادركه
اعرابىٌ فجبذ بردائه جبذةً شديدةً قال انس فنظرت صفحة[*]
عاتق النبى صلى الله عليه وسلّم وقد اثّرت فيها [*] حاشية
الرداء من شدّة جبذته ❊ ثمّ قال يا محمّد مرلى من مال الله
الّذى عندك فالتفت اليه فضحك ثمّ امر له بعطاء

حديث مذكورى انس رضى الله عنه حكايه ايليوب

[*] قوله ★ صفحة * وفى رواية ★ الى صفحة[*] ★ قوله فيها ★
وفى رواية ★ بها ★

آنلردنده بالواسطه شيخ المحدثين بخارى ومسلم رحمة الله عليهما روايت ايلمشلردر .

❊ ترجمهٔ حديث ❊ انس بن مالك ديديلركه بن رسول الله صلى الله عليه وسلّم ايله برلكده كيدر ايدم حضرت رسول اللهك مبارك دوش سعادتلرنده نجران بلده‌سى معمولاتندن كنارى قالين برثوب وار ايدى يانلرينه بر اعرابى اولاشوب رداء سعادتلرينه ياپشوب شدتله چكدى بن رسول اللهك مبارك اوموز باشنه نظر ايلدم كوردمكه اعرابينك شدت جزبندن رداء شريفك كنارى اول محل مباركده اثر حاصل ايتمش بعده اعرابى ديديكه يامحمّد آللهك مالندن سنك عندنده اولاندن باكاويرحضرت فخر كائنات عليه اشرف التحيّات اعرابيه التفات ايدوب كوله‌رك آكا عطيه ويرلمسنى امر بيورديلر ❊

اشرف وافضل مخلوقات عليه اكمل التحيّات افندمزدن بروجه محرر بى ادبانه عطيه طلب ايدن اعرابى يا دائرهٔ منجيهٔ اسلاميته داخل اولمامش ياخود دخولى تازه وكندسى باديه نشين اولديغى جهتله حضرت رسول الله ايله آداب مكالمه‌يى هنوز اوكرنمامش اولمق كركدر ❊ چونكه سلطان سرير رسالت وپادشاه اورنك نبوّت

افندمزه ناسك بربرينه نداء ايلدكلرى مثللو نداء وخطاب ❊ لَاتَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضاً ❊ آيت كريمه‌سيله منهى عنه اولوب اول حضرته ❊ يارسولَ الله يانبىَ الله ❊ كبى شان جليل نبوّتپناهيلرينه لايق تعبيرات انيقه ايله نداء وخطاب وفرط تعظيم وتكريم ايله عرض حاجات واجباتدن ايكن رداء سعادتلرينه ياپشوب چكمك واسم شريفلريله نداء ايلمك محل ادبدر آنجق مصدر جميع مكارم اخلاق پيغمبرمز افندمز اعرابينك برمنوال محرر بى ادبانه صادر اولان معامله‌سندن ايغنميوب لطفاً وكرماً مرقومه التفات وتبسّم ايدوب عطيه احسان وبرروايتده بردوه يوكى ارپه وبردوه يوكى خرما اعطا بيورمشلردر بوايسه حلميّت وتواضع سنيه‌لرى جملهٔ جميله‌سندندر بوبابده تواتراً منقول دها نجه حكايات صحيحه كتب احاديث وسيرده مسطوردر ❊ ازجمله اوائل بعثت نبويلرنده واخيراً كفرهٔ قوم قريش طرفلرندن ايقاع ايديلن انواع اذا وجفايه كمال وقار وتمكين ايله صبر ايدوب مكهٔ مكرمه‌يى فتحله قوم مذكوره ظفر بولدقلرى كون حرم بيت اللّهده ❊ لاتثريب عليكم اليوم

يغفر الله لكم وهو ارحم الراحمين ❊ ايت كريمه‌سنى تلاوتله ❊ اذهبوا فانتم الطلقاء ❊ خطاب مرحمتمأبلريله قوم مذكورى ازاد بيورمشلردر . قصيدهٔ همزيه صاحبى آتيده محرر بيتلر ايله بومعنايه اشارت ايلمشدر .

جهلَتْ قومُه عليه فأغضى ❊ واخ الحلم دأبه الاغضاء
وسع العالمين علماً وحلماً ❊ فهو بحر لم تعيه الاعباء

ترجمه‌سى ❊ حبيب خدا ورسول كبريانك مزيت وعلويتنى قومى ادراك واذعان ايده‌ميوب اول حضرته اذا وجفا ايلديلر حالبوكه صاحب حلم اولان جناب رسول الاهك دأب سنيه‌لرى بوكبى معامليه قارشو اغماض عين ايلمكدر حضرت فخر عالم علم وحلم جهتيله كافّهٔ عوالمدن دها واسعدر يعنى جمله ناسك علم وحلمى اول منبع ينابيع فضل وعرفانك علم وحلمنه نسبتاً بحر محيطك يانده قطره مثابه‌سنده‌در جناب محبوب يزدان برعمّان بى‌پايان لطف وكرمدركه معجزينك ازعاجاتى اول حضرتى قطعاً اينجتمز ❊

حضرت رسول الله صلى‌الله عليه وسلّم حليم وسليم ومتواضع اولدقلرى كبى قهر وتدمير اعداء دين واقامهٔ

حدود ربّ العالمين خصوصنده جمله ناسدن اشجع ومتين ايديلر ❊ صلى الله عليه وعلى آله اجمعين ❊

الحديث السادس

عن ابى هريرة رضى الله عنه عن النبىّ صلى الله عليه وسلّم انّه قال لا يُلدَغُ المؤمنُ من جُحرٍ واحدٍ مرّتين ❊

اشبو حديث شريفى حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلّم افندمزدن ابو هريره رضى الله عنه آنلردنده بالواسطه بخارى ومسلم وابو داود عليهم رحمة الودود روايت ايلمشلردر ❊

لدغ يىلان وعقرب صوقمق واصيرمق ❊ جحر جيمك ضمّى وحانك سكونيله ثقبه يعنى دليك معناسنه‌در فارسيسى سوراخدر ❊ ترجمهٔ حديث شريف ❊ مؤمن بردليكدن ايكى كره اصيرلماز ❊ يعنى بر سوراخه بركره پارمغنى ادخال ايدوبده اوسوراخده مختفى اولان يىلان ويا عقرب طرفندن اصيرلمش ومضرت كورمش اولان آدم نصل كه اودليكه بتكرار پارمق صوقمقدن حذر ايدرسه مؤمن دخى بردفعه كندوسنى حيله وخدعه

ايله اضرار ايدن كمسنه‌نك سوزينه فيمابعد امنيت واعتماد ايتميوب اول كيمسه‌دن مجانبت ونفرت ايلر ديمكدر .

❊ كفره‌دن ❊ ابوعزة الجمحى ❊ نام شاعر حضرت رسول اكرم حقنده هجويه‌لر ترتيب وناسى اهل اسلام عليهنده قيامه تشويق وترغيب ايلردى مرقوم وقعهٔ بدرده اسير اولوب فيمابعد حضرت رسول الله عليهنده سوز سويلمامكى واهل اسلامه مضر معامله‌ده بولنمامغى تعهد والتزام ايدوب بوشرط ايله طرف باهر الشرف نبويدن ازاد وسبيلى تخليه بيورلمشيدى مرقوم وطننه عودتدن صكره طينتنده مركوز اولان خباثت وعداوت سائقه‌سيله نقض عهد ايدوب كالاوّل شعر سويلمك وخلقى اسلام عليهنه تحريك ايلمك كبى هزيانله مشغول اولوب اُحُد غزاسنده بتكرار كرفتار قيد اسارتله مقهور ومهزول اولدى خبيث مرقوم بوايكنجى اسارتنده تعهد سابقى تجديد ومظهر عفو اولمسنى اميد ايلمش ايسه‌ده رسول اعظم صلى الله عليه وسلم ❊ لايلدغ المؤمن من جحرٍ واحدٍ مرتين ❊ بيوروب مرقومى سيف عدالتله قتل واتلاف ايتديرمشلردر ❊

صورت حقدن كورينوب فرصت بين‌غدر واختيال اولان اصحاب كذب ودروغك سوزلرينه امنيت واعتماد اولنميوب آنلردن صاقنمق واوكى عقرب طينت كم مايه‌لرك ثقبهٔ احتيالرينه پارمق صوقميوب قاچنمق شعائر اهل ايماندن ايدوكنى حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلّم اشبو حديث شريفلرنده بيان بيورمشلردر ❊

الحديث السابع

عن عائشة رضى الله عنها قالت كُنتُ اَلعَبُ بالبَنات عندَ النّبى صلى الله عليه وسلّم وكانَتْ [١] لى صَواحِبُ يَلعَبْنَ مَعى وَكَانَ رسول الله صلى الله عليه وسلّم اِذا دَخَلَ يَتَقَمَّعْنَ مِنْهُ فَيُسَرِّبُهُنَّ اِلَىَّ فَيَلْعَبْنَ مَعى ❊ حديث مذكورى ام المؤمنين حضرة عائشه رضى الله عنها حكايه ايليوب آنلردن‌ده بالواسطه رئيس المحدثين بخارى ومسلم رحمة الله عليهما روايت ايلمشلردر ❊

حديث مذكورده اولان ❊ بالبنات ❊ دن مقصد لعب

[١] قوله ★ وكانت لى ★ وفى رواية ★ وكان لى ★ منه

البنات تعبير اولنان تماثيلدر يعنى كچوك قزلرك اوينادقلرى بيكلردر ❊ ترجمهٔ حديث ❊ حضرة عائشه رضى الله عنها بيوردیلركه بن جناب رسول الله حضور سعادتلرنده بيكلر ايله اويناردم باكا يولداش واقران قزلرده وارايدى آنلرده بنمله برابر اوينارلردى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم اويناديغمز محلى تشريف بيوردقلرنده اوقزلر پرده ارقهسنه صاقلنورلردى حضرت رسول اعظم آنلرى باكا كوندرر آنلرده كلوب بنمله اوينارلردى ❊

كچوك قزلرك بيويوبده اره واردقلرى زمان خانهلرى و اولادلرى امورينى كوروب كوزتمكه وقوف وممارسه حاصل ايلملرى ايچون چوجق تمثالى ياپوب آنلر ايله اوينامليرينك جوازى حضرة عائشه صديقهنك ❊ رضى الله عنها ❊ اشبو حكايه وبيانلرندن استدلال اولنور حتى شفاء شريف صاحبى قاضى عياض عليه رحمة الفيّاض قزجغزلر ايچون اويونجق بيك اعمال وبيع ايدلمسنك جائز ايدوكنى جمهور علمادن نقل بيورمشلردر ❊

الحديث الثامن

عن عائشة رضى الله عنها قالت استأذن [*]

[*] قوله ★ اشتأذن رجل ★ وفى بعض الروايات ★ جاء رجل ★

رجلٌ على رسول الله عليه وسلّم وانا عنده فقال ❊ بئس ابن العشيرة ❊ اواخو العشيرة ❊ ثمّ أذن له فلمّا دخل ألان له القول فلمّا خرج قلت يارسول الله قلت ماقلت ثمّ ألنت له القول فقال ياعائشة انّ من شرّ الناس من تركه الناس او ودعه الناس اتقاء فحشه ❊

اشبو حديث شريفى حضرة عائشه رضى الله عنهادن بالواسطه ترمذى عليه الرحمة روايت ايلمشدر ❊

قوم عرب ❊ ابن العشيرة ❊ اخ العشيرة ❊ وابن العرب ❊ اخ العرب ❊ تعبيرلريله عشيرتدن عربدن بر كمسنه ديمكى مراد ايدرلر بئس افعال ذمدن اولوب بئس ابن العشيرة وبئس اخو العشيرة عشيرتدن قبيح بر كيمسه ديمكدر بوايكى تعبير معناجه بر اولديغى كبى حديث مذكورده اولان ❊ تركه ❊ و ❊ ودعه ❊ كلهلريده من حيث المعنى بر اولوب آنجق راوىٔ حديث بوجمله وكلمه لردن قنغيسى شرفصادر اولديغنده شك ايلمش ايدوكنه مبنى بونلرى ترديد ايله روايت ايلمشدر ❊ امام بخارى

علیه رحمة الباری بلا تردید بئس اخو العشیرة وابن العشیرة دیو دخی ضبط وروایت بیورمشدر ❋

ترجمهٔ حدیث شریف ❋ حضرة عائشه رضی الله عنها بیوردیلرکه برر جل حضور حضرت رسول الله دخول ایچون رخصت طلب ایلدی بنده نزد جناب پیغمبریده ایدم حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلّم ❋ بئس ابن العشیرة ❋ ویا ❋ بئس اخو العشیرة ❋ دیدیلر صکره ده اول رجلك دخولنه اذن ویردیلر رجل مذکور داخل حضور سعادت نشور اولنجه جناب سید المرسلین آکا قول لیّن ایله سوز سویلدیلر رجل مرقوم چیقوب کیتدکدن صکره بن دیدمکه یارسول الله بورجله غیابنده ذمّی مشعر سوز سویلدیکز صکره ده قول شریفکزی ملایم قیلدیکز جواباً ❋ یاعائشة انّ من شرّ الناس من ترکه الناس او ودعه الناس اتّقاء فحشه ❋ بیوردیلر یعنی یاعائشه ناسك شرلیسی شول کمسنه درکه آنك افعال واقوال قبیحه سندن ناس اتّقاء وحذر ایدوب آنی ترك ایدرلر دیمکدر .

رجل مرقومك اسمی ❋ عیینة بن حصن الفزاری ❋ در

مرقوم ظاهراً مسلم اولوب عصر سعادت نبویدن صکره اظهار کفر ونفاق ایتمکله زمان خلافت حضرت صدیقده اسیر ایدیلوب مدینهٔ منوره یه کتورلمش وصبیان مدینه ❋ هذا الذی خرج من الدین ❋ یعنی دیندن چیقوب مرتد اولان شوکیمسه در دیو ارقه سندن صیحه ایتملریله مرقوم کیرو چوجقلره دونوب ❋ عمّکم لم یدخل حتی یخرج ❋ یعنی عمّکز اوله دینه داخل اولمدیکه شمدی چیقمش اولسون دیمشدر مرقوم حضور فائض النور رسول الله کلدیکی اثناده ظاهراً مسلم ایسه ده باطناً بی ایمان اولوب مرقومك حال باطنیسی ایسه فخر عالم افندمزه نمایان اولمغله آنك دینسزلکنه اشارةً غیابنده بئس ابن العشیرة ویا بئس اخو العشیرة دیمشلردر فقط مرقوم منسوب اولدیغی قبیله نك رئیسی اولوب قبیله خلقی ایسه اولوقت هنوز شرف اسلام ایله مشرّف اولمش وقلبلرنده صفت ایمان رسوخ بولمامش ایدوکندن کندوسنه غیر کونا معامله ایدیله جك اولدیغی حالده کیدوب اعلان واظهار خصومتله قبیله سی خلقنی اغرا وافساد ایلیه جکیده معلوم اولمقله تألیف قلبی ایچون حضرت رسول اعظم صلی الله علیه وسلّم افندمز حضورنده مرقومه قول لیّن

ايله كلام سويلمشلردر ❊ حضرت عائشه ❊ رضى الله تعالى عنها ❊ رجل مذكورك حال باطنيسنه مطّلع اولمديغنه مبنى غيابنده ذمّى مشعر ومواجهه‌سنده ملايم سوز سويلملرينك سبب وحكمتنى حضرت رسول اللّهدن سؤال ايدوب جناب فخر كائنات افندمزده بيان حال بيورمشلردر والحق شوفعل وقول شريفلريله دخى مصلحت مسلمين وتسكين غيظ وكين ايچون اعدايه مدارا وامور سياسيه‌ده ايجاب وقت وحاله كوره لسان استعمال ايدلمسنه اعتنا لازم ايدوكنى امّته تعليم ايلمشلردر ❊

مومى اليه عينه ❊ زمان خلافت حضرت فاروقده صحيحاً ايمانه كلوب بعض جهاددده دخى بولنه‌رق ابراز حسن خدمت ايلمش ايدوكى مرويدر .

الحديث التاسع

عن عمّار رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلّم ذُوالْوَجْهَيْنِ لَايَكُوْنُ عِنْدَ اللهِ وَجِيهاً ❊

اشبو حديث شريفى مفخر موجودات عليه اشرف التحيّات افندمزدن عمّار رضى الله عنه آنلردنده

بالواسطه بخارى ومسلم وا بوداود عليهم رحمة الودود روايت ايلمشلردر ❊

عمّار عين مهمله‌نك فتحى وميمك تشديديله‌در ❊

❊ ترجمهٔ حديث شريف ❊ ايكى يوزلى اولان كمسنه وجيه يعنى مقبول اولماز ❊

بر آدمك حضورنده آنك معامله‌سنى تحسين وتصويب ومخالفلرينى ذم وتعييب ايدوب بعده او آدمه مخالف اولان كمسنه‌نك يانه كيدوب اوراده‌ده اوكيمسه‌نك افعالنى تقدير واولكى ادمى تزييف وتحقير والحاصل اخيار واشرار دن هركسه يرانمق ايچون حضورنده ارائهٔ روى اخلاص ومحبّت وغيابنده‌ذم وقدحنه مبادرت ايدن كمسنه‌يه ذوالوجهين يعنى ايكى يوزلى دينور ذوالوجهين اولنلر عندالله تعالى وجيه ومقبول اولميوب عندالناس دخى مذموم ومدخول اولورلر ❊

الحديث العاشر

عن عبد الله بن عمرو رضى الله عنهما عن النبّى صلى الله عليه وسلّم قال اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ

وَيَدِهِ والمهاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَانَهَى اللهُ عنه ❁

اشبو حديث شريفى باعث خلقت عالم وسبب نجاة امم صلى الله عليه وسلم افندمزدن عبدالله بن عمرو رضى الله عنهما آنلردنده بالواسطه بخارى وابو داود ونسائى وابن حبان و حاكم رحمة الله عليهم روايت ايلمشلردر ❁ مشاراليه عبدالله

ان العبادلة الاخيار اربعة ❁

مناهج العلم والعلياء والبأس

نجل الزبير ونجل العاص وابن ابى ❁

حفض الخليفة والحبر ابن عباس

قطعه‌سنده مذكور اولان عبادلهٔ اربعهٔ مشهوره‌دن عبدالله نجل عمرو بن العاص حضرتلريدر ❁

❁ ترجمهٔ حديث شريف ❁ مسلم شول كمسنه‌دركه آنك دلندن والندن مسلملر سالم وامين اولورلر مهاجر شول كيمسه دركه الله تعالانك نهى ايلديكى شيلرى ترك ايدر ❁ حديث شريف مذكورده اولان مسلمون على

طريق التغليب مسلماته يعنى اناثه‌ده شاملدر غير مسلم اولنلره دخى بغير حق اذا وجفا حرامدر

❁ اقوالك محل صدورى لسان افعالك محل صدوريده اكثر يد اولمغله حضرت فخر عالم صلى الله عليه وسلّم اشبو ايكى عضوى تخصيص بالذكر بيورمشلردر مقصد هر نه واسطه ايله اولور ايسه اولسون بغير حق مطلقا اذا وجفايى منعدر ❁

اسلاميت واجب الوجود اولان الله عظيم الشانك وحدانيتنى وكتاب الاهى وانبياء عظام وملا ئكهٔ كرام ويوم آخرتى قلباً تصديق ولساناً اقرار واعتراف ايلمكدر ❁ اركان خمسهٔ مذكوره‌يه ايمان ايدنلره مسلم و مؤمن دينيلور آنجق اسلاميتده برطاقم شعائر و خصائل حميده واردركه آنلره مراعات ايلينلره مسلم كامل ومؤمن كامل اطلاق اولنور خصائل حميدهٔ مذكوره‌دن بريده بغير وجه شرعى هيچ بر فرده قولاً وفعلاً اذا وجفا ايلمامكدر حديث شريف مذكورده اولان ❁ المسلم ❁ قول شريفندن مقصد اوصاف حميدهٔ اسلاميه ايله متّصف اولان مسلم كاملدر مسلم كامل اولنلر دين قرداشلرينه

حتی سائر حیواناته بیله بغیر حق اذا وجفا ایلمزلر بناءً علیه هرکس آنلردن سالم وامین اولور ❊

حسن بصری حضرتلری ❊ انَّ الابرارَ لَفی نعیم ❊ نظم جلیلیله مبشّر بالجنه اولان ابراری ❊ هُمُ الَّذینَ لایؤذُونَ الذَّرَّ وَلا یَرْضَوْنَ الشَّرَّ ❊ عباره سیله تفسیر بیورمشلردر یعنی ابرار شول کمسنه لردرکه آنلر قرنجه لری اینجتمزلر وشرّه قطعاً راضی اولمازلر دیمکدر ❊

❊ استطراد ❊

آتیده محرر قطعه امام شافعی حضرتلرینك جملهٔ کلام نصیحت انجاملرندندر ❊ احفظ لسانكَ ایّهاالانسان ❊ لایلدغنّكَ انّه ثُعبان ❊ کم فی المقابرِ منْ قتیلٍ لسانه ❊ کانَتْ تَهابُ لقائَهُ الشُّجْعان ❊ قطعهٔ مذکوره نك ترجمه سی ❊ ای انسان لسانی حفظ ایله سنی صوقوب زهرلمسون زیرا لسان یيلان کبی ذی سمدر لساننك مقتولی اولمش نیجه کیمسه لر قبرلرده در اصحاب شجاعت آنلرك لقاسندن خوف ایدرلردی یعنی اول کیمسه لر اودرجه ذی قوّت وصاحب مکنت ایدیلر دیکیم شجیع اولنلر بیله آنلرك

چهره سندن قورقارلردی چه فائده که لسانلرندن صادر اولان کلمات قبیحه قتل وهلاك اولمارینه بادی وقبره کیروب سکوت ابدی ایله ساکت وخاموش قالمارینه باعث اولمشدر ❊ هجرة ❊ لغةً آیرلمق معناسنه اولوب وطنی اعداء استیلا ایلمسندن ناشی اورادن آیریلوب دیکر مملکته کیدنلره مهاجر دنیلدیکی مثللو حق تعالی حضرتلرینك حرام قیلدیغی شیلردن آیریلوب سمت حق وصوابه کیدنلرده مهاجر اولدقلرینه یعنی دشمن شرّندن ترك دار ودیار ایدنلرك نائل اولدقلری اجر ومثوباته محرماتدن بعید ومجتنب اولنلرده نائل اولهجغنه جناب فخر کائنات علیه اکمل التحیّات اشبو حدیث شریفلرنده ❊ اَلْمُهاجِرُ مَنْ هَجَرَ ما نَهَی اللّٰهُ عنه ❊ قول شریفلریله اشارت بیورمشلردر ❊

الحدیث الحادی عشر

عن علی رضی الله عنه قال قال رسولُ الله صلی اللّٰهُ علیه وسلّم اَلْمُسْلِمُونَ تَتَکافَأُ دِماؤُهُمْ وَیَسْعی بِذِمَّتِهِمْ اَدْناهُمْ وَهُمْ یَدٌ عَلی مَنْ سِواهُمْ ❊

اشبو حديث شريفى سيد كائنات عليه افضل الصلوات افندمزدن اسدالله غالب على بن ابى طالب رضى الله عنه آنلردنده بالواسطه ابو داود ونسائى رحمة الله عليهما روايت ايلمشلردر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ مسلملرك دملرى عصمت وحرمتده مساوى ومماثلدر آنلردن هر برى حتّى درجه‌سى دون اولنلرى بيله ديكرينك عهد وميثاقى محافظه وحمايه ايدر آنلر دشمنلرى عليهنده يد واحد كبى متحد ومتفقدر ❊

اشبو حديث شريف لفظاً سياق خبرده شرفوارد اولوب معناً امردر ❊ عالم اسلاميتده شريف النسب وحسيس الحسب عالم وجاهل حر وعبد اركك وقادين جمله‌سنك دملرى من حيث الشرف والمزيه مساوى ومماثل اولمغله درجه‌سى عالى بر كمسنه ادنا درجه‌ده اولان بر آدمى وبر عالم بر جاهلى وبراركك برخاتونى آلت جارحه ايله بغير حق عمدا قتل ايلسه قاتلده قصاصاً قتل اولنور زمان جاهليتده رؤسادن برى عادى بر كمسنه‌يى قتل ايلسه قاتل ايله مقتولك درجه‌سى مساوى دكلدر دينيلوب قاتل قصاصاً قتل اولنمازدى ❊

مسلمينك بيوك وكچوكى ❊ انما المؤمنون اخوة ❊ نظم جليلى موجبنجه بربرينك دين قرداشى اولمغله هر برى آخرك مشروع اولان عهد وميثاقى حسن محافظه‌يه سعى واقدام واعداء دين ايله اثناى محاربه ومجاهده‌ده ❊ كأنهم بُنيانٌ مرصوص ❊ مدلولنجه قلعه كبى كمال متانت وامر اميرالمؤمنينه فرط اطاعتله اتّحاد واتّفاق اوزره حركته اهتمام اهل اسلامك خصائل جميله‌سندن ايدوكنى حضرت سيّدالانام عليه افضل الصلاة والسلام اشبو حديث شريفلرنده بيان ايليوب كافهٔ مؤمنينك متّحد ومتّفق اولملرينى وبربرينك عهد وميثاقى محافظه‌يه سعى وغيرت ايلملرينى امر وفرمان بيورمشلردر

الحديث الثانى عشر

عن النعمان بن بشير ❊ رضى الله عنهما يقول قال رسول الله صلى الله عليه وسلّم تَرَى الْمُؤْمِنِينَ فِى تَرَاحُمِهِمْ وَتَوَادِّهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ كَمَثَلِ الْجَسَدِ اِذَا اشْتَكَى عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى ❊

اشبو حديث شريفى رسول اكرم صلى‌الله عليه وسلم افندمزدن نعمان بن بشير رضى‌الله عنه آنلردنده بالواسطه بخارى ومسلم عليهماالرحمه روايت ايلمشلردر ❊

جناب فخر كائنات عليه اكمل التحيّات افندمز حديث شريف مذكورى مشار اليه نعمانه خطاباً بيورمشلردر .

ترجمهٔ حديث شريف ❊ سن مؤمنلرى بربرينه مرحمت ومحبّت ومعاونتده جسد واحد كبى يعنى يكديكرينه مربوط كوررسين برعضو متألّم ومشتكى اولنجه جسدك اعضاى سائره‌سى اويقوسزلقده واضطرابده عضو متألمه مشارك اولمق ايچون بربرينى دعوت ايدرلر ❊

حديث شريف مذكور دخى لفظاً سياق خبرده شرفصادر اولوب معناً امردر ❊ جناب اشرف الانبياء عليه افضل التحايا افندمز تقريباً للفهم واظهاراً للمعنى مؤمنينك هيئت مجموعه‌سنى جسد واحده وافرادينى اوجسدك اعضاسنه تشبيه ايليوب بر بدنك اعضاسى بربرينه مربوط اولديغى كبى مؤمنين دخى اولوجهله يكديكرينه مربوط وبربرلريله متّحد ومتّفق اولمق ❊ واعضاى بدندن بر عضوك صحتى مختل اولنجه آنك الم واضطرابى تدريجاً

اعضاى سائره‌يه سرايتله بدنك هيئت مجموعه‌سى متألّم ومضطرب اولديغى مثللو مؤمنين‌دن بركمسه ويا برجماعت وقومه برطرفدن رنج وكدر اصابت ايلدكده آنلرك آلام واكداريله كافهٔ مؤمنين متألّم ومكدّر اولەرق بربرينى كلمهٔ واحده واتّحاد واتفاقه دعوتله رنج وكدر واقعك دفع وازاله‌سى خصوصنه متّفقاً ومشتركاً سعى وغيرت ايلمك خصائل حميدهٔ اسلاميتدن ايدوكنى جناب سلطان سرير رسالت افندمز اشبو حديث شريفلرنده بيان بيوروب امّت اجابتلرينك هرحالده وباخصوص شدائد ومكارهك دفع ازاله‌سى خصوصنده اتّحاد واتّفاق اوزره اولمالرينك لزوم ووجوبنه اشارت بيورمشلردر ❊

الحديث الثالث عشر

عن المغيرة بن شعبة ❊ رضى‌الله عنه عن النّبى صلى‌الله عليه وسلّم قال انّ الله حَرَّمَ عليكُمْ عُقُوقَ الاُمّهات وَمَنْعَ وَهات وَوَأْدَ الْبَنَات وَكَرِهَ لَكُمْ قيلَ وقالَ وكثرةَ السؤال واضَاعَةَ الْمال ❊

اشبو حديث شريفى حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلم افندمزدن مغيره رضى الله عنه آنلردنده بالواسطه امام المحدّثين بخارى عليه رحمة البارى روايت ايلمشدر ❊

حديث شريف مذكورده منع كلمه‌سى مصدر صيغه‌سيله‌در وبرروايتده تنوين ايله منعاً وارد اولمشدر ❊ قيل وقال دخى برروايتده كذلك تنوين ايله قيلاً وقالاً وارد اولمشلردر ❊ هات ايتاءدن امر حاضردر اصلى آت اولوب همزه هايه قلب اولنمشدر ❊ وأد ❊ واوك فتحى وهمزدنك سكونيله دفن معناسنه‌در ماضيسى وَعد وزننده وَاددر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ الله عظم الشان والده‌لره عصيان واطاعتسزلكى وحق صاحبنه حقنى ويرميوب منع ايلمكى وحق اخذيكز اولميان شيئ ادّعا وطلب ايتمكى وقز چوجقلرينى ديرى ديرى قبره قويمغى سزك اوزريكزه حرام ايلدى ودخى قيل وقالى يعنى مالا يعنى سوزلرى وچوق سؤال صورمغى وغير مشروع محله صرف اموالى مكروه قيلدى ❊ معلوم اولديغى اوزره

والده‌لر اولادلرينى برمدت مشيمهٔ رحم وشفقتلرنده طاشيوب بعده آغوش لطف ومرحمتلرينه آلەرق انواع ناز ونعيم ايله بسليوب بيوتورلر بناءً عليه اولاد اوزرنده والده حقى عظيمدر ❊ اصحاب كزيندن بر ذات حسن صحابتمه اليق كيمدر ديو حضرت رسول اللّهدن سؤال ايدوب جناب سيّدالكائنات افندمزده ❊ اُمُّكَ ثمّ امّكَ ثمّ امّكَ ثمّ ابوكَ ❊ بيوروب كشينك حسن صحايت ورعايتنه اول امرده والده‌سى حق ايدوكنى تأكيدا بيان اندن صكره‌ده پدرى اليق اولديغنى اتيان بيورمشلردر وترجمه‌سى صددنده اولديغمز حديث شريفلرنده دخى والده‌يه عاصى واطاعتسز اولمق حرام وكناه كبائردن ايدوكنى امّتنه تبليغ ايلمشلردر ❊

جناب واجب الوجود تنزّهت ذاته عن الوالد والمولود حضرتلرى ❊ وَوَصَّيْنَا الْانسانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْناً ❊ آيت كريمه‌سيله انسانه پدر ووالده‌سنه احسان يعنى حسن معامله ايلمسنى وصّيت و ❊ وَلاتَقُلْ لَهُمَا اُفٍّ ❊ نظم جليليله‌ده آنلره اذا وجفا ايدلمسنى نهى وحرام ايلمشدر ❊ بركمسنه يد وذمتنده اولان غيرك مالنى صاحبنه

ويرمك واجب اولوب صاحبي مراجعتله مالني طلب ايلديكي حالده ويرميوبده صاحب حقي حقني اخذدن منع وزجر ايلمك واخذه حقي اولميان شبئ دعوى وطلب ايتمك دخي حرام ايدوكني سيّد الاصفياء عليه اشرف التحايا افندمز اشبو حديث شريفلرنده ايكي كلمه يعني منع وهات قول شريفلريله بيان بيورمشلردر ❊

خاتم الانبياء عليه افضل التحايا افندمزك بعثت سنيه‌لرندن اقدم قبائل عرب ظلمت جهالت ووادئ ضلالتده اولدقلرندن نيك وبدى فرق وتميز ايده‌ميوب بينلرنده برطاقم عادات وخشيانه تحدّث وتقرّرايلمشيدى وجمله‌دن بريده قز چوجقلرينى ديرى ديرى قبره دفن ايلمك اصول ظالمانه‌سى ايدى وقتاكه آفتاب عالمتاب محمّدى مطلع غيبدن عالم شهوده پرتوانداز ظهور اولدى بتون جهان انوار عدالتله تابان وظلمات جهل رضلال بر نام ونشان اوله‌رق نجه اعصاردنبرو قبائل عربك مألوف اولدقلرى قتل بنات عادت ظالمانه‌سى ❊ ولا تقتلوا اولادكم من املاق ❊ ايت كريمه‌سيله قطعياً نهى ومنع قلنمغله حضرت رسول اكرم صلى‌الله عليه وسلم

فعل كريه مذكورك حرمتى اشبو حديث شريفلرنده ❊ ووأد البنات ❊ قول شريفلريله بيان بيورمشلردر ❊

انسانك مجالس ومخافلده خارج از وظيفه وبى فائده سوز سويلمسى وبى لزوم شونك بونك حال وشانى تحقيق وتفحص ايلمسى وياخود علم وهنرينى اظهار وافتخار ومسئول عنهى محجوب وشر مسار ايلمك مقصديله شوكابوكا سؤال صورمسى ومالنى بيهوده صرف واتلاف ايلمسى دخى كراهت تحريميه ايله مكروه ايدوكنى جناب رسول كبريا عليه ازكى التحايا افندمز اشبو حديث شريفلرنده ❊ وَكره لكم قيل وقال ❊ الى آخره قول شريفلريله بيان وانبا بيورمشلردر ❊

الحديث الرابع عشر

عن عبدالله بْن عُمَرَ بْن الْخَطّاب ❊ رضى الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلّم ❊ إنّ مِنْ اكْبَرِ الْكَبائِرِ انْ يلْعَنَ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ قيل يا رسولَ الله وَكَيْفَ

يَلْعَنُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ قال يَسُبُّ الرَّجُلُ اَبَا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ اَبَاهُ وَاُمَّهُ ❊ [*]

اشبو حديث شريفى رسول مجتبا عليه ازكى التحايا افندمزدن عبدالله ابن عمر الخطاب رضى الله عنهما آنلردنده بالواسطه بخارى ومسلم رحمة الله عليهما روايت ايلمشلردر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلّم بيوردىلركه كناه كبائرك اك بيوكى بررجل بابا واناسنه لعنت يعنى سب ايلمسيدر ❊ دينيلدىكه يارسول الله انسان بابا واناسنه نه وجهله لعنت ايده بيلور ❊ بيوردىلركه بررجل ديكر بر رجلك باباسنه سب ايدر اورجلده آنك بابا واناسنه سب ايلر يعنى آخر طرفدن كندو ابوينه سب ايدلمسنه سبب اولور .

حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلّم ❊ اِنَّ مِنْ اَكْبَرِ الْكَبَائِرِ اَنْ يَلْعَنَ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ ❊ بيوردقلرنده حضور پرنور نبوتپناهيلرنده حاضر بولنان اصحاب كزينندن بعض ذوات بابا واناسنه سب وشتم ايليه‌جك كمسنه‌نك

[*] فوله ★ وامه ★ فى رواية ★ ويسب امه ★

وجودينى استبعاد ايلدكلرينه مبنى يارسول الله انسان والدينه نه كيفيت ونه جسارتله سب ايده بيلور ديو سؤال واستفسار حال ايتملريله جناب نبوتمآب افندمز جواباً ❊ يَسُبُّ الرَّجُلُ اَبَا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ اَبَاهُ وَاُمَّهُ ❊ بيورمشلردر يعنى بركيمسه بررجلك باباسنه سب ايدر اورجلده بالمقابله آنك بابا واناسنه سب ايلرسه اوحالده اوكيمسه كندو بابا واناسنه سب ايدلمسنه سبب اولوب بالذات كندوسى سب وشتم ايلمش كبى آثم وكناهكار اولور ❊

اسلاف علمادن بعض ذوات كرام ❊ هذا الحديث اصلٌ فى سَدّ الزرايع ❊ دىمشلردر يعنى بوحديث شريف محارمك حدوثنه سبب اولمغى منع ونهى ده اصلدركه بو اصله قياس وتطبيقاً هرنوع محارمك حصول وحدوثنه سبب ووسيله اولمق حرام ايدوكنه حكم اولنور ❊ مشركلره وآنلرك معبد واصنامرينه سب ايدلمامسنه دائر شرف نازل اولان ❊ ولاتسبوا الذين يدعون من دون الله ❊ نظم جليليده اشبو حديثه اصلدر دينيلمشدر ❊

الحديث الخامس عشر

عن عبدالله بن عمر رضى‌الله عنهما يقول جاء رجلٌ الى‌النبى صلى الله عليه وسلّم فَاسْتَأْذَنَه [*] فى الجهادِ فقال اَحَيٌّ والداكَ قال نَعَمْ قال فَفيهِمَا فَجَاهِدْ ❊ اشبو حديث شريفى سيّد عالم ونبىّ محترم صلى‌الله عليه وسلّم افندمزدن عبدالله بن عمرالخطّاب رضى‌الله عنهما آنلردنده بالواسطه بخارى عليه رحمةالبارى روايت ايلمشدر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ عبدالله بن عمر رضى‌الله عنهما ديديلركه حضرت رسول‌اللّهك حضور سعادتلرينه برکمسنه کلدى جهاده کيتمك ايچون اذن استه‌دى حضرت رسول اکرم صلى‌الله عليه وسلّم باباك واناك حياته‌ميدر ديو سؤال بيوردى اوکيمسه‌اوت حياته‌در ديدى جناب حبيب خدا مادامکه باباك واناك حياته‌در آنلرك حوايج ضروريه‌لرينى تحصيل ايچون مجاهده يعنى سعى وغيرت ايله معناسنى مفيد اولان فَفيهِمَا فَجَاهِدْ بيوردىلر .

[*] قوله ★ فاستأذنه ★ وفى رواية ★ يستأذنه ★ منه

بر منوال محرر غزايه عزيمت ايچون رخصت طلب ايدن ذاتك اسمى ❊ جاهمه بن عباس بن مراس ❊ در جناب سلطان انبياء افندمز مومى اليه اذن ورخصت ويرمامله‌رى پدر ووالده‌سى مسن وبذاتهما حوايج ضروريه‌لرينى تداركه غير مقتدر اولدقلرندن ناشيدر عصرمزده دخى پدر ووالده‌سى مسن ومعينسز اولنلر خدمت عسكريه‌دن عفو اولنوب ابوينك اعاشه‌لرينه باقمق اوزره ترك اولنورلر ❊ حديث شريف مذكور فقير وعاجز اولان ابوينك نفقه‌سنى تدارك اولادلرى اوزرينه واجب اولديغنه دليلدر ❊

الحديث السادس عشر

عن عائشة رضى‌الله عنها قالتْ جَاءَتْنى امْرَأَةٌ مَعَهَا ابْنَتَانِ تَسْأَلُنى فَلَمْ تَجِدْ عندى غيرَ تَمْرَةٍ واحدةٍ فَاَعْطَيْتُهَا فَقَسَمَتْهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا ثُمّ قامَتْ فَخَرَجَتْ فَدَخَلَ النّبىّ صلى‌الله

عليه وسلّم فَحَدَّثْتُهُ فقال مَنْ يلى [*] مِنْ هٰذِهِ الْبَنَاتِ شيئاً فَاَحْسَنَ اِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْراً مِنَ النارِ ❋

اشبو حديث شريفى ام المؤمنين حضرة عائشه رضى الله عنها حكايه ايليوب آنلردنده بالواسطه بخارى ومسلم وترمذى روايت ايلمشلردر .

ترجمهٔ حديث شريف ❋ حضرة عائشه رضى الله عنها ديديلركه ياننده ايكى قزى اولديغى حالده نزدمه برخاتون كلوب بندن صدقه استه‌دى حالبوكه بنم يانمده برخرمادن بشقه برشى بولمدى خرمايى اوخاتونه ويردم الوب قزلرينه تقسيم ايلدى وقالقوب كيتدى وقتاكه حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلّم تشريف بيوردىلر كيفيتى جناب رسول الله عرض وبيان ايلدم بيوردىلركه شوقز اولادينه ولى اولان كمسنه‌لر قزلرينه احسان ايلسه قزلرى اول كيمسه‌يى نار جهنمدن وقايه ايدرلر ❋

[*] قوله * من يلى * كذا للاكثر بتحتانية مفتوحة اوله من الولاية وفى رواية من بلى بموحدة مظمومة من الابتلاء وفى رواية اخرى من ابتلى * منه

اركك اولسون قز اولسون اولادك حسن اعاشه وتربيه‌سى پدر وولىلرى اوزرلرينه واجب اولوب آنجق قزاولاد حوايج ضروريه‌لرينى وباخصوص محتاج اولدقلرى لوازم جهازيه‌لرينى بالذات تدارك كدن فطرةً عاجزه اولدقلرندن اركك اولاددن زياده محتاج احسان واعانه ايدوكلرى جهتله آنلره اولان اكرام واحسان صدقه مثللو انسانى نار جهنمدن وقايه ايليه‌جكنى جناب سيّد المرسلين صلى الله عليه وسلّم اشبو حديث شريفلرنده بيان بيورمشلردر ❋

الحديث السابع عشر

عن عائشة رضى الله عنها عن النبىّ صلى الله عليه وسلّم قال مازال جبريلُ يوصينى بالجار حتّى ظننتُ انه سيوّرثه ❋ اشبو حديث شريفى مفخر موجودات عليه افضل التحيّات افندمزدن ام المؤمنين حضرة عائشه رضى الله عنها آنلردنده بالواسطه بخارى ومسلم وابو داود عليهم رحمة الودود روايت ايلمشلردر ❋ ترجمهٔ حديث

شريف ❊ قومشولرايله حسن معاشرتى جبريل مستمراً
باكا توصيه ايلردى جبريلك توصيه‌سى بر حده واصل
اولدىكه قومشو قومشويه وارث اوله‌جقدر ظن‌ايلدم ❊
يعنى نسباً قريب اولنلر بربرينه وارث اولدقلرى مثللو
مسكناً دخى قريب اولنلر يكديكرينه وارث اوله‌جقلرينه
دائر جبريل امين يقين بر زمانده طرف باريدن امر
كتوره‌جكدر ظن ايلدم ❊ حضرت رسول اكرم صلى
الله عليه وسلم افندمزك ❊ ظننت ❊ بيورملرى حقيقت ظنه
محمول اوليوب حقوق جواريته رعايت وقومشولر ايله
حسن معاشرت ايدلمسنه دائر جبريل امين طرفندن
واقع اولان تنبيه ووصيتك مكرراً وقوعنى ودرجهٔ قوت
وشدتنى بيان وتعريف ايچوندر .

الحديث الثامن عشر

عن عائشة رضى الله عنها قالَتْ قلتُ يا رسولَ الله
اِنَّ لى جارَيْنِ فَاِلَى اَيِّهِمَا اُهْدِى قال الَى اَقْرَبِهِمَا مِنْكَ بَاباً ❊
اشبو حديث شريفى فخر كائنات عليه اشرف

التحيات افندمزدن ام المؤمنين حضرة عائشه رضى الله
عنها آنلردنده بالواسطه امام المحدثين بخارى عليه رحمة
البارى روايت ايلمشدر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ حضرة عائشه رضى الله
عنها بيوردىلركه بن جناب رسول الله ديدمكه يارسول الله
بنم ايكى قومشوم وار قنغيسنه هديه ويره‌يم جواباً
بيوردىلركه قنغيسنك قپوسى سكا يقين ايسه آكا ويرٔ ❊

حديث شريف مذكور الك يقين اولان قومشو
حقوق جواريته الك زياده مستحق ايدوكنى مبيندر ❊
بر محلك جوارى اوملدن صوت اعلانك منتهى اولديغى
نقطه‌يه دكين ايدوكنى حضرت على رضى الله عنه بيان
ايليوب جوارى بووجهله تعريف وتحديد بيورمشلردر ❊
حضرة عائشهٔ صديقه رضى الله عنها ❊ جانبيندن قرقنجى
خانه‌يه دكين جواردر ديمشلردر ❊

الحديث التاسع عشر

عن ابى هريرة رضى الله عنه قال قَبَّلَ رسولُ الله

صلى الله عليه وسلم الحسن بن علي وعنده الاقرع بن حابس التميمي جالساً فقال الاقرع انّ لي عشرة من الولد ماقبلت منهم احداً فنظر اليه رسول الله صلى الله عليه وسلّم قال من لايرحم لايرحم ❁

اشبو حديث شريفي ابو هريره رضي الله عنه حكايه ايليوب آنلردنده بالواسطه بخاري عليه رحمة الباري روايت ايلمشدر ❁

ترجمهٔ حديث شريف ❁ ابو هريره رضي الله عنه ديديلركه حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلّم حفيدلري حسن بن علي‌يي رضي الله عنهما تقبيل ايلدي نزد جناب رسول اللّهده جالس اولان اقرع بن حابس بنم اون نفر اولادم واردر آنلردن هيچ برينى تقبيل ايلمدم ديدي رسول الله صلى الله عليه وسلّم اقرعه نظر ايليوب ❁ من لايرحم لايرحم ❁ بيورديلر يعنى دنياده خلقه مرحمت ايلمين كمسنه‌يه اخرتده رحمت اولنماز ديمكدر ❁

دنياده هر كسه حتّى بهائمه ابراز رحم وشفقت وباخصوص كچوك چوجقلرى اوخشايوب سومك اخرتده

باعث رحمت ومغفرت ايدوكنى جناب فخر رسالت عليه اشرف التحية اشبو حديث شريفلر يله امتنه تعليم واشارت بيورمشلردر ❁

الحديث العشرون

عن ابى هريرة رضى الله عنه عن النّبي صلى الله عليه وسلّم انّ رجلاً رأى كلباً يأكل الثرى من العطش فاخذ الرجل خفّه فجعل يغرف له حتّى ارواه فشكر الله له فادخله الجنّة ❁ اشبو حديث شريفى حبيب خدا عليه ازكى التحايا افندمزدن ابوهريره رضى الله عنه آنلردنده بالواسطه شيخ المحدّثين امام بخارى ومسلم وابو داود روايت ايلمشلردر ❁

ترجمهٔ حديث شريف ❁ بركمسنه بر كلب كوردى كه اوكلب غايت صوصامش اولديغندن رطوبتلى طوپراق يلايوردى اول كيمسه لابجينى النه الوب آنكله صو چيقاروب قاندرنجيه دكين كلبه صو ويردى الله تعالى او كيمسه‌يي ثنا ايدوب جنته ادخال ايلدى ❁ اصحاب

كزيندن بعض ذوات كرام جناب سيّدالانام عليه الصلوة
والسلام افندمزدن ❊ يارسول‌الله انّ لنا فى‌البهائم اجراً ❊
يعنى بهائمه ايلك ايديلور ايسه بزه اجر وثواب حاصل
اولورمى ديو سؤال ايدوب حضرت رسول‌الله صلى‌الله
عليه وسلّم ❊ انّ فى كُلِّ كَبِدٍ حَرّى رَطْبَةٍ اَجْراً ❊
بيوروب جكرى حرارت ورطوبتلى يعنى حى اولان هر
حيوانه ايلك ايلمك مقابلنده اجر وثواب حاصل
اولهجغنى بيان بيورمشلردر ❊ امام بخارى حديث شريف
مذكورى ❊ كتاب المساقاة ❊ ده وجه آتى اوزره
روايت بيورمشلردر ❊ بَيْنَا رجلٌ يَمْشِى فَاشْتَدَّ عليه
العَطَشُ فَنَزَلَ بِئْراً فَشَرِبَ مِنْهَا ثُمّ خَرَجَ فَاِذَا هُوَ بِكَلْبٍ
يَلْهَثُ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ فقالَ لَقَدْ بَلَغَ هذا مِثْلُ
الّذى بَلَغَ بِى فَمَلَأَ خُفَّهُ ثُمّ اَمْسَكَهُ بِفِيهِ ثُمّ رَقِىَ فَسَقَى الْكَلْبَ
فَشَكَرَ اللّٰهُ لَهُ فَغَفَرَ لَهُ قالوا يارسولَ‌اللّٰه وَاِنّ لنا فى‌البهائم اجراً
قال فى كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٍ اجرٌ ❊ كتاب الادب وكتاب
المظالم ❊ ده دخى بعض مرتبه مغايرت الفاظله روايت

ايلمشدر ❊ امام احمد بن حنبل حضرتلرى احاديث
نبوى تعلم وتحصيل ايلمك اوزره ماوراى نهره عزيمت
ايدوب اوراده بر شيخه تصادفله سلام ويرمش شيخ رد
سلامدن صكره حضرت امامه التفات ايتميوب بركلبى
اطعام ايله مشغول اولمش بوايشدن بعدالمفارقه جناب
امامه توجه ايدرك حسب المشغوليه سزه التفات
ايده مديكمدن طولايى ظن ايدرمكه منكسر البال
اولمشسكزدر فقط شوكلب اوزاق بر محلدن بورايه كلمش
ولسان حال ايله بندن بيه‌جك استه‌مش اولديغندن وحضرت
رسول الله صلى الله عليه وسلّم ❊ مَنْ قَطَعَ رجاءَ مَنْ
ارْتَجَاهُ قَطَعَ اللّٰهُ منه رجاءَهُ يومَ القيامةِ فَلَمْ يَلِجِ الْجَنَّةَ ❊
بيورديغنى ابو هريره رضى الله عنه اعرج نام ذاته اوده
ابو الزناده اول دخى باكا روايت ايلديكندن حيوانك
رجاسنى قطع ايلمدم ديمش وامام مشار اليه بو وسيله
ايله حديث شريف مذكورى شيخ مشار اليهك
لساننندن اخذ وتعلم وكندولريده ديكرلرينه روايت
ايلمشدو ❊ حديث شريف مذكورك مألى بركمسنه
كندوسندن اميد ورجاده بولنان بركيمسه‌نك ❊ مشروع

اولان رجاسنی معذرت مقبوله اولمقسزین رد وامیدینی قطع ایلسه الله تعالاده یوم قیامتده اوکمسنه‌نك رجاسنی قطع ایلر وآنی جنّته ادخال ایلمز دیمکدر ❁

الحديث الحادى والعشرون

عن عبدالله بن عمر رضى‌الله عنهما انّ رسولَ‌الله صلى‌الله عليه وسلم قال عُذِّبَتْ امْرَأَةٌ فى هِرَّةٍ سَجَنَتْهَا حَتّٰى ماتَتْ فَدخَلَتْ فيهَا النارَ لَاهِىَ اَطْعَمَتْهَا وَسَقَتْهَا اذْ حَبَسَتْهَا وَلَا هِىَ تَرَكَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْارض [*] ❁

اشبو حديث شريفى رسول مجتبا عليه اشرف التحايا افندمزدن عبدالله بن عمر الخطّاب رضى‌الله عنهما آنلردنده بالواسطه مسلم عليه الرحمة روايت ايلمشدر

ترجمهٔ حديث شريف ❁ برخاتون بركدى‌يى اولنجيه دكين حبس ايلديكندن ناشى عذاب اولندى وجهنمه

[*] قوله * من خشاش الارض * وفى رواية من حشرات الارض خشاش الارض بفتح الخاء المعجمة اشهر من الكسر والضم وروى بالحاء المهملة والصواب المعجمة وهى هوام الارض وحشراتها كما وقع فى الرواية الثانية سميت به لانداسها فى التراب *

داخل اولدى اول خاتون اوكدى‌يى اطعام واسقاء ايتميوب آج وصوسز حبس ايلمشيدى حشرات ارض اكليله دفع جوع ايلمك ايچونده براقمامشدى ❁

حيوانات اهليّه‌يى اطعام واسقاء صاحبى اوزرينه واجب اولمغله آنلرى آج وصوسز براقمق جائز اولميوب باخصوص بيكدجك وايچه‌جك ويرميه‌رك حبس ايدوبده تلفنه سبب اولمق باعث عذاب اليم وبادئ دخول نار جحيم ايدوكنى جناب رسول اكرم صلى‌الله عليه وسلّم اشبو حديث شريفلريله بيان بيورمشلردر ❁

الحديث الثانى والعشرون

عن عبدالله بن عمر رضى‌الله عنهما عن النّبى صلى‌الله عليه وسلّم قال الظلمُ ظُلُمَاتٌ يومَ القيامة ❁

اشبو حديث شريفى شفيع المذنبين عليه صلوات الملك المعين افندمزدن عبدالله بن عمر الخطّاب رضى‌الله عنهما آنلردنده بالواسطه بخارى ومسلم وترمذى عليهم رحمة البارى روايت ايلمشلردر ❁

ترجمهٔ حديث شريف ❁ ظلم يوم قيامتده ظلماتدر ❁ يعنى ظالملرك دنياده ايقاع ايلدكلرى ظلم اخرتده كندولرينه ظلمات اولور

الظلم ❁ وضعُ الشيءِ فى غيرِ موضعه والتصرفُ فى حقِ الغيرِ ومجاوزةُ حد الشرعِ ❁ تعريفيله معرّفدر يعنى معاملاتده شريعت غرّانك تعيين وتحديد ايلديكى حدودى تجاوز ❁ وبغير حق غيرك مالنده تصرّف ❁ ومالى ووجودى ماخلق لهك غيرى يه صرف ايلمك ظلمدر ❁

الحديث الثالث والعشرون

عن ابى هريرة رضى‌الله عنه عن النّبى صلى‌الله عليه وسلّم قال آيةُ المنافقِ ثلاثٌ اذا حَدّثَ كَذَبَ وَاذا وَعَدَ اخْلَفَ وَاذَا اُؤْتُمِنَ خانَ ❁

اشبو حديث شريفى رسول اكرم صلى‌الله عليه وسلّم افندمزدن ابو هريره رضى‌الله عنه آنلردنده بالواسطه

بخارى ومسلم وترمذى ونسائى عليهم رحمةالبارى روايت ايلمشلردر ❁

ترجمهٔ حديث شريف ❁ منافقك علامتى اوچ شيدر سوز سويلديكى حالده يلان سويلر وعد ايدرسه عدم انجازينى نيتله وعد ايدوب خلف ايلر كندوسنه اعتماد اولنور ايسه خائن يعنى غدّار اولور ❁ بخارىٔ شريف شارحى عينى مرحوم اشبو حديث شريفك شرحنده ❁ خُلْفُ الْوعدِ لا يُقْدَحُ الّا اذا عَزَمَ عليه مقارناً بوعده ❁ ديمش وسائر شرّاحده بوصورتله تفسير ايلمش اولدقلرينه مبنى ترجمه‌ده ❁ وعد ❁ عدم انجازينى نيّت قيديله تقييد قلندى قيد مذكوردن مستبان وشرّاحك صراحةً بيانلرندن نمايان اولديغى وجهله حين وعدده خلفه نيّت اولميوب آنجق صكره‌دن مانع ظهورى ويا رأيك تبدّل وتغيّرى سببيله وعدى انجاز ايتمامك علامات نفاقدن دكلدر ❁ نفاق ❁ لغةً مخالفةُ الظاهرِ للباطن يعنى ظاهرك باطنه مغايرتى معناسنه اولوب مغايرت مذكوره اكرچه اعتقادى واجب وضرورى اولان امور دينيه‌ده اولور ايسه آكا نفاق الكفر اطلاق اولنور امور اعتقاديه‌ده

اولميوب معاملاتده اولور ايسه آ كا نفاق العمل دينيلور ❋ ظاهر حاللرى باطنلرينه مخالف يعنى منافق اولنلر كذب واخانت وبغير وجه مقبول خلف وعدخصلتلريله متّصف اولدقلرينى وخصال ثلثهٔ مذكوره علامات نفاق ايدوكنى جناب سيدالانبياء عليه ازكى التحايا افندمز اشبو حديث شريفلرنده بيان بيوروب ذكر اولنان خصال ذميمهٔ ثلثه ايله متّصف اولنلردن اجتناب اولنمسنه اشارت بيورمشلردر ❋

الحديث الرابع والعشرون

عن امّ كلثوم بنت عُقْبَةَ انها سَمِعَتْ رسول الله صلى الله عليه يقول ليس الكذّابُ الّذى يُصْلِحُ بينَ النّاسِ فَيَنْمى خيراً اويقول خيراً

اشبو حديث شريفى اصدق القائلين محبوب ربّ العالمين صلى الله عليه وسلّم افندمزدن امّ كلثوم رضى الله عنها آنلردنده بالواسطه بخارى ومسلم رحمة الله عليهما

روايت ايلمشلردر راوئ حديث فينمى ويقول كلمه لرندن قنغيسنك فم سعادت نبويدن شرفصدور ايلديكنده شك ايتمكله ترديد ايله هرايكيسنى روايت ايلمشدر ❋

❋ترجمهٔ حديث شريف❋ خيرلى خبر ابلاغيله وياخيرلى كلام ديمكله ناسك بينى اصلاح ايدن كمسنه كذّاب دكلدر❋

كذب ❋ماهو الواقعك خلافنى قصداً خبر ويرمكدر❋ تعريف مذكور واقعه مخالف ونفس الامره مغاير قصداً سويلنان هرسوزه شاملدر انجق قصداً يلان سويلينلر اوزرينه ترتب ايدن اثم حسب اللزوم اصلاح ذات البين ايچون كندو عندندن خيرلى خبر ترتيب وخيرلى كلام تصنيع وابلاغ ايدنلره ترتب ايتميوب آنلر آثم اولمدقلرى حديث شريف مذكوردن مستبان اولور ايكى كمسنه نك وياايكى قومك بينلرينى لاجل الاصلاح دروغ مصلحت آميزه رخصت شرعيه اولديغنى وبينلرنده حصول حسن معاشرت مقصديله زوجك زوجه سنه وباخصوص الحرب خدعة مدلولنجه دشمنى اغفال ايچون مصلحت حربه دائر خصوصاتده دخى خلاف واقع كلام سويلمك جائز ايدوكنى اسلاف علماء اعلامدن بعض ذوات كرام

حديث شريف مذكوردن واثار شريفهٔ سائره‌دن استدلالاً
بيان بيورمشلردر ❁ علمآء مشاراليهمدن بعض ذوات
كرام‌دخى امور ثلثهٔ مذكوره‌ده‌ده صراحةً كذبى تجويز
ايتميوب عندالللزوم على طريق التوريه ادارهٔ كلام ايدلمسنك
جوازينه قائل اولمشلردر ❁

الحديث الخامس والعشرون

عن ابى هريرة رضى الله عنه قال قال رسول الله
صلى الله عليه وسلّم اذا قاتل احدكم اخاه فليجتنب الوجه ❁
اشبو حديث شريفى رسول اكرم صلى الله عليه
وسلّم افندمزدن ابو هريره رضى الله عنه آنلردنده
بالواسطه مسلم رحمة الله عليه روايت ايلمشدر حديث
شريف مذكورده قاتل ضرب معناسنه‌در برروايتده ❁ اذا
ضَرَبَ ❁ وارد اولمشدر ❁ ترجمهٔ حديث شريف ❁ سزدن
بريكز قرنداشنى ضرب ايلديكى حالده وجهنه اورمقدن
اجتناب ايلمسون ❁
حديث شريف مذكورده اخاه قيدى قيد وقوعى

اولوب مضروب هركيم اولور ايسه اولسون وجهنه
اورمق ممنوعدر حتّى ديكر حديث شريفده ❁ اجْتَنِبُوا
الوجوه ولا تَضْرِبُوا اها ❁ ديو على الاطلاق شرفوارد
اولمشدر ❁ هرنه صورتله اولور ايسه اولسون بغيرحق
ضرب واشكنجه ممنوع وحرام اولوب معهذا بركمسنه
ديكر بركمسنه‌يى لسبب من‌الاسباب شايد ضرب ايليه‌جك
اولور ايسه چونكه انسانلرك وجهى مرأت طبيعتلرى
ومجمع محاسن خلقتلرى اولديغنه ووجهك حاوى اولديغى
اعضا اشرف والطف اعضا اولوب آنده حاصل اولان
اثر ضرب غير قابل ستر واخفا ايدوكنه مبنى ضارب
اولان كمسنه مضروبك يوزينه اورمقدن بغايت اجتناب
ايلمسنى حضرت رسول اكرم صلى‌الله عليه وسلّم بالخاصه
امر وتنبيه بيورمشلردر ❁

الحديث السادس والعشرون

عن ابى هريرة رضى الله عنه انّ رسولَ الله صلى
الله عليه وسلّم قال لَا يَنْبَغِى لِصَدِيقٍ اَنْ يَكُونَ لَعَّانًا ❁

اشبو حديث شريفى سيّد المرسلين عليه صلوات رب العالمين افندمزدن ابو هريره رضى الله عنه آنلردنده بالواسطه مسلم رحمة الله عليه روايت ايلمشدر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ صديق يعنى صداقتى دائم اولان كمسنه لعَنْ ايديجى اولمسى لايق دكلدر ❊

صداقت اهل اسلامك اوصاف جميلهسندن اولمغله حديث شريف مذكورده ذكر صفت وارادهٔ موصوف طريقيله لصديقٍ بيوريلوب مقصد ❊ مسْلِم ❊ ديمكدر يعنى مسلم اولان كمسنه شوكا بوكا لعنت ايلمسى لايق وجائز دكلدر

الحديث السابع والعشرون

عن ابى سعيد سعد بن مالك بن سنان الخدرى رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لَاضَرَرَ وَلَاضِرَارَ ❊

اشبو حديث شريفى حضرت فخر عالم صلى الله عليه وسلم افندمزدن ابو سعيد رضى الله عنه آنلردنده

بالواسطه محدّثين كرامدن ابن ماجه ودارقطنى رحمة الله عليهما روايت ايلمشلردر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ ضرر ومقابله بالضرر يوقدر ❊ يعنى بدايةً غيره ضرر ايقاع ايلمك وغيرك ايقاع ايتديكى ضرره مقابل ضرر ايراث ايتمك ممنوعدر ❊

مجلهٔ احكام عدليهنك اون طقوزنجى مادهسى اشبو حديث شريفدن مأخوذ وآنك ترجمهسيدر ❊

كتب معتبرهٔ فقهيهده ❊ فالمغصب منه لايجوز له الغصب والمسروق منه لايجوز له السرقة وكذا مقطوع الطريق لايقطع ونحوها ❊ ديو مندرج اولدينى وجهله مالى غصب ويا سرقه اولنان كمسنه بالمقابله غاصبك مالنى غصب ويا سارقك مالنى سرقت ايلمسى ويا مقطوع الطريق اولان كمسنه قطّاع طريقدن اخذ ثار ايچون قطّاع طريق اولمسى جائز دكلدر بويله بر حادثه وقوعنده مالى غصب ويا سرقه اولنان وقطّاع طريق طرفندن يولى كسيلن آدم حكومته مراجعتله ضررينى ازاله وحقوقنى استحصال ايلمسى لازم كلور

الحديث الثامن والعشرون

عن ابى هريرة رضى‌الله عنه قال قال ابو القاسم صلى‌الله عليه وسلّم مَنْ اَشَارَ الىٰ اَخيه بحَديدَةٍ فَاِنَّ الملائكة تَلْعنُهُ حتّى يَدَعَهُ وَاِنْ كان اخاهُ لاَبيه وَاُمّه ❊

اشبو حديث شريفى اكمل مخلوقات عليه اشرف التحيّات افندمزدن ابوهريره رضى‌الله عنه آنلردنده بالواسطه مسلم عليه الرحمة روايت ايلمشدر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ بر كمسنه دين و وطن قرداشنه اخافه وتهديد قصديله تشهير سلاح ايلسه سلاحنى الندن براقنجيه دكين ملائكهٔ كرام اول كيمسه‌يه لعنت ايدر اول كيمسه‌نك تشهير سلاح ايلديكى آدم بابا و انا بر قرنداشى اولور ايسه‌ده ❊

حديث شريف مذكورده ❊ وَاِنْ كان اخاهُ لابيه وَاُمّه ❊ بيورلمسى تشهير سلاحك درجهٔ حرمتى عظيم ايدوكنى ايضاح وتفهيم ايچوندر چونكه بركمسنه تحت حجروتربيه‌سنده اولان اوز برادرينى تأديب مقصديله تشهير سلاحله اخافه ايلمسى ممنوع واول كمسنه‌يه ملائكهٔ كرامك لعنت

ايلملرينه سبب اولنجه بينلرنده قرابت نسبيه اوليوب امر تربيه‌سى كنديسنه عائد اولميان دين و وطن قرداشنه تشهير سلاح ايتمك نه‌درجه اثم عظيم اولديغى ادنا ملاحظه ايله معلوم اولور

الحديث التاسع والعشرون

عن ابى هريرة رضى‌الله عنه انّ رسول الله صلى‌الله عليه وسلّم قال اِيّاكُمْ والظَنّ فاِنّ الظَنّ اَكْذَبُ الحديث وَلاَتَحَسَّسُوا وَلاَتَجَسَّسُوا وَلاَتَنَاجَشُوا وَلاَتَحَاسَدُوا وَلاَ تَبَاغَضُوا وَلاَتَدَابَرُوا وَكُونُوا عبادَالله اِخْوانًا ❊

اشبو حديث شريفى نبىّ ذيشان عليه صلوات الدّيان افندمزدن ابو هريره رضى‌الله عنه آنلردنده بالواسطه شيخ المحدّثين بخارى عليه رحمة البارى روايت ايلمشدر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ سوء ظندن بغايت اجتناب ايديكز زيرا خاطره‌نك الك زياده كاذب اولانى ظندر بر بريكزك سيأتنى تحرّى وتحسّس وعيوبنى تفحص وتجسّس اياميكز اشتراسى مقصديكز اولميان شيئك مشتريسنى اغراء ايچون تمنى تزييد وبربريكزه حسد

وبغض وعداوت ايتميكز وغيابنده قبيح كلام سويلميكز
اى اللهك قوللرى بربريكز ايله قرداش اوليكز ❊

❊ ظن ❊ بر شيئك وجود ويا عدمنه حكمده تردد
ايلمكدر ❊ ظنه تبعيّت درت صورتله يعنى محظور مأمور
به مباح مندوب اليه اولور ❊ ظن محظور ❊ سوء
ظندر كه آكا اتّباع حديث شريف مذكور ايله و ❊
يا ايّها الّذين آمنو اجتنبو كثيراً من الظن انّ بعض الظن
اثم ❊ نظم جليليله منع وزجر بيورلمشدر ❊ مأموربه ❊
قبول شهادة عدول وتحرّىٔ سمت قبله وتقويم مستهلكات
كبى خصوصاتده ظن غالب ايله عملدر ❊ مباح ❊ وضوء
وصلاة وعبادات سائره ده شك حصولى حالنده كذلك
غالب ظن ايله عمل ايلمكدر ❊ مندوب اليه ❊ مسلمين
حقلرنده حسن ظنده بولنمقدر ❊

ظن بروجه محرر تردد معناسنه اولديغى كبى بو
معنانك ضدّى اولان يقين وجزم معناسنه ده اولور
نتكيم ❊ انا عند ظنّ عبدى بى ❊ حديث قدسيسنده
تردد معناسنه اولميوب علم يقين وجزم معناسنه در ❊
حديث شريف مذكورده ❊ ولاتحاسدوا ❊ خطابيله

منع وزجر اولنان حسد يعنى غيرك نائل اولديغى نعمتك
آندن زوالنى طلب اقبح صفات ذميمه دن اولوب صفت
مذكوره ايله متّصف اولنلر حقلرنده ❊ وَأَظْلَمُ اهل
الارض من كان حاسداً ❊ لِمَنْ بَاتَ فى نعمائه يَتَقَلَّبُ ❊
بيتى دينيلمش وحسد اكثريا كرام النّاس حقلرنده
اوله كلديكنه مبنى محسودين ايچون دخى مقام دعاء وثناده ❊
ولاخلاكَ اللهُ مِنْ حاسدٍ ❊ فَإِنَّ خيارَ الناسِ مَنْ يُحْسَدُ ❊
نشيده سى انشاد اولنمشدر حاسدينك ذم وقدحنه ومحسودينك
ستايش ومدحنه دائر دها نيجه آثار جليله واشعار بهيه
واردر از جمله قطعهٔ آتيه امام اعظم حضرتلرينكدر
حَسَدُوا الفتى اذلم ينالوا سَعْيَهُ ❊ فالكُلّ اعداءُله وخُصوم
كَضَرائرِ الحَسناء قُلْنَ لوَجْهِهَا ❊ حسداً وبغضاً انّه لَدَميم
❊ بيت ❊ كُلُ العداوة قدتُرجَى مودّتها ❊ الاعداوةُ مَنْ
عاداكَ بالحَسَدِ ❊ مصداقنجه اهل حسدك قلب ناپاكنده
تقرّر ايدن عداوتك مبدّل مودّت اولمسى مأمول دكلدر
قطعهٔ آتيه دخى بو معناده نظم اولنمشدر ❊ داريتُ كلَ

الناس لكن حاسدى ❊ مداراته شقّت وعزّ منالها ❊
وكيف يداری المرء حاسد نعمة ❊ اذا كان لايرضيه الا
زوالها ❊ حفظناالله تعالى من شرورهم ❊

حديث مذكوره ❊ ولاتباغضوا ❊ قول شريفيله
منهی عنه ومذموم اولان بغض وعداوت امور دنيايه
متعلّق خصوصاتدن منبعث بغض وعداوت نفسانيه‌در
انما ❊ مَنْ احبّ لله وابغض لله واعطى لله ومنع لله فقد
استكمل الايمان ❊ حديث شريفنده مذكور اولان بغض لله
ممدوح ومستكمل ايماندر ❊

ترجمه‌سی صددنده اولديغمز حديث شريف بخارىٔ
شريفده ايكی محلده ذكر اولنمشدر برى بروجه محرر
اولوب ديكرنده ❊ ولاتناجشوا ❊ اوليوب ❊ وَلَا يَحِلُّ لمسلم
اَنْ يَهْجُرَ اخاهُ فوق ثلاثة ايام ❊ زياده قلنمشدر يعنى
مسلم اوچ كوندن زياده مسلم قرداشنه دارغين وآندن
آيرى طورمق حلال اولماز ديمكدر ❊

برشاعره احبّاسندن برذات داريلوب قطع سلام
وكلام ايلمش اولمغله شاعر قطعهٔ آتيه‌يى تنظيم ايدوب

اول ذاته ابعاث ايدرك بينلرنده تجديد رابطهٔ مصافات
ايلمشلردر ❊

قطعه

هَجْرُكَ لى يا سيّدى مَظْلمه ❊ فَاسْتَفْت فيه ابن ابى حَيْثَمه
فانّه يرويه عن جدّه ❊ وَجَدُّهُ يرويه عن عِكْرِمه
عن ابن عبّاسٍ عن المصطفى ❊ نَبيّنا المبعوث بالمرحمه
انّ صُدودَ الْخِلّ عن خِلّه ❊ فوق ثلاثٍ رَبُّنا حرّمه
وَانْتَ مُذْ شهرٍ لنا هاجرٌ ❊ فما تخافُ اللهَ فينا فَهْ

الحديث اثلاثون

عن المَعْرور بن سُوَيْدٍ قال لَقيتُ اَبَا ذَرٍّ بالرَّبَذَة
وعليه حُلَّةٌ وعلى غلامه حُلَّة فَسَأَلْتُهُ عن ذلك فقال انّى
سَابَبْتُ رَجُلاً فَعَيَّرْتُهُ بأُمّه فقال النّبى صلى الله عليه وسلّم
يا اَبَا ذَرٍّ اَعَيَّرْتَهُ بأُمّه اَنْتَ امْرؤٌ فيكَ جاهليّةٌ اخْوانُكُمْ
حَوَلُكُمْ جَعَلَهُمُ اللهُ تحتَ ايديكُمْ فمن كَانَ اَخُوهُ تحتَ يَدِه

فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ وَلْيُلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ وَلَا تُكَلِّفُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ فَأَعِينُوهُمْ ❁

اشبو حديث شريفى معرور رضى‌الله عنه‌دن بالواسطه بخارى عليه رحمةالبارى روايت ايلمشدر ❁

ربزه ❁ راى مهمله وباء موحّده‌نك فتحيله مدينهٔ منوره‌نك عراق جهتنده واوچ مرحله بعدنده برموقعك اسميدر ❁ ترجمهٔ حديث شريف ❁ معرور بن سويد حكايه ايدوب ديديكه بن ربزه نام محلده ابو ذرّه ملاقى اولدم كندوسنك اوزرنده برحلّه غلامنك اوزرنده دخى برحلّه وار ايدى ايكيسنك برجنس البسه لابس اولمارينك سببنى سؤال ايلدم ابوذرّ ديديكه بن خادملردن بر رجله سب وشتم ايدوب والده‌سنك عيبيله آنى عارلاندردم حضرت نبىّ محترم صلى‌الله عليه وسلّم بيوردىلركه يااباذرّ سن اورجلى والده‌سيله معيوب ومحجوبمى ايدييورسك سن بركيمسه‌سين‌كه سنده خصلت جاهليه واردر خدمه وكوله‌لريكز سزك قرداشلريكزدر الله عظيم‌الشان آنلرى سزك تحت اداره واقتدارنده قيلمشدر بركمسنه تحت اداره واقتدارنده اولان قرداشنه كندوسنك يديكى طعامدن

يديرسون وكيديكى لباسدن كيديرسون آنلره مقتدر اولمدقلرى خدمتى تكليف ايتميكز تكليف ايلديكز خدمتلرده سزده آنلره ياردم ايديكز ❁

مخدومك لابس اولديغى البسه‌نك مثلنى خادمك لابس اولمسى عرف وعادته مخالف اولديغنه وابوذرّ رضى‌الله عنه كندو لباسنك مثلنى خادمنه الباس ايتديرمسى برسببه مستند اولمغله جغنه مبنى اوسبى اوكرنمك ايچون معرور بن سويد حضرتلرى جناب ابوذرّدن بروجه محرر سؤال كيفيت ايلمش حضرت ابوذرّ دخى رسول اكرم صلى‌الله عليه وسلّم افندمزك بوبابده كندوسنه شرفصادر اولان امر وتنبيه جليل نبويلرينى جناب معروره حكايه واتيان ايليوب غلامنه كندوسنك لابس اولديغى البسه‌نك مثلنى الباس ايتديرمسنك سببنى بيان بيورمشدر ❁

الحديث الحادى والثلاثون

عن ابى سعيدالخدرى وابو هريرة رضى‌الله عنهما قالا قال رسول‌الله صلى‌الله عليه وسلّم ❁ اَلْعِزُّ اِزَارُهُ وَالْكِبْرِيَاءُ رِدَائُهُ فَمَنْ يُنَازِعُنِى عَذَّبْتُهُ ❁

اشبو حديث شريفى محبوب كبرياء عليه اشرف التحايا افندمزدن ابوسعيد وابوهريره رضى‌الله عنهما آنلردنده بالواسطه مسلم رحمةالله عليه روايت ايلمشلردر ❁

حديث شريف مذكورده ازار ورداء كلمه‌لرندن معناى لغويلرى مقصود اولميوب كلتين مذكورتين مجازاً صفت معناسنده مستعملدرو آنلره متّصل ضميرلر جناب حقه راجعدر ❁ فَمَنْ يُنَازِعُنِي ❁ ومن يخلق بذلك فيشاركنى معناسنده اولوب بوراده ❁ قال‌الله تعالى ❁ جمله‌سيده محذوفدر يعنى قال‌الله تعالى فمن ينازعنى عذّبتُه تقديرنده‌در ❁

ترجمهٔ حديث شريف ❁ عزّت وعظمت حق جلّ وعلا حضرتلرينك صفات عاليه‌سندندر الله عظيم الشان بيورديلركه باكا مخصوص اولان عزّت وعظمت صفتلريله متخلق وباكا مشارك اولنلرى بن تعذيب ايلرم

اشبو حديث شريف كبر وغرور ايله تخلق اثم عظيم وداعئ عذاب اليم ايدوكنى مبيندر ❁ نعوذُ باللهِ مِنْ شرورِ انفسنا ❁

الحديث الثانى والثلاثون

عن ابى هريرة رضى‌الله عنه ان رسول‌الله صلى‌الله عليه وسلّم قال رُبَّ اَشْعَثَ اَغْبَرَ مدفوعٍ بِالْاَبْوابِ لَوْ اَقْسَمَ على‌اللهِ لَاَبَرَّهُ ❁

اشبو حديث شريفى سرور كائنات عليه اشرف التحيات افندمزدن ابو هريره رضى‌الله عنه آنلردنده بالواسطه مسلم رحمةالله عليه روايت ايلمشدر

ترجمهٔ حديث شريف ❁ اوستى باشى توزلو لونى صولمش قپولردن دفع اولنمش پريشان حال نيجه كمسنه‌لر واردركه آنلر الله عظيم‌الشان اوزرينه قسم ايلسه‌لر يعنى آتيده شويله برشى واقع اوله‌جقدر ديو مع‌القسم خبر ويرسه‌لر آنلرى يمينلرنده حانث اولمقدن صيانةً واكراماً جناب حق اول شيئى آنلرك خبر ويردكلرى صورتده حاصل وواقع ايلر

اشبو حديث شريفده بيان بيوريلان ذوات شول طائفه‌دركه آنلر محبت دنيا وتعلق جاه وغنادن تجرد له رداء فقر وفاقه‌يه بورونمش وحقلرنده ❁ لله تحت قباب

العزّ طائفةٌ ❊ اخفاهم فی رداء الفقر اجلالاً ❊ هُمُ السلاطینُ فی اطوار مسکنةٍ ❊ جَرُّوا علی فلک الخضراء اذْیالا ❊ مدیحه‌سی نظم وانشاد ایدلمشدر آنلرك قلبلری چرکاب سوادن خالی وانوار عبادات ومعرفتله مالی اولمغله دعاء وسؤاللری عندالله تعالی مقبول اولور حتی آتیده فلان شی شویله اوله‌جقدر دیو مع‌القسم اخبار ایلسه‌لر آنلری یمینلرنده حانث اولمقدن صیانةً واکراماً جناب حق اول شیئی آنلرك خبر ویردکلری وجهله خلق وواقع ایلر ❊ اولیائی تحتَ قبابی لایَعْرِفُهُمْ غیری ❊ حدیث شریف قدسیسی منطوقنجه ذوات مشار الیهمك باطنلرنده اولان حال صفوت ظاهرلرنده ظاهر اولمدیغندن آنلرك قدر ومنزلتلرینی حقدن غیری یعنی حقه اغیار اولنلر بیله‌میوب اطوار مسکنت واشکال غرابتلرینه عطف نظر حقارت ایدرلر حالبوکه ذوات مشار الیهم جناب حقك سوکیلی قوللری اولمغله بروجه مشروح مسؤللری عندالله تعالی مقبول اولور ❊ کرچه قلندرانه اطوار وفقیرانه مشواری کندولرینه وسیلهٔ جر وسؤال

اتّخاذ ایدرك پژمرده قیافتله قپو قپو کزر وآداب شریعت وطریقتدن بی خبر نجه کمسنه‌لرده موجود ایسه‌ده آنجق سرائر احواله اطّلاع متعسّر وحقیقته ظفریاب اولمق متعذّر ایدوکندن فقراء وضعفادن هیچ برفردی دفع وتکدیر ورنجیده خاطر ایتیوب حقلرنده حسن معامله واکرام ایدلمسنه همت ومع‌هذا آنلر ایله اختلاطدن مجانبت لازمه‌دندر

الحدیث لثالث والثلاثون

عن ابی ذَرّ رضی‌الله عنه قال قال‌النّبی صلی‌الله علیه وسلّم لاتَحْقِرَنّ من‌المعروف شیئاً وَلَوْ اَنْ تَلْقَی اَخَاکَ بِوَجْهٍ طَلْقٍ [*]

اشبو حدیث شریفی حضرت رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلّم افندمزدن ابوذرّ رضی‌الله عنه آنلردنده بالواسطه مسلم علیه‌الرحمه روایت ایلمشدر ❊

[*] قوله ★ ولو ان تلقی اخاك ★ ای ولو کان ذلك المعروف شیئاً یسیراً وشیئاً قلیلاً مثل ان تلقی اخاك بوجه طلق ای بطلاقة الوجه

ترجمهٔ حديث شريف ❊ حسناتدن هيچ برحسنه‌نك قدرينى تحقير وتقليل ايلمه اول حسنه دين قرداشنه كولر يوزله ملاقات ايلمكلكك مثللو شئ يسير دخى اولور ايسه‌ده ❊

جناب مفخر موجودات عليه اشرف التحيات افندمز اشبو حديث شريفلرنده حسناتك سهل الاجرا وقليل المقدار اولنلرى مقابلنده دخى اجرعظيم اولديغنه واخوان دين ايله حسن الفت وآنلره ابراز روى بشاشت ايسرواسهل حسناتدن ايدوكنه اشارت بيورمشلردر ❊

الحديث الرابع والثلاثون

عن ابى هريرة رضى الله عنه عن النبىّ صلى الله عليه وسلم قال لَوْدُعيت الى ذراع اَوْكراع لاجبتُ ولو اُهْدى الىّ ذراع اوكراع لقبلت

اشبو حديث شريفى جناب سيد الاتقياء عليه اكمل التحايا افندمزدن ابوهريره رضى الله عنه آنلردنده بالواسطه بخارى عليه رحمة البارى روايت ايلمشدر كراع كافك ضمّيله ساق يعنى ديز ايله طوپوق بيننده

اولان بجاق قطعه‌سى ❊ ذراع ذاء معجمه‌نك كسريله ساعد يعنى درسكدن بيلكه قدر اولان قطعه‌يه دينور مقصد بونلردن اعمال اولنان طعامدر حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلم ساعد غنمك اكلنى سورلردى ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ ساق وياساعده يعنى آنلردن معمول طعامه دعوت اولنسم اجابت ايدرم باكا بر ساق وياساعد اهدا اولنسه قبول ايلرم ❊

حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلّم اشبو قول لطيف وكلام شريفلرنده دعوت ايدن كمسنه فقير الحال دخى اولسه وطعام دخى اطعمهٔ عاديه‌دن بولنسه دعوت واقعه‌يه اجابت لازمه‌دن ايدوكنه ومحبةً كوندرلمش هديه شئ قليل وحقير دخى اولسه حسن قبول ايدلمسنه اشارت بيورمشلردر ❊

الحديث الخامس والثلاثون

عن الرُّبَيِّع بنت مُعَوِّذ بْنِ عَفْرَاءَ قَالَتْ بَعَثَنِى معاذ بِقِنَاعٍ مِنْ رُطَبٍ وعليه أَجْرٍ من قِثَاءِ زُغْبٍ وكان صلى

الله عليه وسلّم يُحِبُّ الْقِثَّاءَ فَاتَيْتُهُ وَعِنْدَهُ حُلَيَّةٌ قَدْ قَدِمَتْ عليه مِنَ الْبَحْرَيْنِ فَمَلَأَيَدَهُ منها فَاَعْطَانِيه ❊

حديث مذكورى ربيع خاتون رضى الله عنها حكايه انلردنده بالواسطه ترمذى عليه الرحمه روايت ايلمشدر ❊

❊ ربيع ❊ رانك ضمّى وبانك فتحى وياى مشدّده‌نك كسريله‌در ❊ معوّذ ❊ واوك تشديد وكسريله‌در ❊ عفراء عين مهمله‌نك فتحى وفانك سكونيله‌در ❊ مشارالیه معوّذ وبرادرى معاذ رضى الله عنهما غزوهٔ بدرده اعظم اعداء دين مبين محمّدى اولان ابوجهلى ضرب وجرح ايدوب خاك مذلّته سرمشلردر بعده عبدالله بن مسعود رضى الله عنه كلوب اول خائنك باشنى كسمشدر ❊ ❊ قناع ❊ قافك كسريله درونده هديه وضعيله كوندريلن طبق ديمكدر ❊ أجر ❊ همزه‌نك فتحى وجيمك سكونى ورانك كسريله اولوب ميوه‌لردن خيار ونارك كچوكلرينه دينيلن جرو كلمه‌سنك جمعيدر ❊ قثّاء ❊ قافك كسرى وثانك تشديديله ميوه‌لردن خيار معناسنه اولان قثّاءه كلمه‌سنك جمعيدر ❊ زغب ❊ زاء معجمه‌نك ضمّى وغين معجمه‌نك سكونيله اوفق وصاريجه تويلى ديمكدر ❊ حلية ❊

حاء مهمله‌نك كسرى ويافتحيله ولامك سكونيله قادينلرك زينت ايچون استعمال ايلدكلرى سيم وزر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ ربيع خاتوندن حكايه اولندى ديدى‌كه درونندە تازه خرما وآنك اوزرنده كورپه وصاريجه تويلى قثّاء يعنى خيار اولديغى حالده برطبق ايله معاذ بنى حضرت رسول اللّهه كوندردى جناب فخر عالم قثّاء اكلنى سورلردى اول طباغى كتوروب حضور حضرت نبويه تقديم ايلدم جانب بحريندن كلمش نزد جناب پيغمبريده حليات وار ايدى حضرت رسول اكرم مبارك يد سعادتلرينى اوحاياتدن املاء يعنى برآووج الوب باكا اعطا واحسان بيوردىلر ❊

جناب سيّد الانبيآء عليه افضل التحايا افندمزك اشبو فعل‌سعادت رسالتپناهيلرى محبةً كوندرلمش هديه‌نك حسن قبولنه وارسال وايصال ايلين كمسنه‌يه بالمقابله شئ مناسب اهداء واكرام اولنمسنه اشارتدر .

الحديث السادس والثلاثون

عن عمر بن الخطّاب رضى الله عنه ❊ انّ رجلاً جاء الى

النّبى صلى الله عليه وسلّم فَسَأَلَهُ اَنْ يُعْطِيَهُ فقال النّبى صلى الله عليه وسلّم ماعندى شئ وَلٰكِنِ ابْتَعْ عَلَىَّ فَاذَا جَائَنى شئ قَضَيْتُهُ فقال عمر [*] يارسول الله قَدْ اَعْطَيْتَهُ فَمَا كَلَّفَكَ اللهُ مَالاَ تَقْدِرُ عليه فَكَرِهَ صلى الله عليه وسلّم قولَ عُمَرَ فقال رجلٌ من الانصار يارسول الله اَنْفِقْ وَلاَ تَخَفْ مِنْ ذِى الْعَرْشِ اقْلاَلاً فَتَبَسَّمَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ❊ وَعُرِفَ فِى وَجْهِهِ الْبِشْرُ لقول الانصارىّ ثمّ قال بِهٰذَا اُمِرْتُ ❊

اشبو حديث شريفى حضرت عمر رضى الله عنه‌دن بالواسطه ترمذى رحمة الله تعالى عليه روايت ايلمشدر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ عمر بن الخطّاب رضى الله عنه حكايه ايدوب بيوردىلركه ❊ حضور حضرت رسول اللّهه برسائل كلوب صدقه طلب ايلدى جناب نبىّ ذيشان شمدى عندمده برشى يوقدر لكن محتاج اولديغك شيئى اشترا وبدلنى بنم اوزريمه حواله ايله باكا مال

[*] قوله * فقال عمر * كان الظاهر ان يقول فقلت لانه هوالراوى الا ان يقال انه من قبيل الالتفات على مذهب بعضهم *

ورودنده تأديه ايدرم بيوردىلر عمر ديديكه يارسول الله بوسائله بوندن اقدم مرةً بعد اخرى صدقه اعطا بيوردىكز جناب حق مقتدر اولديغكز شيئى سزه تكليف ايلمدى حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلّم عمرك بوقولنى حسن كورمدى انصار كرامدن بر ذات يارسول الله انفاق واحسان ايله عرش اعلانك صاحبى اولان حق تعالى قورقه انفاق ايدنلرى فقير قيلماز ديدى رسول الله صلى الله عليه وسلّم انصارينك بوكلامندن ممنون اولوب تبسّم بيوردى ومبارك وجه سعادتلرنده اثر مسرّت ظاهر اولدى بنده بويله امر اولندم يعنى انفاق وعدم خوف ايله طرف باريدن باكا امر كلدى بيوردىلر ❊

حضرت سيدالكونين صلى الله عليه وسلّم اشبو فعل وقول شريفلريله مراجعت ايدن محتاجين ويره‌جك موجود برشى اولمديغى حالده بيله آج وتهى دست چورلميوب نسئةً نفقه تداركيله انفاق اولنمارينك لزومنه اشارت بيورمشلردر

انصارى ❊ اَنْفِقْ وَلاَ تَخَفْ مِنْ ذِى الْعَرْشِ اقْلاَلاً ❊

قولنی حضرت رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلّم افندمزك بلال رضی‌الله عنه حضرتلرینه خطاباً شرفصادر اولان قول شریفلرندن اخذ ایلمشدر چونکه سیدالکائنات علیه اشرف التحیّات افندمز جناب بلالدن خرما طلب ایلیوب آنلرده قلیل المقدار احضار ایلدیکنه مبنی ❊ انفق بلالاً ولاتخشی من ذی‌العرش اقلالاً ❊ بیورمشلر ایدی ❊ بلالاً یابلال تقدیرنده‌در .

الحدیث السابع والثلاثون

عن انس رضی‌الله عنه قال کان رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلّم فی‌بعض اسفاره وغلامٌ اسودُ یقال‌له اَنْجَشَة یَحْدو فقال‌له صلی‌الله علیه وسلّم یاانجشة رویدك سوقاً بالقوارر ❊

اشبو حدیث شریفی انس بن مالك رضی‌الله عنه‌دن بالواسطه بخاری ومسلم علیهما الرحمة روایت ایلمشلردر ❊

راء مهمله‌نك ضمّیله ❊ رویدٌ ❊ رود کلمه‌سنك تصغیریدر مهل یعنی یواش یوریمك وتأنی ایلمك معناسنه‌در ❊ قوارر ❊ قاروره‌نك جمعی اولوب قاروره

صرچه‌دن معمول شیشه‌یه دینور قاروره رقیق وسریع الانکسار اولدیغنه وطائفهٔ نسا دخی ضعیف‌البنیه اولدقلری جهتله محنت ومشقّته متحمّله‌لر اولمیوب رقّت وضعفیتده قاروره‌یه مشابه اولدقلرینه مبنی قوارر لفظی مجازاً طائفهٔ نسایه اطلاق اولنمشدر ❊

ترجمهٔ حدیث شریف ❊ انس رضی‌الله عنه حکایه ایدوب دیدیلرکه حضرت رسول‌اللهك اسفار سنیه‌لرندن برسفرده ❊ بوسفرده طائفهٔ نسادنده وار ایدی ❊ انجشه نامنده برغلام اسود قافله‌یی سوق ایلر ایدی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلّم اول غلامه خطاباً ❊ یاانجشة رویدك سوقاً بالقوارر ❊ یعنی یاانجشه طائفهٔ نسایی یعنی آنلرك راکب اولدقلری دوابی سوق ایلمکده تأنی ورفق ایله بیوردیلر ❊ حضرت رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلّم اشبو امر شریف وکلام لطیفلرنده طائفهٔ نسا حقلرنده رفق ایله معامله ایدلمك لزومنه اشارت بیورمشلردر ❊

الحدیث الثامن والثلاثون

عن انس بن مالك رضی‌الله عنه ❊ اَنّ امرأةً جائت

النبيّ صلى الله عليه وسلّم فقالت انّ لى اليك حاجةً فقال اجلسى فى اىّ طريق المدينة شئت أجلس اليك ❊

اشبو حديث شريفى حضرت انسدن بالواسطه ترمذى رحمة الله عليه روايت ايلمشدر ❊

ترجمهٔ حديث شريف ❊ انس بن مالكدن روايت اولندى ديديلركه بر خانون حضور حضرت رسول اللّهه كلوب بنم سزه عرض ايليه‌جك بر حاجتم واردر ديدى حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلّم طرق مدينه‌دن هر قنغى طريقده ديلر ايسك اوتور بنده اوراده سنكله اوتوريرم يعنى ديله‌ديكك محلده حاجتنى باكا سويله بيوردىلر ❊ سيّد كائنات عليه افضل التحيات افندمزك اشبو قول شريفلرى اصحاب حاجاك افادات ومعروضاتى هر قنغى محلده اولور ايسه اولسون استماع وباخصوص قادينلره رفق ايله معامله ايقاع ايدلمك لازمه‌دن ايدوكنه اشارتدر .

الحديث التاسع والثلاثون

عن ابى موسى الاشعرىّ رضى الله عنه قال قال النبىّ

صلى الله عليه وسلّم على كلّ مسلمٍ صدقةٌ فقالوا يارسول الله فَمَنْ لم يَجِدْ فقال [*] يعمل بيده فينفع نفسه ويتصدّق قالوا فان لم يجد قال يُعين ذا الحاجة الملهوف قالوا فان لم يجد قال فليعمل بالمعروف وليمسك عن الشّر فانها صدقة ❊ اشبو حديث شريفى ابو موسى الاشعرى رضى الله عنه حضرتلرندن بالواسطه بخارى ومسلم ونسائى رحمة الله عليهم روايت ايلمشلردر ❊

ترجمهٔ حديث شريف حضرت رسول الله سعادتله بيوردىلركه هر مسلم اوزرينه صدقه واجبدر اصحاب كزينلرندن حاضر بالمجلس بولنانلر ديديلركه بركمسنه تصدّق ايده‌جك بر شى بوله‌ماز ايسه يعنى فقير اولوب صدقه ويرمكه مقتدر اولماز ايسه جناب فخر عالم صلى الله عليه وسلّم عز وشرفله بيوردىلركه اول كمسنه كسب يد وسعى وعمليله مال تدارك ايدوب هم كندوسى منتفع اولسون وهمده صدقه ويرسون اصحاب كزين ينه ديديلركه يا او

[*] قوله ★ يارسول الله ● فى رواية ★ يا نبى الله ★ قوله ★ فقال يعمل ● وفى رواية ● قال يعمل ★ قوله فانها صدقة ● وفى رواية ★ فامهاله صدقة ★ منه

كمسنه سعى وعمله‌ده مقتدر اولماز ايسه حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلّم ينه شرف وسعادتله بيوردىلركه محزون ومكدّر اولان محتاجينه ياردم ايتسون ينه اصحاب كزين ديديلركه يا آكاده مقتدر اولماز ايسه سيّد كائنات عليه اشرف التحيات عز وسعادتله بيوردىلركه طاعات وعباداته مداومتله شردن اجتناب ايلسون

حديث شريف مذكورده ❊ على كل مسلم صدقة ❊ بيوريلوب على كلمه‌سى وجوبه دلالت ايلديكنه مبنى هر مسلم اوزرينه صدقه واجبدر ديو ترجمه ايدلمشدر بوندن على الاطلاق صدقه‌نك وجوبى منفهم اولور ايسه‌ده صدقاتدن اعطاسى واجب اولان آنجق صدقهٔ فطر ونذورات اولوب سائرىنك اعطاسى على سبيل الاستحباب در ❊

جناب رسول مجتبا عليه ازكى التحايا افندمز اشبو اقوال شريفه‌لريله هرمسلم اوزرينه صدقه ويرمك ووقتنى بيهوده وبوش كچيرميوب صنايع وتجارت وياصور سائرهٔ مشروعه ايله اكتساب اموال وثروته اهتمام وغيرتله هم كندوسى رفاه حال ايله امرار آوان وهمده فقراء ومحتاجينه تصدّق واحسان ايلمك والحاصل انسان نفسنه

وابناء جنسنه فائده‌لى افعال واعماله بولنمق امور لازمه‌دن ايدوكنه اشارت بيورمشلردر ❊

الحديث الاربعون

عن حكيم بن حزام ❊ رضى الله عنه قال سَأَلْتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلّم فاعطانى ثمّ سَأَلْتُهُ فاعطانى ثمّ سألتُه فاعطانى ثم قال ياحكيمُ انّ هذا المالَ خضرة حلوة فمن اخذه بسخاوة النفس بورك له فيه ومن اخذه باشراف النفس لم يبارك له فيه وكان كالّذى يأكل ولا يشبع ❊ اليد العليا خير من يد السفلى ❊ اشبو حديث شريفى حكيم بن حزام رضى الله عنه‌دن بالواسطه بخارى ومسلم وترمذى ونسائى عليهم رحمة البارى روايت ايلمشلردر ❊ ترجمهٔ حديث شريف ❊ حكيم بن حزام رضى الله عنه ديديلركه بن حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلّم دن عطيه استه‌دم ويردىلر ينه استه‌دم ويردىلر صكره ينه استه‌دم ويردىلر بعده عز وشرفله بيوردىلركه ❊ يا حكيم ❊ ان هذا المال خضرة حلوة ❊ يعنى مال دنيا روضهٔ خضراء كبى نظر ربا وحلويّات صافيات مثللو ذوق

بخشادر هر کیمکه آنی سخاوت نفس یعنی حرص وطمعدن عاری اولهرق اخذ وکسب ایدرسه اوکیمسه‌یه اول مالده فیض وبرکت حاصل اولور امّا حرص وطمع ایله اکتساب اموال ایدن کیمسه‌یه کسب ایلدیکی مالده فیض وبرکت حاصل اولماز حریص مال اولنلر اکل وبلع ایدوبده دویمیان کمسنه کبیدر ید علیا ید سفلادن خیرلودر ❊ یعنی ید معطی ومحسن ید آخذدن خیرلودر ❊

خاتم الانبیآء علیه اکمل التحایا افندمزك اشبو نصیحت سنیهٔ شریفه‌لرینی حکیم بن حزام بعد الاستماع ❊ یارسول الله ❊ والذی بعثك بالحق لاارزا احداً بعدك شیئاً ❊ یعنی یارسول الله دین حق ایله سنی بعث ایدن جناب حقه قسم ایدرمکه بعدما سندن غیری بر کمسنه‌دن عطیه وصدقه اخذ وقبول ایتمم دیمشدر ❊

حضرت ابوبکر الصّدیق بعده حضرت عمرالفاروق رضی الله عنهما زمان خلافتلرنده حکیم بن حزامی حضورلرینه دعوت وجلب ایلیوب کندوسنه عطیه ویرمشلر ایسه‌ده مشارالیه قبول ایلمیوب الی آخر عمره عهد ومیثاقنده ثابت قالمشدر ❊ رضی الله عنه تمّت

الترجمة بعون الله الملك المعين وباشراق نور سيّدنا خاتم الانبيآء والمرسلين ❊ صلى الله عليه وعلى آله واصحابه اجمعين ❊

محمد شوکت ... کتبخانه سی

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Tercemetü'l İşrâk Fî-Mekârimi'l-Ahlâk" adı çalışmanın tarafımdan, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynaklarda gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih : 14.09.2021

Adı Soyadı : Nuray DURAN

İmza :